

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

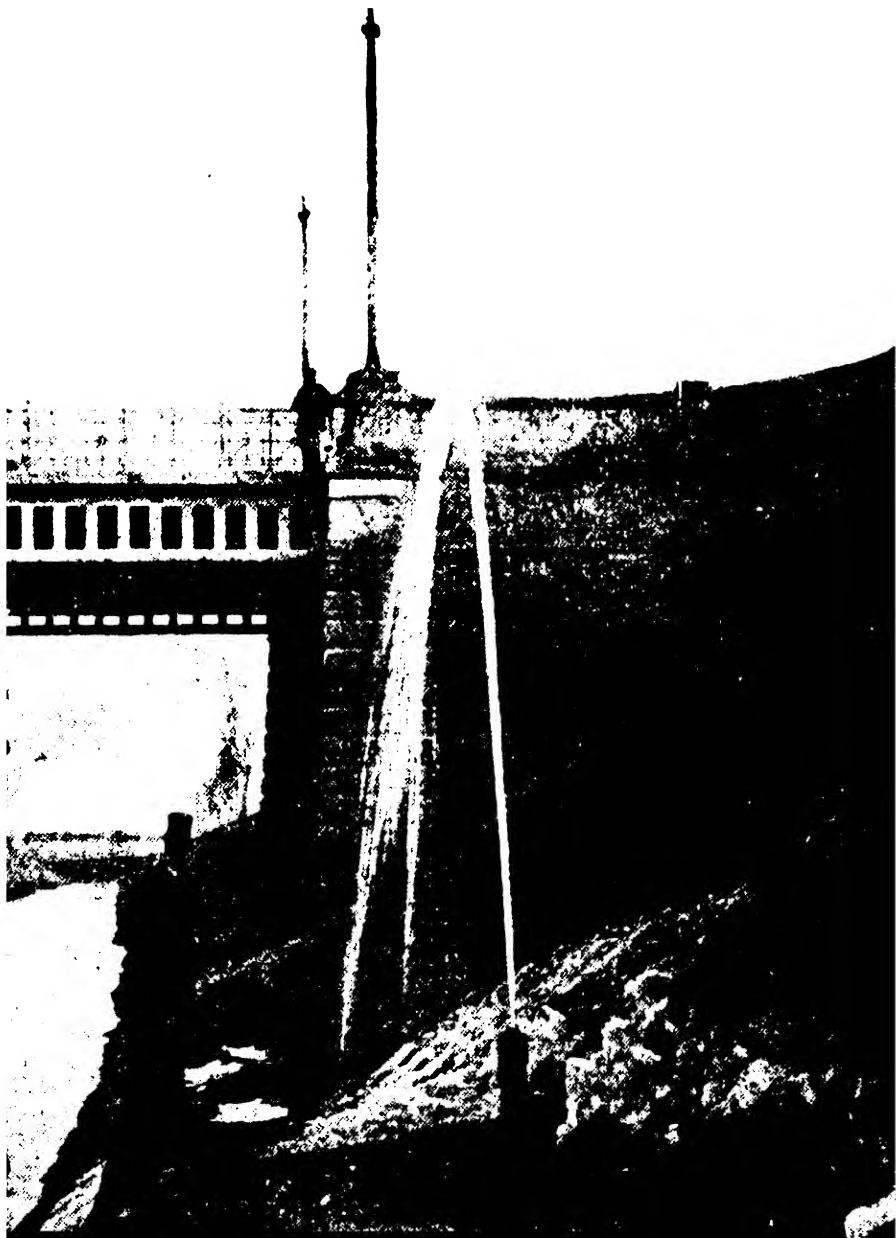
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

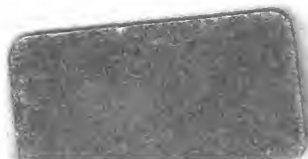
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

România și țările locuite de Români ...

Georg Munteanu-Murgocî, Ion Popa-Burca

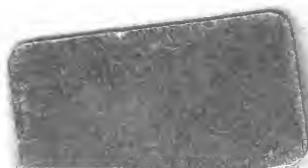
Munteanu

KED

Munteanu

KFD

Munteanu
KFD

Munteanu

KED X

Feb. 21. 22 d. 1897

Manual premiat de Academia Română cu premiul „Asociațiunii Craiovene”
pentru cărțile didactice.

ROMÂNIA

ȘI

ȚĂRILE LOCUITE DE ROMÂNI

MANUAL DE GEOGRAFIE PENTRU USUL CLASEI IV SECUNDARE
ALCĂTUIT CONFORM PROGRAMEI ANALITICE DIN 1899

DE

DR. **G. M.-MURGOCI**
DOCENT LA UNIVERSITATE,
PROFESOR,
CONFERENȚIAR LA SEMIN. PEDAGOGIC

I. POPA-BURCA
ȘI LICENȚIAT ÎN ȘINȚELE NATURALE,
PROFESOR
LA LICEUL «MIHAI-VITEZUL».

EDIȚIA II

Aprobată de Onor. Minister al Instrucțiunii Publice și Cultelor
prin ordinul publicat în „Monit. Oficial” No. 91, din 20 Iulie 1903.

BUÇURESCI

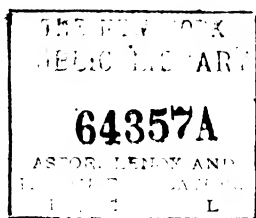
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL” S-sor ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DÔMNEI, 16

1903.

9237

1. Rumania. - Geography

J. Popa - Barca

NOV 19 1904
NEW YORK

P R E F A Ț A

Noi suntem cei d'întâi cari să recunoscem, că e foarte greū a face o bună și mai ales, completă Geografie a României și țărilor locuite de Români, căci pe lângă greutatețile inerente orî-cărui manual didactic, aci ne mai lovim și de lipsa materialului necesar, România nefiind încă studiată bine din variatele puncte de vedere ale Geografiei. Puținele studii generale, întreprinse asupra diferitelor cestiuni ce privesc Țera noastră sau celelalte țări locuite de Români—studii cari au constituit izvóarele acestei cărți — nu sunt încă suficiente pentru a arăta starea adevărată a țărilor românesce, lucru care a fost ținta noastră.

Noi ne-am dat ostenéla de a coordona diferitele rezultate obținute până acum atât de învățații români cât și de cei streini cari s'au ocupat cu țera noastră; și dacă în această primă încercare pentru alcătuirea unei geografii complete a României se observă órecari lacune, cauza este că și literatura presintă goluri la acele cestiuni.

Năsuința noastră a fost să facem și pentru România o carte care să se pótă compară cu manualele similare pentru țările străine ca: „Deutschland“ de FR. RATZEL, „Oesterreich-Ungarn“ de A. SUPAN, „La France“ de VIDAL DE LA BLACHE etc.; întru cât ne-am apropiat de idealul propus, cetitorul își va face o idee urmărind cu

atențiune și fondul și forma sub care se prezintă această carte; „ori cât de departe ne-am găsi de idealul nostru, totuși e bine ca în totdeauna să avem unul.“ Adânc convinși că studiul geografiei unei regiuni, pentru a fi făcut în mod serios, reclamă multe hărți și schițe, noi am căutat să ne ridicăm și din acest punct de vedere la nivelul lucrărilor străine; numeroasele hărți colorate, gravuri și fotografii caracteristice sunt probă de interesul ce am pus la alcătuirea acestei lucrări.

Nu avem nici o pretențiune de originalitate asupra acestui manual, cum de altminterlea nici nu trebuie căutat acest lucru într-o carte didactică. Singurul merit ce ne revendicăm e de a fi adunat, controlat și coordonat diferitele cunoștințe relative la țera noastră, de a le fi dat sub o formă potrivită nivelului elevilor, cărora le e destinată cartea și de a o fi întocmit conform nouelor programe din 1899. Din munca noastră dată cu desinteresare, n'ar fi eșit, poate, nici puținul ce aci se vede, dacă n'am fi fost ajutați de lucrările, comunicările și sfaturile a mai multor specialiști, între cari în primul rând numim pe d-nii: L. v. LOCZY, profesor la Universitatea din Buda-Pesta, E. DE MARTONNE, profesor la Universitatea din Rennes, FR. ROBIN, bibliotecar la ministerul Domeniilor și alții, cărora le aducem cu această ocaziune călduroasele noastre mulțumiri.

AUTORII.

PREFAȚĂ LA EDIȚIA II-a

E pentru noi o plăcută ocaziune de a aduce aci viile noastre mulțumiri tuturilor acelora, cari prin atențiunea și considerațiunea ce au dat acestui manual, au încurajat mult lucrarea noastră. ca și acelora, cari prin observațiunile și sfaturile lor, au contribuit să ne aducă în posibilitatea, de a da aci la ivelă edițiunea doua, îndreptată și potrivită mai mult elevilor cărora în special le e destinată. Modificările aduse acestei noi edițiuni constau :

1) *In prescurtarea unor capitole, a căror întindere eră prea mare în prima ediție; unele capitole streine programei sau cu caracter prea științific au fost chiar suprimate cu totul.*

2) *In prelucrarea unor capitole, îmbunătățirea și revederea multor date, făcându-le să fie cât se poate mai aproape de adevăr.*

3) *Figurile au fost supuse unei alegeri minuțioase; unele au fost schimbate, altele eliminate și multe sunt introduse din nou la această edițiune.*

Așa cum se prezintă cartea acum, sperăm că satisface mai mult științei, programei și cerințelor didactice.

AUTORII.

ROMÂNIA

ȘI

ȚERILE LOCUITE DE ROMÂNI

GEOGRAFIA FISICĂ

INTRODUCERE

România e țera Românilor, e patria noastră.

Patria e cel mai d'întăiu și cel mai de apoi cuvînt al omului: în-
tr'însa se cuprind toate bucuriile lui; simțirea ei se nasce de odată cu
noi și e nemărginită, vecinică ca și Dumnezeu... Patria e aducerea-
aminte de dăile copilăriei: coliba părintescă ou copacul cel mare din
pragul ușii; desmierdările dragăstose ale maicii noastre; plămuirile ne-
vinovate ale inimii noastre; locul unde mai întâiu am iubit și am fost
iubiți; fumul vetrei ce ne-a încălzit în lăgăn, înălțându-se în aer; barza
de pe strășină ce cată duos pe câmpie, și aerul care nicăirea nu e
mai dulce!...

RUSSO.

Românii sunt însă răspândiți pe o suprafață mult mai
întinsă de cât e România liberă de ađi; graiul românesc
se aude pe totă regiunea ce în vechime se numia Dacia
și chiar mai departe spre răsărit și spre miază-đi, așa că
ținuturile locuite de Români în afară de granițele rega-
tului român, fac încă odată cât regatul.

Să nu ne mire faptul, că Românii nu formază ađi un
singur stat, căci chiar din primele timpuri poporul român
nu s'a încheat la un loc, din cauza pozițiunii locurilor ce

ocupaŭ; tot-deauna munŭii înalŭi aŭ pus piedică unirii né-murilor de acelaş sânge. Numai o singură dată şi după mult timp de despărŭire, acum 300 anŭ, eroul cel mai mare al Românilor, Mihaŭ Vitézul, a unit tóte provinciile românesce la un loc, a reînchegat Dacia, dar din nefericire numai pentru scurtă durată; cu căderea eroului şi Dacia s'a desmembrat, românimea s'a divizat din nou. Târđiŭ după aceea, de-abiă acum 50 anŭ, s'aŭ reunit două principate surori, Muntenia şi Moldova, de-aŭ format Principatele unite, care sub conducerea înŭeleptă a Regelui CAROL I a devenit regatul român, România de azi.

E lucru de mare însemnătate şi prevestitor de mărire pentru noi, că dintre tóte ţerile ce s'aŭ ivit mai apoi pe urmele puternicului şi întinsului imperiŭ roman, noi cei mai răsleŭiŭi de inima latinităŭii, noi suntem cei cari am moştenit numele mumei E drept, că străinii ne-aŭ dis şi ne dic nouă şi ţeril nóstre în multe feluri, dar tóte acele nume cu cari ne hărăzesc, spun origină nóastră nobilă şi înrudirea nóastră cu celelalte popóre neo-latine.

Nemŭii Italienilor le dic «Wälschen», iar şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, iar aşă: «Walachen»; Franŭozii Italianului ŭ dic «Vallons», şi nouă Moldovenilor şi Muntenilor, «Valaques». Leşii Italianului ŭ dic «Vloh», iar nouă Moldovenilor şi Muntenilor ne dic «Volosini». Ungurii Italianului ŭ dic «Olasi» iar Moldovenului şi Munténului ŭ dic «Olah». Şi ţeril Italiei Leşii ŭ dic «Vlosca Zemlea», adecă Téra Vlohului, iar ţeril nóstre, Moldovei ŭ dic «Vlosca Zemlea», adecă Téra Moldovei.

MIRON COSTIN.

De aceea Românul de inimă ŭine la numele lui şi e mândru de ţera lui; pentru orŭ-ce român din ţera liberă saŭ de sub stăpânire străină România preŭuesce ca un raiŭ: „Pe un picior de plaiŭ, pe o gură de raiŭ“ cântă doina populară; şi între tóte ţerile din lume România e cea d'întăiŭ pentru el, acésta e patria lui, e ţera lui. Cine n'a audŭt pe ardelén dicând: „Mă duc în ţeră“, când plécă în România.

Colo, în vale, departe, prea departe, unde sórele se vede aşă de frumos, unde câmpiile sunt smălŭuite şi páraele răcoróse, unde cerul e dulce, junicele albe şi pămîntul roditor!... conŭi! acolo e Téra!... RUSSO.

Însă ca un ideal sfînt, nutrit prin focul inimelor noastre, trebuie să avem deapăruri înaintea-ne reunirea tuturor Românilor într'o singură țară, renascerea vechei Dacii pe margini mai largi, până unde se aude graiul românesc. Astăzi cînd vorbim de Dacia înțelegem regiunea cuprinsă între Dunăre, Tisa, Nistru și Mare, locuită aproape numai de Români, dar care aparține în mare parte Ungariei, Austriei și Rusiei; numai $\frac{2}{5}$ din acest teritoriu constituie țera liberă, România.

Posițiunea Românilor în Europa.

Privind o hartă a Europei, constatăm că partea de apus a regiunii ocupate de Români cade în Europa centrală, iar partea de răsărit, dintre Carpați și Marea Neagră, aparține orientului Europei.

Fig. 1. Posițiunea Românilor în Europa. Regiunile lineate sunt cele locuite de Români; pata neagră e România.

Din pozițiunea acésta rezultă multe înlesniri pentru poporul român. Noi ne găsim destul de aproape de centrul

civilizat, ale cărui luminii ne vin ușor și repede. Produsele noastre (grâne, petrol, etc.) se vînd în apus cu prețuri mai bune ca ale Rusiei, pentru că n'au cheltueli mari de transport; iar prin M. Négră ne stă deschis drumul spre Orient. Chiar în vechime Dacia a fost influențată de cultura și viața ce se desfășură în centrul imperiului roman; iar în evul mediu negustorii genovezi și venețianii veneau prin Marea Négră și Dunăre până la Severin și aduceau odată cu mărfurile lor și ideile și cunoscințele apusului.

Dar tot din cauza situațiunii, n'au fost alte țări mai încercate de necazuri ca țările românesce; căci partea orientală, România de azi, a fost bulevardul de trecere a tuturor popoarelor năvălitoare ce se năpustiră timp de multe secole spre Europa centrală. Cu noi au dat piept întâi tóte hórdele barbare, ce nu-și mai găsiu bine capului; de pieptul nostru se sfărîmă și sălbătăcia și furia lor; și mai apoi de sute de ori existența noastră a fost în pericol, intrând în luptele nenumărate cu puhoiul cotropitor ce Islamismul amuță până mai erî asupra occidentului, asupra Romei. Turcii pe de o parte, Tătarii pe de alta ne amără viața, ne luă tótă vîaga. Când ne gîndim la poziția și trecutul nostru și al altor state, vedem că nu e nici un merit pentru Italia, Spania ori Franța că de secole își mențin mărimea și locul lor din timpurile d'întîi; căci natura le-a îngrădit cu frontiere uriașe, mări întinse ori munți înalți, ce le-a pus la adăpost de furia distructoare a atâtor nêmurî năvălitoare, cari tot curgeau dinspre orientul Europei și din centrul Asiei.

Și tocmai din partea acêsta de răsărit pămîntul nostru eră deschis valurilor barbare, căci Nistrul care se ia ca *margine României de răsărit* și Prutul, care sapă încă un șanț prin mijlocul acestei părți de țără, nu puneau piedică grea hórdelor barbare călărețe; iar delurile verzi și câmpiile mănóse atrăgeau și rețineau cetele nesățioșe, până istoviau totul și apoi se îndreptau spre apus, une-ori ocolind Carpații pe la Nord, de cele mai multe ori luând România în lungul ei. Dunărea, care cu pânza ei cea lată *mărginesce pămîntul românesc spre S*, ne îngreuiă pe acele timpuri necazul, ne

lungă suferințele, ținând némurile străine pe capul nostru, până când apele ei înghețau și deschideau ast-fel drum liber puhoiului omenesc. De asemenea când barbarii se loviau de tăria apusului, când valul cotropitor se resfrângea napoi, atunci găsiau loc deschis dincóce de Tisa, năvăliau spre noi venind acum din apus. Apele Tisei *care fixează hotarul dinspre apus al Românilor*, erau mici în timpurile de secetă, iar mocirlele acestui ținut, câmpurile întinse uscate și valurile de nisip aduceau aminte hórdelor înfrinte de deșerturile nisipóse ale Asiei de unde plecase și le opriau pe loc.

Pe acele timpuri de restriște doar munții ne oferiau adăpost; în văgăunele Carpaților, în codrii lor nesfârșiți se retrăgea Românul din fața năvălitorilor. Carpații în ocolul lor prin mijlocul Daciei se ridică ca zidurile unei cetăți, iar între ramura de apus și arcu de răsărit închide o țără așa de frumoasă, cum puține a lăsat Dumnezeu pe pământ. În timp de pace Românimea se întindea de jur împrejurul Carpaților printre déluri și peste câmpii, în timpuri grele românul se strângea însă în cuibul lui și trăia cum putea.

Vecinii noștri. Românii se găsesc ađi între două puteri mari: Rusia spre NE, Austro-Ungaria spre NV; iar spre miadă-đi, Dunărea ne desparte de două state mai mici: Serbia spre SV până în valea Timocului și Bulgaria spre S până la Mare.

Am mai avut noi și alți vecini: pe Poloni sau Leși la miadă nópte, pe Tătari la răsărit și pe Turci la miadă-đi, dar A-tot-puternicul s'a întors cu mânie asupra lor, căci prea ne cauzase mult necaz: unora le-a șters țera de pe harta lumii, pe alții i-a silit să se restrângă încolo înspre Asia și să lase locul altor némuri mai cu frica lui Dumnezeu.

Cu vecinii noștri o ducem până acum bine; dar în trecut nu ne-a fost tot-deauna prietenii. Și chiar când nu se sculau cu răsboi direct contra noastră, tot nu ne lăsa în pace. În luptele lor uniți cu alții își dădeau întâlnire tot pe câmpurile noastre, ca și cum țera asta nu eră a nimănu, și în

urma oştirilor străine délurile, câmpiile și satele noastre rămăneau pustiite și pârjolite.

Chiar și astăzi față cu vecinii noștri ni se impune multă chibzuință, unire în cuget și unire în faptă, și să nu pierdem din vedere nici planurile vecinilor noștri și nici menirea ce noi avem aci în orientul Europei. Ca popor de viță nobilă, cu firea noastră oțelită în timpurile grele trecute, porniți serios acum pe căile culte și civilisate ale apusului, nouă ne e dat să purtăm flacăra civilizațiunii în Orient, să răspândim lumina cunoscinței printre micile popoare înapoiate ale Peninsulei balcanice. În rădăcinarea noastră aci în pragul de răsărit al Europei, pe clinele Carpaților și în valea Dunărei, e încă odată spre fala și mărirea nemului roman.

Situațiune geografică și frontiere.

Térra noastră e așa de departe spre răsărit că de la primul meridian ce trece prin Paris, până la Bucuresci numărăm 24 grade de longitudine pămîntescă (1); miezul zilei e la Bucuresci cu 1 oră și 35 minute mai de vreme ca la Paris, aproape cu o oră mai de vreme ca la Viena. Când pentru parisian aurora dimineței se arată ca o genă de foc, la noi sórele a eșit deja din pânza Mărei Negre, luminează vârfurile munților și învâluie cu rațele lui binefăcătoare câmpia românească. Când înspre séră astrul zilei se oglindește încă în apele Mediteranei și ale Atlanticului, la noi amurgul se coboară încet-încet peste câmp și peste vale. Vorbind numai de România, găsim că ea e situată între 20°8' și 27°20' (cu insula Șerpilor 28°) long. estică, socotind însă pentru tot teritoriul ocupat de Români vedem că e cuprins între 17°40' și 28°5' (Fig. 1). Lungimea cea mai mare a acestui teritoriū de la apus la răsărit e cam de 840 Km.

(1) Un grad de longitudine în dreptul latitudinii României are cam 78 Km. Unii numără gradele de longitudine începînd de la meridianul ce trece prin Greenwich și care vine cu 2°20' mai la apus de cel din Paris.

Cum se scie, Europa cade aproape într-întregă în zona temperată a emisferei boreale; țările locuite de Români se găsesc mai jos de mijlocul Europei, chiar pe la mijlocul zonei temperate: paralela de 45° latitudine trece puțin mai sus de Ploesci. În mijlocul verei sôrele se ridică deasupra orizontului orașului Zimnicea ca și la Nisa și Marsilia, aū aproape aceeași latitudine; iar punctul cel mai de N. al Maramureșului de abia ajunge paralela geografică a Parisului. Socotind mai precis țările românesce sunt cuprinse între $43^{\circ}40'$ și $48^{\circ}45'$ latitudine boreală, iar colțul cel mai de Nord al României se opresce la $48^{\circ}20'$. Lățimea maximă a acestei țări e cam de 560 Km.

Forma și hotarele țărilor românesce. Privind cu deamănuntul harta teritoriului românesc (Fig. 2), vedem că ea are forma aproape regulată a unei elipse, cu axa cea mare îndreptată de la apus spre răsărit; axa cea mică e cam $\frac{1}{4}$ din cea mare. Din punctul de vedere al regularității formei, aceste țări constituiesc un ținut unic în Europa: dór două colțuri, — Dobrogea de SE și Bugécul de răsărit — es afară din elipsă, și tot două colțuri străine intră în elipsă, — unul la SV (cotul Dunărei de la Severin), altul la N (colțul Galiei sudice ce se ascute înaintând de-alungul Carpaților). E lesne de înțeles că cu cât o țără e mai rotundă, cu atât e mai resistantă, în vreme de război e mai ușor de apărat; din nefericire însă, aceste țări nu sunt sub un singur sceptru.

Și din punctul de vedere al hotarelor: Dunărea, Nistru, Tisa și Carpați, aceste țări sunt favorisate; numai o mică parte $\frac{1}{20}$ din conturul lor — la Sudul Dobrogei și la Nordul Basarabiei — e tras prin linii convenționale. Dintre celelalte țări mai mari ale Europei, dór Anglia și Italia le întrec în astă privință.

Dunărea trage hotarul acestor țări spre S de la gura Tisei (satul Zalankemeny) până la Silistra, de unde se continuă o linie convențională până la Mare. Linia Dunărei e foarte neregulată mai ales în prima jumătate, unde apele albastre se luptă cu stâncile ce și Carpații și Balcanii pun în drumul ei. Pentru a-și găsi loc printre aceste lanțuri

de munți e nevoită să facă multe coturi: la Panciova, la Baziaș, la Vârciorova, la Severin și la Calafat. În jumătatea a doua Dunărea trage o linie mai simplă, însă apele ei bat când într'un mal când într'altul, une-orî mîncînd din pămîntul Bulgariei, alte orî lăsînd insule romînesci de partea Bulgariei (casul Insulei Bujorescu din fața Zimnicei). Cu toate astea fluviul Dunărea e o graniță fixă. Trecerea ei se face ușor cu vapore și luntre; în vechime a existat de partea asta două poduri: al lui Traian la Severin și al lui Constantin cel Mare la Celei, dar a fost distruse și altele nu s'a mai construit; e vorba a se face acum unul, ca să lege România cu Serbia.

Intr'un război cu Bulgarii aceștia sunt favorizați intru cât-va, pentru că malul drept al Dunării e repede și mult mai înalt ca cel stîng, ce e plin de bălți și mociro. De pe malul drept, înalt de aproape 200 m., se domină nu numai lunca Dunării, dar și o bună parte de câmpie, vedînd ce se întîmplă de această parte a Romîniei; din aceste motive Turcii transformase în cetăți bine întărite mai toate orașele de pe malul drept. Numai între Severin și Calafat malul stîng romînesc are avantaj contra celui drept, și se știe că în războiul de la 1877 din Calafat, de pe malul stîng, s'a tras primul foc de tun asupra Vidinului, de pe malul drept. Importanța economică a Dunării și văii ce deschide în Carpați e însă foarte mare (v. fl. Dunărea).

Cît privește linia convențională de la Silistra la Ilamlâk, dîr pieptul nostru de oțel va păstra frontiera neștirbită.

Spre răsărit țărîmul Mării Negre face granița țărilor romînesci de la Ilamlâk (la S de Mangalia) pînă la gura limanului Nistrului. În largul Mării (în dreptul gurilor Dunărei) România mai posedă insula Șerpilor, singura insulă în Marea Neagră.

Țărîmul Mării Negre e abordabil numai la Constanța și Sulina; un punct strategic important e Mangalia al cărei golf, dacă ar fi ținut în stare bună, ar servi de adăpost sigur unei flote întregi (v. Marea Neagră).

Spre răsărit hotarul între țările locuite de Români și Rusia e tras de apa fluviului Nistru, care descrie o linie puțin flexuoasă dar foarte mărunț cotită; valea largă a Nistrului tăiat într'un teren puțin ridicat și albia puțin adîncă.

a acestei ape n'aŭ fost, și nici nu vor fi nici odată, piedică popórelor, ce aŭ venit, saŭ ar căută să vie, dinspre acéstă parte. Pe lângă podurile căilor ferate și șoselelor principale, și afară de vadurile numeroase, Nistrul póte fi trecut de-adreptul de infanterie și chiar de artilerie în timpul apelor scăđute.

Nistrul încetéză de a fi limita Românilor la Zalescik, de unde o linie convențională se lasă drept spre S în valea Prutului în dreptul gurei Ceremușului; de aci Ceremușul și isvorul său Ceremușul alb se însărcinéză a trage granița puțin arcuită spre NV între țările românesce și Galitia până în culmea munților Carpați la masivul Stara Obcina din lanțul (Ciornahori) munților Negri. Frontiera acésta în parte fixată printr'o linie convențională, a fost punctul cel mai slab al teritoriului nostru; pe aci își îndreptaŭ Poloniă fără nici o piedică armatele lor contra domnilor moldoveni și contra Turcilor și Tătarilor.

La apus înspre câmpia pustie a Ungariei, s'a însemnat ca margine vestică a țărilor românesce râul Tisa, care descrie din culmea munților și până la Dunăre un arc puțin curbat spre apus. Apele ei fac într'o luncă întinsă, josă și mlăștinósă miș de coturi, mai mărunte și mai încrețite ca ale Nistrului. Pânza Tisei nu e o frontieră nici precisă, nici sigură; albia sa se póte schimba la fie-care viitură în lățul luncei, iar podurile și vadurile numeroase ușuréză trecerea ei, care alt-fel din cauza mocirlelor și bălților neîntrerupte ar fi fórte grea. În timpuri de secetă volumul apei se reduce mult și póte fi trecut mai peste tot locul. Așa ne explicăm cum Unguri s'aŭ aședat de ambele părți ale acestui rîu.

Tisa servă de hotar țărilor locuite de Români numai de la gură până la Tisza-Ujlak (1), unde încep munții Gil

(1) În cuvintele unguresce a neaccentuat în mijlocul cuvintelor se pronunță aprópe oa, à se citește a, cs=ce, s=s, sz=s, j=ie, y=i, é=e, ö, ü ca în nemțesce. De alt-fel se citește cum e scris, accentuând pe prima silabă; în cuvintele compuse sunt atâtea accente câte cuvinte. De ex.: Ország=țară, rónaság=câmpie, hegý=munte, hegység=șir de munți.

(Borlo-Gyil) ce sue spre N în crescutul Carpaților păduroși la Vf. Stoi (Sztoyhavas); de aci dunga Munților Maramureșului servă de nepășită graniță spre SE până la masivul Stara Obcina, ca să închidă conturul țărilor românesce la isvórele Ceremușului alb.

Intre aceste limite se închide o suprafață de pământ de 317.000 Km. \square . În care România liberă cuprinde numai 131.350 km. \square , de-abia $\frac{2}{5}$ din tot teritoriul ocupat de Români; restul e sub stăpânirea rusescă și austro-ungară.

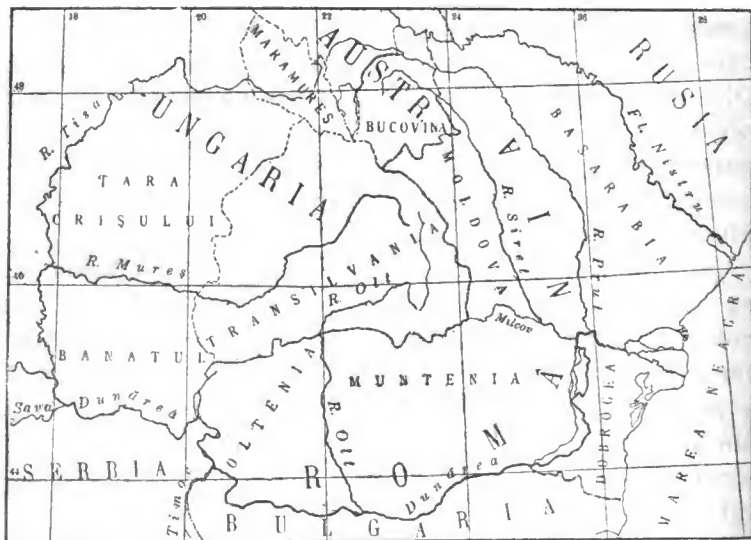

Fig 2. Hotarele țărilor locuite de Români. Provinciile cuprinse.

Granițele României. România e separată la o parte din țărilor locuite de Români prin lanțul Carpaților. Acești munți, ce trec printre isvórele Nistrului și ale Tisei, urmăză mai întâi direcțiunea SE apoi se cotesc drept spre V, și aprópe de Dunăre iar se arcuesc spre S, ca și cum ar vrea să se unescă cu Balcanii. În lungul lor ei nu merg ca

hegytető=vârf, havas=munți cu zăpadă. fősík=podiș, föld=pământ, város (vár)=oraș, cetate; nagy=mare, kis=mic, al-jos, fel=sus, falu=—=apă, patak=pîrîu.

o singură culme, ci se desfac în două și trei lanțuri și se îmbucătățesc prin văi curmedîșe adânci, între care a Oltului îi răsbesce dintr'o parte într'alta, iar a Dunărei le pune capăt. Linia de graniță între România și țările românesce de peste Carpați e foarte neregulată: ici sue pe culmea munților, colo scoboră în adâncul văilor, dincolo urmăze dealungul unui riū, etc; în genere trece prin vîrfurile cele mai înalte ale Carpaților și de Sud și de Est. Ca linii mai principale avem: munții Călimani, ai Bistriței, Tarcăului și Vrancei în Carpații orientali; munții Buzăului la cotul Carpaților, Bucegi, crêsta rectilină a munților Făgărașului, munții Lotrului, o bucată din cursul Lotrului, apoi munții Parîngu și Vulcan în Carpații sudici, și în fine riul Cerna, munții Cernei și riul Bahna, care scoboră granița la Dunăre în dreptul cotului de la Vârciorova. Carpații ne-au fost de adăpost în timpurile trecute, acum însă se ridică ca un îndoit și întreit zid despărțitor de frați.

Ce ar fi devenit Țera Românilor, dacă Carpații ar fi fost pe la margine iar văile și câmpiile în mijloc, își pôte închipui ori-cine! Nimeni nu ar fi îndrăsnit să supere în culcușul lor și când la nevoe Românul s'ar fi arătat pe crêsta munților, ar fi semănat vulturului ce-și apără cuibul și puișorii săi; și vulturul nu se dă prins nici-odată. Cum e acum însă, înălțimea creștelor și lungimea culmilor îngreuiază relațiunile noastre cu cei de peste șirul carpatic.

Totuși numeroșele riuri, ce se lasă din Carpați, deschid mai multe drumuri largi spre Transilvania: Oltul, Jiul, Buzăul, Prahova, Trotușul și Oituzul au servit din timpuri vechi ca linii de comunicațiune; pe Olt în sus și-a dus Traian o parte din oștiri contra Dacilor și mai apoi a făcut și o șosea; pe Buzău aprópe de isvórele lui în inima munților sunt două vîrfuri: Tătarul mare și mic, cari ne spun prin numele lor, că a trecut pe acolo picior de tătar.

Cu tóte astea, nu sciū cine și-ar îndreptă adi oștirile prin văgăunele munților Carpați? Dór vre-un General care n'a cetit istoria craiului Robert al Ungurilor, ori n'a audît despre Dumbrava roșie a lui Ștefan-cel-Mare.

Afară de drumurile prin văile mari și jóse, copitele cailor și opinca Romanului au bătutur poteci peste culmile munților celor mai prăpăstioși.

În spre S granița României e formată de Dunărea, de la Severin în jos, până la Silistra și apoi o linie convențională până la Mare; spre SE e Marea Neagră până la gura brațului Chilia.

Granița de răsărit a României o trage râul Prut, care printr-o linie arcuită spre NE împarte cam în două părți egale teritoriul dintre pîelele Carpaților și Nistru. El separă spre răsărit mînosul ținut al Basarabiei de la trupul României. Cursul Prutului e mult asemenea cu al Nistrului, dar nu așa cotit; valea este scobită între deluri puțin înalte, lunca lată, apa puțin adîncă și liniștită. El e și mai ușor de trecut ca Nistrul, însă malul din dreapta, de partea României, e mai înalt ca cel din stînga, al Basarabiei, care e mlaștinos. Acest fapt ne e de folos, căci putem observa bine totă lunca râului; mai aproape de Dunăre malul drept se lasă jos și e acoperit de bălți și mlaștine.

Dunărea și apoi brațul Chilia servă de graniță între gura Prutului și Mare. Malul drept, dinspre Dobrogea, e mult mai ridicat ca cel al Basarabiei acoperit de lacuri întinse și mlaștine. Numai la gura Prutului, la Reni, malul stîng e mai sus ca cel dobrogean; de aceea Rușii au întărit acest oraș și l-au prevădut cu multă ște și chiar cu vapore de război. Trecerea Dunărei presintă aci aceleași circumstanțe ca și pe alte locuri; se crede că Darius ar fi construit în această parte, la Isaccea, un pod peste Dunăre, ceea-ce e însă puțin admisibil. Gura Chilie e potmolită de nisip și nomol, îmbucătățită prin numeroase insule, așa că navigațiunea chiar cu vapore mici se face foarte cu greu.

România n'ajunge până la Nistru, ci tot Prutul îi servă de frontieră pe o mică porțiune înspre N, apoi o linie convențională spre S până în valea Siretului la confluența Sucevei. De aci frontiera cotită de mai multe ori merge spre V peste râul Moldova, pe culmea muntelui Rarău până în valea Bistriței, de unde sue pe culmea Carpaților în munții Călimani. Linia acesta în cea mai mare parte convențională, împreună cu a Dobrogei de la S, constituie singurele hotare artificiale ale României.

Să se noteze însă că acolo unde nu se pun piedici naturale între țări, tocmai acele părți sunt în timp de pace cele mai priincioase pentru comerț și pentru comunicare în afară de cuprinsul țării; prin N Moldovei ni se deschid căi drepte, prin Bucovina, spre Germania și Rusia.

România cuprinsă într'acest contur, deși are granița naturală $\frac{9}{10}$ din totalul lor, are însă o formă puțin regulată; ea se întinde ca o fâșie lată dealungul Carpaților. Forma ei se asemănă cu a unei ciobote deformate, al cărei călcâi ajunge la M. Négră, iar laba este umflată în partea dinainte.

Lungimea României în colțuri, de la Vârciorova la Chilia e aproape egală cu cea de la Mamornița, pe Prut, la Mangalia (aproximativ 520 km.). Lungimea prin mijlocul României, de la Vîrciorova la Mamornița, e 820 km., iar distanța Vîrciorova — Dorohoiu se parcurge cu trenul în 23 de ore. Lățimea variază: în Moldova de S ajunge la 100 km. pe când Muntenia în dreptul Oltului apropie 200 km.; maximum lățimei îl presintă în dreptul cotului Carpaților, unde se adaogă la Muntenia, și Dobrogea. De la Predel ajunge cine-vă la Constanța în 10 ore cu trenul.

Impărțirea teritorului românesc în provincii.

Teritoriul românesc se împarte din punctul de vedere politic în două mari porțiuni. O parte liberă și independentă, **Regatul Român**, iar o altă parte supusă sub dominațiunii streine.

Regatul român cuprins între limitele arătate mai sus, se împarte în următoarele regiuni: Moldova la N până la Milcov, Siret și Dunăre; Dobrogea la E între cotul Dunărei și Mare; Muntenia, (Valahia sau Țara Românească) la S, constituită din Oltenia sau Muntenia mică, la apus de Olt, și Muntenia mare la răsăritul Oltului până la Dunăre.

Partea transcarpatină e sub dominațiunea Regatului Ungar și se împarte și ea în patru regiuni mari:

Transilvania e cuprinsă în arcul carpatic și între două linii de munți: una pe la N, urmăzând culmea m. Rodnei; alta pe la V, plăcând din munții Cernei, trece peste munții din apusul Transilvaniei: Poiana ruscă, munții Metalici și munții Bihorului și vine peste delurile Meseșului de se unesce cu linia munților Rodnei.

Între Dunăre, Tisa, Mureș și m. Cernei se întinde Banatul Temișanei..

Spre V de munții Apusenii până la Tisa, se întinde Țara Crișului (Crișana), separată spre S de Banatul Temișanei prin cursul aproape rectilini al Mureșului inferior. Maramureșul e provincia cea mai de N separată fiind de Transilvania prin munții Rodnei, iar de Țara Crișului prin munții Gutin și valea Tisei.

Împărțirea aceasta a teritoriului transcarpatin ca și a României are numai o semnificație istorică; astăzi Ungaria împarte teritoriul ei de-a dreptul în comitate ca și România în districte. Vom vedea însă mai la vale, că fiecare din aceste regiuni are un caracter orografic și hidrografic propriu, diferit de al celorlalte, prezentându-se ca niște unități geografice distincte.

Nu tot așa e cu regiunea românească din exteriorul Moldovei: Bucovina, în spre N, constituie un *ducat* sub coroana Austriei; iar regiunea dintre Prut, Nistru, Dunăre și Mare, Basarabia, constituie o *gubernie* a marelui Imperiu rusesc. Aceste două provincii românești se prezintă ca o continuare spre N și E a Moldovei; și din punctul de vedere politic, aceste țări constituiau la un loc, până mai acum o sută de ani, principatul Moldovei.

Afară de cuprinsul acesta, Românii mai trăiesc peste Nistru în ținutul Ecaterinoslav până la Nipru; apoi la N Austriei, în Moravia și Silesia și în peninsula Istria de la S Austriei. Aproape întreg malul drept al Dunărei și mai ales valea Timocului și munții Miroci, e locuit de Români și în fine mai departe spre S în Macedonia și în Bitinia (Asia mică) trăiesc nemuri înrudite de aproape cu Românii.

O R O G R A F I E.

Idee generală despre relieful pământului.

Pe de-o parte Carpații în arcuirea lor prin mijlocul Românilor, pe de alta apele, ce au modelat relieful munților și au scobit podișurile, aduc în aspectul pământului locuit de Români o mare variațiune.

Dacă am pute să cuprindem cu ochii întreg ținutul românesc, am constată că relieful lui are câte-vă particularități caracteristice. Munții, delurile, șesurile, văile și lunile prezintă o oarecare regularitate în dispozițiunea lor, regularitate ce apare destul de evident și când privim o hartă orografică a acestei porțiuni de pământ (Vezi harta orohidrografică colorată și Fig. 3). Munții înalți, Carpații, în cari înălțimile peste 1500 m. nu sunt rare, trag o dungă lată arcuindu-se de două ori: șirul de munți vine dinspre NV printre isvoarele Tisei și ale Prutului, merge mai întâi spre SE, apoi se cotesce spre V și în fine se cotesce încă odată spre SV. Direcțiunea Carpaților am putea-o asemăna cu direcțiunea ce ieă mâna omului, când se îndoe, dând cotul puțin înapoi și lăsând laba să atârne în jos.

În interiorul cotului terenul e mult ridicat și cu toate că apele l'au scobit adânc, el ne dă încă ideea unui podiș înalt. El e închis și la răsărit și la miază-zi de brăul carpatic, ale cărui culmi principale se ridică cu mult deasupra lui. Nicăi spre N și V podișul nu este deschis, căci masive însemnate închid orizontul: spre V se ridică munții Apusenii, iar spre N o ramificațiune a Carpaților, munții Rodnei, mărginesc acest podiș patrunghiular al Transilvaniei.

În jurul lanțurilor de munți înalți se resfiră nenumă-

rate deluri, ca o continuare a culmilor ce se ramifică din

Fig. 3. Schiță orografică a regiunii dintre Tisa și Nistru.

Carpați și m. Apusenî în lături; ele fac trecerea de la culmile înalte la șesurile întinse și câmpiile joase. In

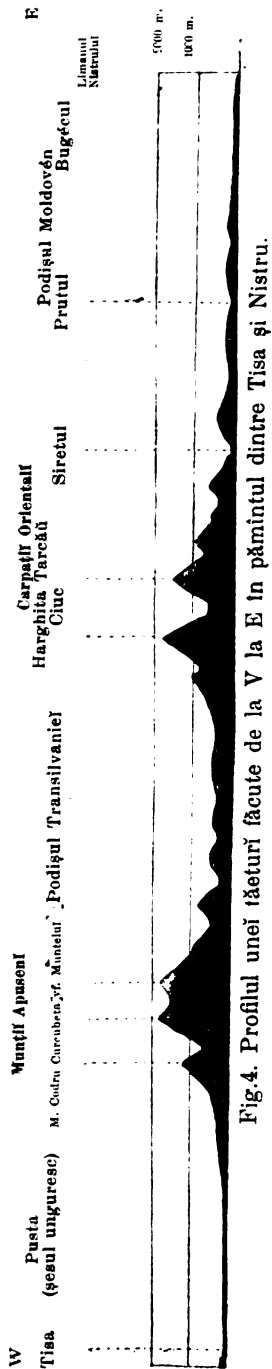

Fig. 4. Profilul unei tăeturi făcute de la V la E în pământul dintre Tisa și Nistru.

exteriorul Carpaților, de partea lor nordică și estică, se întinde însă un podiș înalt, al Podoliei și Rusiei meridionale, scobit de o sumedenie de ape, sculptat în deluri uniforme, cu culmile cam la aceași înălțime. Acest podiș, ce se întinde peste totă Basarabia și Moldova, vine și se rezimă de poalele Carpaților, amestecând și confundând delurile lui cu ale Carpaților. Carpații se par din această parte ca și cum și-ar fi fixat rădăcinile lor în temelia acestui podiș. Podișul moldoven se lasă încet, încet spre S și aproape de mare prezintă un șes puțin ridicat deasupra nivelului mării, Bugécul.

Apele, ce se scobor din șirul muntos la exterior, curg perpendicular sau puțin înclinat direc-

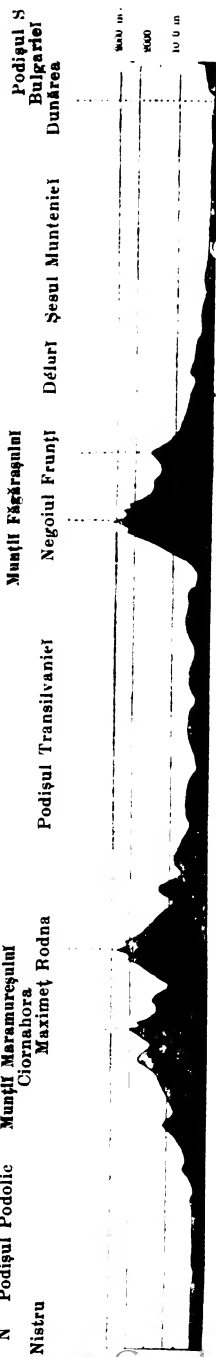

Fig. 5. Secțiune de la N la S în pământul dintre Nistru și Dunăre.

țiunii șirurilor de munți. Apele însă, ce curg în interiorul cotului Carpaților și cele din M. Apusenî și din M. Rodnei, converg spre interiorul Transilvaniei și se unesc în trei mari riuri, cari de-abia își tae drumul la exterior. Aceste riuri sunt: Oltul spre S, de a curmezișul Carpaților; Mureșul spre V printr'o vale mai largă între Carpați și m. Apusenî; și în fine, Someșul spre NV. de-abia își găsește drum printre ramificațiunile numeroase ale m. Lăpușului și m. Apusenî. Aceste riuri, după ce străbat șirurile de munți prin văi foarte adânci, dau în nisce șesuri foarte mari întinse și netede cât cuprindî cu ochiul. Spre V șesul Ungariei, spre S șesul Munteniei, în cari riurile sapă nisce lunci largi, jôse și mlăștinôse. Aceste șesuri sunt și ele mărginite prin dunga sclipitoare a Tisei și a Dunărei, ce se șerpuesc de la un mal la altul în lunca lor întinsă plină de bălți și brațe secundare.

Numai în colțul de SE al acestei regiuni, între Dunăre și M. Négră, delurile Dobrogei își ridică crestele stîncose pentru a introduce o variațiune între câmpul pustiū al Munteniei (Bărăganul) și Basarabiei (Bugécul), și între bălțile și delta mlăștinôsă a Dunărei și țărmul Mării Negre.

Dacă nu ne-am mărgini numai a privi aspectul acestui pămînt (sau harta orografică), ci de ne-am închipui că îl tăem după o linie de la E — V și alta de la N — S, atunci în profilul tăeturilor ce am obține s'ar vedé mai clar dispozițiunea reliefului și înălțimile diferitelor regiuni unele față de altele. Profilele alăturate (Fig. 4 și 5) sunt construite așa, ca să ne pună în evidență diferențele de înălțime. Cercetând cu deamănuntul hărțile orografice și aceste secțiuni închipuite făcute în pămîntul nostru căpătăm ideea deplină de relieful acestei părți de pămînt, ce se pôte așa dar descrie în resumat: *Un brâu de munți înalți, Carpații, încing de jur împrejur un podiș înalt, podișul Transilvaniei; podișul e sprijinit spre V de masivul munților Apusenî. Zona munților înalți e înfășurată de o zonă de deluri, care în spre răsărit se continuă prin podișul Moldoven. La S și V șesuri întinse urmază zonei dé-*

lurilor; delurile, podişurile şi şesurile sunt brăzdate de lunci largi a număróselor riuri ale Daciei, iar la răsăritul şesului muntenesc, dincolo de lunca Dunărei, se arată delurile Dobrogei.

Panorama Daciei. Călătorul, care vine din centrul Europei să pătrundă în România pe la Predél, póte în câte-vă césuri să aibă o vedere a întregii panorame ce presintă Dacia. Plictisit de câmpia ungurésă lungă şi monotonă, cu lunca Tisei plină de bălţi şi mocirle, el simte o impresiune de uşurare şi mulţumire, când zăresce delurile ondulate ale munţilor Apusení, carí, cu cât înaintéză spre E, se înalţă şi se închid de nu lasă, loc de cât curentului apelor repeđi, şi trenului ce scobóră nebunatic pe drumul lui de fer. Urmând în sus lunca unuia din riurile mari ce es din Transilvania (Mureşul), ne trec pe dinainte culmí şi creste, ultimele ramificaţiuni ale masivelor ce se disting albaştrui în zarea depărtată şi pe dreapta şi pe stînga riului (Retezatul şi M. Apusení). Lunca riului se tot strimtéază, iar masivele de la orizont se pierd din ce în ce în negura albastră a depărtării, sau se ascund după delurile ce ne înconjórá.

Privind de jur împrejurul nostru vedem podişuri şi coline ondulate cam la aceeaşi înălţime, întocmai ca nisce valuri colosale de mare, ce se înşiră unele după altele cât vedem cu ochii. Ele sunt resturi din înaltul podiş transilvan, a cărui monotonie e întreruptă de verđile pădurí de fagi şi stejari, de văile adânci cu riuri limpeđi, şi de numărósele oraşe şi sate, ce se respiră pe lunca riurilor şi cóstele delurilor. La eşirea dintr'un tunel sau la cotitura unei văi largi, ne apare odată înaintea ochilor un briú de munţi, ce ocolesc, precum zidul o cetate, tótă acéstă ţeră. Dintr'insul ici coela se desfac, întinđându-se până în centrul ei ca nisce valuri potopitoare, mai multe şiruri de munţi şi deluri înalte şi frumoşe, măreţe pedestaluri înverđite, carí varsă urnele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci. Mai presus de acel briú muntos se înalţă două piramide mari de munţi (m. Făgăraşului şi m. Rodnei) cu creste încununate de o vecinică diademă de ninsóre, carí ca doi uriaşi staú la ambele capete ale ţerii, cătând unul în faţa altuia. Părăsind câmpul Braşovului suim greoi spre Predél, unde prin deschiderile delurilor se arată câte o creştă stâncósă, înaltă şi prăpăstiosă.

Trecénd curmătura Predélului descinderea se face în galop şi de odată apare masa imposantă a Bucegilor, un zid aprópe vertical dominând cu mai mult de 1500 m. valea profundă şi largă a Prahovei. Créstă ferestruită într'un haos de piramide, ce staú ca degetele unele lângă altele, e aridă şi stincósă, pe când pólele inferióre mai line sunt acoperite de mantaua verde închisă de brađi, printre a căror virturi sclipesc turlele unui palat scump némului românesc. Când ne apropiem de Comarnic păreţii stâncóşi ai munţilor se depărtéză, munţii

înalți rămân în urmă, înainte ne pășesc acum culmi tot înalte, dar mai netede cu pante mai dulci, valea se lărgesc, și Prahova se pierde în mijlocul bancurilor de nisip și pietriș; în văile vecine albesc nenumărate case, iar pe șosea, printre arborii umbroși, se zăresce silueta munténului, mánându-și pe lângă car boii cu córnel lungi și recurbate.

Puțin câte puțin délurile se chircesc mereu; un tapșan se întinde acum dealungul văii și îl urmăresci la vale cât prinzi cu ochii. Pe tapșanuri se întind sate bogate și curate, pe alocurea ocne adânci sunt scobite în délurile cu sare, iar puțuri numeroase gauresc pămîntul plin de petrol.

La Ploesci constați că ultimele ondulațiuni ale terenului aũ rămas în urmă și de aci până la București, și mai departe încă, se repetă aspectul monoton din șesul unguresc: ochiul călătorului nu întâmpină pe nemărginita întindere de cât rarile movile colosale și pâlcurile de arbori de prin albiile riurilor, ce-vă mai numeroase ca în Pusta. Înaintând spre Giurgiu mai avem de pășit o treptă puțin înaltă, pentru a scobori de pe șes în lunca largă a Dunărei plină de bălți cu stuf și papură și cu insule acoperite de păduri albe.

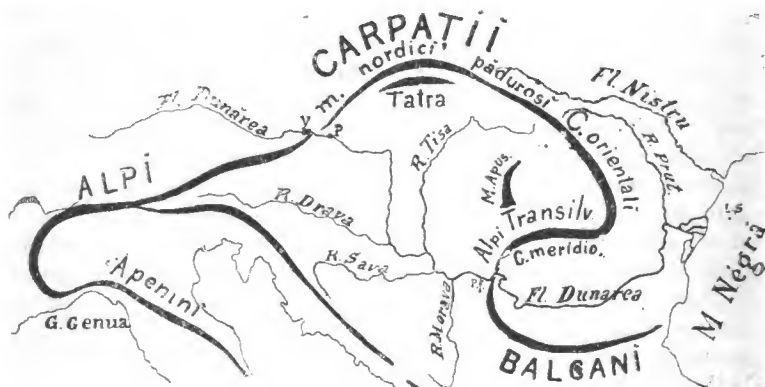

Fig. 6. Schiță orografică simplificată a Europei centrale.

CARPAȚII.

Relațiunea cu Alpii și Balcanii. Impărțirea arcu-lui carpatic. Șirurile de munți înalți din Europa se găsesc în ore-care legătură între ei; unii par a fi prelungirea celorlalți și Geologia ne învață, că în adevăr ei s'aũ ridicat prin mișcarea scórței pămîntului cam în acelaș timp.

Maî cu sémă între Alpî, Carpaţi şi Balcanî se constată o înlanţuire strînsă, născînd, ast-fel prin centrul Europei o direcţiune orografică importantă şi curiosă prin curbarea ei (Fig. 6). Lanţul colosal, ce plécă de la golful Genua şi ajunge la M. Négră, e tăiat de două orî — la Viena-Presburg şi la Porţile de fer — de fluviul cel mare al Europei centrale, Dunărea, separând ast-fel cele trei şiruri principale. Şirul de la mijloc, Carpaţii, plecând de la Dunăre din dreptul Vienei se arcuesce frumos pe la Nord şi pe la Est şi revine iar la Dunăre. Acest şir se împarte în trei segmente :

a) Carpaţii nordici încep de la Dunăre prin Carpatul mic şi ţin până la pasul Dukla (502 m.). În această parte se ridică masivul Tatra, cu cele maî înalte vîrfuri din lanţul Carpaţilor.

b) Carpaţii orientali, de la pasul Dukla până la cotul Carpaţilor în regiunea Buzelui; porţiunea nordică a acestui segment, fiind aprópe în întregime acoperită de păduri, pórtă numele şi de Carpaţii păduroşi.

c) Carpaţii meridionali, sunt şirurile de munţi la apus de valea Buzelui, ce se cotesc la Dunăre la Porţile de fer. Partea dintre Buzeu şi Cerna se numesce şi Alpii Transilvani.

Românii se află situaţi pe ambele cline ale Carpaţilor meridionali şi orientali, până în Carpaţii păduroşi ; de aceea aci nu ne vom ocupa de cât de aceste două segmente ale Carpaţilor.

Carpaţii de pe teritoriul românesc nu constau dintr'o singură culme, ci sunt alcătuiţi din masive stîncóse înlanţuite unele de altele prin culmî înalte. Pe unele-locuri masivele se dispun în două sau trei şiruri paralele, în alte-locuri însă găsım numai nisce culmî jóse, rămase în locul lanţului muntos mîncat de ape. Din masive, din vîrfurile înalte, din creste, etc. se resfiră culmî secundare întocmai ca degetele, în tóte direcţiunile, lăsând între ele văi adânci şi mult cotite. Din acestea se desfac altele, şi aşá

mai departe până ce înălțimile scad de tot, de se pierd între podișuri, deluri sau câmpii.

Întreaga regiune ocupată de culmile principale și complexul ramificațiunilor lor constituie : **zona muntosă** care pentru această parte a Carpaților cuprinde toate înălțimile mai mari de 700 m.. Ridicăturile inferioare nivelului de 700 m. le considerăm ca deluri, iar cam de pe la 200 m. în jos se întinde în România și Ungaria șesurile prea puțin ondulate.

Când considerăm ca limită inferioară a munților nivelul de 700 m., acesta o facem pentru că relieful României o reclamă. Dacă privim lanțul carpatic din apropierea T. Jiului, a Câmpinei, a Tirgu-Ocnei, sau P.-Némțu, și de ori și unde din interiorul Transilvaniei, vedem după o mare de culmi joase, puțin ondulate, că se ridică o buză de pământ cu mult deasupra ridicăturilor ce o preced. În dosul acelei buze ridicate se urmărește culmi peste culmi, ce nu se mai scobor de cât foarte rar la niveluri joase; aceia sunt munții înalți. Și dacă căutăm pe o hartă să vedem, cam care e înălțimea colinelor dinaintea lor, constatăm că numai cu rari excepții ele trec de 700 m.; așa dar e natural să considerăm ca munte tot ce trece de 700 m.

Nu numai nivelul deosebesce munții de deluri, ci și modul de formare al unora și al altora, precum și felul de pietre din care sunt formați. Din anume feluri de pietre sunt formați munții înalți și din alte feluri de pietre și prin alte cauze s'au format colinele, podișurile și câmpiile.

De căutăm acum să închidem printr'o linie toate înălțimile ce trec de 700 m. constatăm faptul foarte surprinzător (vezi harta orohidrografică), că această curbă, de altminteri foarte dantelată pe margine, urmărește însă în general direcțiuni, ce dau un contur simplu Carpaților, mai ales în partea României. În interiorul curburii Carpaților conturul e într-o cât-va deranjat prin intervenirea podișului Transilvaniei și a altor șiruri de munți.

Dacă am urmări pe o hartă linia ce limitează la exterior lanțul carpatic, constatăm că ea vine ca și direcția munților de la NV—SE, trecând Ceremușul pe la Vișnița și trece pe la apus de Rădăuți; de aci merge spre SSE pe la Gura Humorei, pe la apus de Fălticeni, trece pe la Piatra-N. pe la T.-Ocnei, pe la V de Odobesci și se cotesce ca și

Carpații spre apus. Trece apoi pe la Vălenii-de-munte, Cămpina, Pucioasa, Câmpul-lung, Călimănești, pe la N de Horezu, pe la Bumbesci, Baia de Aramă și se cotesce către Vârciorova. Rari sunt înălțimile afară din acest contur care ajung 700 m., iar văile din această parte, chiar Jiul și Oltul, nu introduc mare perturbare, căci pe o hartă mică nici nu se vede tăietura lor. Nu tot așa e însă conturul interior al Carpaților care ar trebui să fie întru cât-vă paralel cu cel exterior. Pe de o parte depresiunea Tisei, depresiunile Gherghiului și Ciucului, a Țării Bârsei și a Săcuilor, Țera Hațegului, depresiunea Timeș-Cerna și Dunărea,— pe de alta munții, Gutin-Vihorlat și Harghita introduc o mare perturbare în forma acestui contur. Făcând abstracțiuni de depresiunile cuprinse între șirurile Carpaților, conturul interior pleacă de la Ungvar spre SE, trece pe la Munkacs, depășește Tisa la vale de Hust, trece pe la Baia mare, ocolesce m. Lăpușului ca să ajungă la Bistrița, apoi merge direct spre SSE până în valea Oltului sub pôlele m. Făgărașului. De aci merge spre V până la Sibiu, ocolesce m. Sebeșului, intră în valea Hațegului se reîntorce și ocolesce Poiana Ruscă pentru a lua direcțiunea de SV, până la Baziș la Dunăre.

A). Carpații orientali.

Direcțiunea generală a acestor munți e de la NNV spre SSE și constă din mai multe șiruri paralele, care din când în când se unesc și dau naștere la masive însemnate. Atât după origina și modul de formare, cât și după aspectul ce ni 'l prezintă deosebim următoarele subdivisiuni:

I). Munții Maramureșului constă dintr'o culme centrală de direcțiune NV—SE, ce vine în zig-zag dinspre Carpații păduroși, până la curmătura Mestecănișului, între valea Bistriței mold. și valea Moldovei în Bucovina. Ea formează în tot lungul ei linia de despărțirea apelor Tisei, de ale Nistrului și Prutului. Dealungul acestei culmi se înșiră numeroase piscuri, dintre care cel mai înalt este Hovârla (2.058 m.) situat cam în partea centrală a acestor munți, pe înalta crăstă stâncosă Ciornahora (m. Negri) din care ieau început de o parte isvórele Tisei, de alta ale Prutului și Ceremușului.

La culmea principală și anume la crăsta Ciornahorei se lăgă dinspre E culmi importante, de aceeași direcție NV—SE și despărțite una de alta și de culmea principală prin

văile isvórelor Prutului. Ca mai însemnată socotim în cuprinsul Bucovinei Obcina (1) Ferădaului și Maximeț. Mai la E într'o a doua linie se înșiră Obicina mare, Lungul și Ciocilca printre isvórele Moldovei, Siretului și Ceremușului.

Și dinspre V se lăgă la culmea principală Ciornahora mai multe culmi: Toroiaga, Pietrosu și Fărcaul (cu Pop Ivan), iar printre afluenții Tisei se ridică nisce culmi tot de direcție NE—SV. Mai principale sunt: crésta Svidoveț și mai multe polanine (2), ce se lăgă prin culmi și curmături jóse la culmea principală. Intre acest șir de polanine și culmea principală se închid circurî largi, de unde ieaă început toți afluenții mai mari ai Tisei.

Masivul Rodnei. Tot de munții Maramureșului ține și masivul Rodnei ce se ridică între valea Tisei și a Someșului cu peste 2000 m. d. n. M. și se lăgă cu culmea centrală prin curmătura Știol, între Visău și Bistrița mold. De pe crésta stâncósă a acestui Masiv se înalță vîrfurile Pietrosu (2305 m.) și Înău situate, unul la extremitatea estică și altul la cea vestică. Spre E, masivul acesta se continuă prin culmea Suhardului până în Bistrița.

Munții Gutin-Vihorlat Mai la V de m. Maramureșului și m. Rodnei se ridică printre afluenții Tisei mai multe masive secundare, înșirate în direcțiune paralelă cu șirul principal al Carpaților. În acest șir sunt mai importante: la S de Tisa și legat întru cât-vă la masivul Rodnei: Țiblesul, Gutin și Ouașul; la N de Tisa: Sălăușul mare, Gil și mai la N, în țera Ungurilor, masivul Vihorlat.

Intre șirurile Maramureșului și munții Gutin-Ouașul e scobită o vale largă și lungă în direcția NV, cu tapșanuri și câmpuri mari deschise spre apus: acéstă vale e utilizată de râul Tisa și afluențele lui paralel, Iza. Chiar mai la N de Tisa se constată printre munții Gyil-Vihorlat și Polanine o serie de depresiuni, văi alungite în aceeași di-

(1) Obcină, nume comun= o culme jóasă și lată, ce unesce mai multe vîrfuri.

(2) Polanina (ruten.) = culme înaltă, șir de munți.

ececțiune ca a Tisei, utilizată fie-care de câte un afluent) principal al Tisei. Culmile, cari lăgă orograficesc munții Gyl-Vihorlat cu Polaninele, sunt lăsate mult în dreptul acestor depresiuni, formând curmăturî jôse.

Directia acestor munți, precum și existența văii Tisei și a celor-lalte depresiuni, se explică însă prin modul cum s'aă format acești munți, căci șirul de munți Gutin-Vihorlat e mai nou de cât culmile centrale și cu mult mai nou de cât M. Rodnei, cu care se găsesce în ôre-care continuare orografică.

Șirul Gutin-Vihorlat e de natură vulcanică; m. Rodnei sunt constituiți din șisturi cristaline granit diorit și alte roce eruptive, iar m. Maramureșului sunt formați parte din pietre cristaline (șisturi și roce eruptive vechi), dar cea mai mare parte e format dintr'un fel de gresie (numită *gresie carpatică*) și diverse argile, la un loc denumite *fliș*, totul depus din apele mărilor.

Straturile de gresie și argile (fliș) s'aă încrețit din cauza mișcării scôrței pămîntului și direcția cutelor e de la NV spre SE întocmai cum sunt șirurile de munți ai Maramureșului și Bucovinei, cari sunt resturi din acele încrețituri ale pămîntului. Tocmai mai târziu, după formațiunea munților Maramureșului, s'aă deschis cratere vulcanice pe direcția Gutin-Vihorlat și din lava ce a curs din ele s'aă format prin întărire acești munți; cum ele au apărut mai la o parte de șirurile Maramureșului, au închis între conurile vulcanice și munții vechi o vale lungă, ce vedurăm că se cunoște și astăzi. Aspectul celor două feluri de munți este însă acum acelaș, mai ales că mantaua verde a bradului a fagului și mesteacănului îi imbracă pe toți și scôte și mai bine la ivelă formele rotunde și line a acestor munți.

Crésta Ciornahorei e foarte greă de trecut; de-abia pe poteci mici se pôte merge cu piciorul. Atât la S cât și la N de acéstă créstă sunt însă multe curmăturî, pe cari ômenii le-au utilizat încă din timpurile de demult ca trecători: Peste Știol (1418 m.) trece un drum mare, ce duce de la Borșia din valea Vizăului (afl. Tisei) la Cârlibaba în valea Bistriței din Bucovina; pe la Kôr ô s m e z ô (931 m.) s'a construit o șoseă și o cale ferată, ce duce din valea Ciorna-Tisa (T. négră) în v. Prutului; mai spre N, pe la Voloveț (841 m.) trece încă o linie ferată în Galiția.

Peste munții Rodnei sunt numai poteci de piclor și un singur drumuiac duce de la R o m u l i dîn Transilvania peste crésta Rodnei în Maramureș. Mai la E există un al doi-

lea drum plăcă din valea Someșului, trece pe la Rodna nouă, peste curmătura Poiana rotundă (1257 m.) și ese în drumul Borșei spre Cărlibaba (Pentru trecători vezi harta căilor de comunicație).

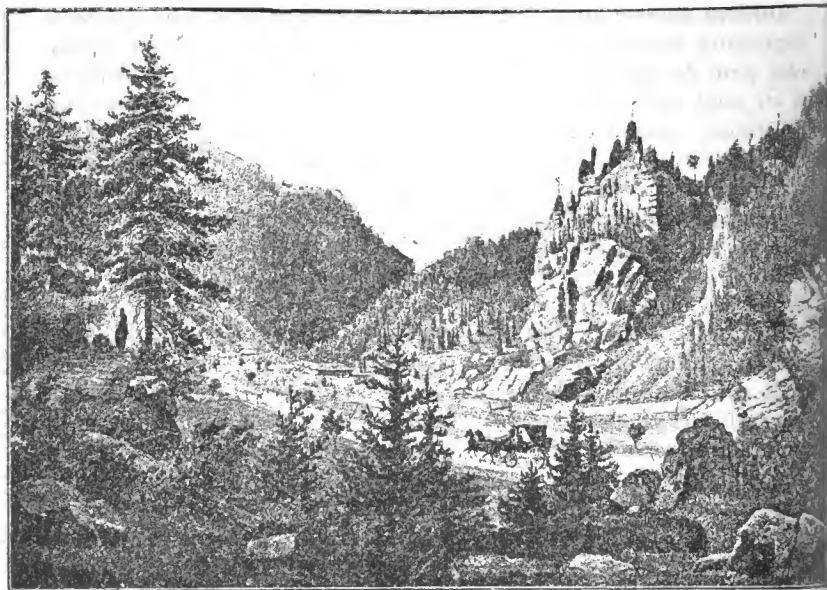

Fig. 7. Valea Putna din regiunea munților Bucovinei la Pojorita.

II. Carpații din Nordul Moldovei se întind de la curmătura Mestecănișului și riul Dorna până la pârâul Bicaz și cotitura Bistriței spre Piatra-Neamțu.

Acești munți, deși îmbucătățiți prin multe ape transversale, au totuși vîrfurile lor cele mai înalte înșirate în aceeași direcțiune generală ca și ai Maramureșului.

Munții Bistriței sunt cuprinși între curmătura Mestecănișului la N și pârâul Bistriciôra la S. Deși sunt stăbătuți de Bistrița, totuși ei sunt prelungirea spre SE a Ciornahorei și m. Rodna. Din acest șir de munți se ridică în stînga Bistriței vîrfurile Giumălăul și Rarăul, iar în dreapta Bistriței Bârnarul și Grințieșul.

Masivul Céhlăului, care cu stîncă Panaghia (1890 m.)

se ridică trufaș deasupra apelor înfuriate ale Bistriței și Bicazului, de mai stă să ajungă înălțimea de 2000 m., se află tot pe drépta Bistriței, la S de Bistricióra.

Răsăritul sórelui pe Céhlaú Ne-am pus jos să ne odihnim, și în vreme de jumătate de ceas am stat față la una din cele mai frumoase priveliști. Razele sórelui începeau a răsbate prin copaci du pe creștetul munților și da negurei, ce-î cuprindea, o văpselă roșiatică; în fundul văilor, unde păcla era încă désă, abia se zăria ca printr'un vis apa Bistriței, ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată și mai limpede; și de-odată când sórele a'a ivit pe cer, umplând totă întinderea de lumină, de-odată frumoasa vale a Bistriței a sticlit ca o panoramă, cu riul său repede pe care se toboraú vre-o câte-vă plute, cu munți înalți și stufoși, ce o împrejurau, cu satele sale semănate pe costise ca nisce jucării, și într'un cuvânt cu tot farmecul, care împodobesce natura sa mândră și sélbatică. Nu voiú uita nici odată impresia ce am primit la acéstă minunată priveliște!

ALEXANDRI.

La răsărit de munții Bistriței se îmbină la curmătura Cotârgași-Ostra culmea Stănișórei, cu vírfurile Bivolul și Háleuca, ce se continuă și mai departe spre SE, până la Piatra-N. prin vírfurile: Petru-Vodă, Sihla și Horaița. Spre V de munții Bistriței și în legătură cu ei avem: munții Gherghiului, ce separă apele Bistriciórei de ale Mureșului.

Mai la V și de acest șir de munți găsim importantul masiv al Călimanilor, situat în prelungirea șirului de munți Gutin-Vihorlat, având aceeași origine vulcanică ca și aceștia. Culmea principală a acestor munți de direcțiune E-V se continuă spre V prin o culme lungă, Poiana-Tomi, iar spre E se légă cu munții Bistriței. Crésta centrală a Călimanilor, [deși] apropié 2.000 m., nu e atât de ascuțită și dintată; în schimb e scobită adânc, lăsând o dungă în formă de potcôvă spre NE. Din acéstă créstă se ridică numai 2 vírfuri ce trec peste 2000 m.: Pietrosu (2 031 m.) și Căliman-isor.

Munții Bistriței și Gherghiului sunt constituiți din aceleași feluri de pietre, șișturi cristaline și roce eruptive, ca și Ciornahora și Rodna, a căror continuare orografică sunt. Lanțul Stănișórei precum și munții

la S de Bistriciôra sunt constituiți din fliș, prezentându-se ca o continuare a cutelor ce au format munții Bucovinei. Pe ici pe colea es dintre păturile mult cutate de fliș stânci mai vechi, cum e masivul Cehlăului, Nagy-Hagymás, etc. cari se presintă ca nisce insule în mijlocul flișului înconjurător; aceste insule se numesc în Geologie *klippe*.

Prin această parte comunicațiunea din Transilvania spre Bucovina și Moldova se face prin mai multe drumuri: unul trece peste curmătura Bârgăului (1230 m.) din valea Bistriței transilv. în valea Dornei și a Bistr. mold.; altul pe la Prisacani, duce din valea Bistriciôrei la Tulgheș, iar de aici la Borszek, saū peste munți în câmpia Gherghiului. Valea *Bicazului* oferă și ea un drum, mai anevoios însă ca al Tulgheșului, trecând pe la Bicazul unguresc tot în câmpia Gherghiului.

III). Carpații din Sudul Moldovei. Acest grup de munți este foarte bine limitat în partea de N, prin valea Bistriței și Bicazului. În partea de S se termină mai puțin precis, căci găsim acolo o mulțime de culmi importante, resfirate printre numeroasele cursuri de apă, culmi ce se înodă la N de izvoarele Buzăului în vârful Lăcăuț (1.778 m.). Carpații în această regiune constau din două, pe alocurea din trei șiruri întretăiate și mai mult de riuri ca: Troțușul, Uzul, Oituzul, etc. ce străbat de-a curmezișul lor departe până aproape de câmpiile Ciucului și Țera Securilor.

Munții Tarcăului sunt cuprinși între Bistrița și Bicaz la N și Troțușul la S. Vârful lor cel mai înalt este Tarcăul situat chiar pe granița Moldovei cu Transilvania.

La răsărit de acest vîrf se înjghebeză din mulțimea de culmi și vîrfuri, o culme mai importantă Murgoci-Preutesele, ce domină ca o avant-gardă delurile și podișul Moldovei. Ea se continuă și mai la S prin culmile: Strigoiu și Berzunțu ambele de aceeași direcțiune NNW-SSE, mergând paralel cu Troțușul până în apa Taslăului.

Spre V în dreptul munților Tarcăului, se ridică în Transilvania importantul masiv Nagy-Hagymás (Hășmașul

mare 1.793 m.) de sub al cărui peret de piatră de var își culege Oltul isvórele.

Munții Ciucului. La S de Hășmașul mare și de Trotuș șirul adevărat carpatic e constituit dintr'o singură culme principală, ce se cotesce și se îndoe în toate direcțiunile, pentru a ocoli numeroasele rîuri ce plécă din acéstă regiune spre V, spre S și spre E. Culmea acésta însemnată e șirul Ciucului ce servă de linie de separațiune a apelor carl se scurg spre E în Moldova, de cele ce merg spre V, în câmpiile Ciucului la Olt și Mureș. Pe o lungime de 60 Km. de la NV spre SE, numai odată se ridică culmea peste 1500 m. și acésta la N de valea Oituzului în vîrful Na gy-Sandor (1640 m.).

Munții Vrancei. La S de Oituz și separați aprópe complet de șirul Ciucului se desfac, din nodul orografic al Lăcăuțului, culmî în toate direcțiunile. Intre cele mai importante culmî ce plécă spre răsărit în Vrancea avem: c. Zăbrăuț, c. Soveja, c. Giurgiu și c. Matieșu. Tóte aceste culmî, înainte de a trece în regiunea délurilor, se ridică aprópe de 1.000 m. încă cu câte un vîrf saú doué tocmai în direcțiunea șirului Murgoci-Berzunțu.

Munții din S Moldovei sunt constitui complectamente din fliș, și s'aú format prin ridicarea straturilor, ce pe unele locuri s'aú încrețit fórte mult; ei se presintă dar geologicesce, ca și orograficesce, ca o continuare spre S a munților din N Moldovei.

În acéstă regiune a Carpaților, fórte populată dealungul văilor mari, comunicațiunea, dintr'o parte a munților într'alta, se face dealungul numeroșelor, rîuri, căci linia de separațiune a apelor înaintéază departe pe teritoriul transilvan și presintă curmăturî destul de jóse și comode chiar căilor ferate. Principalele trecători sunt: Valea largă a *Trotușului*, ce înaintéază până aprópe de Ciuc; ea a fost utilizată chiar pentru o cale ferată, ce duce din T. Ocna prin Palanca la Ghimeș (720 m.) și Ciuc-Sereda. O a doua cale e dealungul văii *Oituzului* (462 m.) ce oferă un drum fórte bun și scurt spre ținutul Trei-Scaunelor (Háromszek).

Șirul Harghita. Paralel cu Carpații din S Moldovei, se-

parați de aceștia prin câmpiile întinse ale Gherghiului și Ciucului, se ridică un șir continuu și înalt de munți rotunzi, numit după vârful cel mai însemnat șirul Harghitei. Direcțiunea lor este NNW—SSE, tocmai în prelungirea șirului Gutin-Țibleș-Călimani, cu cari au de comun și origina lor vulcanică. Spre N acest șir e limitat de valea Mureșului, care 'l separă complet de m. Călimani, cu cari într-o vreme constituiau o singură culme. Și spre S acest șir a fost tăiat de valea Oltului, izolând spre E între câmpia Ciucului și țera Secuilor masivul Būdös.

Fig. 8. Lacul Santa Ana.

În lungul acestui șir deosebim următoarele segmente: la N, între Mureș și Târnava-mare, e masivul Görgeny cu vîrfurile Furcele și Mesöhas; la S, până la cotul Oltului la Brașov, sunt munții Barotului cu vârful Cucului. Aceste vîrfuri nu trec de 1600 m. și forma lor conică și netedă amintesc nenumăratele conuri vulcanice, ce odată în trecutul geologic se înșirau în această direcțiune; văile sunt puțin scobite pentru că munții sunt de curând ridicați.

Nici în Călimani, nici în șirul Harghitei nu mai există ađi vulcani activi; ei au încetat, s'au stins, de mult. Semne de fosta lor existență se întâlnesc destule în tot lungul acestei catene de munți de curând formați. În Puciosul (Büdös) se vede un crater neștirbit, cum rar se întâlnește chiar în regiunile vulcanice ale Italiei: deasupra băilor de la Tușnad, în virful muntelui înalt de peste 1200 m., se presintă o scobitură ca o căldare adâncă de peste 300 m.; pereții repeđi fac ocol de jur-împrejur unui lac minunat, lacul Santa Ana (Fig. 8).

Afară de acest crater perfect conservat, se găsesc în munții Puciosului, precum și în alții, numeroase crăpături, sau peșteri, prin cari es din interiorul pămîntului gazeuri grele: bioxid de carbon, bioxid de sulf și hidrogen sulfurat. Une-ori ele es cu apă, și se cunosc prin bolborosela ce face apa izvorului, care devine prin acest amestec o apă minerală foarte utilă. Așa sunt apele din munții Fărhău, din m. Ouașul (Maramureș), de la Dorna-Vatra, Șarul Dornei și Păltiniș în Călimani de E; de la Borseo, Sângiorgiu, Bilbor în munții Ghergiului; Tușnad la S Ciucului; Covasna în Trei-Scaune, etc. Alte-ori gazele es singure și umplënd grotle se scurg afară în virtutea greutateii, făcënd valuri întocmai cum curge apa. Din descompunerea lor se nasce sulf (puciosă), ce se depune pe pereții peșterei care, în asemenea caz, ia numele de sulfatară.

Covasna. Se pare că satul este aședat pe un vulcan în activitate; la schimbarea timpului pe valea întregă simțim miros de vitriol, pivnițele aburesc și fântănele și pivnițele se umple cu gazeuri, de care amețesc paserile. Aici nu se află șoreci. Apa fie-cărei fântăni este apă minerală cu acid carbonic și cele mai multe pivnițe sunt pline până la o înălțime ore-care cu gaz, care este periculos mai ales pe vremuri ploioase. Gropi nu se pot săpa de cât cu cea mai mare precauțiune, fiind-că gazul ce izbucnesce din pămînt pôte causa mörte iminentă.

Peșterile din Puciosul (Büdös). Din mijlocul unui codru uriaș se estinde o masă puternică de munte, o grămăditură de stânci, aruncate neregulat unele peste altele și avënd aspectul unui vulcan surpat.

Cóstele lui sunt acoperite cu pietre poróse, iar prin crăpături vegetăz tufe cu frunzele pălite. Numai mușchiului și încă câtor-vă flori de stâncă le priesce acel sol pietros. Aici este patria morții... Sus pe cósta muntelui, în stâncă, o peștere își deschide négra gură : pörta ei uriașă o forméază stânci țuguiete, de culórea ficatului, rugini, cu văró negre. În jurul gurei stâncă este acoperită cu gălbínélă, care se lățesce în jur ca mucedéla (Veđi fig. 8).

Peștera are o lungime de 14 m. și e cam de 2 m. de lată ; înălțimea ei e de 3—6 m. La gură înălțimea nu e mai mare de 3 m., dar în lăuntru terenul cobóră și ast-fel înălțimea ei cresce. Gazul, ce vine prin crăpăturile muntelui, se ridică în peșteră până la o înălțime ore-care și înainte se scurgea afară pe gura peșterii ; astăđi însă se captéază și

se conduce într-o fabrică de lichifiacut bioxidul de carbon. Cât se ridică gazul în peșteră pereții acesteia sunt acoperiți de o pătură de puciosă, rezultată din acțiunea chimică a celor două gaze (bioxid de carbon și hidrogen sulfurat).

Fig. 9. Sulfatara din muntele Búdös (Puciosul).

În lăuntru peșterii putem merge fără pericol până când stratul de gaz nu ajunge la nas; iar mai departe nu putem intra de cât cu nasul infundat și fără de a respira, pentru că hidrogenul sulfurat e otrăvitor. Dacă mergem în lăuntru peșterei, începem numai de cât a asudă și simțim o căldură plăcută care ne cuprinde tot corpul și mai ales la picior și tălpi, ca și cum am sta pe pământul fierbinte. Atât eșirile de gaz din Covasna cât și cele de la Puciosul (Búdös) sunt utilizate și ca băi de gaz contra bôlelor de ochi, reumatism, etc.

Spre miecă-nópte de aici se află o altă peșteră, asemenea cu gazur nădușitoare, numită Peștera Omoritoare (ung. Gyilkos), fiind-că pasările și insectele, cari sburaū pe deasupra ei, cădeaū jos amețite și mórte. Ea se afunda în direcțiune verticală în sinul muntelui, însă la 1802 s'a surpat. Mai sunt apoi, pe cóstele muntelui încă unele peșteri mai mici saū găuri, dintre care una se numesce Peștera de alaun (piatră acrá). Se mai află apoi aici și isvóre de alaun. Muntele Búdös și împrejurimea lui apropiată forméză o grupă de așa numite sulfatare și molete, asemenea împrejurimii Neapolei. După S. MOLDOVAN.

Din câmpiile Ciucului comunicațiunea se face spre centrul Transilvaniei pe două linii: a Mureșului și a Oltului. Totuși există și drumuri ce merg peste șirul Harghitei: cel mai însemnat este prin Trecătórea tálharilor (Tolvajos hágó) și duce în valea Tárnavei mici.

B). Carpații meridionali.

Sub acéstă denumire se cuprinde întreg lanțul carpatic din valea Buzăului și până la Dunăre (aprópe 300 km.). În lungul și latul lor sunt despărțiți în mai multe șiruri, une-orí complet tăiați de-a curmezișul prin văi transversale, cum e a Oltului, a Jiului, a Cernei-Times. Totuși faptul că acești munți se asemănă mult între ei prin înălțimea la care se ridică, prin aspectul ce-l presintă, prin direcțiunea culmelor principale și prin natura lor geologică, ne îndrăptășesc a-i cuprinde într'o singură grupă pe toți. Partea dintre Buzău și Cerna, unde sunt munții cei mai înalți și mai strânși la un loc se mai numesce și

a) Alpii transilvani. Aceștia cuprind:

I. Munții de la răsărit de Olt, unde găsim: Munții Buzăului. Ei nu se întind din valea Buzăului spre apus până în valea Prahovei, formând o créstă în zig-zag, dealungul căreia se înșiră vîrfuri ce apropie 2000 m. Aspectul lor e ce-vă mai sélbatic, ca al Carpaților orientali; dintre aceștia numai Céhlăul și Hașmașul are asemănare cu munții Buzăului.

La extremitățile acestei grupe de munți se ridică: la E

renumitul munte *Penteleu* (1776 m.) între afluenții *Buzăului*; la V, culmea *Baiului* (2002) deasupra văii *Prahovei*.

Din trei vîrfuri centrale: *Siriul*, *Ciucașul* (1) și *Piscul Tătarului* se desprind spre S și N culmi de munți, renumiți ca și *Penteleul*, pentru pășunile lor; *Siriul* nutrește singur ca la 20.000 de oi.

Pe când pîele acestor munți sunt constituite din flis, crêta și virfurile principale sunt formate din conglomerate mai vechi ca flisul.

În această parte a *Carpaților* trecerea în *Transilvania* se face foarte ușor dealungul văilor *Buzăului* și *Teléjenului*. (Veđi harta politică.) Din valea *Buzăului* se trece în ținutul *Trei-Scaunelor*, iar din valea *Teléjenului*, peste curmătura *Bratocea* o șosea duce la *Săcele* și *Brașov*. Mai este un drumuiac peste crêstă, pe culmea *Tătarului*, pe la întorsătura *Buzăului*, și duce în ținutul *Trei-Scaunelor*.

Munții Bârsei cu *Bucegii* se întind între valea *Prahovei* și a *Dâmboviței*, cuprîndînd la un loc: masivul important al *Bucegilor*, ce ocolesce ca o potcîvă isvîrele *Ialomiței*, masivul întru-cât-vă izolat al *Pietri Craiului*, (*Kiralykös* 2241 m), iar spre S se lîgă de m. *Bucegi*, munții *Léotei* situați între *Dâmbovița* și *Ialomița*. În această regiune regăsim aspectul măreț prin sîlbăticia lui, ce ni-l presintă munții *Maramureșului*.

Bucegii au multe vîrfuri ce trec de 2000 de m.: *Furnica*, *Jepii*, *Piatra arsă*, *Caraimanul* etc., iar vîrful *Om* (2510 m.) întrece nivelul de 2500 m. de la suprafața mării. *Piatra Craiului*, deși cu un aspect și mai prăpăstios,

(1) În *Carpații meridionali* și chiar în tot șirul *Carpaților*, virfurile înalte nu au o numire proprie. Ele se numesc diferit după partea din care se privesc, după clina ce ne-o arată, așa că același vîrf pîte să aibă trei și chiar mai multe numiri. De ex.: *Ciucașul* se mai numește: *Tigăile*, *Zăganul*, etc.; vf. *Mândra* din *Parîngu* se mai numește *Gruiu mare* și *Roșiile*. Acesta provine din cauză că pe ciobani îi interesează în special clinele munților unde e iarbă, iar nu vîrfurile; ei dau numele de munte la clină. Noi vom întrebuința aci numirile cele mai obișnuite de români și străini.

ajunge numai la 2241 m., iar munții Léotei, unde regăsim culmi netede și ondulate, de-abia ajunge 2100 m.

Acești munți, împreună cu ai Buzăului, ca aspect, ca direcțiune și ca constituțiune geologică, sunt o trecere între m. Moldovei și m. Munteniei sau între C. orientali și C. meridionali ce poartă un caracter și mai sălbatic. Munții Buzăului constau din fliș, străpuns însă de multe klippe prin jud. Prahova. Munții Bârsei sunt constituiți, parte

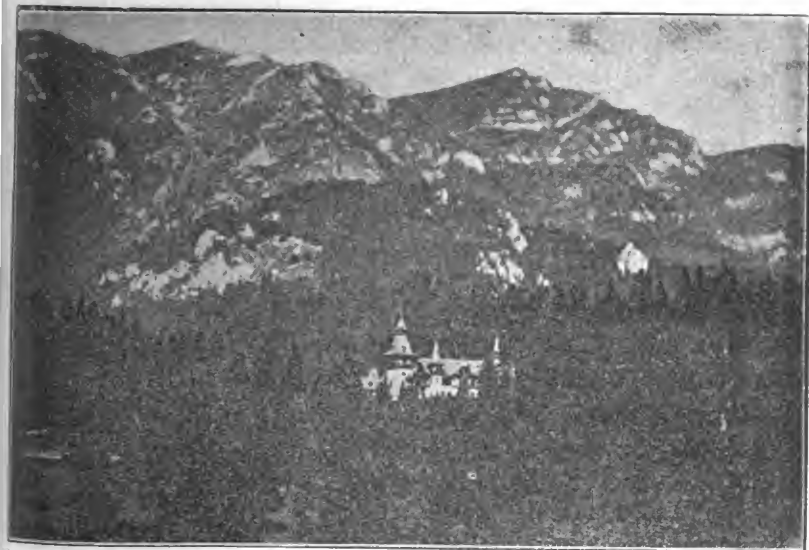

Fig. 10. Munții Bucegi (Piatra arsă) cu caracter alpin; în față Castelul Peleş.

din conglomerate (Bucegii) cu klippe de piatră de var, parte din piatră de var (Piatra Craiului) și parte din șisturi cristaline (M. Léotei). Aspectul sălbatic și prăpăstios a m. Bucegi și Piatra Craiului e datorit toamă pietrelor din cari sunt compuși, căci calcarul și conglomeratul se rod ușor de apă.

«O formațiune proprie și unică în felul său are Piatra Craiului, ceea ce prea bine îi caracterisează și numirea de «Piatra Craiului», căci privity și de jos și de sus, este maiestasă, este impunătoare.

Nu este munte, ci este adevărat o piatră colosală, un lanț de stânci înșirate strins una lângă alta, care înălțându-și mândru fruntea până la o înălțime de 2241 metri, oferă la rațele sórelui, și cu deosebire la lumina lunii, un aspect pompos, înfrumusețat de lumina argintiș-solipitoare, ce o răsfrîng de la sine maiestósele stânci calcare ale Pietrei Craiului».

TURCU.

Pe Piscul Baciului este un răsunset (ecoă) interesant, care redă 15 silabe, ceea ce este o raritate și ocupă un loc de frunte între ecurile cunoscute în Europa, care redau mai multe silabe.

Văile curmezișe munților Bârsei au devenit, grație situațiunii și populațiunii lor, o regiune de trecere, pe unde comunică de mult centrele populate situate de-o parte și alta a Carpaților: din câmpia Brașovului spre delurile Munteniei. Prin curmătura Bran (Törzburger-pass 1240 m.) spune tradițiunea că ar fi trecut fondatorul principatului muntén; și astăzi o șosea frumoasă duce din Rucăr, la Bran și Brașov.

Drumul prin valea *Prahovei*, peste Predél (1.051 m.) spre Brașov, e mai recent; el a devenit o linie principală a țerei de când cu calea ferată și cu fondarea stațiunilor de vară la Sinaia, Bușteni, Predél etc. Ca o consecință a urmat apoi un avânt puternic industrial și comercial al întregii regiuni.

Între șirul continuu și uniform al Harghitei de-o parte și între complexul lanț al Carpaților din S. Moldovei de alta, se închide un șir de câmpuri: la N, câmpul Gherghiului (Gyergyó); la mijloc cele două ale Ciucului (Felcsik și Alcsik); la S al Brașovului, cu țera Bârsei (Burzenland), spre apus și țera Săcuilor (Háromszek) spre răsărit. În câmpul cel mai de nord, în Gherghiul, se adună apele Mureșului, iar în Ciucul de sus vine Oltul ca un pârâu neînsemnat, ce ia apoi în șir Ciucul de jos și câmpia Brașovului.

Munții Făgărașului. De la cotul cel mai de nord al Dâmboviței și până la Olt merge o creastă stâncosă recilină, de direcțiune E—V, care aproape în întregime se menține deasupra nivelului de 2000 m. Dealungul ei se înșiră o mulțime de piscuri piramidale, țancuri colosale cioplite în piatră, între cari: Negoiu (2540) și Capra (Vânătoarea lui Butean 2520) întrec 2500, iar multe altele ca Surul, Moldoveanu, apropiu acastă înălțime. Spre NE munții Făgărașului se continuă prin munții Persani până la Olt în fața șirului Barotului.

Acest șir muntos își păstrează caracterul prăpăstios (vezi

fig. 10 și 11), spre N cu culmi repezi și scurte; spre S trimete însă culmi lungi, cu un profil foarte ondulat a căror curmături nu se scobor sub 1000 m. Culmea cea mai din apus, ce se lasă din Negoiu, stabilește legătura între munții Făgărașului și munții Coziei, cari se ridică împunător de-

Fig. 11. Din munții Făgărașului: Vf. Negoiu 2540 m. (în fund) Caracter și regiune de vegetațiune alpină. Urme de foști ghețari.

asupra apelor Oltului. Culmea cea mai din răsărit leagă un pâlcc de munți măreți, masivul Iezerului, la vârful Berivoescu din munții Făgărașului. Culmile centrale, înainte de a se pierde în deluri, se înalță și ele încă odată și ridică la marginea Carpaților câte un vîrf peste nivelul de 1.500 m.: vîrfurile Ghițu și Frunți. Situațiunea acestor vîrfuri, ca nisce trăsături de unire între Cozia și Iezerul,

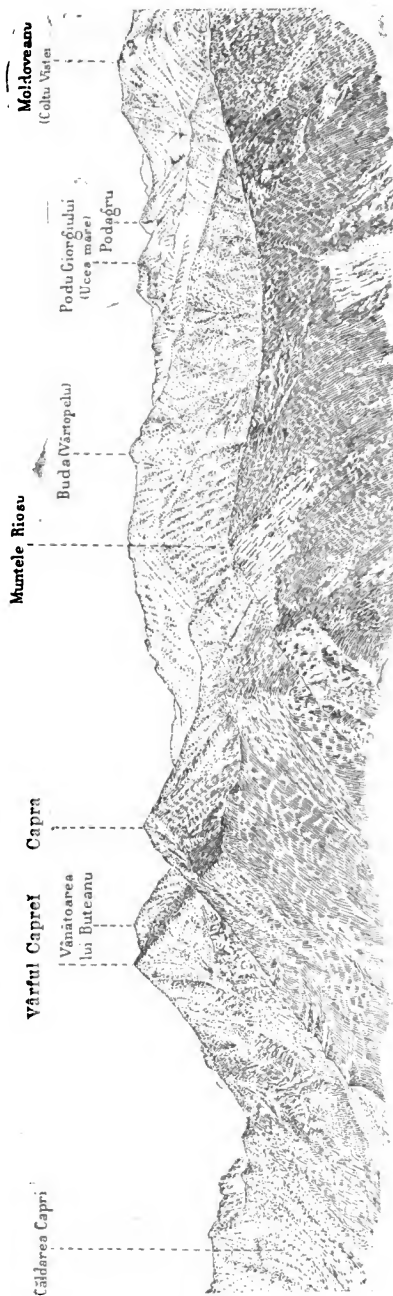

Fig. 12. Vederea dinspre S a crestei munților Făgărașului.

E. de M.

indică o înaltă culme unică de la Iezeru până la Cozia, și chiar mai departe peste Olt. Ea a fost îmbucătățită de Argeș și Olt și alte ape care curg prin aceste părți de-a curmezișul Carpaților.

Privind panorama acestor munți pe o ăi clară, ne apare și mai distinct caracterul celor două culmi. Piscurile Negoiului, Caprei, Moldovenului, etc., par a fi înfipte într'o movilă colosală ridicată, care se lasă brusc spre S la un podiș puțin înclinat și scobit de văi profunde. Dar în momentul, când profilul atinge punctul cel mai jos, se vede suindu-se de-odată brusc în sus. Un ochi exersat recunoște în virfurile, ce vin să închidă drumul rîurilor ce scobor de la crêsta principală, formele pitoresce ale Coziei, și cocôșele rotunjite a Frunței și Ghițului, cei doi munți frați separați prin cheia sălbatecă a Argeșului. În depărtare, cele două culmi surori par a se apropia, și pe când virfurile cele mai ridicate pierd din ce în ce din importanță, cele joase se ridică din ce în ce până la masivul Iezerului.

DE MARTONNE.

4. Masivul Iezerul de direcțiune SV—NE se ridică între valea râului Dómnei și valea Dâmboviței, cu două vîrfuri, Iezerul și Păpușa, peste 2400 m.

Munții Coziei și ai Iezerului constau mai ales din granit, ai Făgărașului sunt formați din variate șisturi cristaline foarte cutate.

Peste Munții Făgărașului trec numai poteci de picior și un singur loc e trecătorea Brezei, pe unde oierii trec cu caii din Mușcel în țera Făgărașului.

II. Munții dintre Jiū și Olt se mențin tot ca două culmi, de aceeași direcțiune E—V, continue însă. Ele sunt separate prin valea Lotrului până aproape de Jiū, unde aceste culmi se înodă între ele.

Culmea de N e mai neregulată, se arcuesce ca o potciovă deschisă spre N pe la isvórele Sebeșului, de la care și-a luat numele, și se lasă în jos într'o curmătură josă. Merisor, pe unde se lăgă cu masivul Retezat. În m. Sebeșului avem două creste principale: a Surianului spre V de Sebeș, iar la E de acesta, cresta Cindrelului. Din ultima se desface spre Transilvania culmea Cibinului, iar drept spre răsărit se răsfră printre numeroșii afluenți ai Lotrului o mulțime de culmi, ce constituiesc la un loc m. Lotrului, până sunt întretăiate de Olt în fața m. Făgărașului.

A doua culme principală, cea de S, își are importanța ei tot aproape de Jiū, unde se ridică impunător cu 2000 m. deasupra văii Jiului și Gilortului, masivul Parîngu, cu v-ful cel mai înalt Mândra, ce atinge înălțimea de 2529 m. Crésta acestui masiv se arcuesce pe la isvórele Jiețului și Lotrului, se gătuesce în dreptul isvórelor Oltețului, se continuă spre răsărit prin culmea Căpățanei (cu vf. Balota și Preuta ce întrec 2000 m.) și se ascute la valea lui Stan.

Între această vale și apele Oltului se ridică în fața Coziei masivul Năruțului și Sturii Olănescilor, cari sunt formați din alt-fel de piatră ca Parîngu. Aceștia se țin și ca direcțiune și ca natură geologică de șirul Coziei, de care

aă fost despărțiți prin apele Oltului. Din masivul Parîngu și culmea Căpățanei se ramifică drept spre S numeroase culmi înalte până la marginea Carpaților, unde ridică câte un vîrf înalt : (Molidvișu, Cerbu, Polovragi, Roman, etc.) deasupra câmpurilor : Bumbesci, Novaci, Polovragi, Horez, etc.

Din culmea Căpățanei (m. Preuta) se desface o culme care unesce la culmea principală un masiv de piatră de var, ce se ridică măreț și sclipitor chiar la marginea Carpaților, la răsărit de câmpul Horezului; acesta este masivul calcar al Bistriței (cu vîrfurile Buila și Vânturarița peste 1800 m.).

Din Parîngu se mai desprinde Cîsta Benghei, ce merge printre afluenții Lotrului departe spre E. Crêsta munților Șebeșului se înodă la crêsta Parîngului prin culmea Ciabanului, ce se ridică prăpăstios deasupra zănogei Regelui Carol I și căldării lui Murgoci.

Munții Lotrului și Șebeșului sunt formați din șisturi cristaline, pe cînd crêsta Parîngului și linia de vîrfuri de pe plaiurile de la S e sculptată în granit. Masivul Bistriței și al Polovraciului sunt de calcar cu pereți abrupti, ce fac ecouri polisilabe fôrte clare.

Culmile înalte și prăpăstioase ale Parîngului și Șebeșului ca și a m. Făgărașului sunt greu de trecut cu poveri; cele câte-vă plaiuri (poteci) converg spre Vidra, în Valea Lotrului și spre m. Tâmpa (Piatra albă), singurile trecători, de altmintrelea fôrte umblate de ciobanii și oierii din acești munți De alt-fel valea *Oltului* a furnisat o cale bună în trecut, din timpurile Romanilor chiar; drumul pe une-locuri anevoios, a fost înlocuit nu numai cu șoséua fôrte comodă și frumósă, dar o cale ferată duce de la Călimănesci pe la Turnu-Roșu (350 m.) la Sibiu.

III. Munții de la apus de Jiă sunt:

Masivul Retezat ce se légă cu munții Surian la curmătura Merișor, și munții Vulcan (1) ce se ridică la

(1) Numele de munte *Vulcan* de aci și din munții Apusenî nu însemnă că în acești munți s'ar afla sau că ar fi fost vre-odată în timpurile istorice vr'un vulcan. Nicî o urmă de vulcani moderni activi sau stinși, nu se găsește prin aceste părți, așa că numele trebuie derivat din slavonesce Vel. . . ce însemnă mare. Unî cred că s'ar fi dat de

S și V de isvórele Jiului e întrerupt dinspre masivul Parîngu, în a căruî prelungire se găsesce, prin valea Jiului. Ca și munții dintre Olt și Jiú, culmile de la apusul Jiului se înodă mai la V, în regiunea triconfiniului muntén.

Masivul Retezat constă dintr'o singură culme de granit, scobită și pe partea sudică și cea nordică de numeroase zănóge prăpăstioase și adânci cu frumoase lacuri în fundul lor. Intre vîrfurile principale sunt unele ce apropie 2500 m. (Pelaga 2506, Retezatul 2477, Bucura, etc.) și cari adumbresc renumite căldări.

Din veste din poveste se spune, că odinioară, în vremurile de de mult când prin țera noastră trăiaú uriași, Retezatul a fost cu vîrf, ca și celelate piscuri. Se spune apoi, că un uriaș, care locuia în ținutul acesta, trăind în dușmănie cu alți uriași, vecini de a săi, a aruncat odată cu mánie un fer de plug după unul din ei, și ferul lovindu-se de munte i-a retezat vîrfurile. Așa a devenit Retezatul cu vîrfurile ciuntate, cum îl vedem azi.

S. MOLDOVAN.

Munții Vulcan constaú dintr'o culme mai josă, sub 1700 m., de direcțiune E-V, din care se desfac spre S numeroase cóste și culmi secundare. Pe partea sudică a acestor culmi în genere de granit, se află câte-vă bucăți de calcar, cari înalță un alt șir de vîrfuri (Tufaí, Pleșu, Piva, Boroștnia, etc.) fórte sus. Aci întălnim iar păreți cu ecouri fórte clare.

Cele două șiruri ale Carpaților meridionali se reunesce încă odată în colțul de NV al Munteniei, constituind masivul Godianu (cu vf. Boerescu) din care se desfac culmi lungi și înalte în genere peste 2000 m : spre N avem culmea Petri ce merge până la Pórtă de fer a Transilvaniei. Aci ea se unesce cu ridicăturile jóse și lăbărțate din Poiana ruscă, ridicături ce nu ajung nici 1500 m.

Spre NV se desprinde muntele Sarcu, ale căruî cóste se scobor repede în valea Timeșului.

Spre S găsim munții Cernei, ce merg ca 2 culmi de-o parte și de alta paralel cu valea. Cea din drépta riului se men-

către coloniștii Daciei numele Vulcan acestor munți prin asemnarea lor cu cei din jurul Neapolului și din alte părți ale Italiei, ca o aducere aminte și în dor de patria mamă.

ține aproape de 2000 m. (vf. Dobrii 1935 m.) cea din stânga, culmea Cloșanilor, plăcă din vf. Osia, se scoboră sub 1500 m. și trimite ramificațiuni spre SE, ce se scoboră din ce în ce mai jos, transformându-se într'un întins podiș, înalt cam de 700 m., podișul înalt al Mehedințului.

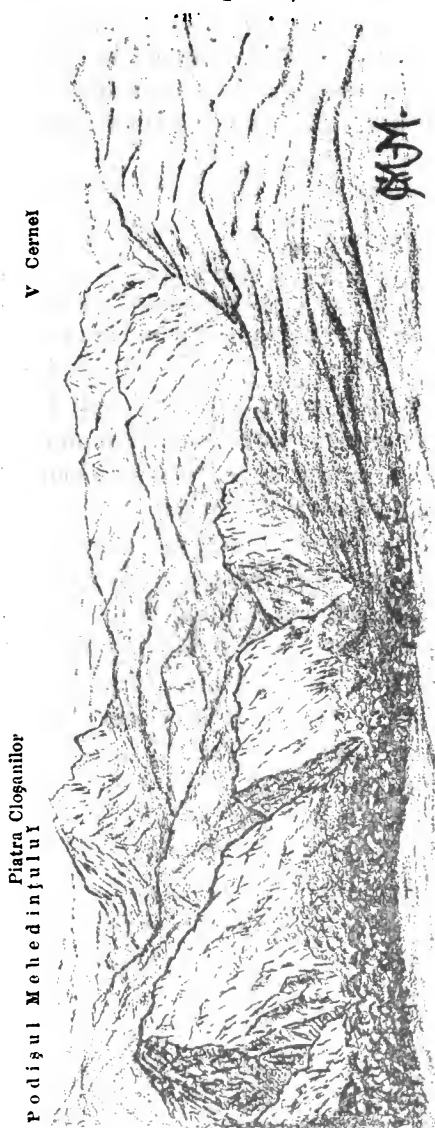

Fig. 13. Munții Cerneli văduți dinspre N.

Munții Cerneli și Sarcuul sunt formați în partea de răsărit, ca și Retezatul și munții Vulcan, din șisturi cristaline și granit, iar în partea de apus pe pîele lor și mai ales dealungul Cerneli sunt constituiți din straturi groase de calcar cristalin ce dă nota pitorească, variațiune și viață acestei regiuni, una dintre cele mai frumoase din câte există în România. Peșteri, văi strimte, pîreți verticali cari răsună, stînci caprițioase sunt în abundență prin acești munți.

Trecătorile din Muntenia în bazinele din Transilvania sunt și mai rare pe aci. Mai înainte trecerea se făcea pe plaiul muntelui Vulcan (1624 m.) de la T. Jiul la Petroșani, și de aci prin Me-

rișor (pe la Banița) în țera Hațegului. Probabil că acest drum a fost urmat și de Romani, căci valea Jiului eră foarte sălbatică, strămtă și anevoioasă. Astăzi există o șoseă splendidă dealungul văii *Jiului*, ce duce prin strîmtorea Surduc (530 m.) la Petroșani, de unde o cale ferată merge spre Hațeg.

În urma celor arătate mai sus, se constată dar în C. meridionali, de la Dâmbovița și până la Dunăre două șiruri principale de munți, când continue, când întretăiate prin văile adânci ale râurilor transversale. Când aceste două șiruri se înodă unul cu altul, ca în Godianu, în Parîngu și în Iezeru, atunci nasc masive colosale cu numeroase ramificațiuni.

Pe această porțiune din C. meridionali se constată între cele două șiruri de munți un șir de basini largi și populate: B. Cerna, B. Petroșani, B. Brezoii și B. Titești utilizate de râul Cerna, de izvoarele Jiului, de râul Lotru și de râul Groșilor. Cum cele două curmături, ce separă un basin de altul, sunt în genere joase, putem dar să considerăm că: *de la Dâmbovița până la Dunăre, Carpații meridionali constau din două lanțuri, pe alocurea întrelăiate, ce merg paralel unul cu altul, închidînd între ele o vale lungă deschisă la exterior prin văile curmezișe a Jiului și Oltului.*

b) Munții Banatului sau ai Caraș-Severinului

Aceștia se ridică între depresiunea largă a Timeș-Cernei și câmpia joasă ungurească. Ei au direcțiunea de la N la S și constau din două culmi: una spre răsărit continuă, joasă sub 1500 m., numită în partea nordică culmea Semenichului, iar în cea sudică culmea Sretinieii. Ultima e tăiată de Dunăre cu păreți aproape verticali, și constituie Clisura (închiderea) Casan. Cea mai de apus, întretăiată de numeroase râuri, are vîrfuri și mai joase (Pléșa mare 1147 m.); păreții de marmură, ce se ridică de-odată deasupra câmpiei și delurilor scurte, dă regiunii totuși un farmec deosebit.

Lanțul Semenichului și o parte din șirul de apus e format din granit și șisturi cristaline (înrudit dar cu munții Vulcan și Parîngu), străbătuți

însă de pietre eruptive nu tocmăi vechi, ce au transformat calcarele din şirul de apus în marmure cristaline şi frumoase.

Acastă regiune a fost din timpurile cele mai vechi partea cea mai locuită a Daciei, şi drumuri care duceau spre Sarmisegetuza, precum şi spre câmpia Panoniei şi Moesia au fost construite de mult. Aici drumul de fer trece de la Vârciorova, pe la Orşova, peste curmătura Domaşna, în v. Timeşului la Caransebeş. Dunărea a servit de drum larg, săpat în piatră, chiar lui Traian. Drumuri numeroase trec de-a curmezişul culmilor, cum e cel de pe la Bozovici, ce duce din Mehadia la Oraviţa. Un drum vechi bătut de oştile romane şi alte oşti păgâne, e cel ce pleacă de la Caransebeş, peste Pôrta de fer a Transilvaniei, la Haţeg.

Spre V de cele două culmi ale munţilor Banatului se lasă printre apele acestei regiuni numeroase culmi secundare, între cari deosebim: délul Karasului ce merge paralel cu Karasu, până se confundă cu colosalele valuri de nisip, dunele de la Deliblat; d. Buziaş se desface din şirul Semenici şi se îndreaptă spre NV, paralel cu Timeşul. În fine un al treilea şir de déluri, Făget se desprinde din Poiana ruscă şi merge spre V printre Timeş şi Mureş.

În délurile Banatului s'a găsit pentru prima dată o anume piatră eruptivă, care s'a denumit banatită; cu ea a venit la ivelă din fundul pământului numeroasele minerale şi metale ce se găsesc în Banat.

BALCANII SÎRBESCI.

Făcând abstracţiune de fluviul Dunărea, putem dice, că lanţul Carpaţilor, cotit în Banat spre S, se continuă mai departe în aceeaşi direcţiune în Serbia. Căci nu numai culmile principale coincid şi cores-¹ pund una alteia, dar chiar straturile de piatră, ce se văd de-o parte şi alta în pereţii verticali tăiaţi de apa Dunării, corespund unele altora, întocmai ca dungile într'o stofă vărgată, tăiată fără însă a fi desprinsă cu totul.

La S de Dunăre găsim tot două culmi însă mai jôse de 1000 m.: una spre E lată şi lungă, Miroci planina (1) şi alta mai spre apus Gola planina, cari, (una prin Délu lui Ión, alta prin Lescovici pl.) se unesc la vf. Sto (1185). De aci spre S se întinde un podiş calcaros

(1) Planina (sîrbesce) = culme, şir de munţi, une-orî podişuri înalte.

larg, alungit în direcțiunea SV, numit Golubinie planina (Kuciai) de-
asupra căruia se ridică vt. Lisaț (1453 m.), cel mai înalt din această
regiune. Din podișul central se despart o mulțime de culmi spre E în
valea Timocului și spre V în valea Moravei, (Homolisca pl., Bielanîța
pl., etc.). Podișul se continuă spre SV ou Lucavița planina ce se ridică
între valea Moraviței și Timocului cu virful R t a i până la 1565 m.

Aci, între v. Moraviței și a Timocului, de-abia putem dice, că se o-
presc Carpații, pentru a lăsa loc Balcanilor (s. Hemul). Aceștia se ri-
dică de-odată la răsărit de valea Timocului cu masivul Stara planina,
ce trimete dealungul Timocului spre N Zaglavacica pl.

Acești munți sunt formați ca și ai Caraș-Severinului, parte din și-
sturi cristaline, granit și pietre eruptive vechi, parte din calcare și
conglomerate străbătute pe unele locuri de pietre eruptive mai noi.

Populațiunea stăruitoare și nesupărată aci din timpurile romane, a
crocit numeroase drumuri, ce duc peste munți din valea Timocului în
valea Moravei și Dunării, între care cel mai însemnat e cel ce duce
de la Zaicicar la Parațin peste curmătura S t o l i ț e (Straja).

MUNȚII APUSENÎ.

Munții Apusenî pôte vor fi fost vre-odată în legătură cu
Alpii Transilvaniei și cu munții Rodnei, închindând ast-
fel de jur împrejur ținutul Transilvaniei; în timpurile de
față însă văi largi și adânci îi izolază. Spre S valea Mu-
reșului îi desparte de munții Sebeșului și Poiana ruscă;
spre N valea cotită a Someșului îi separă de prelungirile
munților Lăpușului și Gutinului.

Fig. 14. Panorama munților Apusenî.

Frumoși și interesanți sunt acești munți pentru ori-cine: cu văile
lor înguste, cu ghețarele lor minunate, cu stâncile pleșuve, cu peșteri, chei
căderi de apă și alte minuni de ale naturii. Dar pe lângă aceste fru-
museți, pentru Români ei au un farmec deosebit, pe care numai acela
il pôte simți pe deplin, în vinele căruia curge sânge nobil românesc!
Văile acestor munți au răsunat odinioară de cântece de vitejie și li-
bertate, cari eșiau din piepturile Românilor de aici, a voinicilor Moți.

În acești munți, pe văile împrejmuite de brazi se află între altele Albacul, locul unde a vădut lumina zilei Horia. Aici stă încă și azi, la Vidra pe Arieș, ca un sfânt monument, casa lui Iancu, iar în apropierea Gorunului lui Horia se înalță o movilă de mormint, însemnată cu o simplă cruce de piatră; acesta este mormintul Iancului. S. MOLDOVAN.

Crestele acestor munți, unele stâncóse și sdrențuite pe dungă de amintesc C. meridionali, nu se ridică la așa înălțimi ca aceștia; piscurile cele mai înalte ale lor se înalță de-abia la 1800 m. iar culmile rămân în genere sub 1500 m. Acești munți constau din 2 părți: munții Bihorului (Bihar Gebirge) la N și munții Metalici la S. (Erz Gebirge).

Munții Bihorului constau din trei creste, ce vin dinspre NE, și SV de se întâlnesc aproape de vf. Bihor sub unghiuri egale. Fie-care din cele 3 creste au câte un vîrf ce trece peste 1.800 m: Vlădiasa, Vf. Muntelui și Curcubeta. Înspre N se desprinde de la vf. Vlădiasa o culme joasă, care ocolesce Crișul repede și duce la două vîrfuri: Desunoiul și Măgura ce apropie în înălțime 1000 m. De la fie-care din aceste vîrfuri pleacă câte o culme: Rez (de Aramă) spre NV și Meseș spre NE, care își pierd însă puțin câte puțin caracterul muntos.

De la vîrful Curcubeta se desface o ramură spre V, constituind munții Codru ce înainteză până la câmpie.

Tot din Curcubeta se continuă o culme principală spre SE, din care se resfiră mai la S munții Metalici, numiți așa din cauza multelor metale ce se găsesc în sinul lor. În această regiune sunt minele Transilvaniei, renumite încă din timpul Romanilor.

Pe această culme principală se găsesc două vîrfuri importante: Găina și Vulcanul, care ca două santinele a bogățiilor de sub ei, își înalță creștetul lor peste deluri și peste munți, să vadă departe în valea Crișului și Arieșului.

Mai spre S, munții Metalici se desfac în două șiruri: unul spre NE, e șirul Trascăului care constă dintr'o înșirare de munți foarte stâncóși și plini de prăpăstii înflorătore. Pe acest șir se află și vîrful Detunata, renumit prin natura pietrei din care e formată.

O a doua culme m. Zarandului (Erdelyhegység) se des-

face din munții Metalici spre S, ocolesce isvórele Crișului alb și se dirijează spre V printre Mureș și Criș ca o dungă subțire și înaltă, până în câmpia ungurască aproape de Arad, înălțând din distanță în distanță vîrfuri până aproape de 1000 m.

Munții Apusenii sunt formați în mijloc de șisturi cristaline, granit și alte pietre eruptive vechi; pe margini însă sunt constituiți de un complex variat de pietre, între cari predomină calcarul și flușul. Tóte aceste pietre sunt străbătute de pietre eruptive mai nouă, cari au soos cu ele din fundul pămîntului multe metale: aur, argint, aramă, plumb, etc. ce se găsesc în acești munți, mai ales în cei de la S: m. Metalici și ai Zarandului. Intre pietrele acestea este una care s'a găsit pentru prima dată în Dacia din care causă s'a numit dacită și ea e mai ales care pórta aurul. Altă piatră importantă e basaltul care când s'a în-tărit a luat forma unor colosale colóne de piatră în 4, 5, 6 și mai multe colțuri. Munți întregi sunt formați din ast-fel de colóne aședate una lângă alta; Detunata datoréază renumele ei tocmai acestor colóne minunate de basalt, arcuite puțin la partea superioară ca pentru o boltitură uriașă. Mulți cred că Detunata 'și trage numele de la tunetele ce o lovesc și de la detunătura ce fac stâlpii în căderea lor. O poveste populară istorisesc însă, că ea s'a format între tunete și fulgere, dând sub o formă poetică și personificată, circumstanțele și fenomenele vulcanice în virtutea cărora s'a format Detunata.

Munții Apusenii au fost fórte populați din timpurile cele mai depărtate ale istoriei, căci frumusețea munților, lărgimea văilor, câmpurile fertile și mai ales bogăția pămîntului au ademenit pe multă lume. E natural dar să găsim numeroase drumuri prin tóte văile și peste tóte curmăturile, dintr'o regiune într'alta. Unul dintre cele mai frumoase și mai umblate e drumul de la Brad din valea Crișului, pe sub Vulcan (745 m.), la Abrud în valea Arieșului.

Munții Apusenii au de partea Transilvaniei un contur destul de regulat, în semicerc, urmând întru-cât-va conturul Carpaților.

Acest contur, începînd de la Huedin (Banffy-Hunyad) trece pe la apus de Cluj, pe la Turda, apoi o ia paralel cu Mureșul pe la Alba-Julia și se cotesce dealungul Mureșului până aproape de Arad.

Spre câmpia Ungariei conturul lor e însă fórte neregulat, ca și al Carpaților, din cauza număróselor văi, a Cri-

șurilor, ce pătrund adânc în inima munților. Printre aceste văi rămân totuși culmi importante, ce se mențin la înălțimi mari, până când ajung la șesul unguresc; Drocea și Highișul se ridică cu peste 700 m. deasupra câmpiei din jurul Aradului, iar Copasul (Kopasz) din munții Codrului se ridică cu 1000 m. deasupra țării Crișului. Mai spre N munților Bihor găsim o regiune întinsă de deluri: d. Craiului (Királyerdő) ce plcă spre V din șirul Bihorului. Din m. de Aramă se desfac d. Beretăului și Crasnei, iar ca o prelungire a m. Meseș se ivesc între coturile Someșului d. Făgetii (Bükk). Acestea din urmă împreună cu d. Clujului și Almașului (prelungirea Bihorului) de-o parte, și d. Iloșva (prelungirea m. Lăpușului) de alta, se presintă ca un prag dublu ridicat în NV Transilvaniei, în care Someșul cu greu a tăiat valea sa întortochiată.

Delurile acestea constau din argile și gresii ce se rezimă însă pe un fundament de pietre mai dure și mai vechi, pe unele locuri sisturi cristaline, granit, etc. Delurile ce constituie pragul de NV al Transilvaniei nu trebuiesc dar considerate ca culmi rămase din prelungirea podișului; ele n'au nici o legătură cu podișul. Din contră, aceste deluri sunt în legătură de formațiune cu m. Bihorului și m. Rodnei și pôte într'un tirp depărtat, aci se ridică o creastă de munți înalți, cari însă s'a denivelat prin scufundarea fundamentului și prin ródere.

Caracterul diferitelor unități.

În cuprinsul zonei muntoase am deosebit mai multe părți și am vădut că deosebirea lor constă între altele și în caracterul lor de prezentare, în aspectul lor exterior.

Caracter alpin. Urmele foștilor ghețari. În totă regiunea Carpaților, mai înaltă de 2000 m. și anume: în m. Sarcu, Cernei, Retezatu, Parîngu, Făgărașului, Bucegi, Rodnei, Călimani și Ciornahora crestele sunt foarte sdrențăróse și stâncóse, povârnișurile scobite de văi adânci și pline cu sfărîmături de stânci, cu „grohotiș“. Nici un petic de pădure nu înaintéază așa sus; ultimii brađi și molifți rămân cu vre-o 200—300 m. mai jos, așa că muntele e pe aci pleșuv, e „gol“, și dacă nu-î pietros e acoperit cu o iarbă verde fragedă, mult căutată de miei și mióre, presărată pe

une locuri cu o flóre frumósă roşie, *Rhododendron* şi *Flórea reginei*. Numai pe ici pe colea se vede câte un pâlc de *jnépân* mărunt şi îmbăcsit, orî câte un hăţiş de *jip*. Jipul e un arboraş fără trufie, ce se târăsce pe suprafaţa pământului şi se incolăcesce după toate pietrile, ca nu cum-vă vînturile să-l arunce în prăpastia de alături, căci văile sunt mult prăpăstioşe, adânci drept în jos, stâncóse şi impracticabile.

De obiceiú văile sunt scobite mai adânc (cu 400—500 m. mai jos de créstă) pe clina de méqă-nópte şi răsărit a munţilor, şi au forma curioasă a călcâiului unui ciorap sau a unor jumătăţi de căldări colosale, de unde şi numele de *căldare* ce se dă acestor văi (Fig. 15); pe părţile sudice

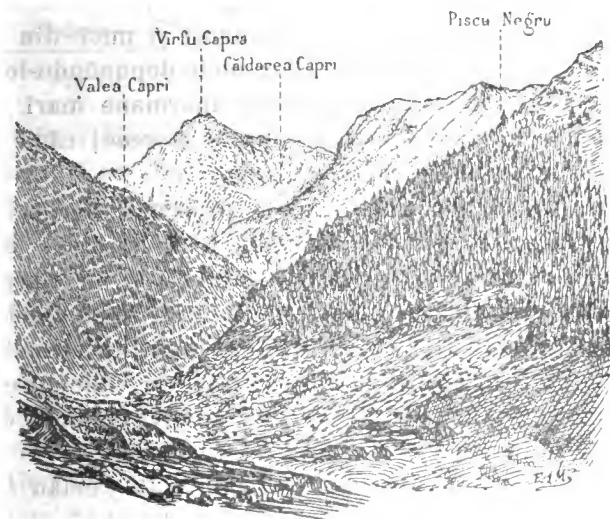

Fig. 15. O vale de gheţari cu căldări. (Munţii Făgăraşului).

şi vestice povârnişul culmilor e mai lin, iar căldările sunt mai puţin pronunţate. Căldările se dispun câte mai multe în jurul vîrfurilor înalte, constituind o *zănógă*, cu dunga în formă de semicerc şi cu multe creste radiare ce separă căldările. În fundul căldărilor sclipesc lacuri (ochiuri de apă albastră ca a mării). la cari vin de se adapă cerbi şi căpriórele sperióse; iar prin văgăunî ferite de lumina só-

reluî albesc petice de zăpadă, rămășițe din troianurile ce umpleau zănóga de nu se vedeă de cât „țancurile“ (stâncile) de pe creste. Din nămetele de zăpadă se scurge un fir de apă, care se adaogă la ochiul de mare, de unde plécă un pârâiaș violu, care unindu-se cu alți semenî, dau nascere vre-unuia din rîurile însemnate ale Carpaților.

Aspectul acesta al munților înalți e caracteristic Alpilor, de aceea și regiunea acésta a Carpaților se dice că are caracter alpin. Deosebirea stă numai în aceea, că în Alpî vîrfurile sunt mult mai înalte, crestele mai stâncóse, iar căldările și zănógele sunt acoperite de *ghetari*, mase colosale de ghiață, ce curg încet la vale rođend și rotunjind stâncile din drum, formând „berbeci“ (*roches moutonnées*). Ei transportă bolovanî mari și micî din vîrfurile munților în partea de jos a văilor, unde depunându-le, când se topesce ghiața, se forméză nisce mormane mari, valuri colosale de pietriș și bolovanî, numite *morene*; când e câte unul singur se numesce *bloc erratic*.

Forma căldărilor din Carpați, prezența berbecilor și stâncilor sgâriate paralel, dar mai ales blocurile eratice și morenele caracteristice, ne spun că și în Carpați a fost odată ghetari, ce umpleau căldările și zănógele, dar s'aũ topit, lăsând tipărite în cóstele munților urmele lor. Ghetariî din Carpați nu s'aũ scoborât în văile jóse și în câmpî cum s'a întâmplat cu cei din Alpî; cel mult de s'ar fi scoborât până la 1300 m., așa că urmele lor le găsim și în munți mai jos de 2000 m. cum e în Céhlău (1908); Muntele mic la V de Sarcu; Toroiaga, Fărchău, Svidovet, în m. Maramureșului, etc.

Cele mai frumoșe zănóge sunt în Alpîi Transilvaniei: Negoiu și Paltinu sub vîrfurile Negoifului, pe partea sudică, Gâlcescu și Roșiile pe partea nordică a Parîngului, Pelaga și Bucura pe partea sudică a Retezatului, Godianu și Scărișóra în m. Cernei, etc. (Fig. 16). Se constată că numai acei munți pórta zănóge pe partea sudică, cari aũ fost adăpostiți dinspre méđă-đi prin alte culmi înalte.

M. Calimanî, m. Rodnei, Ciornahora sunt de asemenea

renumiți prin caracterul lor alpin, deși nu sunt așa de înalți ca Alpii Transilvaniei. La Inău, la Pietrosu Rodnei și Calimanilor, la Hovêrla, la Fărchău (1961) și chiar pe culmea

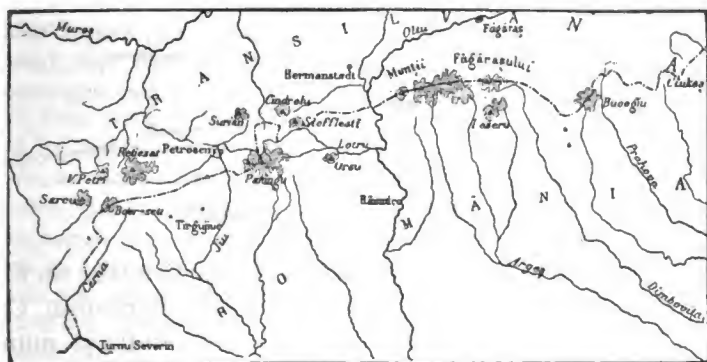

Fig. 16. Urmele de ghețari din Alpii Transilvaniei.

Svidovăț (1893) și mai jos, se găsesc zănóge și căldări cu ochiuri de mare, cu pietre rotunjite, etc., ceea ce arată că ghețarii au stăpânit și pe aici suprafețe întinse. (Fig. 17).

În masivul Tatra ghețarii au fost și mai dezvoltati ca în Carpații meridionali; de altminterlea munții Tatra sunt mult mai înalți, vîrfurile lor (Lomnitzerspitze) ajung la 2663 m.

Văile cărî au avut ghețarii se cunosc și prin aceea că sunt largi, iar thalwegul (matca apelor) lor prezintă, acolo unde s'apria ghețarul, o tréptă

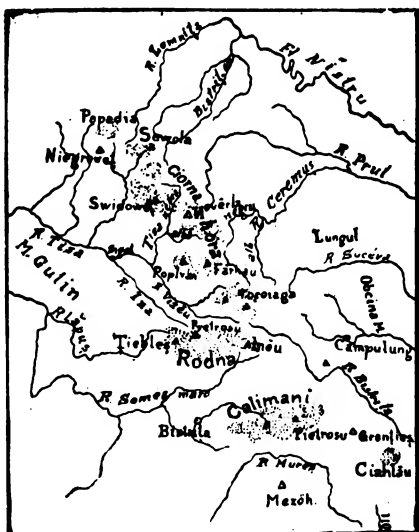

Fig. 17. Urmele de ghețari din m. Maramureșului și C. din N Moldovei.

mare peste care apele se aruncă acum în cascadă (Fig. 18).

Profilul acesta cu trepte e datorit eroziunii mai puternice a apelor, ce rezultă din topirea ghețarului la capătul lui.

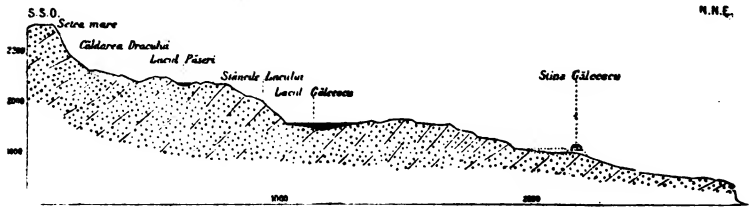

Fig. 18. O vale roșă de ghețari.

Caracter muntos mijlociū. Munții, cari nu trec de înălțimea de 1700 m., cum e casul cu munții Bucovinei, Carpații Moldovei, munții Vulcan, munții Banatului și munții Apuseni, precum și culmile secundare și pōlele munților Maramureșului și ai Alpilor Transilvaniei, aū cu totul un alt aspect decât crestele principale înalte. Formele sunt aci neteșite, culmea fuge ondulându-se, iar vîrfurile se ridică și se înșiră ca nisce cocōșe mari, ca nisce movile de alungul unui dāmb colosal. In acēstă parte totul e acoperit de pădurea verde închisă; iar aspectul acestor munți apare sēlbatic numai în văile adānci, unde apa a māncat pāmîntul, pe cānd sus pe culme ea a modelat și rotunșit asperitățile.

Cānd privim acea sumedenie de culmi, ce fug de obiceiū paralel, apārēnd una printre curmăturile celei dinainte, ni se pare că o mare uriașe își împinge talazurile împetrite să și le trecă peste munți. Cānd ne gāsım pe una din culmile secundare ale munților Vulcan ori Parīngu, nici nu presupunem că între numeroșele culmi, a căror dungă se pierde în albăstrimea cerului, se deschid văi adānci de peste o mie de metri. Văile sunt însă nepracticabile, înguste, stāncōșe și pline de bolovanī, peste cari se aruncă apele spumegānd. Din fundul văii privind povārnișurile ne apar sēlbatic și prāpāștiōșe, adesea imposibil de urcat și dunga muntelui nici nu se zăresce deasupra capetelor nōstre. Așā sunt munții cu caracter muntos mijlociū.

Fie că ne vom sui pe Paringu plecând de la Novaci sau Bumbesci, fie că mergem la Negoiu luând ca punct de plecare Corbenii sau Sălătrucu, spectacolul e acelaș.

După o urcare greă pe povârnișuri gole, despădurite, mâncate sălbatec de ape și scăldate de un sôre ardător ce ne face și mai împovărat mersul prin potecile cu petriș, eșim la luminiș la înălțimi ajungând deja 1000 sau 1200 m. De aci mai departe începe o lungă și monotonă cale prin păduri de fag și brad, pe cărări dealungul culmilor, când ridicând, când scoborând, fără povârnișuri simțitoare. Câte odată un luminiș ne deschide vederea pe o panoramă cu culmi rotunjite, cu clinele acoperite de păduri, cu virfurile pleșuve acoperite de iarbă. Când în fine ajungem deasupra limitei arborilor «la gol» regăsim mereu aceleași forme; nimic mai trist ca aceste virfuri pleșuve cărora le lipsește și zăpedile eterne și apele țîșnitore. Senzațiunea e cu atât mai mare, cu cât decinzând 20 sau 30 m. te găsești de-odată la marginea unei prăpăstii și vezi că se întind sub picioarele tale văi profunde sau zănoșe largi, înconjurate de păreți măreți având în fund lacuri sclipitoare și sfărâmaturi colosale.

DE MARTONNE.

PODIȘUL TRANSILVANIEI

În interiorul arcului carpatic culmile vestice ale Harghitei și Călimanului nu se întrerup, cum se întâmplă de obicei cu cele din exteriorul Carpaților, ci se continuă prin mijlocul Transilvaniei prin 4 deluri lungi, ca nisce poduri solide ce vor să unescă munții Bihorului, m. Metalici și m. Sebeșului la lanțurile Carpaților orientali. În genere culmile acestor deluri se mențin între 500 și 650 m., iar văile ce separă aceste culmi: v. Mureșului, v. Târnavelor și v. Oltului, nu sunt scobite tocmai adânc; matca apelor se ține deasupra nivelului de 250 m. Totul ne conduce a admite că delurile Transilvaniei sunt resturile unui podiș înalt cam de 700 m. deasupra nivelului mării în cari apele au săpat de la E la V însemnate văi de scurgere. Profilul culmilor precum și direcțiunea cursurilor de apă din interiorul Transilvaniei, arată două direcțiuni jôse în acest podiș: una de la E la V după apa Mureșului, alta de la S la N, de la Olt la Someș.

Podișul Transilvaniei e constituit din gresii și diverse argile mai tinere ca flișul, cari conțin în ele colosale stânci de sare ca nisce

simburî închişi în fundul pământului; la acesta se mai adaogă prin N o piatră compusă din praful şi sfărâmurile de piatră ce s'a format când au izbucnit vulcanii afară (tuf vulcanic).

De partea nordică a Transilvaniei, între Mureş şi Someş, culmile se largesc şi se transformă în largi câmpuri menţinute la nivel înalt, şanţuite de numeroasele gârle ce se varsă în Mureş sau Someş. Acest teritor, lipsit de păduri, cu o vegetaţiune săracă, şi cu o climă uscată, se numesc **Câmpie (Mezőség)**.

Câmpia (Mezőség) este o regiune colinosă: coline pleşuve, deluri mari, mici, cîste de deluri estinse, văi neregulate şi mai mult înguste, afundimî în forma căldărilor, urmăză unele după altele, formând un amestec variat. Suprafaţa ei sémănă cu o mare, ale cărei valuri ar fi îngheţat. Pe cîstele delurilor şi ale colinelor se află pămîntul arabil, prin afundimî mocirle şi băltóge, iar în văi fineţe. Păduri nu se află pe câmpie, petrişurile şi petrite lipsesc cu totul; dar mocirle şi lacuri cu apă stătută, cu trestişuri întinse şi cu cîrduri de păsări de apă sunt în abundenţă.

S. MOLDOVAN.

Între delurile Oltului şi munţii Făgăraşului se întinde de asemenea un câmp frumos, triunghiular, brădat de Olt pe la laturea de N şi de numeroşii afluenţi repezi ce scobor din munţi; acesta este câmpul Făgăraşului sau ţéra Oltului. De asemenea la V, între munţii Sebeşului, Retezatu şi Poiana Ruscă se întinde o ţéră renumită din vechime, ţéra Haţegului, unde se vîd şi ađi urmele falnicei Sarmisegetuse.

REGIUNEA DÉLURILOR.

Ramificaţiunile Carpaţilor înalţi nu se întrerup de-odată în faţa podişurilor sau câmpiilor, ci lăsându-se din ce în ce la un nivel mai mic, se transformă într'un noian de coline, ce înfăşură de jur-împrejur regiunea munţilor ca un brîu, pe une-locuri mai lat pe alte părţi mai îngust. Acéstă zonă de accidentări ale terenului cuprinde tóte înălţimile dintre 700 m. şi 200 m.; însă nu în tot locul e uşor a spune unde se opresce regiunea munţilor şi unde începe zona delurilor, după cum de asemenea une-orî ne

e greu a fixa linia de separație între coline și șesuri. Afară de acesta caracterul și întinderea regiunii delurilor variază, când trecem de la o provincie la alta a României.

I.

Delurile Munteniei. Zona delurilor din Muntenia și Oltenia cuprinde culmi numeroase, ce se interpun printre cursurile rîurilor principale, și a căror prelungiri ocupă o suprafață cu atât mai lată cu cât înaintăm spre V. În Oltenia și Muntenia de apus această zonă ajunge în lățime până la 150 km., pe când în Muntenia de răsărit de-abia ajunge 30 km. Se constată însă faptul important, că culmile lungi din Oltenia nu se ridică tocmai la înălțimi mari; chiar acolo unde ele se lăgă la zona munților nu înalță măguri decât cu 200—300 m, deasupra fundului văilor; pe când culmile din Muntenia de răsărit, ca o compensare a scurtimei lor, câștigă în înălțime, căci își înalță măgurile cu 400—500 m. deasupra șesului Munteniei.

Încă un fapt orografic important și mai caracteristic pentru Oltenia, este existența unor depresiuni, ce se ivesc între zona munților și regiunea delurilor, înșirându-se dealungul marginii Carpaților de la Baia-de-Aramă și până la Câmpu-lung, din care cauză au fost numite depresiuni subcarpatice.

Să ne urcăm pe o ți clară în virful muntelui Cerbu (1640 m.) deasupra satului Novaci (Gorj) și să privim de jur-împrejur: În spre apus și răsărit ni se desfășură un noian de culmi uniform de înalte, cu caracter muntos mijlociu, printre cari nu putem vedea alt-cevâ decât pădure și iar pădure. Dacă ne întorcem ochii spre țără (spre mără-ți) relieful pămîntului ne apare sub piciorele noastre cu tôte amănuntele lui ca și cum am privi într'o strachină. Aci vedem Gilortul, care de-abia a scăpat din cheile (1) lui strâmte și stâncose, că se întinde într'o vale largă ce ni se pare că merge de la răsărit spre apus pe sub culmile Carpaților. Un observator nesciutor ar crede că Gilortul curge în

(1) Chee=încuetóre=gătlej=clisură=o vale fôrte strâmtă cu părății aprôpe verticali, prăpăstioși și stâncosi.

lungul acestei văi pe la pôlele munților, pe când în realitate el, după ce străbate prin lunci largi mai multe mici coline, merge și-și deschide drum îngust printre délurile înalte, ce se ridică ca un al doilea șir de munți la S depresiunii din jurul Novacilor. Mai la drépta ni se deschide după mai multe coline mici și puțin ondulate un câmp larg și nefed, câmpul mare al Cărbunescilor, pe care se desinéză șoséua județénă ca o dungă albă rectilină. Mai la apus de acésta scilpesce în bătaia sórelui cupola nouă a unei biserici din T-Jiú, ce se ridică dintr'un pâlce de arbori verđi, iar mai departe de acésta se desinéză muchia uniformă și regulată, puțin înclinată spre S a délurilor Jiului, ce se pierd departe în zarea cenușie.

Dintre aceste depresiuni numim mai caracteristice pe cele din jurul: Tismanei, Runcului, Bumbescilor, T.-Jiului, Novacilor, Polovragilor, Horezului și Câmpu-lungului. Altitudine fundului, aprópe orizontal, al acestor regiuni e cam între 250 și 350 m. deasupra nivelului mării, iar culmile ce le separă nu se înalță deasupra câmpurilor une-orí nici cu 100 m. Ele sunt acoperite în cea mai mare parte cu pietriș adus de ape repeđi și când privim din înălțime fundul plan al acestor depresiuni: câmpul Bumbescilor, Cărbunescilor, Polovragilor, etc. ni se pare, că avem în fața nóstră fundul unui lac secăt, în care rîurile repeđi, ce veneau din munți, poposeau pietrișul și apele lor, înainte de a le cără mai departe la vale.

Délurile Olteniei ce se ridică la S de aceste depresiuni: d. Bujorescu, d. Bran, Măgura Slătioarei, etc., au direcțiunea generală de la apus spre răsărit. Mai la S însă, constatăm numai înguste culmi de déluri, ce merg spre SSE printre numeroasele rîuri, și după numeroase ondulațiuni se pierd în valea Jiului, a Oltului, sau în câmpia ondulată a Olteniei de S. Aceste culmi paralele și continue, unele lungi de peste 100 km., nu pórtă o singură denumire ca lanțurile de munți înalți. Cuprindénd însă la un loc délurile ce sunt în legătură unele cu altele, de aceeași direcțiune, vecine aceleeași văi mari, asemenea în aspectul lor și formate din acelaș fel de piatră, putem deosebi atunci în délurile Olteniei trei regiuni.

1). Înaltul podiș al Mehedințului ce se întinde între

m. Cernel, Piatra Clôșanilor, Baia-de-Aramă și Dunăre. Această regiune își menține relieful ei puțin scobit de ape, cam între 600 și 800 m., constituind ast-fel prin altitudinea ei încă o tréptă între munții înalți și délurî.

Fig. 19. Podul natural în calcarul de la Ponóre.

Apele aú ros în pietrele acestui podiș și mai ales în calcare forme fôrte curioase. Straturile calcare se întind formând un platoú, acoperit încă în mare parte de o pădure frumósă de stejar și fag, găurit însă de numeroase doline (1) plin de peșteri, cu vâi seci, cu lacuri periodice, etc. Satul Ponórele e celebru prin podul său natural, cavernele sale, prin rîurile fără scurgere, cele 14 iezere din împrejurimi, etc. Fundul uscat al dolinelor, unde se adună un bun pămînt vegetal e totdeauna ocupat de un mic câmp de cultură; la marginea celor mai mari se găsește de obicei un grup de case. Satul Ponórele datoréză numele său și póte chiar existența sa număróselor doline. DE MARTONNE.

N
Carpați Depresiunea Délurile înalte Colline Jóse S
subcarpatică Valea Motrului Podișul
T.-Jiu Bulgariel
Ș. Olteniei L. Dunării

Fig. 20. O tăetură în pămîntul Olteniei de la N la S. E. de M.

2. O zonă de délurî înalte la S de de presiunile subcar-

(1) Dolină=ponor=coif=o scobitură a terenului în formă de pálnie

patice (Fig. 20): d. Gorjului la V în dreapta și stânga Jiului; d. Vâlcei între Gilort și Olt.

3. O zonă de coline joase prin partea de mijloc a Olteniei (Fig. 20): colinele Mehedințului și Doljului între Dunăre și Jiū; colinele Oltețului între Jiū și Olt.

Zona delurilor Olteniei constă din argile, pe unele locuri bogate în sare, din gresii și nisipuri; în partea depresiunilor subcarpatice straturile sunt foarte cutate, în partea delurilor și colinelor straturile sunt uniform înclinate spre SSE. Straturile dintr'un del corespund perfect straturilor delurilor vecine, așa că totul se prezintă ca și cum ar fi fost o singură placă de straturi, un podiș înclinat puțin spre S, în care apele au scobit văi, lăsând în relief delurile numeroase ce le găsim astăzi în Oltenia.

Depresiunile subcarpatice care amintesc într-o vâle a Tisei din Maramureș, câmpiile Ciucului, a Brașovului, etc., din interiorul arcului carpatic, au luat naștere cu totul din alte cauze. Ele au rezultat prin scufundarea și ridicarea straturilor de la marginea munților, iar câmpiile întinse s'au născut prin umplerea cu petriș, nisip și humă a anumite părți din depresiuni.

Podișul înalt al Mehedinților e format din șisturi cristaline, din roci eruptive vechi și din calcare, ca și munții Cernei cu care se găsește în legătură. El a provenit prin scufundarea unei părți din munții Cernei la un nivel mai jos.

Delurile Munteniei de răsărit sunt mai strâns legate de culmile munților (Fig. 21), căci depresiunile subcarpatice, a Câmpu-lungului, a Slănicului, etc., sunt mai rari și nu tocmai pronunțate. În această parte găsim dezvoltată numai zona delurilor înalte și anume: d. Topologului și

N				Șesul Munteniei	S
Ciugașul	Delurile Prahovei	R. Ialomița	R. Dâmbovița	R. Argeș	P. Buză L. Dună

Fig. 21. O tăetură în pământul Munteniei de răsărit, de la N la S.

Argeșului, d. Ialomiței și Dâmboviței, d. Prahovei, d. Buzăului și Râmnicului, în jurul râurilor cu același nume; iar zona colinelor joase se găsește numai în apropierea Oltului, colinele Vedei și Teleormanului, ca o continuare a celor din Oltenia.

În délurile Ialomiței e unul, Délul de răsună, lângă comuna Bezdead, ce presintă un mal vertical cu un renumit ecoū de 8 silabe; iar în délurile Buzăului se gădesc nisce vulcani de noroiū, *padle* sau *salțe* cum sunt cei de la Policiori, etc.

De observat e faptul că printre délurile Buzăului sunt două culmī: culmea Vălenilor și c. Istriței, cari își ridică vîrfurile până la 750 m. chiar la marginea șesului. Ele aū direcțiunea NE-SV, aprópe transversal culmilor celorlalte ce merg paralel cu rîurile Munteniei.

Délurile Munteniei sunt formate ca și ale Olteniei tot din argile, conglomerate și gresii în straturi fôrte cutate; sarea și gipsul sunt mai bogat răspândite în aceste terenuri și mai ales în cele din délurile Prahovei și Buzăului, unde adesea ese ca stânci la suprafață. Délul Istriței și încă câte-vă sunt formate dintr'un calcar conchilifer (provenit prin aglomerarea chonchiliilor unor scoici). Acastă zonă de déluri s'a ridicat, ca și ale Olteniei, de-odată cu Carpații, sau puțin în urma lor; ele aparțin Carpaților ca o zonă de periferie.

Atât la délurile Olteniei cât și la ale Munteniei se constată că cele cari sunt constituite din argile și nisipuri sunt netede și aū forme line și ondulate, pe când délurile formate din gresii ori conglomerate presintă râpe prăpăstioșe.

Dacă considerăm ca limită inferióră a colinelor linia de nivel de 200 m. d. n. m., atunci marginea sudică a regiunii délurilor începe de la Dunăre din dreptul gurii Timocului, trece pe la Craiova, după ce face o intrătură dealungul Jiului, mai face apoi o alta dealungul Oltețului și o a treia în susul Oltului, iar de la Slatina merge aprópe regulat spre NEE pe la Ploesci. La Buzău se cotesce spre N trece pela Rîmnicu-Sărat și Focșani până dă în lunca Siretului, de unde se îndreptă direct spre răsărit ridicându-se în sus pe Prut, și ondulându-se pe la rîurile Basarabiei. Regiunea mai josă de 200 m. constitue șesul Munteniei, iar ceea ce înaintază dealungul rîurilor sunt luncile.

Deși deosebiri evidente se arată în privința délurilor între Oltenia și Muntenia propriū disă, totuși avēnd în vedere relieful întreg al României meridionale, al Munteniei, putem dice că terenul este dispus ca un amfiteatru, căci cele trei regiuni; munți, déluri și șesuri se arată la o cercetare atentă fôrte bine caracterisate și perfect limitate.

Privind din apropierea Ploescilor spre N pe o i senină i clară constatăm evident cele 3 regiuni: Pe esul Ploescilor ca pe o placa par aedate i aranjate coline, mai aprópe mai mici, mai departe mai mari, iar peste ele în zare se desinéză dunga înaltă a munilor Bucegi cu crăpătura largă i adâncă a Prahovei. n partea de V a Olteniei se adaogă amfiteatrului românesc o a patra tréptă, naltul podi al Mehedințului.

II

Délurile Moldovei. n Moldova nu constatăm dispoiiunea terenului în amfiteatru, căcĭ descindend de la munii nalti spre rsarit, dăm de o întinsă regiune de déluri, care merge de la polele Carpailor i până peste Nistru departe în Rusia meridională. n tótă acéstă regiune lată de sute de km. ntalnim numai luncile largi a cator-variuri; iar tocmai departe înspre SE, unde pierdem din vedere ultimele ramificaiuni ale munilor, dăm de esul Basarabiei ce se presintă ca o continuare a esului Munteniei.

Din acéstă mulțime de déluri, numai cele cari se găsesc în drépta apelor Siretului i Moldovei sunt continuarea zonei de déluri din Muntenia. n adevér pe de-o parte Geologia ne spune că s'au ridicat prin aceleai cauze i în acelaa timp; iar pe de altă parte se constată i aici, între ele i lanul carpatic, un sir de depresiuni subcarpatice: a Taslului, a Cracăului i a Nemiorului. Direcțiunea generală a acestor déluri este SE i după ce fug cât-vă paralel cu Siretul; se ascut i se pierd la confluența principalilor aflueni ai lui. nalimea medie a acestor déluri este cam de 500 m., rare-ori ajung până la 700 m. Aceste déluri, ca i cele ale Munteniei, aparin lanului Carpailor, cărora i constituie o zonă periferică.

Restul délurilor ce le găsim în Bucovina, Moldova i Basarabia, forméză o altă unitate orografică: podiul Moldoven.

PODIȘUL MOLDOVEAN.

Podișul Moldovean (Délurile din stânga Siretului) constă din culmi lungi și late ce merg spre SE din Bucovina

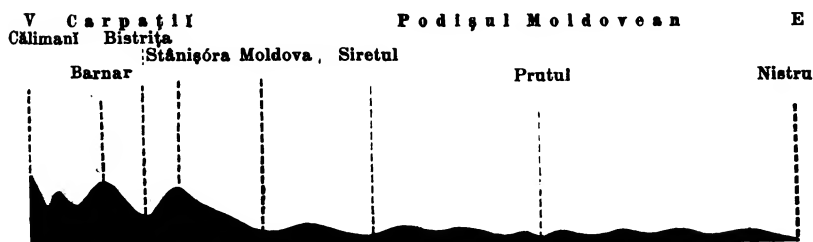

Fig. 22. O tăietură de la V la E în pământul Moldovei de N.

vina și până în lunca Siretului și Dunării sa în câmpia Bugeacului, ramificându-se printre toate râurile ce brăsdéză această regiune. Délurile uniforme ale Bucovinei răsăritene, ale Moldovei și Basarabiei își mențin în genere măgurile lor între 250 și 360 m., ca și cum ar fi tăiate dintr'un podiș, (Fig. 22 și 23.)

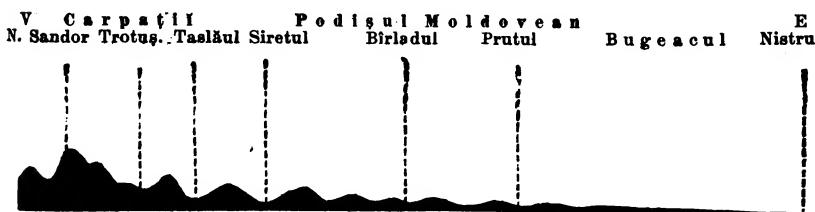

Fig. 23. O tăietură de la V la E în pământul Moldovei de S.

De pe vârful Pleșului, ce se ridică ca un parapet de 600 m. deasupra depresiunii Nemțisorului (Mănăstirei Némțului), se cuprinde deodată cu ochii în modul cel mai clar posibil, înfățișarea deosebită a celor 2 unități morfologice ce vin să se atingă aici în valea Moldovei. Spre vest și sud-vest să ridică valurile împietrite ale munților acoperiți de mantua negrie a pădurilor de brați, și cari cu cât se îndepărtază spre vest și nord-vest, cu atât să înalță mai sus. până ce se pierd în zarea albastrie spre culmea Stănișoarei și a Hăleucei.

Spre nord-est și est se întinde dincolo de valea Moldovei, podișul moldovean ca o masă orizontală acoperită cu lanuri verzi și gălbii de semănături, întrerupte unde și unde de câte un petec negru de pă-

durice de stejar. Cursurile de apă ce taie acest podiș dispar privite de sus, făcând să apară și mai clar continuitatea primitivă a acestei plăci sarmatice.

S. ATHANASIU.

Pe întrégă acéastă suprafață, găsim numai 2—3 délurî carî să trecă de 500 m; în Bucovina de răsărit de-o parte și alta a Prutului, se găsește: Spaica Tețina (539 m.) și Horodiștea (515 m.).

Spre S, pe culmea ce merge dealungul Siretului, se înalță în regiunea Dorohoiului, délul Plaiului (Zvorăștea) cu 511 m.; în regiunea Botoșanilor, Tudora înaltă de 594 m.; în regiunea Bacăului și Tutovei, délurile: Arinosa (524 m.), Răchitosa (514 m.), Poiana Neamțului (534 m.), etc.

Culmea lungă de sute de km. care merge spre SE în Basarabia printre Prut și afluenții Nistrului până în Bugheac, variază în jurul lui 300 m. deasupra nivelului mării. Délurile cele mai înalte sunt: (Vodenî și Bocșan aproape de Nistru, în ținutul Soroca, și Ciutulescîi și Răspope-nii (320 m.) în mijlocul Basarabiei, în ținutul Orheiului.

Deși cursurile rîurilor ce aș ros acest podiș curg în direcțiune SE totuși linia de cea mai mare înălțime e transversală rîurilor și merge de la SV ocolind spre E prin mijlocul Moldovei și Basarabiei, formând o curbă paralelă cu a Dunării; o a doua linie înaltă am vădut că e în Bucovina și urmăzește aceeași direcție spre NE.

Culmea délurilor Moldovei și Basarabiei e de obicei lătită ca un podiș, și scoboră puțin câte puțin când merge spre S. În genere dunga podișului e rotundită, vîrfurile sunt foarte puțin bombate avînd forma unor mușuróie mari, cóstele sunt netede, râpele sunt rari, căci povârnișurile sunt domóle și prelungi. Văile nu sunt adânci, în schimb însă sunt foarte largi; fundul văii e neted și foarte puțin înclinat ca și muchea délului și se menține cam la 100 m. sub dunga délului; la curmăturî valea se pierde căci fundul ei devine tot una cu muchea lătită a délului. Privind din vîrfurile unuî dél mai înalt, vedem culmile acoperite cu liveđi și semănături, uniforme dar foarte plăcute vederii, cum se înșiră și se urmăzește una după alta la distanțe

förte mari; iar șoséua se lungesce ca un șérpe peste multe și peste vale, și prin șerpuirile ei ne indică valurile terenului până departe, unde se pierde în norul de praf din urma vre-unui poștalion. Acesta e caracterul obicînit al délurilor ce provin dintr'un podiș ros îndelung de ape, podiș ce e ușor de restabilit, dacă ne închipuim că n'ar există văile saū de le-am umplea la loc.

Uniformitatea délurilor Moldovei și Basarabiei e deranjată numai în partea de N, unde, între Prut și Nistru, apar pe muchea délurilor stânci de piatră de var, înșirate în linii drepte paralele și cari din depărtare par ca nisce ruini a unui șir de cetăți, saū a unui zid lung cu multe turlă căđute. Acestea sunt stâncile, *Toltry*, ce se continuă și mai departe în Podolia și Galiția în direcțiunea NV, paralelă șirului Carpatic.

Aspectul lor te face une-orî să uiți că ești între délurile Prutului saū ale Nistrului și aduce aminte regiunile calcaróse din munți. În adevăr, tóte caracterele inerente constituțiunei calcarului observate în regiunile Mehedințului și munților Bârsei se găsesc, în mic bine înțeles, și în această localitate. Suprafața calcarului, lipsită în mare parte de o vegetațiune abundentă, este aprópe gólă și mîncată de apele ploilor. Bolovanii se îngrămădesc unii peste alții, păreții drepti mărginesc din trei părți crésta ridicată. Văgăunile săpate în stâncă saū mici peșteri cu intrarea destul de sus, au avut influență asupra imaginațiunii bogate a poporului localnic și legende istorice sunt în legătură cu peșterile din stâncă, a căror presentă este explicată prin intervenirea celui Necurat.

I. SIMIONESCU.

Délurile Moldovei, Bucovinei și Basarabiei constau la basa lor din argile, pe unele locuri sărate, iar în partea superióră din gresii calcaróse și nisipuri cu multe fosile. În albia Nistrului și a Prutului ese la ivélă, de sub argile și gresii, pietre calcaróse mai vechi, iar în a Nistrului apare pe unele locuri de sub acestea și stânci de granit și alte pietre vechi. Granitul și pietrele sedimentare vechi se întind departe spre N și E constituind cóstele stâncóse ale podișului Podoliei.

Toltry sunt alcătuite însă dintr'un calcar format în timpurile geologice trecute, după cum se forméză acum în océnele calde stâncile de mărgean. La suprafață aprópe totul e acoperit de un strat de pămînt galben (löss), lăsând la ivélă numai prin văi și ripe pietrele de desupt.

Straturile de argile și gresii de deasupra sunt orizontale și se întind

din Rusia până la Marea-Neagră și până peste Siret la pôlele délurilor Carpaților. Straturile dintr'un dél corespund la acelaș nivel straturilor din délurile vecine. Ele aũ constituit ôre-când o singurã placã aprôpe orizontalã, prea puțin înclinatã spre S, și în care apele aũ săpat vãile largi, lãsând délurile uniforme în relief. Considerând dar pietrile și straturile din cari constã pãmîntul Moldovei, ne apare și mai clar podișul întins din care provin aceste déluri.

DELURILE DOBROGEI.

Aceste déluri se împart în douë părți prin depresiunea Cernavoda-Constanța.

1) Regiunea de N e cea mai interesantã, cãci deși vîrfurile cele mai înalte nu ajung nici 500 m., însă crestele stâncóse, dințate pe multe și golașe, daũ acestor déluri un farmec neașteptat. Mai ales crêsta pietrósã a Pricopanului din colțul de NV și crêsta Grecilor (vf. Tuțuiat 456 m.) privitye din bãlțile Dunãrii saũ din șesul Brãilei și Galaților, apar ca un lanț de munți înalți. Din Pricopanu plécã spre E un șir de déluri, ceva mai rotunde, culmea Isaccea paralelã cu Dunãrea pãnã aprôpe de M.-Négrã unde

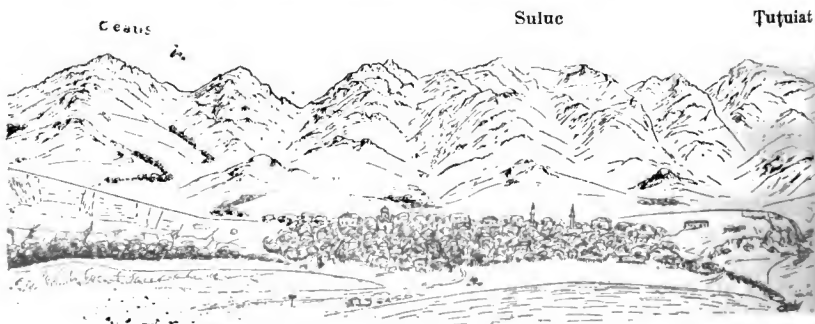

Fig. 24. Panorama Pricopanului vëdută de pe Dunãre.
În fațã e orãșelul Măcin.

se ridicã isolat vf. Beștepe. O altã ramurã plécã spre S ramificându-se și spre M.-Négrã, culmea Babadagului și spre Dunãre, c. Sacarbai (avënd între altele, vf. Consul, Atmagea, etc). Lângã Dunãre chiar se ridicã mai multe

délurî dintre care cel mai important e Iacobdél saü muntele «Carol I.»

Fig. 25. Muntele «Carol I» (Iacobdél), vădüt de pe Dunăre.

Aceste délurî constaü în partea de N din granit, porfir și alte roce eruptive, precum și din multe felurî de șisturî vechî, așa că pe basa pietrelor din care e format, putem dice că aceste délurî sunt förte vechî, ca și înalțîi Alpi ai Transilvaniei. Aspectul lor impunător, stâncile numeroșe de pe créstă, bolovanii colosali din văi și de pe povârnișurî, văile lipsite de apă, crestele despădurite și iarba sărăcăcioșă, ce în razele sórelui de apus dă acestor délurî o culóre sur-violacee... tóte aceste fapte, apropiind în timpul de față aspectul acestor délurî de al munților, întăresc ideea ce ne o facem pe basa Geologiei, că aceste creste sunt resturile, ruinele mai bine dis, ale unui lanț de munți, ce óre-când se ridică sus în acéstă parte de țără, lanț scufundat, ros de ape și redus cum îl vedem adî. Munții Dobrogei erau în unire cu m. Crimeii și ai Caucasului. Pe urma lor nu se mai află de cât Insula Șerpilor ce ne mai indică direcțiunea lanțului dispărut.

2) Regiunea de Sud nu e decât continuarea Podișului Bulgariei, care se întinde dealungul Dunării din v. Timocului și până la Marea-Négră. Acest podiș, ondulat și transformat în délurî prin numeroșele văi ce se deschid spre Dunăre, se menține cam la înălțimea de 200—300 m. Intocmai ca și colinele jóse ale Doljului și Mehedințului; partea, ce coprinde Dobrogea, e în genere mai jóasă de 200 m. Podișul se termină atât la Dunăre cât și la mare, prin-

tr'un mal aprópe vertical, înalt pe unele-locuri de mai bine de 100 m. deasupra nivelului apei.

Acest podiș constă din gresii și pe unele-locuri, mai la basă, din calcare, ce se văd în văile mai adânci; pe deasupra se întinde un strat de pământ galben (löss), care acopere și o parte din văile Dobrogei de N. Straturile de gresie din partea de V a văii Timocului, din d. Vidinului și Negotinului, sunt asemenea și corespund cu stratele de gresie ale colinelor Mehedințului și Doljului. Intr'o vreme, atunci când s'aũ format, ele erau tot una; mai apoi s'aũ rupt și s'aũ separat prin valea Dunării.

Ș E S U R I L E.

Sub nivelul de 200 m. se întind la S și V țărilor ocupate de Români regiuni foarte întinse, aprópe orizontale, unde pe decii de km. jur-împrejur nu se vede nici dól, nici buză de podiș, nici tapșanuri (terase). Satele și pădurile sunt rare pe acolo, iar riurile își sapă matca lor numai cu 10—15 m. adânc, ca nisce șanțuri colosale într'o câmpie întinsă. Acestea sunt renumitele șesuri: al Munteniei, Buzeacul și Pusta ungurască.

Șesul Munteniei are o direcțiune cam de la V la E, lărgindu-se cu cât înaintază spre E, unde în dreptul Buzăului ajunge până la 120 km. lățime; lungimea șesului Munteniei este cam de 300 km. În Oltenia șesul este foarte redus și trecerea de la coline la șes și la lunca Dunării se face pe nesimțite. În regiunea Buzăului din contra, trecerea se face de-odată, și cum delurile sunt foarte înalte, se pare că zona munților se atinge cu șesul. (Veđi fig. 20 și 21).

Șesul se prezintă dar ca o prispă colosală a amfiteatrului Munteniei.

Pe când spre N șesul Munteniei se opresce la lunca Siretului, spre NE el se continuă mai departe peste Prut dealungul gurilor Dunării, spre Rusia meridională.

În dreapta și în stânga Jiului se găsesc regiuni întinse cu delulețe de nisip, lungi și paralele, unele fixe altele mobile; direcțiunea lor în aceste părți e E-V, iar

mai la apus, aprópe de Dunăre, aú direcțiunea NV—SE. Cu tótă sárăcia lor, dunele introduc în îngustul șes al Olteniei o óre-care variațiune, pe când în Muntenia de răsărit, de la Turnu-Măgurele până la Brăila, pe câmpia acoperită de grâu și porumb, ochiul călătorului nedumerit de atâta simplitate în aspectul câmpiei, nu vede decât singuraticile movilele, ce mai nu se pot deosebi de șirile de pae peste carí se ridică fumul vre-unei locomobile în lucru.

Válcelele și scursorile pline de lacurí sunt unul din farmecele acestei naturi deșerte și desolate. Pe o ți caldă de vară, după ȝeci de km. prin câmpia arsă și gólă, când se deschide de-odată la picióarele tale acele largi depresiuni încadrate de malurí de pămínt galben, unde scli-pesce, ca un fel de mare de undelemn, cu reflectele sale verđi și al-bastre, pánza strálucitoare a unui lac mare, în mijlocul unui tapet roșu și argintat de plante saline, te opresci fermecat de acest spectacol minunat.

DE MARTONNE.

Inclinarea terenului e de la NV spre SE, însă așa de mică că în termen mediu trebuie să parcurgem 50 km. pentru a scădea cu 50 m. (1 m. la kilometru). În Oltenia și Muntenia din apus de Bucuresci predomină terenul cu nivelul între 100 și 200 m. În Muntenia de răsărit din contra, câmpia se găsește sub 100 m. și o mare parte chiar sub 50 de m. (Pe harta orohidrografică e însemnată linia de nivel de 100 m) În această parte, între Moștiștea și Buzău, se întinde Bărăganul, iar între Vedea și Argeș e Burnasul, cele două deșerturí (stepe) mai însemnate ale Munteniei. Între Argeș și Olt avem iar un câmp deșert împărțit în două: Burdea și Găvanul. Centrele de agricultură și numeroasele lacurí sărate aú început să dea acestor deșerturí un început de viață.

În lungul Bărăganului, de la S la N, se înșiră mai multe lacurí sărate, carí, prin ariditatea împrejurimilor lor, scot caracterul de stepă al acestei regiuni și mai în evidență. În timpul verii, o parte din apele acestor lacurí secând, marginea lor se acopere de un strat alb de sodă și alte sárurí ce sunt conținute în apele acestor lacurí.

Fig. 26. Șes cultivat.

Monotonia șesurilor Burnasului, Bărăganului și Buzăului desfide orice comparație; movilele înșirate în lungul lui, sunt singurile accidente ale terenului pe deci de km. și afară de una sau două văi mari, culele solului sunt aproape tot anul lipsite de apă. Măturate de la un capăt la altul de crivêt, arse de căldurile verii escesive, (Muntenia primește în genere puțină ploie); iar solul poros, format aproape peste tot de pământ galben (löss) și pietriș, la-ă să se infiltreze ceea-ce scapă evaporării. Ast-fel vegetațiunea arborescentă este peste tot isgonită de natură. Stepa pare a fi formațiunea naturală, care se întinde de mii de ani dealungul Dunării pe o lățime de 50 km. Marea agricultură a pus stăpânire însă pe aceste câmpuri; porumbul și grâul acopere întinsele spații și când în mijlocul verii zefirul face să onduleze până în zare spicurile lanurilor aurii de grâu și penajurile porumbiscilor înalte și dese ca o pădure, avem impresiunea că parcurgem o țară liniștită, plăcută, și bogată, unde traiul e ușor și fericit. DE MARTONNE.

. . . prin pustilele Bărăganului, căruța, în care stai culcat, abia înainteză pe căi fără de urme. Dinainte-î spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă când inviate de o spornică verdéță, când ofilite sub pârlitura sórelui, nu-ți insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca uriașe mușuroie de cârțițe, movile, a căror urzélă e taina trecutului și podoba pustiei; ele stau

semădate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite supt ale lor bătrânețe. La pólele lor cuibéază vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri . . .

Bărăganul de ODOBESCU.

Pe cea câmpie lungă a căreia tristă, zăre sub cer, în fund, departe, misterios dispăre, nici casă, nici pădure, nici riū răcoritor, nimic nu înveșeșce pe bietul călător. Pustietatea gólă sub arșița de sóre, în patru părți a lumii se întinde îngrozitoare cu iarba-î mohorită, cu negrul ei pămînt, cu-a sale mari vrtejuri de colb ce sbóră în vînt. De mil de ani în sinu-î, dormind, zace ascunsă singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă, ce-adórme în focul verii l'al greerilor cor și érna ne deșteptă sub crivét în fior. Acolo flórea nasce și móre în primăvară, acolo pierе umbra în zilele de vară, și tómna-î fără róde și-a iernii vijelii cutreeră cu sgomot pustiile câmpiî. Pe cea savană întinsă și cu sêlbatic nume, lung ocean de iarbă, necunoscut în lume. o cumpénă se înalță aprópe de un puț, și în orizont se îndóie ca gátul unui struț.

Bărăganul de ALEXANDRI.

Șesul Munteniei constă la suprafață dintr'un strat de pămînt negru (cernoziem) fórte bun pentru agricultură, ce acoperă un strat gros de pămînt afănat argilo-nisipos galben (löss), sub care vine un strat de pietriș și nisip, iar sub acesta diferite argile. Lössul din Oltenia e mai nisipos, iar aprópe de Dunăre gósim nisip curat, ce constituie dunele atât de vătămătoare vegetațiunii.

Nisipul și pietrișul de la basa lössului a fost adus de apele riurilor, ce într'o epocă geologică nu tocmai depărtată (probabil în urma topirei ghețarilor), se vărsa într'un lac sau golf de mare, ce se întindea peste o parte a Munteniei. Și pe atunci domină prin aceste părți o climă de stepă, judecând după ósele de animale ce s'aú găsit în aceste nisipuri, pietrișuri și löss. Lössul a fost adus din Rusia centrală, de vînturile, cari probabil băteau și atunci ca și acum din spre NE (crivétul); acolo lössul forma un fel de nămol nisipos, depus de ghețarii cari acoperiau Rusia și o parte din Galiția și cari în curgerea lor, rodeau pietrele. În urma topirii ghețarilor, vînturile aú transportat în tóte părțile acest pămînt, ce se găsește în câmpiile Austro-Ungariei, Germaniei de S, etc., ca și în România.

Epoca în care s'a întîmplat acestea, s'a numit epoca diluvială, iar din cauză că în Muntenia lössul presintă maluri verticale de 30—50 m. deasupra nivelului luncilor, întocmai ca buza unui tapșan (terasă) întins, s'a dat numele șesului Munteniei și de terasa diluvială a Munteniei.

Bugeacul. Trecerea de la délurile Basarabiei, la câmpia, ce se presintă ca o continuare a șesului Munteniei, se face pe nesimțite. Lățimea șesului Basarabiei de S e cam

de 60 km., îngustându-se în dreptul Siretului și Prutului până la 40 km.; socotind după aspectul general al regiunii, numai terenul mai jos de 100 m. constituie Bugeacul, care de alt-fel are multă asemănare cu Bărăganul.

Aci nu mai vezi majestosele păduri și dauritele holde ale Basarabiei de N, ci numai monotone deșerturi, așternute cu luciul nisipului său presărate cu debili arbuști, păduceli săi măceși și cu sălbaticе erburі și buruene; iar între ele, ceva caracteristic, fantasticul scaietе, al cărui cap rotund ca o minge, spinos ca un ariciu și ușure ca puful, se deslipesce tómnа de putređitul său trunchiú și apoi gonit de cea mai slabă suflare a vintului, rotesce mereú dealungul pustiului până ce se înecă în Nistru său în Dunăre. În loc de nenumărate ape și riuri vezi câte o baltă sărată, câte un pârău efemer, ce nu-l vei mai găsi mâine, sorbit de arșița sórelui. . . HASDEÚ.

Bugeacul e constituit ca și délurile, din argile și gresii acoperite aproape complet de löss și de nisip argilos, adus aci ca și în Bărăgan de vinturi și de ape.

Şesul Ungariei (Pusta sau stepa panonică) se întinde între cursul Dunării, la vale de Pesta, și m. Apusenі, alungindu-se cu un colț spre NE până sub m. Maramureşului. Lungimea lui în direcţiune SV—NE atinge 400 km., iar lăţimea maximă ajunge până la 200 km. În tótă acéstă întindere nici o ridicătură, de altmintrelea fórte rarі, a terenului nu trece de 150 m; iar înclinarea fórte domóla de la N la S e în mediú de 1 m. la 4 km. Un singur riú, Tisa, străbate acest şes, de la N la S, într'o luncă largă, împărţindu-l în două părţi întru cât-vă deosebite.

1. **Regiunea din drépta Tisei** e ceva mai înaltă, ridicându-se până la nivelul de 140 m., și presintă maluri verticale, de nisip și pămînt galben, înalte de 30—40 m. deasupra luncilor. Privind de departe aceste maluri, ce se ridică la marginea mocirlelor și bălţilor, ele ni se presintă ca marginea unui podiş, din care causă s'a numit acéstă regiune podişul cuman, căci Cumaniі, după ce au părăsit şesul Munteniei, s'au aşedat pe acesta. Terenul, care constă în cea mai mare parte din nisip, presintă mici coline: colinele Télecska, podişul Titel și numeróse şiruri de dune, printre cari sclipesc fórte multe lacuri nefinseminate.

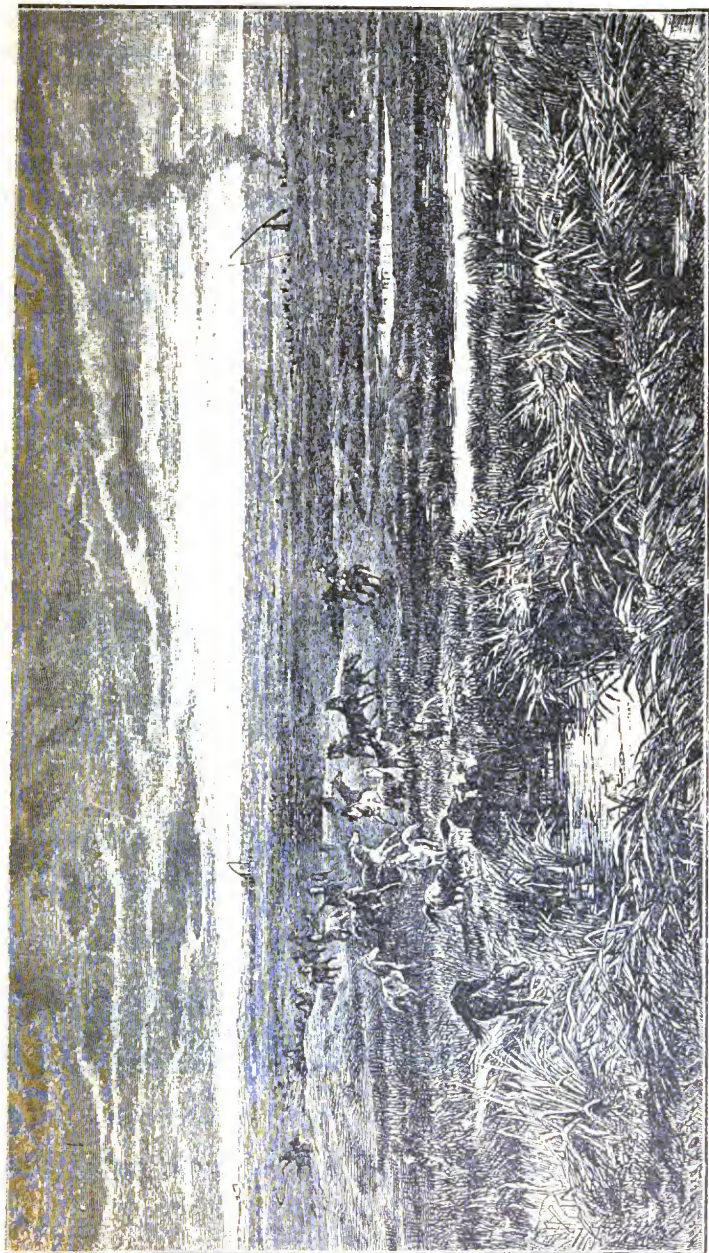

Fig. 27. Pusta ungurască, șes necultivat. Ochiurile de apă stătută sunt singura variație a regiunii.

Vara, când încep să scadă lacurile, se formeză pe marginea lor și chiar pe locuri uscate, dar mai ales în jurul lacurilor sărate și mocirlelor, o pătură albă de sodă, sau cum se dice «soda infloresce». Soda se adună și se întrebuintează la fabricarea săpunului. S. MOLDOVAN.

Tot de-a drépta Tisei rămâne, între m. Tokaj-Eperjes și m. Maramureșului, un șes, scobit însă de numeroasele lunci ale riurilor ce scobor din munți, și transformat în cea mai mare parte în mocirle și bălțile Szérnie.

2. Regiunea din stânga Tisei e mai întinsă, mai variată ca podișul cuman și mai plană, deși e brăsdată de numeroase riuri ce vin dinspre răsărit, cari însă nu scobesc adânc luncile lor.

Partea de N este mai înaltă și se menține la un nivel deasupra celui de 100 m. Regiunea dintre Crasna și Tisa însă e plină de mocirle, mlaștine și turbării (1); pe când în cotul Tisei, pe podișul Debreținului, relieful e mai ondulat și pe ici pe colea se văd printre șiru-

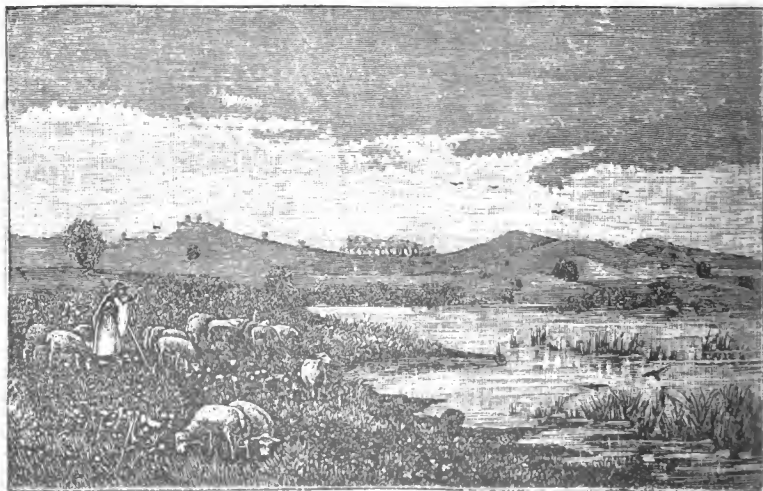

Fig. 28. Vedere din podișul Debreținului. Nyírség-ul.

urile de dune îndreptate de la N la S, păduri rare, tufişuri

(1) Turbărie = locul unde se produce turbă.

și zăvoie, de unde și numele acestei regiuni de Nyírség (mestecăniș). Pe Nyírség se mai află o mulțime de afundături și vâlcele pline cu lacuri, trestiașuri și turbării.

Pe Nyírség se produce și silitră (salpetru), despre care se dice de asemenea că înfloresce, anume de cu primăvară până toamna, acoperind pământul în formă de praf alb-vinețiu, care se adună și se întrebuințează la fabricarea pulberii de pușcă.

Partea din S a șesului din stânga Tisei, Alföld, adevărata Pustă, e în genere sub 100 m., deșertă, monotonă și foarte asemănătoare Bărăganului nostru, și șesului din sudul Olteniei. În tot întinsul ei nu se arată în relief, decât așa numitele movile cumane și movilele lui Atila, iar mai S se arată colinele bănățene de la Deliblat, constituite din nisip sburător, dune mari și mici, mobile și fixe, de direcțiune NV-SE.

Șesul Ungariei, ca și al Munteniei, constă la partea superioară dintr'un strat de pământ negru sub care vine un strat gros de löss, argile și nisipuri, sub acestea vin argile mai vechi care alternă cu straturi de nisip.

Acest șes eră înainte de venirea lössului și de epoca glacială un lac întins în care se adunau numeroase ape, însă care n'avea deschiderea spre răsărit ca azi. Tocmai mai târziu s'a deschis valea dintre Carpați și Balcani; apele lacului, s'a scurs în marea ce trimetea un golf în Muntenia de azi, fixându-se ast-fel și cursul Dunării de-a curmezișul munților spre marea din răsăritul Europei. După secarea lacului vînturile au adus lössul din centrul Rusiei și al Poloniei, și l-a răspândit ca un strat acoperind asperitățile terenului; peste löss, în podișul cuman, al Debretinului și în Banat, s'a depus nisipuri sburătoare, gonite din luncile riurilor de vînturi. Fostul lac s'a numit de învățați, *panonic*, după un popor ce a locuit mult timp în aceste regiuni.

Un fenomen foarte frumos se arată vara pe șesurile mari, și se arată mai ales în Țilele liniștite de vară și de obicei pe la amiază: «O mare de apă ce-și lăgână valurile ei grațioase, se întinde peste câmpie, se apropie pe nesimțite de noi, apoi iar se depărtează. De-odată valurile ei onduloase se împreună înapoia noastră, și ne pomenim că suntem înconjurați de toate părțile de un lac mare, fermecător, pe când mai înainte ne aflam pe pământ uscat și sec. Din valurile albastre ale lacului se înalță tufe, crânguri, sate, cetăți, orașe în grupe pompoase; tablourile se schimbă cu o variațiune minunată. Aci vedem trecînd pe dinaintea ochilor șiruri de arbori înalți, aci ni se arată păduri frumoase și deluri împodobite cu castele, sau biserici cu turnuri pompoase, orașe

mărește și sate mândre urmăză unele după altele. Dar dacă mergem spre ele, de-odată dispar și în locul lor dăm de vre-o colibă, sau cel mult de aflăm vre-un cătun sărăcăcios... Dar tabloul revine și se schimbă din nou și se apropie de noi o cătă de uriași ne mai veduți, figuri înflorătoare cu corne lungi ca nisce monștri; în urma lor pășesc niște giganți; surprinderea ne-o mărește mai mult un sgomot infundat și neînțeles.... când, de-odată vëlul se rupe și înaintea noastră vedem o cîrédă de boi păscînd în liniște». Acestea sunt tablourile fermecătore, ale fenomenului numit «fata morgana» datorit mirajelor ce au loc pe șesurile infierbintate de sóre.

LAKY.

Terasele și Luncile.

Rîurile mai însemnate ale Daciei: Dunărea, Tisa, Someșul, Mureșul, Jiul, Oltul, Siretul, Prutul, Nistrul, etc., când parcurg regiunea délurilor și șesurilor, presintă nisce văi cu totul deosebite de văile ce au tăiat în regiunea munților. Pe când acestea au forma unui ∇ ascuțit, cu povârnișuri stîncóse și prăpăstioșe, văile din regiunea délurilor și șesurilor au forma unui \cup fôrte larg, cu povârnișuri domóle, pe demargeni cu tapșanuri (terase) ca nisce trepte sau prispe. Pe fundul lor neted și larg, în luncă, cresc păduri albe (răchită, plop, arin, etc.) și se întind câmpuri orizontale, peste cari rîurile șerpuesc liniștite la vale, făcînd numeroșe coturi; și numai în timpul viiturilor mari devin furióse și-și resfiră apele peste câmpurile mărginașe, acoperindu-le adesea cu un strat de pietriș și nisip.

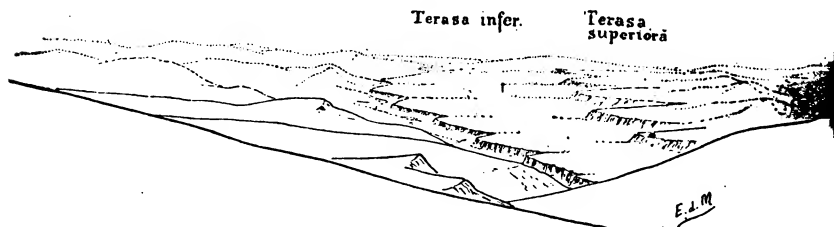

Fig. 29. Terasele din valea Teléjenului, în regiunea délurilor la N de Vălen

Luncile fiind locurile pe unde a curs și s'a resfirat apele rîurilor sunt acoperite cu aluviuni: pietriș, nisip și nomol (chisă = lut = argilă = humă) lăsat de ape în urma lor. Rîurile repeđi depun mai mult pietriș

și nisip, iar pe argila fină, conținută ca pulbere în apele lor, o cară departe mai la vale și o depune acolo unde se domolesc, unde stagnează. Tot-deauna terenul inundat rămâne acoperit cu un strat de humă nisiposă, care în fie-care an înalță nivelul luncii; de aceea în lunca Tisei e necesar ca din timp în timp să înalțe zăgăzurile tăcute contra inundațiilor.

Cât privește terasele (tapșanurile), ele sunt: sau tăiate în piatră și scose în relief prin róderea povârnișului văilor, cum e cazul terasei superioare a văilor Munteniei, sau rămâne în relief prin cărarea la vale în anumite direcțiuni a petrișului, nisipului, etc., ce odată umplea complet fundul văii, casul teraselor inferioare. Terasa Dunării e rezultatul ambelor acestor două cauze.

Fig. 30. Secțiune transversală a unei văi cu terase; partea punctată arată umplutura văii, în care s'a săpat de-a doua oră albia riului.

Terasale (tapșanurile) populate și cultivate, câmpurile cu finețe mirositoare, lunca cu bălți și mlaștini, riurile cu sumedenie de canale, cu insule împădurite, jumătate perdute între trestii și papură, sau printre pădurile albe; desimea populațiunii, voioșia ómenilor, animația pasărilor și altor animale ce umplu aceste regiuni, satele lungi, orașele înfloritoare înșirate dealungul acestor văi, toate acestea contribuie a face din aceste regiuni o lume aparte.

«Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică și plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică. Riul luciú se încovóie sub copaci ca un balaur, ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur. Eú mă duc în faptul ăilei, mă așed pe malu-i verde și privesc cum apa curge și la cotituri se pierde, cum se schimbă în văturele pe prundișul lunecos, cum adórmie la bulbóce, săpând malul nisipos. Când o salcie pletosă lin pe baltă se cobórá, când o mrénă saltă în aer dup'o viespe sprinteniórá, când sélbaticile rațe se abat din sborul lor, băténd apa intunecată de un nour trecétor... Luncă, luncă, dragă luncă! raiú frumos al țerii mele, mândrá în sóre, dulce în umbră, tainică la foc de stele!

Lunca Siretului de ALEXANDRI.

HIDROGRAFIE

Relieful pământului nu-l cunoaştem numai studiind orografia, ci şi cursul apelor ne ajută în înţelegerea suprafeţei pământului unei ţări, căci apele şi-au fixat cursul lor în direcţia înclinării celei mai mari a terenului. Ele se adună unele cu altele în depresiunile mari ale solului, şi îndreptarea unora către altele se face tot din cauza înclinării terenului, a dispunerii lui ca un basin. De aceea şi regiunea, din care apele se adună într'un fluviu sau într'o mare, constitue basinul acelei ape.

Tóte apele ce curg în cuprinsul ţerilor romănesci sunt cărate prin intermediul Dunării şi al Nistrului la Marea Négră; ţerile carpatine fac parte dar din basinul Mării Negre (Fig. 31).

Marea Négră.

(rus. Cernoe More, turc. Kara Denis).

Marea Négră e golful cel mai de răsărit al Mării Mediterane cu care stă în legătură prin Marea Marmara şi M. Egee. Acest golf e închis aproape complet, căci Bosforul are de-abia 0,5—2½ km. lărgime, iar adâncimea între 15 şi 30 m. Apele verđi închise ale Mării Negre bat marginea de răsărit a României, precum şi a Bulgariei şi o parte din a Turciei, udă de asemenea marginea de S a Rusiei, cea de apus a Caucasului şi cea de N a Asiei mică. În vechime s'a numit *Pontus euxinus*, iar în evul mediú când dintre popóarele de pe ţărmul ei cel mai bine cunoscuţi erau Moldovenii, i se dicea şi *lacul moldovenesc*.

Astăzi Rusia stăpâneşte cea mai mare parte a ţărmului ei, unde a ridicat cetăţi întărite şi întreţine o puternică flotă de răsboiú, deşi puterile europene au decis, că pe Marea Négră să nu existe vase de răsboiú. Pe de altă parte, cum numeroase riuri scobor din centrul Rusiei la această Mare, a ajuns să fie un *lac rusesc*.

Forma Mării Negre e lunguetă de la E la V; abstracțiune făcând de Marea de Azov, ea se apropie de un triunghiū a cărui basă e puțin arcuită spre N. Are o suprafață de peste 360.000 km. \square și o adâncime maximă de 2244 m. în mijlocul ei, în dreptul Crimeei, dar mai aproape de coasta Asiei mici.

Conturul Mării Negre e foarte regulat, (Fig. 31) prezentând linii drepte sau arce mari; numai în partea de N prezintă de-o parte golful Odesei și Karkinit (s. golful mort), iar de cealaltă pe Marea de Azov, mare puțin

Fig. 31. Harta Mării Negre.

adâncă și mlăștinosă, ce stă în comunicare cu largul Mării Negre prin strâmtoarea Kercî. Între aceste două înaintări ale Mării se ridică peninsula Crimeea, legată de uscat prin istmul Pericop; în colo, pe celelalte părți, de-abia se semnalază câte un cap scurt: c. Sinope, c. Vona pe țărmul de S, sau câte un golf puțin înaintat: g. Burgas, g. Varna, etc. în partea de V.

Scobitura ce o face în pământ e, de asemenea ca și conturul, foarte regulată. În partea gurilor Dunării și Mării de Azov e puțin adâncă și pe o mare întindere fundul ei e aproape orizontal (Fig. 32); pe celelalte părți de jur-împrejur scoboră repede în jos, mai ales în dreptul Crimeei și al Asiei mici (la Amastro, Fig. 33), iar de pe la adâncimea de 2000 m. devine iar aproape orizontal. În total Marea Neagră poate fi comparată cu o albie cu fundul lat, căci afară de Însula Șerpilor nici o

altă neregularitate nu turbură înclinarea uniformă a fundului ei. Secțiunile alăturate (Fig. 32 și fig. 33) ce merg, în lărgime de la gurile Dunării la Batum și în lățime de la Bergeansc la Amastro, ne pune în evidență mai clar forma fundului M. Negre.

Fig. 32. Secțiune prin Marea Negră, de la V la E.

Fig. 33. Secțiune prin Marea Negră, de la S la N.

Insula Șerpilor se ridică în fața gurilor Dunării ca o stâncă patrată, lungă și lată de 500 metri, înaltă numai de câțiva metri deasupra feței apei. Ea e singura insulă în Marea Negră, căci insula lunguță Tendra, ce închide baia cu acelaș nume de la gura Niprului e prea aproape de coastă, cu care adesea se leagă prin limbi de nisip. Sămănă chiar a fi un banc de nisip.

Apa Mării Negre e mai puțin sărată ca a Mării Mediterane, pentru că ea primește mai puțină cantitate de apă dulce; cantitatea de sare e de 1.8 gr. ‰ (în colțul de NE mai puțin), crește însă cu adâncimea așa că la 2000 m. ajunge să conțină 2.2 gr. ‰ săruri. Temperatura e de asemenea foarte curios răspândită: la suprafață temperatura variază cu anotimpul între 15°—25°; până la 100 m. scade la 7°; rămâne pe o oricare distanță constantă, dar de scoborâm mult mai jos, temperatura începe să se ridice, până ajunge că la fund să aibă temperatura de 9°, cam temperatura anuală a regiunii în care se găsește Marea Negră. Acesta provine din cauza puținei circulații a apei și din diferența de densitate între apa de la fund și cea de la suprafață.

Apa adusă de numeroasele fluvii nu se acumulează pentru a lărgi suprafața Mării, ci o parte înlocuiește pe cea care se evaporă, iar excesul se scurge prin Bosfor în Marea Marmara și apoi mai departe în Mediterană. În Bosfor se constată două curenți de apă: unul superior, cu o iuțelă de 1—3 m. pe secundă, dinspre Marea Negră spre Marea Marmara; altul inferior în sens invers, ce aduce apele calde și sărate ale Mediteranei (3 gr. ‰ sare). Acestea deși se amestecă cu ale Mării Negre rămân tot mai grele și se așază la fund din care cauză rezultă, după cum vedurăm, că apa de la fund este și mai sărată și mai

caldă. Pe suprafața Mării Negre se constată un curent pe la margine de jur-impjur (Fig. 31).

Încă o particularitate a Mării Negre e că animale nu pot trăi mai jos de 200 m., căci apa de aci în jos din cauza lipsei de curenți verticali, cari să vinture apa, nu mai conține aer care întreține viața. De la această adâncime însă se resimte gazul puturos, hidrogen sulfurat, a cărei cantitate crește cu adâncimea (pe la 1000 m. e cam 500 cc. la litru, la fund ajunge până la 655 cc. la litru). El e produs prin acțiunea microbilor, cari descompun substanțele organice și minerale ce au puciosă în compozițiunea lor.

Trecutul Mării Negre. Nici forma nici întinderea Mării Negre n'a fost în tot-deauna ca cea de azi. Ea datéază așa numai din timpurile cele mai noi ale istoriei pământului, din ultima perioadă a epocii terțiare. Mai înainte ea formă împreună cu Marea Caspică un lac mare cu apă dulce ce se întindea și peste o parte din Basarabia, Moldova și Muntenia. Resturi din animalele acestui lac (scoici, melci, etc.), se găsesc în straturile de nisip și humă ce s'au depus pe fundul lui în totă regiunea din jurul Mării Negre, din delurile Carpaților și până la Marea Caspică.

Țărmlul românesc al Mării Negre. Lungimea țărmlului Mării Negre din partea României e de 225 km., iar în partea Basarabiei de 85 km. Conturul lui are forma unui arc deranjat prin eșitura deltei Dunării. Dealungul țărmlului acesta putem deosebi 3 părți:

1. Țărmlul dintre Odesa și gura Kiliei e foarte puțin ridicat deasupra mării, urmăzează o linie dréptă de la SV la NE și e format din nisipul aruncat de mare și málul depus de limanurile numeroze ce se înșiră dealungul lui. Panta uscatului e prea puțin aplecată spre mare și se continuă și pe sub apă în acelaș fel, formând o renie (1) nisiposă întinsă. Acesta face țărmlul neabordabil din această parte și de aceea tot acest țărml a rămas nepopulat; pe ici pe colea se vede dór câte un grup de colibe singuratice de pescari.

2. Partea dintre brațul Kiliei și Capul Midia e tot așa de josă, linia e mai neregulată și se îndóie în forma unui scaun cu spate. Acest țărml e constituit pe de-o parte de

(1) Renie = plajă = marginea mării cu fundul puțin adânc, aprópe orizontal, pe o întindere mare în largul mării.

nisipul aruncat de apa mării și care e purtat pe uscat de vânturi, ondulându-l în mii de valuri, dunele din delta Dunării, (de la Kara-orman, Satu nou, etc.); pe de altă parte țărmul e alimentat de nomolul adus de gurile Dunării și alte gârle numeroase, ce leagă Dunărea cu marea sa cu laguna Rasim. La Sulina țărmul e făcut abordabil pentru vase de orî-ce tonaj, la gura Chilieș și St. Gheorghe însă numai pentru vase mici. Afară de aceste puncte țărmul nu e abordabil decât pentru luntrele mici (dube) a numeroșilor pescari.

3. De la Capul Midia la S, țărmul urmărește o linie dreaptă N-S până la Capul Celigrad (sau Kaliakra) unde începe scobitura golfului Varna. Pe această porțiune, țărmul ridicat până la 60 m. deasupra nivelului mării, e stîncos și mult mai neregulat ca până aci, născînd ast-fel: capul și golful Constanței, capul Tusla, golful Mangalieș și capul Șabla. Acest țărm e abordabil numai la Constanța și întru cît-vă la Mangalia; în colo stîncile sunt foarte periculoase, mai ales în timpurile furtunose, și de aceea s'a construit un chei de adăpost la Constanța. Mangalia de asemenea prin golful ei oferă un loc sigur pentru un port, și probabil va veni timpul, cînd să utilizăm aceste avantaje naturale ale orașului celui mai de S al Dobrogei.

Marea Negră n'are flux și reflux, așa că țărmurile ei se mențin aproape nevătămate; totuși în timpurile furtunose devine foarte furiasă,—ceea-ce i-a scos nume rău încă din vechime,—și atunci valurile ei dărâmă din țărmul înalt de la S, ca o compensare a aluvionării din N.

Importanța Mării Negre e foarte mare pentru noi. Ea ne deschide spre orient, nu numai nouă ci Europei întregi, un drum foarte comod; ea e o poartă a Europei spre Asia. Prin serviciul de vapore ce Statul român a înființat și prin linia ferată București-Constanța, se oferă Europei centrale și celei de NV drumul cel mai convenabil, scurt și sigur, la Constantinopol, Egipt și Indiș. Aci se parcurge distanța Constanța-Constantinople în 12 ore, iar în 18 ore ajungi din București la Constantinopol. De asemenea comunicațiunea e ușoară cu Rusia de Sud și Asia mică și anume

cu: Odesa, Sevastopol, Batum, Sinope, Trebizunda, etc., orașe comerciale importante. Afară de acesta, Marea Năgră ne oferă băi de mare la Sulina și Constanța și mai ales cantități colosale de pește, stridi, etc.

Limanurile Mării Negre. Dealungul țărmului Mării se înșiră mai multe lacuri lungi spre uscat, unele unite cu marea, altele separate complect prin câte o limbă de nisip, peste care trec valurile furioase ale mării în timpurile furtunoase. Apa acestor lacuri e sărată, deși toate primesc apă dulce prin râurile, unele importante, ce vin în ele.

Tote aceste lacuri nu sunt de cât nisce golfuri de ale M. Negre, închise acum prin grinduri de nisip și măr; astfel de lacuri se numesc lagune (în Italia) sau limanuri (în Rusia). E lucru pozitiv că marea se întindea peste toate aceste limanuri, după cum se întindea și peste actuala suprafață dintre gurile Dunării.

Între aceste lacuri avem mai însemnate :

Limanul Nistrului e un fel de golf al mării la gura Nistrului; probabil că mai de mult se ridică pe râu mai în sus, cum se poate judeca după bălțile și mlaștinele din lunca Nistrului, din jurul limanului. La gura limanului în mare se află o insulă de nisip, ce lasă pe alătura două gârle de comunicațiune cu limanul; adâncimea limanului ajunge de alt-fel maximum 4 m.

La sudul l. Nistrului se înșiră dealungul țărmului; *l. Alibei cu Burnas* și *Şahan*, ce comunică între ele, iar Alibei comunică prin două guri cu marea; ele servesc pentru extragerea sării marine din apa lor. Aprópe de gurile Dunării găsim *l. Conduc* despărțit de mare printr'o lungă dar îngustă limbă de nisip.

Laguna Rasim (Raselm) e la S de gurile Dunării și prin întinderea ei (75.000 hectare) constituie una din lagunele cele mai mari ale M. Negre, deși e adâncă în genere numai de 2—3 m. Acestă lagună constă din mai multe lacuri ce comunică între ele, dându-î o formă foarte neregulată; între acestea sunt mai principale Rasim, Babadag, Golovița, Zmeica, Sinoe, etc. În totă lungimea ei laguna

e despărțită de mare printr'o limbă de nisip, aruncat de mare și măl adus de apele turburii ale diferitelor gârle și măl ales de *Dunavățul*, gârla ce lăgă Dunărea (brațul sf. Gheorghe) cu l. Rasim. Comunicarea se face cu marea prin 3 guri, între cari cea măi principală e *Portița*, adâncă de-abia de 1 m. Acastă gură eră măi demult mult măi adâncă, încât puteă trece prin ea vase mari, căci pe malurile l. Rasim aũ fost cetăți comerciale genoveze; acum însă *Portița* se tot potmolesce și sunt anii, când laguna e cu totul închisă, devine lac. In l. Rasim sunt măi multe insule de nisip; *Popina* e însă de stâncă. Acest lac e fôrte important pentru marea cantitate de pesce ce conține și pentru avantajele de adăpostire, ce ar oferì el vaselor când s'ar regulă pentru navigațiune.

La Sud de acastă lagună se înșiră iar limanuri, măi mici însă, și anume: l. *Tasaval* în dreptul c. Midia, *Siut-ghiol*, *Techir-ghiol* la S de Constanța și limanul *Mangaliei*.

Afară de aceste limanuri se măi află la S Basarabiei între Prut și Marea N. cinci lacuri: *Cahul*, *Jalpug*, *Katalpug* și *Kitai*, de o formă în genere lunguiată saũ triunghiulară și cari aũ mare asemănare cu cele de lângă țărmul mării. Cu basa lor sunt în lunca Dunării, vârful e însă înaintat spre N, dealungul văilor rîurilor principale ce se varsă în ele; iar apa lor e sărată și stă în comunicare cu Dunărea prin gârle puțin adânci. Faptul că apa lor e sărată, precum și forma lor, e încă un argument că marea s'a întins odată până peste delta și lunca Dunării din acastă parte. Când marea s'a retras, prin aluviunarea fundului precum și închiderea gurilor văilor, ce erau nisce golfuri ale mării, apele sărate aũ rămas închise întocmai cum sunt limanurile și ghiolurile de aq̃i din lungul țărmului mării.

Ape subterane și Peșteri.

O parte din apa ploilor se evaporéză când se ivesc rațele sórelui, o altă parte curge pe suprafața pămîntului formând șirõe ce se adaugă

la apa rîurilor ; iar cea de a treia parte se infiltrăză prin crăpături, găuri sau porii pietrelor din interiorul pămîntului.

Dar nu prin toate pietrele pôte să pătrundă apa de-o potrivă: unele, precum pămîntul galben (lössul), nisipul, pietrişul şi anumite gresii, sunt permeabile pentru că sunt porose, iar piatra de var, granitul, etc, pentru că au crăpături în masa lor; altele, precum sunt argilele (sau luturile), piatra de ciment (marnele), şişturile, etc. sunt impermeabile.

Apa, ajungînd la un strat impermeabil, se întinde pe acest strat ca o pânză şi curge încet-încet, infiltrându-se în partea înclinării stratului. Când stratul e tăiat de vre-o vale sau de vre-o crăpătură deschisă, atunci apa ese la suprafaţă, ca izvor limpede şi răcoros; aşă se întîmplă cu apa ce cade în regiunea munţilor înalţi şi delurilor, unde în văile adânci nasc mii de izvoare. Când stratul aquifer merge tot în afund aşă că prelungirea lui nu mai ajunge la suprafaţa pămîntului, apa rămîne ca o pânză subterană, ce dă în vre-o depresiune mai adîncă sau în mare; în acest caz pânza de apă se constată prin puţuri şi sonde (1). Rar vine apa în puţuri ca o vîănă: numai acolo unde e o crăpătură în piatră; de obicei ea muştesce din toate părţile, şi din fund şi prin pereţii puţului.

Prin puţurile şi sondajele făcute în şesul Munteniei şi al Ungariei, s'a constatat, că la o adîncime variabilă cu poziţiunea locului, se streacă prin straturile de nisip de la baza lössului, un continuu şi întins strat de apă, care se scurge foarte încet spre S, în sensul înclinării şesului, ca un fluviu imens nevădut. Această apă provine pe de-o parte din apa ploilor ce cade în regiunile deluri-

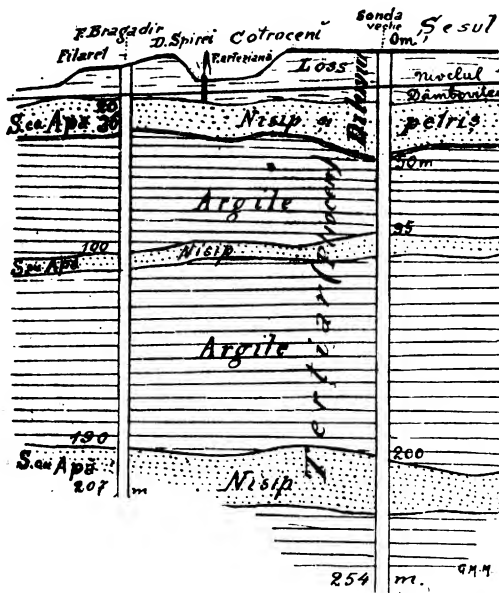

Fig. 34. Secţiune prin sub-solul Bucureştilor.

(1) Sondare, sondag ũ=sfredelirea pămîntului; sondă=instrumentele de sfredelire.

lor și șesurilor, pe de altă parte, e crescută cu apă de a
rurilor ce parcurg șesurile prin albiile permeabile. Din ast-
fel de pânze de apă se alimentează mai toate orașele mari,
satele și stațiunile căilor ferate din câmpiile lipsite de apă
a șesului Munteniei (Bărăganul și Burnas), a Bugécului și
Pustei ungurești; ele au dar o mare importanță în viața
noastră.

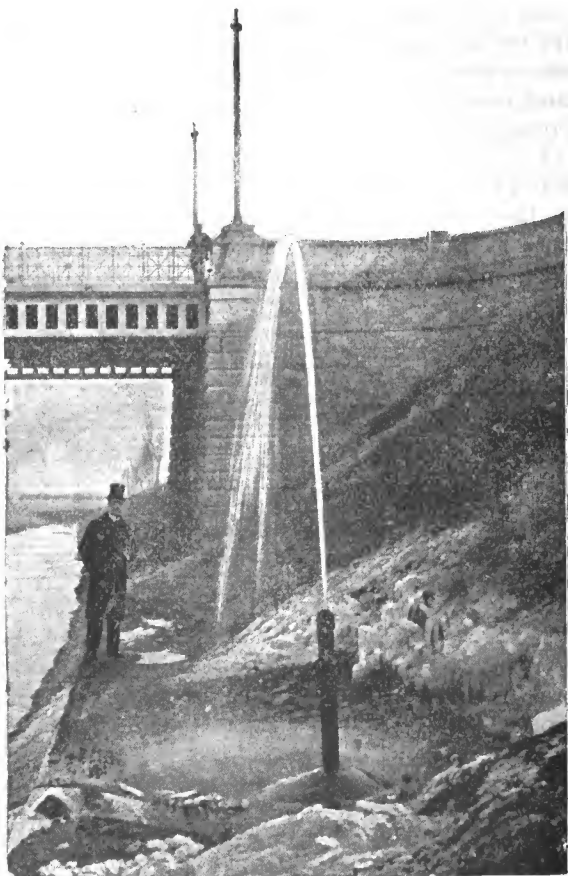

Fig. 35. Fântâna țîșnitore din albia Dâmboviței de la
podul Cotroceni.

După grosimea stratului de löss, a nisipurilor și argilelor de la bas-
zului, variază și adâncimea stratului aquifer: la București el se întâl-

nesce între 8 și 20 m. (Fig. 34). în Bărăgan trebuie să mergem până la 40 m. ca să dăm de apă abundentă (Fig. 36); în Pusta, primul strat aquifer mai puternic se întâlnește cam pe la 30 m., pe unele locuri chiar mai jos. (Fig. 37). Pe când în puțurile și sondagele din Bărăgan și din tot șesul Munteniei apa se sue puțin în sus, rămânând totdeauna sub nivelul solului, în Pusta din contra chiar apa din nisipurile diluviale se ridică până aproape de suprafață, une-ori chiar țîșnind afară de 2—3 m. O singură cișmea e la Bucuresci, la podul de la Cotroceni, care țîșnesce de 3 m. în sus; dar această cișmea e în albia Dâmboviței, cu vre-o 6 m. mai jos de nivelul strădei (Fig. 35).

Acastă apă provine din regiunea delurilor, unde se infiltră prin straturile de nisip intercalate între straturi de argile; apa așa închisă între straturi suferă presiunea hidrostatică, în virtutea căreia se poate ridica în puțurile sau sondele ce ar întâlni-o.

Afară de stratul aquifer din terenurile diluviale se găsesc alte pânze de apă în terenurile (terțiare) mai din adânc, după cum s'a constatat prin sondagiul de la Mărculesci în Bărăgan, sondagiul de la Cotroceni, din Craiova, Iași, etc. precum și din numeroasele sondări și puțuri făcute în orașele din lunca Tisei.

Sondagiul de la Mărculesci a fost făcut de Stat pentru a căuta o apă bună și abundentă în Bărăganul lipsit de apă; cu scopul de-a înlesni popularea acestor câmpii așa de prețioase pentru agricultură.

La Mărculesci strate aquifere neînsemnate au fost întâlnite începând de la 140 m., iar la 322 m. s'a găsit o pânză de apă ce s'a ridicat în sondă până la 17 m. de la gura sondei în jos (Fig. 36). Dacă

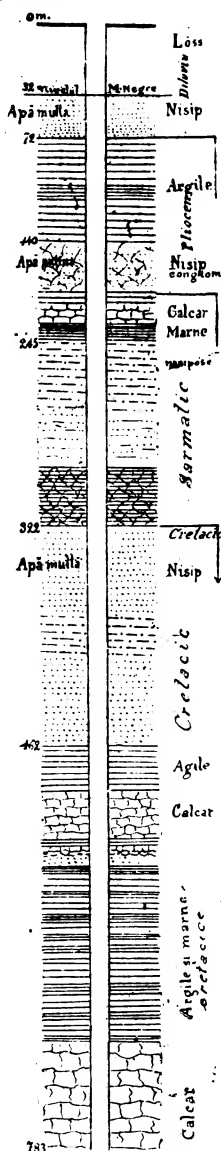

Fig. 36. Sondagiul de la Mărculesci (Bărăgan).

rođënd pietrele, își construesce nisce hrube lungi și întunecöse, peșteri floröse a căror gură se vede căscată prin cöstele văilor și în stâncile munților. Peșteri se mai pot formă și prin crăparea pietrelor ce constitue scörța pămîntului.

Peșterile cele mai minunate se întălnesc în munții de piatră de var sau de marmură, cari se rod mai ușor de ape, mai ales când acestea sunt încărcate cu bioxid de carbon; tot cu ajutorul acestui gaz dizolvat în ea, apa pöte să acopere pereții peșterii cu fel de fel de concrețiuni calcare.

Apa încărcată cu acest gaz, tot strecurându-se prin piatră, o dizolvă și când ajunge în peștera mare spațiosă, se preface în abur, gazele se răspândesc în atmosfera grea a peșterii, iar piatra de var se sleiesce ca un ineluș pe tavanul bolții. Inel peste inel, strat peste strat măresce depositul; de la o vreme apa se prelinge pe țurturi în jos și din virful lor picură «laptele de piatră» care se sleiesce acuma jos, formând sloi, mușuröie turtite, căciuli țuguete, țurlöie și columne drepte ca lumina. Și așa apa își înfrumusețază galeriile de sub pămînt, făcute de pe vremea când eră luriösă, cu ornamente neînchipuite de minți omenesci. Acele hrube strimte și reci și bolțile spațiose pline de întuneric se împodobesc cu «țurturi de piatră» stalactite ascuțite, în fel de fel forme și mărimi, aninate de podul bolților, «sfegnice și luminări», stalagmite țuguete, albe ca spuma laptelui, înfipite în fundamentul peșterii, cu columne sugrumate pe la mijloc, cu draperii cutate și încrețite, cu pânze bogate ce acoper păreții sau închid strimtorile, cu cruste albe ce îmbracă fie-care bolovan, fie-care piatră într'o haină curată și netedă.

MURGOCI.

În cuprinsul Romăniei și al Transilvaniei sunt förte multe peșteri și de fie-care e legată o legendă, în care cestiunea comorilor nu lipsesce nici-odată; cele mai însemnate sunt:

Peștera de la Balta, Cloșani, etc. în m. Cernei, p. Tismanei, Dobrița, etc. în m. Vulcani p. Polovraci și p. de la Baia-de-fer în piatra Polovracilor; p. din Tîrnovu mic în m. Lotrului; p. Bistriței în care se află două bisericuțe: una la gura peșterii, ce se deschide în malul vertical, la 80 m. deasupra apei Bistriței; alta în fundul peșterii, săpată în piatră, în care se păstră mó-

ștele S-tului Grigore Decapolitul; p. Stogu în m. Bistriței (R. Vâlcea); p. Dâmbovicioarei în m. Piatra Craiului;

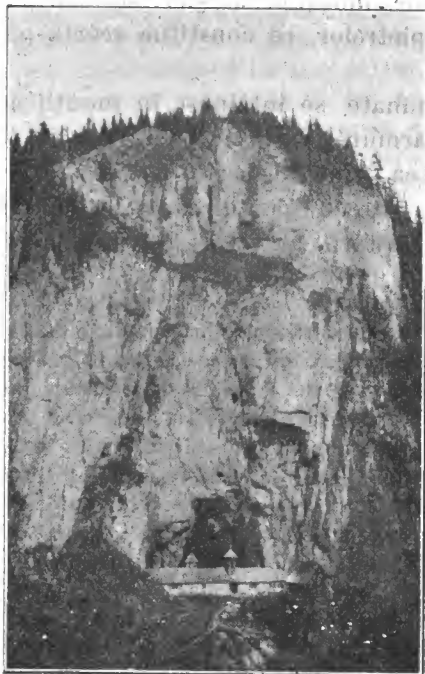

Fig. 38. Peștera Ialomicioarei cu schitul de călugări la intrare.

Peștera Ialomicioarei se deschide gura peșterii de gheață. Mai întâi intrăm într-o hală spațioasă, al căreia fundament, ceva mai jos ca al căldării de afară, e format din gheață galbă de ghețar; dinaintea ușii e o movilă de gheață, rezultat al transformării zăpezii îngrămadită demulți ani acolo de viforile iernii...

Prin porța din față mergem printr-o galerie cotită, lungă de vre-o 50 de m. în interiorul peșterii, la biserică, o hală majestuoasă în forma căpățânii de zahăr cum se găsește de obicei în peșterile din calcar...

Scărișoara oferă ce-i drept ca și o peșteră de calcar un tablou splendid; sceneria ce ne prezintă însă biserica acestei peșteri e ca din povești. (Fig. 39). Intunec deplin umple spațiul; numai pereții vecini reflectă strălucitor lumina făclilor și stalactitele cele mai lungi ce atarnă din boltă 'n jos, ca ghirlande, buchete de flori de gheață, ciucuri de cristale, turturi de gheață par ca nise puncte ori dungi al-

p. Ialomicioarei, în Bucegi cu un schit de călugări chiar la intrarea ei (Fig. 38); p. Cetatea Boli din țera Hațegului; p. Homorod-Almaș în m. Apaței-Persani e cea mai mare peșteră a Transilvaniei, are 52 galerii foarte întortochiate; p. Onciasa și Meziad în m. Bihor; p. Ponorului; p. Bedeleului; p. Belișoara; etc. în m. Trascăului și tot în aceea parte renumita peșteră de gheață de la Scărișoara (Fig. 39).

Pe cotele calcaroase ale văii Arieșului se observă o căldare minunată în fun-

bastre ce se găsesc mai mult decât se ved. Fundamentul e o movilă de gheață. În mijloc e altarul pe care de-abia s'ar putea merge cu potcove de fer, dacă sutele de sloi de gheață (stalagmite) înalte de 1 — 2½ m. cari stau pe movilă, ca o pădure de *Calamites* a timpurilor geologice vechi, nu ne-ar oferi puncte de rézem; cel mai înalt are forma unei femei și se numesce D ó m n a împărătésă înconjurată de curtea ei, sloii dimprejur. Aceste stalagmite, ca nisce buzdu-gane, albe-albăstrui, reflectând lumina cea roșie a faclelor de rășină în toate colorile curcube-ului, produc un efect magic nedescris și sunt obiectul special al observațiunii...

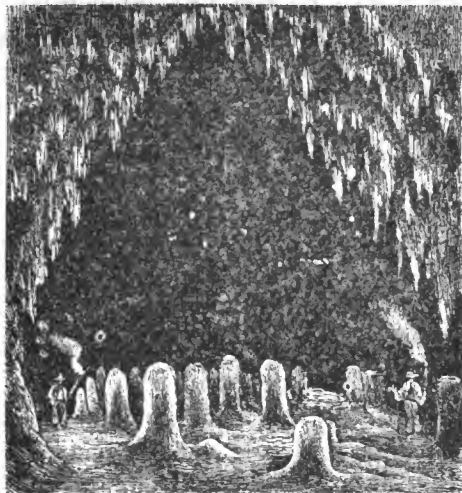

Fig. 39. Peștera de gheață de la Scărișoara, în munții Bihorului.

De aceea Scărișoara este mărgăritarul acestei regiuni. PETERS.

Peșterile au servit într-o epocă geologică, pe timpul când ghețari acoperiau crestele munților Făgărașului, ca adăpost unor soiuri de animale inrudite unele cu urși, altele cu hienele, etc. Sunt foarte multe peșteri cari conțin oșe de *ursul peșterilor*, de *hiena peșterilor*, de *porci*, de animale *rumegătoare*, etc. anume: p. Stogu, Ialomicióra, Homorod-Almaș, Meziadu, Bedeleu, etc. Unele peșteri, cele mai mari, au servit și ca loc de refugiu Românilor în timpul năvălirilor barbarilor, precum și hoților; de aceea sunt așa de răspândite poveștile despre comori, ce ar fi ascunse prin aceste peșteri.

Unele peșteri, cum e a Ialomiciórei, a Tismanei, au încă un curs de apă prin ele, în genere însă sunt seci adî; dar sunt peșteri în formațiune, nesciute încă, ce se arată însă prin pierderea vre-unui pârâu și ivirea lui de-odată ca un

puternic izvor, cum e casul cu isvórele de la Runcu (la V de Jiú) și Sohodolu în Mehedinți, cu peștera Posadei lângă Rucăr, cu riul Iza (afluent al Tisei), cu riul Ponorul din m. Trăscăului, etc. Mult mai curioase și însemnate sunt isvórele intermitente, basenuri în stâncă cu un canal întors ca un sifon, cum sunt isvórele din valea Poșagei (m. Trăscăului).

DUNAREA.

Dunărea = germ. Die Donau = ung. Duna = sérb. Dunav.

De la isvórele ei, Brigach și Breg, din Schwartzwald și până la mare, Dunărea face un drum lung de aproape 3000 km., străbătând țări a 4 popóre, ce și-au înșirat orașele lor mari pe malurile acestui fluviu bătrân. Locul acestor popóre din lungul cursului Dunării corespunde tocmai cu împărțirea geografică a basinului acestui rîu.

Basinul superior, de la isvóre și până la Presburg, e locuit de Germani; în această parte fluviul are un caracter de rîu alpin, cu vale îngustă, curs repede și umflări la începutul verii (Iunie) când se topesc zăpeșile în Alpi.

În basinul mediu, pe întinsa câmpie panonică, de la Presburg la Baziaș, s'au așezat Ungurii; în această parte fluviul e deja mare, dar cursul lui e molatic. La vale de Presburg se desface în multe brațe ce se unesc tocmai lângă Buda-Pesta; iar de la Buda-Pesta la S și-a săpat în șesul unguresc o luncă lată de 20—30 km., în care își revărsă apele la sfîrșitul primăverii (Maiu). Revărsarea e cauzată de topirea zăpeșilor din Carpați și a ploilor de primăvară. Afluenții importanți, Drava, Sava, Tisa, măresc volumul de apă, care, scurgându-se încet prin clisura Cazan și peste Porțile de fer, mențin timp îndelungat inundarea în lunca bănățenă. Între Baziaș și T.-Severin Dunărea ia un caracter cu totul deosebit, neașteptat; valurile ei închise între stînci au un aspect torențial, iar valea e de-o frumusețe fără sémăn.

Basinul inferior, de la T.-Severin la mare, e locuit pe

de-o parte de Români pe de alta de Bulgari. Dunărea păstrează ore-carî semne din cursul ei mediû, dar e mai vigurosă; pânza e mult mai lată, și se desfășoră fără multe cotituri dealungul malului podișului bulgar.

Când apele-I sunt liniștite, cerul albastru se oglindește în luciul ei, care împrumută atunci culorea cerului; de aceea s'a cântat de poeți «Dunărea albastră» (die blaue Donau). Când vîntul însă răscolesce valurile ei, atunci ea galbenă, turburată și spumegândă, mănâncă malurile, une-orî pe al nostru, mai des pe al Bulgariei. În lungul României fluviul are atâtea caractere nouă că cu greu îl recunoscem, de aceea și cei vechi îl numiau în această parte Istros, pe când în cursul superior era numit Danubius

Cursul Dunării în cuprinsul țărilor romănesci îl vom împărți, pe basa caracterului ce presintă albia și lunca sa, în cinci părți: 1. din șesul panonic până la Baziaș; 2. de la Baziaș până la T.-Severin; 3. de la T.-Severin până la Călărași; 4. de la Călărași până la Tulcea și 5. delta.

1) Dunărea, când intră în ținuturile romănesci, în Banat vine dinspre V alipită de pôlele Frusca-gorei. Sigur că ore-când cursul ei a fost ceva mai la N de aceste deluri, căci în această direcțiune lunca e foarte lată și numeroșele lacuri și brațe mörte ne arată încă vechile albi. Pe urmele unui vechiî curs al Dunării s'a construit acum canalul Frantz-Iosef, ce scurtéază mult drumul de la Dunăre la Tisa peste Alföld. Cum primesce pe Tisa, în fața orașelului Slankamen la 77 m. d. n. M., Dunărea își schimbă îndată drumul spre S—ca și cum ar fi împinsă de apele acestui afluent—până se împiedică de delurile Belgradului. Aci, la porțile Belgradului, Dunărea primesce pe Sava ce vine cu multă apă dinspre V, din țările sêrbesci; pe de-o parte din cauza delurilor, pe de alta din cauza împingerii Savei, se îndreptă iar spre răsărit, dar curge ast-fel numai până la Panciova, unde scapătă iar spre S. Aci a primit pe Timeș dinspre N, dar nu putem atribui influenței acestui mic riû, această schimbare de direcțiune a marelui fluviû. De la Panciova până la Baziaș descrie un

arc pe la Semendria, unde primesce pe Morava, care aduce mai toate apele regatului sârbesc.

Și în această parte constatăm că Dunărea și-a schimbat de mai multe ori cursul spre S, până a ajuns la pârâiele delurilor Serbiei unde o găsim alipită astăzi. Câmpul de nisip dintre Panciova și Deliblât nu e decât rezultatul, cursului Dunării; atât prin cursul ei cel vechi, cât și prin revărsările actuale, ea a depus acest nisip aluvionar, pe care vânturile îl ondulează așa de regulat, vânturându-l și mutându-l din loc în loc. Afară de acesta, la marginea sudică a nisipurilor și la răsărit de Timeș, găsim multe brațe morțe, care nu pot fi lăsate de Timeș, căci sunt prea numeroase și prea mari; de alt-fel chiar Timeșul, din dreptul gurii Tisei la vale, urmărește o albie veche a Dunării. *Așa dar constatăm că Dunărea curgea odată direct din mijlocul Pustei (de la Zomlen), pe la N de Titel, pe la Deliblât la Baziaș, și numai în timpurile recente s'a mutat spre S.*

2). De la Baziaș la vale, Dunărea își conduce apele printre munți pe care i-a tăiat de-a curmezișul, născând o vale cum puține există în lume.

În contrast cu malurile uniforme și joase din Panonia, munții de granit de la Baziaș fac o impresiune puternică asupra călătorului. Vederea stâncilor mari din albia râului, și mai ales faptul că cu toți afluenții importanți Dunărea totuși nu devine simțitor mai mare, ne face pentru un moment să gândim dacă nu cum-va o parte din apă nu curge înapoi spre câmpia Panoniei.

PETERS.

Lungimea acestei văi e de 125 km., lățimea foarte variabilă: până la Moldova veche (64 m. d. n. M.) fundul văii e încă larg, așa că Dunărea își permite să se desfacă în brațe ca să înconjure insule. De aci în jos însă fundul văii se strâmtăză și uneori se strânge numai la cât e pânza Dunării, ba adesea acesta trebuie să-și adune marginile pentru a putea trece înainte. În câte-va locuri lărgimea văii e mai puțin de 200 m., iar la Prigrađa în clisura Cazan numai de 113 m. În schimb însă e foarte adâncă, pârâii se ridică drept în sus cu 5—600 m. și par a-și împreună stâncile deasupra capetelor noastre, cu atât mai mult cu cât

se vede distinct continuarea straturilor de piatră de pe un mal pe altul (Fig. 40). Păreții sunt așa de prăpăstioși, că pentru a face o șosea pe aici pe malul stâng, a trebuit să se taie în piatră, ca și șoseaua lui Traian de pe malul drept de acum 1800 de ani. Clisura începe din sus de cotul, ce Dunărea face la Milanovaț între m. Banatului și Miroci pl. unde primește pe Porețca; iar strâmtórea C a z a n e la vre-o câțîi-vă km. în sus de Orșova.

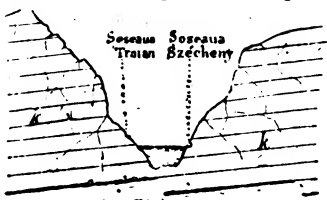

Fig. 40. Secțiunea văii Dunării în clisura Cazan.

Fig. 41. Dunărea în clisura Cazan. În dreapta se vede șoseaua Szécheny săpată în stâncă.

Clisura e o vale frumoasă și plină de minuni ca una din munții înalți; mai măreță și mai minunată de cât ori-care din strâmtorile Dunării. Ea este foarte bogată în locuri pitorești, bogată în ornamente colorate și amintiri istorice; și apare când plină de strălucirea soarelui pe verdele frunziș al pădurilor, când cu stranii culori pe păreții stâncoși, ce

se ridică prăpăstioși deasupra vâltorilor de la picioarele lor și din înălțime se oglindesc în pânza apei liniștite, de pare că sub apă nisce munți inverși se pun de-a curmezișul apei.

PETERS.

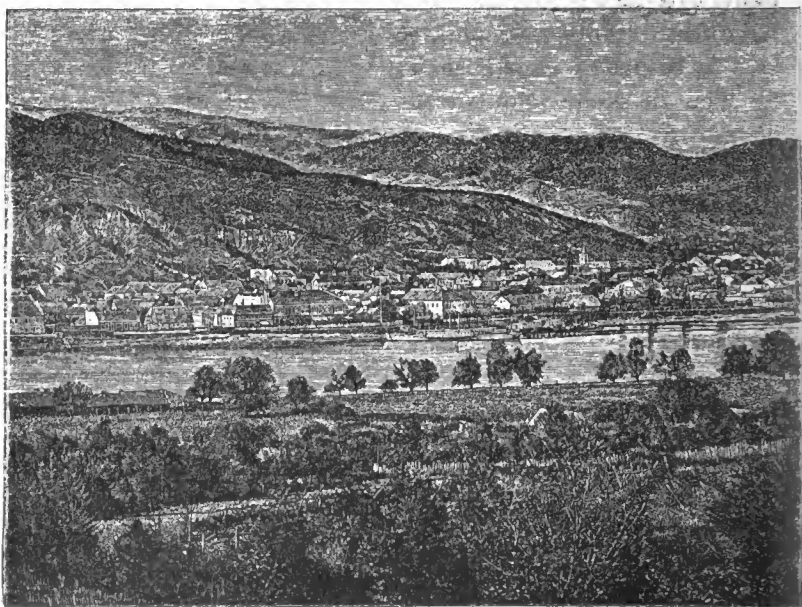

Fig. 42. Valea Dunării la Orșova, în fund se vede valea Cernei ce se deschide în valea Dunării.

Dunărea scapă de strâmtărea clisurelor din sus de gura Cernei, la a cărei confluență terenul e așa de larg încât s'a putut construi un oraș, Orșova (sau Rușava) (Fig. 42); nivelul apelor scădute e aci 48 m. d. n. M. De la Vêrciorova spre răsărit valea iar se strâmtéază; deși malurile nu vin tocmai așa de aproape unul de altul și nu se ridică așa prăpăstioșe, totuși fundamentul de granit și calcar ridică prin apă stânci înflorătore, a căror creste, eșite afară, par ca nisce șiruri de dinți rânjiți, cari staū gata s'apuce și să sfărâme vasul plutitor ce s'ar încumetă să trécă printre ele. Spumele apelor înfuriate ne măresc impresiunea de răutătea acestor stânci. Acestea sunt „Porțile de fer“ (gherdapuri) (Fig. 43) pe o lungime de 2650 m, la 45 m. d. n. M. Trecerea

pe aici eră foarte grea cu vase mai mari; de câțiva ani s'a canalizat această parte a Dunării, dar curentul prin canal e acum așa de puternic că numai vapóarele mari pot să-l iavingă în susul apei.

Fig. 43. Porțile de fer, stânci de granit eșite de-a curmezișul Dunării.

Dunărea începe să vijie măniosă, — e un sbucium ș'un clocot de valuri dintr'un mal într'altul. Peste adâncimi se fac ochiuri mari, cari rotesc în loc (anafóre). Ici apa se scufundă, par'că-ar fi suptă de gura unei vâltori, — colo se umflă, se burdușește și urlă făcând clăbuci, bă-tându-se de stânci. Cu ochii închiși te-ai crede într'un codru pe o vijelie cûmplită... Aici, sub volbura acesta de valuri e încheetura Carpaților cu Balcanii; peste pumnii lor încheștați, Dunărea se aruncă furiosă, rupend cu sgomot cele din urmă stăvilare, ce i se ridică în cale. Și în vâlmășagul acestei ciocniri de titani fie-care stâncă pare că se mișcă, fie-care val pare că strigă... În sine munții învinși se dau la o parte. Zarea se deschide, vuetul contenesce, apa se aședă între maluri potolită, netedă ca o oglindă. Câte-vă stânci curioase, își mai ridică din desișul verde capetele pleșuve ca și cum ar vrea să mai privească odată la potopul acesta călător, căruia nimic nu i-a putut stă împotrivă.

VLAHUȚĂ.

În acest drum anevoios și strâmt, Dunării nu i-a mai dat mâna să se plimbe când pe o parte când pe alta; în schimb însă a ros fundamentul, care pe unele locuri e adânc de 30—40 m., la Cazan și la Porțile de fier, chiar mai jos de nivelul mării (până la 53 m). Paturile ei primitive se re-

cunosc încă în tapşanurile ce presintă păreţii clisurei (Fig. 40) şi ţermul sêrbesc la vale de Porţile de fer.

3. La vale de T.-Severin, Dunărea începe să şerpuască în latul luncii bătând când în malul stâng, când în cel drept, sêrbesc sau bulgăresc. În cursul de la T.-Severin la gura Timocului şi-a părăsit cursul vechi în multe locuri şi şi-a săpat un pat nou; la cotul de la T.-Severin a intrat în ţeră până sub malul délului Stirmina, — cotul şi insula Corbu de aici sunt datorite numai acestei schimbări a cursului — în alte părţi intră pe teritoriul sêrbesc.

Indărăt oraşul (T.-Severin) de pe mal se plăcă, se scufundă 'n valuri, orizontul se deschide, se lărgesce din ce în ce. Ochiul străbate adânc în plaiurile ţerii; gorgane rotunde, depărtate unele de altele, se înşiră ca nisce străji în largul zăriştei deschise. Pe déluri, departe, tarlalele înguste par nisce velinţi întinse la sôre; mai departe spre mēdănopte şi apus munţii într'un nor de pulbere albastră îşi ondulază căma pe pôlele rubinii ale cerului. Malurile es din apă într'o înclinare dulce, desfăşurând lanuri de grâu în limpedişul zărilor. Liveşile satelor şi ostróvelor — grădinî plutitoare -- se oglindesc în valuri; din luncî răsună tălângi, fluere s'aud melancolic doinind. În aerul căldicel e un miros dulce de linetă şi de sulcină. Peste tot o moliciune, o pace Dumne-dească se lasă de sus.

VLAHUŢA.

Dunărea curgeă odată în linie dréptă între T.-Severin şi Cetatea, probă, tapşanul destul de vizibil atât la Cladova pe malul sêrbesc, cât şi în dreptul gurii Timocului pe malul românesc. Şi de la Cetatea la vale ea curgeă direct spre Corabia, ađi însă face un cot spre SV, amintind prin dune, numeroase lacuri şi braţe mórte, coturile din Banat.

De la Lom-Palanca Dunărea se aşedă în lungul luncii pe sub malul înalt bulgăresc. Numai la Corabia, unde primesce de pe drépta pe Iskerul, şi la vale de T.-Măgurele se alipesce de malul românesc, părăsind de partea Bulgariei o albie veche ce se recunósce prin numeroasele bălţi. De la Zimnicea la vale ieă o direcţiune spre NNE; apa e fôrte domólă, şi se ţine mereu de malul drept până la Silistra şi încă mai departe. În tot lungul acestui curs se întind în lunca Dunării numeroase lacuri şi gârle, ce pri-

mesc scursorile a câtor-vă vâlcele din șesul Burnasului și Bărăganului. Mai importante sunt: balta Nedea la V de gura Jiului; b. Potelu între Jiū și Corabia; b. Suhaia la V de Zimnicea; Lacu mare la apus de Giurgiū; b. Lată și b. Gréca la apus de gura Argeșului; b. Șiștov lângă Șiștov; lacul Boianu și Călărași la apus de Călărași.

4) Din fața Silistrei Dunărea se desparte în două părți: volumul cel mai mare de apă curge tot pe lângă țărmul drept, dobrogen; o bună parte însă, brațul Borcea, apucă mai pe la V pe lângă cōsta de lōss a Bărăganului. Întré cele două cursuri se închide ast-fel un loc lat de 10—15 km. plin de bălți și mlaștine, balta Ialomitei, al cărui punct mai înalt de-abia ajunge 10 m. d. n. M. Cursul propriu dis al Dunării urmăzează tot direcțiunea NE până la Cerna-Voda. De aci se îndoe puțin câte puțin spre N, iar în fața Hârșovei se reunește cu Borcea, ce a urmat aprōpe aceeași direcțiune ocolind Bărăganul. Reunirea e pe scurtă distanță, căci, de îndată ce primește pe Ialomita, se desface iarăși în două brațe: Dunărea veche și Dunărea nouă sau Cremenena. Dunărea nouă urmăzează drumul drept înainte spre N, pe când Dunărea veche merge pe lângă malul dobrogen, face câte-vă mici coturi, ieă direcțiunea spre N, iar în dreptul Pricopanului se arcuesce spre V, tae lunca de-a curmezișul și vine să se reunească cu Dunărea nouă în fața Brăilei, formând ast-fel o nouă baltă, a Brăilei.

Dunărea trimete o mare cantitate din apa sa spre interiorul bălților prin gârle, verigi și privale. Primăvara, când Dunărea începe să se umfle, apa intră din Dunăre pe aceste privale și gârle în ezerele numeroase dintre brațele Dunării; când Dunărea începe să scadă, atunci apa curge din ezere la Dunăre; sunt unele ezere în cari apa intră pe o parte și iese pe alta. Întré aceste ezere mai cunoscute sunt: Găbali și Butucii în b. Ialomitei; lacul Șerban, ezeru Ulmu, etc. în b. Brăilei; iar afară din baltă găsim e. Gârlița și Oltina în sudul Dobrogei, lacul Carasu în

depresiunea Cerna-Voda-Medgidia, iar mai la vale ghiolul (1). Turcôei și Iglitei, toate de partea Dobrogei. Aceste ezere, ca și balta întrégă, servă de regulator apelor Dunării.

Vara și toamna, când Dunărea e scădută, balta se presintă ca o grădină brăsdată de gârle ce înlesnesc circulațiunea, cu flori înflorite ce nutresc, miile de vite, cu ezere ce sunt un izvor de bogăție prin peștele ce conțin, cu fel de fel de păsări ce dau viață stufăriilor și pădurilor. Primăvara însă, când se pornesc sloii pe Dunăre la vale, când zăpeștile se topesc și riurile se desghiață, mai ales dacă ploile încep mai de vreme, de cu primăvară, atunci ochiurile de apă liniștite se umflă, iar verdeta de-abia răsărită se îngustă, dispăre vedend cu ochii.

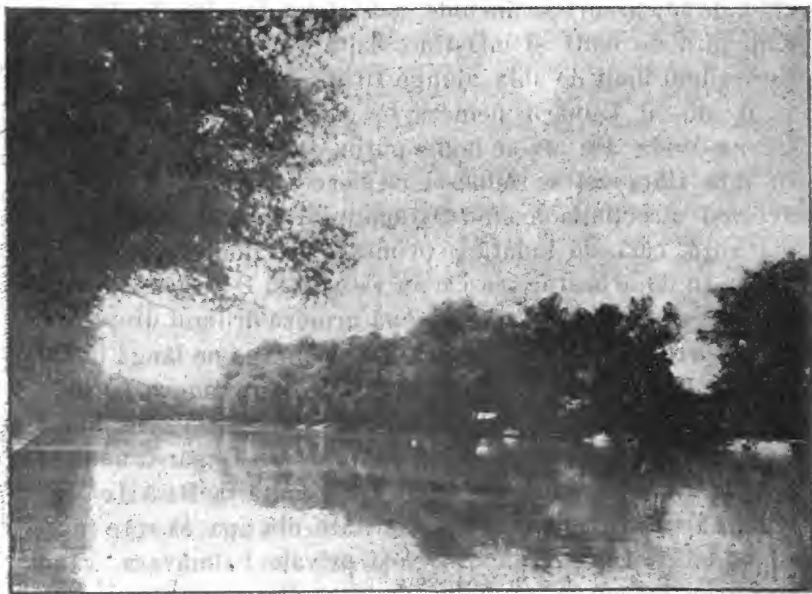

Fig. 44. Vederea unei gârle din balta Brăilei.

Numai câte-vă grinduri rămân neacoperite de apa turbure, ce crește și dinspre Dunăre și dinspre ezerul din baltă. De ne înemerim odată pe aci în timpul apelor maxime, atunci pe totă lățimea de 15 km. și cât veți cu ochii la del și la vale, se întinde o pânză albicioasă, prin care străbate numai vârful sălciilor, ce se înșiră pe luciul apei ca

(1) Ghiol (ture) - lac.

nise mușurõe verđi, curiõe. In aceste timpuri vaporul, ea face cursa Brăila-Măcin dă de-a dreptul, Dunărea e peste tot locul.

Dunărea, reintregită la Brăila, merge spre N până la Galați, dealungul malului de löss de la Țiglina, lăsând o luncă lată, tot baltă, între ea și ultimele ramificațiuni a delurilor din NV Dobrogei. In acest drum primesce din-spre stânga pe Siret, afluent important, pe ale căruī ape le înghite fără a devia cătuși de puțin din direcțiunea N.

La Galați face cotul spre E, primesce pe Prut și tocmai mai la vale de Reni se desprinde de malul stâng de löss, pentru a se apropiă la Isaccea de malul calcaros dobrogen.

De la Brăila și până la începutul deltei, în sus de Tulcea, Dunărea merge fără șovăeli; nu se desface nici în brațe prin lunca lată, nici insule mari nu ocolesc și nici cotituri nu face. Cele câte-vă privaluri și gârle, ce brăzdeză lunca Dunării, nu au nici o importanță; între numeroasele ezere și bălți sunt unele foarte întinse ca: b. Jijila, b. Crapina cu insula Popina, etc.

Lățimea Dunării la vale de Brăila în timpul apelor celor mai mici (la etiagiū) e mai mare de 1000 m., adâncimea atinge în unele locuri 25 m., iar nivelul apelor de-abia e cu 1 m. deasupra nivelului mării; deci fundul Dunării e mai adânc ca nivelulul mării. In timpul apelor maxime Dunărea se transformă de la Călărași și până la deltă într'un riū lat de 10—15 km. cu nivelul apei la 8 m. deasupra nivelului mării. De am pute atunci cuprinde cu ochii întreg cursul Dunării de la Călărași la mare, ni s'ar părea în acel moment că nu avem a face cu un fluviū ce dă în mare, ci marea e care trimete un golf așa departe printre uscaturi.

Când apa intră în bălți e foarte turbure; când ese e așa de limpede, că la gura privalelor în Dunăre apa acestora pare neagră. Turburéla rămâne în baltă constituind un strat de argilă, care se adaogă din an în an și contribue ast-fel la înălțarea solului bălții. Pe când tendința Dunării de la T.-Severin la Jiū este de a røde mereu

patul, în bălți din contra are tendința de aluvionare; în cursul dintre Jiū și Călărași aluvionarea și mâncarea (ero-darea) sunt în echilibru.

5. Delta Dunării. (Fig. 45). Când Dunărea scapă din ultima strâmtoră, dintre delurile Dobrogei și malul de löss de la Galați, a primit și pe ultimul afluent însemnat, pe Prut. Scursorile ce-i vin din bălțile Bugécului sunt de nebăgat în seamă. Volumul apei ce curge pe dinaintea

Fig. 45. Harta deltei Dunării.

Isacce I variază foarte mult: în timpurile de secetă de-abia curge 3500 m. c. pe secundă, în timpurile ploioase, când se umflă, aduce până la 12.000 m. c. pe secundă. În termen mediu putem admite că Dunărea rostogolesce pe

fie-care secundă: 7000 m. c. de apă. Ceva mai în sus de Tulcea, Dunărea se desface în două brațe foarte cotite: brațul Chilia spre NE și St. Gheorghe spre SE; mai la răsărit de Tulcea se desprinde din brațul St. Gheorghe încă un al treilea braț, Sulina, ce urmăzează cu ore-cari cotituri direcțiunea spre răsărit; terenul cuprins între brațul Chiliei și St. Gheorghe constituie *della Dunării*.

În această rupere și împrăștiere de valuri peste deltă, Dunărea pare că ar încerca să s'ascundă, să fugă de puterea covârșitoare a mării, care o atrage, o cheamă de departe cu strigătul talazurilor ei. De jur-împrejur, cât bate ochiul, e o luncă mlăștinosă acoperită de papură și salcie; brațul Sulina cu malurile petruite s'asterne drept și alb ca o trambă peste netezișul acesta verde, pustiu, nemărginit. Unde și unde vezi pe mal câte un conac de pescari, o hrubă lungă învelită cu maldur de stuh. Câte-o barcă, cu pânzele întinse, se ivesce ca o pasăre din alte lumi, în dunga argintie a apei; cai slobodi, cu come lungi es din desigur, scutură din cap și se uită țintă la noi cu un aer mirat, întrebător. Pustietatea, sălbătăcia acestor locuri neumblate, întinsele păduri de trestie, care-și lăgână în vînt virfurile arămi, tăcerea acesta adâncă, stăpânitoare pe întregul cuprins, toate fac să te crezi departe de pămînt, într-o planetă nelocuită.

VLAHUȚĂ.

Apa se împarte foarte neegal între aceste 3 brațe: brațul Chilia duce 68% din total, pe cînd St. Gheorghe 25%, iar Sulina numai 7%; cu toate acestea din considerațiuni politice s'a utilizat pentru comunicațiune tocmai brațul Sulinei.

Brațul Chilia e foarte neregulat și se desface în câte 2—3 brațe secundare, ce ocolesc nenumărate insule. Mai întîi se desface în 3 brațe ce se unesc la Chilia nouă pentru a se desface iarăși de-ocamdată tot în trei brațe cari se reunesc iarăși, dar pentru mai scurtă distanță, căci la Vălcov apa începe să se răsfire prin numeroase guri în mare. Între România și Rusia hotarul îl însemnă aci brațul Chilia, și anume acel braț secundar unde curentul e mai puternic, iar dintre guri, Stambulul vechi.

Brațul St. Gheorghe e foarte cotit, mai ales cînd se apropie de mare, dar rămîne tnic. La S de Mahmudia se deschide de printre aceste coturi o gîrlă, Dunavățul,

care merge foarte întortochiat printre bălți și se deschide în laguna Rasim.

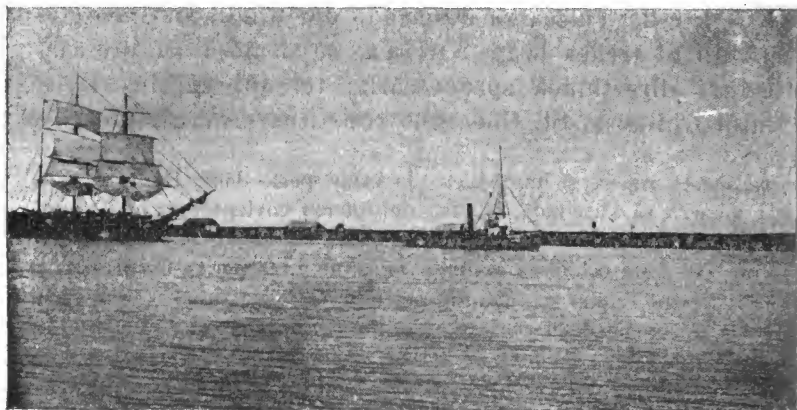

Fig. 46. Vedere de pe brațul Sulina.

Brațul Sulina prezintă trei coturi mari, cari au fost tăiate de Comisiunea dunărenă — constituită din reprezentanții puterilor europene pentru a face și întreține navigabil unul din brațele Dunării. Drumul între Tulcea și Sulina, orașul cel mai de răsărit al țării, s'a scurtat și s'a făcut mai lesnicios prin canalizarea acestui braț. *Așa dar Dunărea se varsă în mare prin trei guri; considerând și Dunavățul, am pute dice prin patru guri.*

Când apa Dunării ajunge prin una din guri la mare, ea se domolesce și din cauză că e mai ușoră se întinde ca un strat gălbui pe deasupra apei mării, pe o suprafață de mai mulți km. în jurul guri. Intinderea apelor Dunării se cunoște ușor prin colorea galbenă turbure, față de cea verde limpede a mării. Când apa se liniștește, totă turburela (mâl sau argilă foarte fină și nisip) se depune pe fundul mării, formând la gura brațelor nisce bancuri de nisip și insule. Așa s'au născut și se nasc mereu insulele de la gura Kiliei ca o deltă secundară, cele câte-vă de la gura St. Gheorghe, și așa s'a născut delta întregă a Du-

nării, căci la dreptul vorbind, delta e constituită din cele două mari insule dintre brațele Dunării; insula Letea la N și insula St. Gheorghe la S brațului Sulina.

Delta se prezintă ca un teren (în suprafață de 250.000 hectare) înalt numai de 1—2, m. d. n. M., acoperit cu un labirint de privaluri, gârle, ezere și lacuri (Fig. 45) care numai în unele locuri își liberă fața de stufării și păpuriș. Fundul acestor ezere e une-ori cu 1—2 m. mai jos de cât nivelul mării, dar apa acesteia nu poate inunda în ele, din cauză că în partea de est se ridică două grinduri de nisip: cel de la Letea și cel de la Kara-orman. Apa lacurilor e dulce; numai câte-vă din lungul țărmului mării, între Sulina și St. Gheorghe, au apă sărată, pentru că în acestea adesea inunda valurile furioase ale mării. Tot pe aici sunt și câte-vă lacuri imputite, din cauză că apa n'are comunicare cu alte gârle sau lacuri de la exterior.

Între gârle mai principale găsim: g. Litcovu, ce nu e alt-cevâ de cât un vechi braț de unire între brațul Sulina și St. Gheorghe; gârla Sohatu, ce se desface din brațul Chilie spre răsărit, paralel cu brațul Sulina; ea e urma unui braț, ce se deschide direct în mare la S de Chilia, unde găsim ați o mulțime de lacuri.

Prin mālul și nisipul depus de Dunăre pe fundul mării și adus de valuri la mal, delta cresce mereu, cam cu 4—5 m. pe an. Nisipul aruncat de mare pe țărm, e purtat în interiorul deltei de vânturi constituind dunele de la St. Gheorghe, de la Letea și Kara-orman (pădure-negră); ultimele două sunt fixate prin păduri de salcie și plop.

Între brațul St. Gheorghe și l. Rasim se întinde un teren aluvionar jos, plin de bălți și brădat de foarte multe gârle, dintre care mai principală avem pe Dunavățul iar ca lac pe Dranov ș. a.

Din cauza marilor cantități de pesce ce se găsesc în bălțile deltei, s'a început o canalizare sistematică a Dunavățului și altor gârle, pentru a pune bălțile în comunicațiune și a ușura în acelaș timp navigațiunea pescarilor.

Apoi arătat în alt loc (la Marea Neagră) că de la Prut și până la mare se înșiră dealungul Dunării și brațul Chiliei mai multe lacuri curioase, cu apă cam sărată: l. Cahul, Ialpug, Katlapug, Kitai, etc. Lunca în care se găsesc acele lacuri, în mare parte vechiul curs al Dunării, e numai cu 3—4 m. d. n. M. și constă din aluviuni. Necontestat că marea se întindea odată până la Reni (poate chiar până la Călărași); măreț și nespus de frumos trebuie să fi fost înaltul cap Beștepe (cinci virfuri 242 m.) ce delurile Dobrogei trimeteau în marea, care acoperia tot lacul Rasim și împrejurimile. Dacă acum marea și-ar ridica nivelul cu 2 m. sau dacă delta și lunca Dunării s'ar scobori cu 2 m., marea și-ar reocupa imperiul pierdut și atunci Dunărea s'ar vărsa în mare la Galați printr-o singură gură largă, ca Sena, Loara și Garona Franței.

Tablou de cursul inferior al Dunării.

LOCALITĂȚI	Nivelul apelor la etiagiū	Lățime	Adâncimea maximă	OBSERVĂRI LA LĂȚIME
Slankamen	74 m.	1100m		
Belgrad	66.5	1900		
Moldova	54			
Clisura Cazan	48	160	48 m.	
Prigrada		113	53	
Verciorova	38	560	25	
T-Severin	34	575	7.5	Ajunge pe unele locuri 950
Calafat	26	750	8.3	Cetatea 1100 m., Ciuperceni 1450
Bechet	21.3	675	7.7	Celei 1600, Dasoba 2050
T-Măgurele	18.3	718	12	Flămânda 2100
Giurgiu	13.2	732	4	Malu Roșu 2600, Oltenița 2000
Călărași	7		(3.1)	
Brăila	1	409	28	Gura Siretului peste 1000.

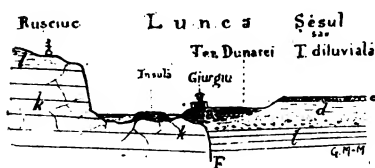

Fig. 47. Secțiunea văii Dunării în dreptul orașului Giurgiu.

Dunărea în trecutul ei a avut mai multe faze. La început era un riū mic, ce curgea dealungul unei rupturi (falie) cu denivelare a scoarței pământului, între delurile Bulgariei și ale Munteniei. Mai în urmă apele au ros clisura și Porțile de fer din Carpați și atunci s'a adăugat Dunării mici și apele basinului pa-

nonic. În tot timpul Dunărea a avut și are tendința de a înainta spre S, mâncând din malul înalt al Bulgariei (buza înălțată a țării).

Importanța istorică și economică a cursului Dunării e așa de mare, că am putea dice că fără Dunăre noi n'am fi existat pe aceste locuri. Dunărea a servit lui Traian și coloniștilor ca drum spre Dacia, și tot Dunărea ne-a pus și ne pune în directă comunicare cu occidentul. Nu numai apa ei ne servă ca drum lesnicios, „Dunăre, Dunăre, drum fără pulbere“, dar nedeschide loc printre munți, pe unde s'aū făcut șosele și căi ferate, orașe înfloritoare și s'aū descoperit avuții însemnate. Iar luncile ei roditoare, bălțile potrivite creșterii vitelor, și mai ales delta cu ezere pline de pești, sunt isvóre de bogăție ca și minele de cărbuni și metale, din clisuri. Valórea acestor terenuri din bălți și deltă va crește însă când agricultura le va lua complect în stăpânire, și când vor fi cu totul apărate de inundarea Dunării. Atunci vom avea în bălți și deltă orașe splendide cum aū ridicat Ungurii în lunca Tisei, transformată prin canale și diguri în întinse câmpuri foarte fertile.

Nici nu se putea visă un dar mai prețios și mai bine-făcător pentru patria noastră — pururea rîvnită de atăția megieși puternici. ținta atătoare lăcome. — Ilénă Cosânzénă, pusă de sórta în calea zmeilor înviorați, răpiți de frumusețea ei, Dunărea e brăul vrăjit din basme, care incingend trupul mândru al acestei feciore, incremenesce pe loc brațele vrăjmașe întinse asupra ei... Rémăi uimit când stai să cugeți, ce de noróde s'aū vinturat pe malurile Dunării, și câte frunți încoronate s'aū oglindit în undele ei, de la Dariū până la Domnitorul Carol. N'a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut țăima «frumosului Istros» lermecătóarele legende ale acestui minunat fluviu, la care se închinau atâtea noróde, și a cărui apă — scrie Sofocle — avea, în credințele celor vechi, darul de a spăla de păcate.

VLAHUȚA

Insulele. În lungul curs al Dunării se înșiră o mulțime de insule, între cari mai însemnate sunt:

1. Insulele din cursul superior: ostrovul Radno în fața Belgradului și ostrovul Mare la gura Mlavei.

2. Chiar în albia îngustă a clisurei se ridică câte vâ insule, adesea numai nisce stânci, ce dau văii aceștia și cli-

surilor un farmec mai mult. Ele însă se distrug mereu pentru înlesnirea circulațiunii. La gura Cernei, se află fortificată i. Ada-Kaleh locuită și stăpânită de Turci, dar sub protecțiune austriacă.

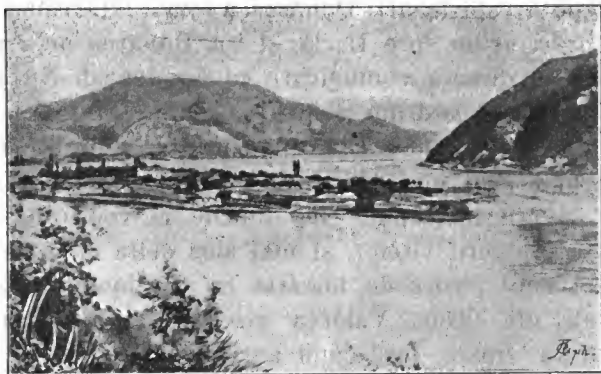

Fig. 48. Insula Ada-Kaleh, pe Dunăre, la vale de Orșova.

3. De la T-Severin la vale avem : i. Corbu și Ostrovu Mare, locuite; i. Calafatului; i. Copanița la gura Jiului; i. Islazului; i. Berzina; i. Vardin în sus de Zimnicea; i. Sf. Gheorghe în fața Giurgiului, pe care Genovezii construiseră un castel; ostrovul Becher la apus de gura Argeșului.

4. Insulele Tilchea, Strîmbu, Balaban, etc., în lungul bălții, Ialomiței; i. Gâsca mare, la reunirea Dunărei cu Borcea, i. Vaca, Iapa, Popa, și alte numeroase dealungul Cremenei; i. Isaccei și, în fine, insulele dintre brațele Chilie.

Cele mai multe din aceste insule sunt produse prin potmolirea (aluvionarea) fundului Dunării, acolo unde apele se domolesc sau unde întâmpină vre-o rezistență în cursul lor. Se cunosc cazuri când, în locul unde s'a înecat vr'un caic sau șlep, a apărut peste cât-vă timp o insulă. Potmolirea brațului Chilia este foarte întinsă; Rușii au căutat să facă navigabil acest braț, dar nu le-a succedat din cauza marii cantități de aluviuni ce se depun și faptului că Dunărea 'și schimbă cursul principal când după o insulă când după alta. Numai insulele din clisură și câte-vă mic din balta Brăilei sunt de stâncă; se crede, că biturcarea brațului Sf. Gheorghe ar fi datorită tot unei insule de stâncă, ce eșii afară și care a fost acoperită apoi de aluviuni.

Afluenții Dunării

Aceștia aparțin la două bazine secundare : al Tisei spre NV și V și al Dunării inferioare la S și E. Linia de separare a apelor acestor două bazine nu coincide peste tot, cum s'ar crede, cu linia de cea mai mare înălțime a munților ; ci din contra acesta se întâmplă foarte rar, numai în m. Maramureșului, a căror creastă separă izvoarele Tisei de ale Prutului și Nistrului. De obicei linia de separațiune este înaintată în interiorul Transilvaniei, din cauză că sunt o mulțime de râuri ce își adună izvoarele în interiorul Carpaților și apoi s'au luptat și au străbătut zona munților de-a curmezișul spre Dunăre. Linia de separațiune plecând din Ciornahora, trece peste m. Rodna și Călimani, printre câmpul Gherghiului și al Ciucului, peste Harghita, pe culmea delurilor dintre Târnava mare și Olt, sue apoi din câmpia Cibinului pe Cindrelu, trece prin Surianu, peste Retezatu, peste Godianu, pe la Pôrta orientală în culmea Semenicului și de aci spre Dunăre la Panciova.

I.

Tisa (Tisza) începe ca două izvoare, Tisa albă și Tisa neagră (ciorna și bela T.) din zănoșele Ciornahorei. După ce se unesc cu *Vizăul* ce vine dintre m. Rodnei și Toroia, se îndreaptă spre NV, dealungul depresiunii dintre m. Maramureșului și Gutin-Vihorlat până la Hust, unde de-abia își deschide un drum printre m. Sălăușul mare și Ouașul. În acest drum s'a încărcat din drépta cu *Tarașul*, și *Agul mare* (Nagy Ag), cari scoboră transversal Carpaților, iar din stânga cu *Iza* care mai jos de izvor intră sub pământ și iese la ivelă tocmai după 18 km.

Istoricul acestei depresiuni, a câmpiei Hustului și a cursului Tisei e foarte însemnat. Înainte de formarea munților Ouașul și Sălăușul, există aci un riú ce se îndreaptă tot spre V, spre lacul panonic, printr'o vale largă și adâncă. Când vulcanii din m. Ouașul și Sălăușul au erupt—pe

la finele erei terțiare, — riul a rămas închis între munții vechi și cei noi formând un lac; cu timpul însă apa a ros pe o parte și riul de munți noi formați și și-a deschis iar drumul spre V, spre lacul panonic, lăsând în urmă un câmp de pietriș nisip și argile.

Când ese pe șesul unguresc, mai jos de Sălăușul mare, (N. Szöllös), Tisa se dirige spre V, face o mulțime de cote, apoi mai la V se desface în brațe numeroase, de mai se pierd în labirintul de mlaștină și bălți ce o însoțesc și pe dreapta, Szérenie, și pe stânga, Écsed. Dintre mlaștinile Écsed ese *Turul* și apoi *Someșul* unit cu Crasna, iar din dreapta primesce pe *Borșova* și o mulțime de gârle și canale de scurgere din Szérenie. Ca să scape dintre mocirle face un cot la N și apoi ieă un drum încrețit spre SV până la Csongrad, la gura Crișului, de unde se îndreaptă spre S, pe drum tot cotit, până întâlnește Dunărea la S de Titel, în fața Slankamenului. În acest curs primesce pe dreapta pe *Bódog* ce vine din m. Vihorlat, și se varsă aproape de Tocaj; apoi pe *Hérnad* unit cu Sajó ce scobor dintre ramificațiunile estice ale m. Tátra; mai la vale primesce pe *Tarna* ce aduce ape din m. Mátra și Bükk. De aci la vale numai scursorile neînsemnate ale lacurilor de printre dunele podișului cuman vin de se adaugă apelor Tisei. Malurile ei sunt scunde căci lunca e foarte joasă și lată (Fig. 49); numai aproape de Titel, terasa de löss cu pereții verticali galbeni ce se reflectă în apele galbene ale Tisei (*die blonde Theiss*), pare ca un înalt podiș, ce se ridică în mijlocul coticurilor și al bălților.

Cum albia e foarte puțin înclinată — în partea de sus scoboră cu 1 m. la 22 km., în partea de jos 1 m. de-abia la 55 km. — cursul Tisei e foarte leneș, cu coticuri multe. Din cauza coticurilor, lungimea Tisei e de 2 ori mai mare (1200 km.) ca în linie simplă dealungul cursului. Tisa ca și Dunărea are tendința de a se muta spre V (cam 30 m. pe an) lăsând asf-fel în urmă un loc plin de mocirle, bălți și brațe morțe ca cele din V Debreținului și Temišorei. Acastă deplasare se explică prin acțiunea ce o exercită puternicii afluenți din stânga, puțin dar mult mai volumi-

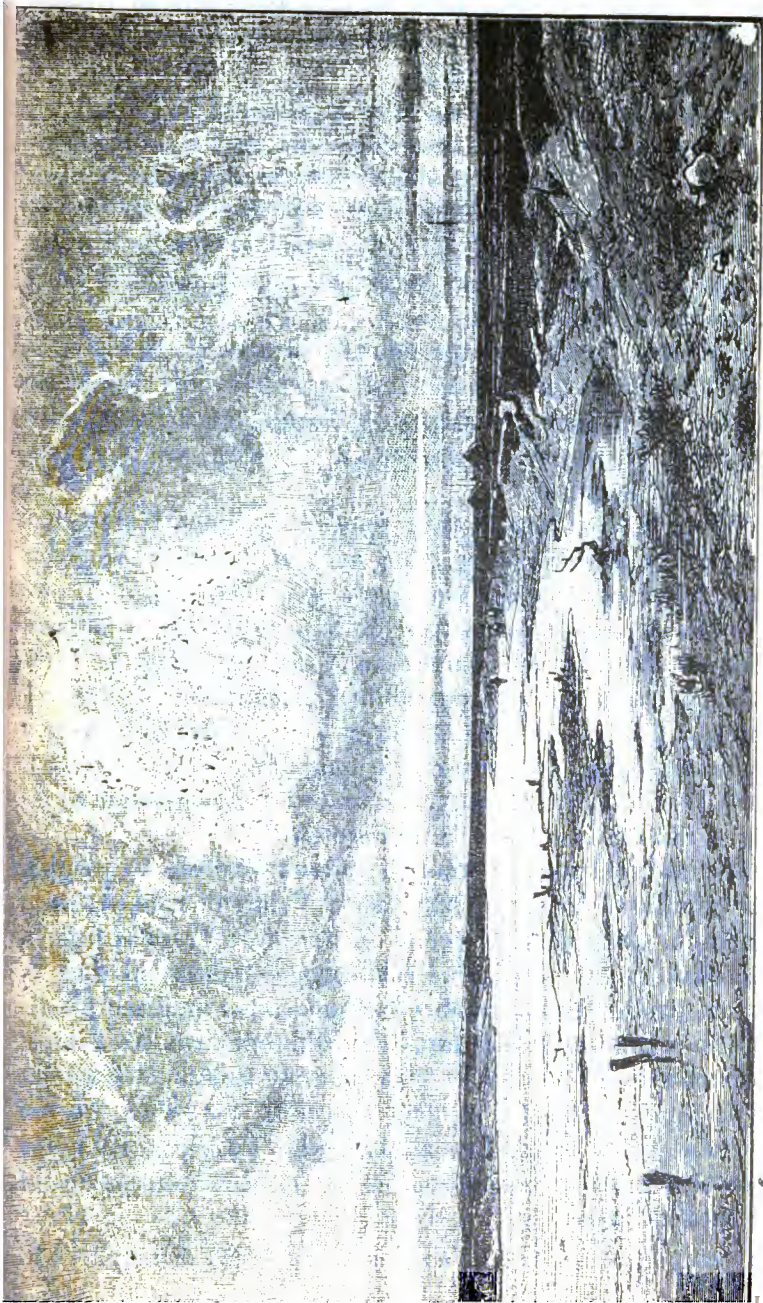

Fig. 49. Lunca Tisei.

noși: Someșul și Crișul aducând toate apele din m. Rodnei și Bihorului, iar Mureșul o bună parte din apele Transilvaniei și a munților Metaliei.

Someșul (Számos) are un curs și afluenți foarte curioși; el isvorăște sub numele de Someșul mare (Nagy Számos) dintre m. Rodnei și Bârgăului; în drumul lui spre V primește pe Șieul (Sájo) unit cu Bistrița, iar la Dej se unesce cu Someșul mic (Kis Számos) ce vine dinspre m. Bihor curgând în sens invers de Someșul mare până la unirea cu el.

În drumul cotit printre delurile Meszes și Iloșva primește pe stânga pe Almașul și Agrișul; iar aproape de câmpie din drépta pe Lăpușul. Tocmai când intră între mocirlele Ecsed-ului se unesce cu Crasna, ce isvorăște de sub vf. Măgurei.

Crișul (Körös) rezultă prin reunirea în lunca Tisei a patru râuri ce isvorăsc de pe clina de V a munților Apusen: Beretăul, ce isvorăște din partea de N a m. Rez., Crișul repede isvorăște din partea de N a muntelui Vlădiasa, Crișul Negru din partea de V a Curcubetei și Crișul alb ce ia naștere din munții Zarandului, dintre vf. Găina și Vulcan. La reunirea lor, în apropierea Tisei, naște o mocirlă colosală, *Sárrét*, care are două părți Nagy Sárrét. între Beretău și Hortobagy, o scursore ce vine dinspre Nyírség și Kis Sárrét la S de Beretău.

Mureșul (Máros, 876 km.) își adună isvórele în câmpia Gherghiului (Gyergyó), intră spre V într'o vale strâmtă dintre m. Călimani și Görgeny și parcurge Transilvania în diagonală pe la S Câmpiei. De la Deva se îndreptăză spre V, iar din jos de Arad se desface în două brațe: unul merge direct de întâlnește Tisa în fața Seghedinului; altul, A r a n k a, o apucă spre SV, și dă în Tisa la S de Zenta. Mai găsim de la Arad pe la N o a treia scursore, Száras, care e probabil tot un vechi braț al Mureșului. Pe Mureș vin plute tocmai din inima Carpaților, iar de la ocnele din valea lui se încarcă sare.

Strămtorea pe care Mureșul a tăiat-o în mii de mii de ani între Că-

limanî şi munţii Görgeny cam 50 km. este în întregul ei de-o frumuseţe admirabilă. În multe locuri e loc de-abia pentru apa riului, iar şoseua ce însoţesce riul a trebuit să fie săpată în stâncă, sau i s'a făcut loc în albie prin umplutură măestrită. Stâncile de forme, deosebite, aşedate şi grupate capriţios, dau văii un aspect de tot romantic şi variat. Ici dăm cu ochii de-o grupă fantastică de stânci mai la vale aflăm o stâncă care stă singuratică ca o sentinelă uriaşă, apoi iarăşi alta ce pare în tot momentul a cădea în apa riului, iar pe lângă ele se înalţă côstele munţilor, cu preţipisuri acoperite cu brădet. Pe la pôlele acestor stânci Mureşul murmură şi spumegă în resfrîngerea valurilor sale printre bolovanii de trachit, ce-l umple albia... Tabloul e aşă de încântător şi complex, că această strămtóre a Mureşului în privinţa frumuseţei pitoresce este una dintre cele d'întai regiuni alpine ale ţerii noastre.

S. MOLDOVAN.

Afluenţii Mureşului sunt toţi în cuprinsul Transilvaniei şi anume: pe dreapta primesce din munţii Bihorului pe Arieşul (Arányos. riû de aur) care are un curs spre E. El răsbesce cu greutate culmea Trascăului prin cheile Turdeii şi ese în câmpia Turdeii de se unesce cu Mureşul, luând o dispoziţiune simetrică celor două Someşuri. Mai la S primesce pe Ampoiul ce ese din m. Metalicî.

Pe stânga primesce pe Târnavă rezultată din T. mică şi T. mare (Kis Kükülö şi Nagy K.) ce scobóră de pe clina vestică a şirului Hargitei. Mai la vale primesce pe riul Sebeş, din munţii care-i pórta numele şi pe Streiu din ţera Haţegului.

Regiunea dintre Someşul mic şi Ampoiul e fôrte pitorescă din cauză că mai tótă e constituită din calcar, pe care apa l'a ros sub fel de fel de forme, dând ast-fel solului un aspect măret, romantic şi pe unele locuri sêlbatic. Dealungul riurilor se înalţă pe dreapta şi pe stânga stânci prăpăstioşe de forme ciudate, góle şi ascuţite, care te înfióră; ele par că se împreună deasupra apelor şi la vale se închid, încuind riul între munţi. Aşă sunt cheile: Turdeii pe Arieş, Pociovaliştei (Tâlvele), Runcului, Poienei, Gálzii, Turului, Râmeţului, etc. pe afluenţii Arieşului.

Une-orî stâncile vin şi se pun de-a curmezişul apei care atunci furiosă s'aruncă peste ele, în cascade uimitóre, prefăcându-se în pulbere argintie, sau. când riul se umflă, spumeză rostogolind pietre şi bolovanî. Sunt renumite cascadele de la Hurdicate, a Berchisului, a Ponorului de 34 m. înălţime, Scăldătorile Cetii

numită așa din cauză că apa a ros stânca jos în forma unor colosale căldări ș. a. m.

În păreții prăpăstioși ai văilor se deschid guri de peșteri negre și înfricoșătoare ca: p. Ponorului, cetatea Beliorei, Biserița, p. Bedeleului, etc. toate în valea Arieșului.

Pe unele locuri peșterile s'au dărâmat în parte și au rămas atunci bolte susținute de nisce stâlpi masivi colosali, ce stau ca nisce portaluri antice, mărețe; așa sunt: Pórta Râ me ț ului, Pórta Smeilor din sus de Vidolm, etc.

Riuri subterane sunt numeroase: Ponorul merge 2 km. pe sub pământ prin hrube largi, unde apa formeză lacuri cu pesci și unde lovindu-se de stânci produce un vuet straniu îngrozitor. În apropierea Cetii e o dolină, în care apele se duc drept în jos; o piatră aruncată cade după 15—20 secunde în apă ce ese tocmai la Gálzi. Dar foarte interesante sunt isvórele intermitente din valea Poșagei: unul, Ferdeu, curge odată pe zi, altul însă din 30 în 30 de minute; diferit, după mărimea basinelului de sub pământ și înălțimea crăpăturii-siton ce pune basinelul în legătură cu exteriorul.

În fine totă suprafața terenurilor calcaróse e corodată de ape, născând mii de găurele și lăsând printre ele în relief nisce colți ascuțiți, pe cari de-abia poți merge de ai talpa gróasă la ghet.

Aceste fenomene geografice, ce întâlnim în regiunile calcaróse, caracterisează așa numitele regiuni Karstiene.

Între Arieș și Someș se mai întâlnesc așa numitele ape cumpene isvóre și párae, cari luând început într'o curmătură, de la un loc se bifurcă, o parte apucând spre Someș, și alta spre Arieș.

Timeșul (Témes) are unele isvóre între Sarcu și Godianu, altele sub Semenici; ele curg spre S ca și cum ar fi afluenți a unui rîu ce merge la Dunăre. După ce se unesc într'un câmp deschis și nasce Timeșul, se îndreaptă spre N într'o cheie strâmtă, din care ese tocmai la Karansebeș într'o luncă largă, se cotesce spre V, apoi spre SV și în fine spre S, de se varsă în Dunăre la Panciova. Foarte probabil că în cursul sudic urmăzează o veche albie a Dunării sau a Tisei; sigur că Timeșul odată se aruncă în Tisa. Ca afluenți are pe drépta pe Bistra, ce vine din spre Pórta de fer orientală, iar pe stînga primesce pe Poganiciul și Bêrsava, ce scobórá din m. Semenici. Bêrsava parcurge mocirla de la Alibunar și e aprópe în totalitate canalisată.

Între Timeș și Tisa mai e un rîu, Bega, ce isvoréște din Polana-ruscă și înainte se pierde în mocirlele și băl-

tile din lunca Tisei; acum e canalizat tocmai dintre déluri, căci pe el se găsește orașul Temișóra.

Un fapt general ce se constată la afluenții Tisei din Alföld: Crișul, Mureșul, Bega, Timeș, e că ei înainte de a intilni pe Tisa își îndoie cursul spre SV sau S. Acesta se poate explica prin înclinarea Alföldului spre S, și prin potmolirea unghiului drept de la confluență.

Canale. Mai bine de 50 de ani sunt de când s'a început canalizarea Tisei și a afluenților săi, atât pentru ca să facă Tisa navigabilă — și este chiar până la Szólnok — cât și pentru a preveni vătămătoarele inundațiuni, cari răpesc agriculturii o suprafață colosală. În acest scop s'a tăiat direct multe cotituri și s'a ridicat pe maluri niște diguri de protecțiune, însă Tisa le-a spart de mai multe ori și și-a reluat vechiul curs, sau a croit altul nou. Inundațiunea nu provine numai din cauza apelor Tisei și a afluenților săi, ci mai mult din cauza Dunării, care curge mult mai repede ca Tisa, și ale cărei ape se grămădesc în sus de el. Cazan utilizând lunca bănățenă ca un rezervor. Cînd apele Dunării cresc, ele sîlesc pe ale Tisei să stea pe loc, ba chiar apa Dunării vine și inundă lunca Tisei. De aceea s'a propus pentru a scăpa de inundațiuni să se lărgescă clisurile Dunării și apoi să se construiască un canal de scurgere a tuturor afluenților Tisei începînd de la Sătmar pe lângă pîelele délurilor până la Dunăre.

Canalele cari s'a făcut în Écsed, Szérnie și Alföld sunt foarte numeroase; mai importante sunt: c. Beretului către Criș, Nádor în lunca Crișului alb, cele două canale mari ale Begei la S de Mureș. C. Bêrsava și Tereza scurg mocirlele de la Aibunar în Timeș.

Un afluent important al Dunării din partea dreaptă e **Morava**. Ea rezultă din reunirea, în mijlocul Serbiei, a două riuri: Morava bulgărească (iujna M.) și M. sêrbescă (zapagana M.), cari deși isvorăsc în apropiere unul de altul — primul în Kara-dagh, ultimul în Șar-dagh — dar curg pe drumuri foarte ocolite. După reunire Morava curge direct spre N, până la Dunăre, printr'o vale largă și foarte populată. Afluenții drepti ai Moravei între cari Moravița ne interesează pentru că parcurg regiuni locuite de Români.

Mlava și Pek isvorăsc din partea nordică a m. Lisai și curg în direcțiune NV până la Dunăre.

II

Din m. Banatului se scobor două riuri direct la Dunăre: **Karasul și Nera**.

Karasul plécă din partea de V a m. Semenici și vine spre SV de se varsă în Dunăre din sus de Baziaș.

Nera își adună isvórele în basinul de la Bozovici, străbate m. Banatului spre V printr'o vale îngustă, și dă în Dunăre lângă gura Karasului.

Cerna e riul cel mai însemnat din această parte, nu prin lungime saŭ afluenți, cât prin valea ei romantică, strămtă și anevoioasă. Ea isvoréște dintre m. Godianu și Vulcan, curge de-a dreptul spre SV, și se unesce cu *Bela-reca*, ce are o mulțime de afluenți dinspre isvórele Timeșului și din basinul Bozovici. Cerna se varsă în Dunăre între Orșova și Vârciorova, între clisura Cazan și Porțile de fer.

Cerna curge și ea dealungul unei fali. Ea e mult mai bătrână ca Dunărea, căci curgea peste Porțile de fer înainte ca apele din lacul panonic să-și fi deschis drumul prin clisura Cazan. Pe atunci ea avea mai mulți afluenți, pe cari mai târziu i-a prins (captat) Timeșul saŭ Nera, cari au înaintat cu eroziunea și cu văile lor până între isvórele Cernei, răpindu-i ast-fel o parte din pârae (vezi Timeșul).

Pe teritoriul român Dunărea primesce chiar la graniță pe *Bahna*, iar la vale de T.-Severin pe *Topolnița* ce scobórá din platoul Mehedințului. Cursurile de apă mai de la vale, până la Jiú: *Blahnița* și *Drâncea* sunt neînsemnate; ele se pierd în mlaștinile din lunca Dunării.

Desnățuiul nasce din unirea mai multor pârae ce isvorésc din colinele jóse ale Doljului și curg spre E; după unire se îndreptă spre S și dă în balta Nedeia din lunca Dunării.

Jiul, riul principal al Olteniei, își adună isvórele sale în basinul Petroșanilor dintre culmile Vulcan, Parîngu, Retezatul și Surianu: Jiul românesc ieă început din zănógele Retezatului și cele vecine Cernei, curge în prelungirea acesteia, dar în sens invers; Jiul unguresc vine dinspre NE de sub Surianu și se încarcă cu Jiețul ce vine dinspre E din zănógele Parângului, și merge de se întâlnește cu Jiul românesc din jos de Petroșani (605 m. d. n. M.). Jiul așa format, intră într'o vale îngustă, *Surdcul*, improprie nu numai mersului ómenilor, dar chiar apelor cari sunt nevoite în timpul viiturilor mari să se înalțe mult în sus pentru a-și găsi loc în vale.

Fig. 50. Pasul Surduc pe Jiū.

Nicăeri n'am văzut desfășurate cu atâta măiestrie în acelaș cadru cele trei podôbe ale pământului: munții, pădurile și apa, ca în această trecătoare.

De la vama Păiuș, până la Bumbesci (30 km.) voiajorul nu întâlnește nici o urmă de locuință, afară de mănăstirea Lainici construită pe o terasă adăpostită a riului. Păduri de fagi și de brazi acoperă clienele, ce se înalță regulat până la înălțimi amănitoare, coronate de prăpăstii de calcare. Ne uităm cu frică în sus, la stâncile eșite din zid gata să se rupă și să se prăvale pe noi.

Dar ce șgomot se aude înaintea noastră? Par urletele unei vijelii năprasnice și amestec de glasuri, de bubuituri de tunuri. Ai crede că-ți peirea lumei... Este Jiul, puternicul Jiū, care se sbate și strigă, sugrumat între două stânci uriașe, căci în patul riului sunt numai stânci de o duritate ce-și bate joc de ciocan. Pe lungile drumuri ale pietrilor, (conuri de dejecție, potmoliri) pe unde descind primăvara avalanșe de zăpadă, distrugând pădurile, se precipită blocuri colosale în riū, de-l face să sară și să urle, să clocote, s'arunce în văzduh clăbuci albi, bulgări de zăpadă. Aceste prundișuri reduc pe une-locuri lărgimea fundului văii numai la 10 m.

DE MARTONNE.

După ce ese din munți, Jiul merge de-a curmezișul depresiunii subcarpatice cotindu-se spre V și în acest cot

primesce pe drépta pe *Bistrița* unită cu *Tismana* și altele, ce scobóră din m. Vulcan. La *Tismana* e o cascadă renumită, apa eşind chiar de sub mănăstire. Tóte pâraele ce vin din acéstă parte străbat masivele calcare de la marginea munților prin chei sélbatice: ch. Vaideni, Dobrița, Runcu, *Tismana*, etc. urmând adesea drumuri subterane.

De la confluența acestora se îndréptă spre SSE, primesce pe *Gilortul* ce scobóră din m. Parîngu, apoi pe *Motru* ce vine din *Piatra Cloșanilor*, și în fine pe *Amaradia* pe stânga, ce ieă început dintre déluri și întâlnește Jiul mai sus de Craiova.

Motru și afluenții lui: Coșuștea, etc. curg printr'o regiune karstică renumită în N Mehedințului; mai ales în jurul Băiei de Aramă, Balta și Ponóre, abundă fenomenele karstice: peșteri (Cloșani, Cerna, Balta) doline (coifuri), în jurul satului Ponóre, riuri subterane, cum e Motru sec, Topolnița, Balta, Bulba, etc. și mai ales minunat e podul natural de la Ponóre. (fig. 19).

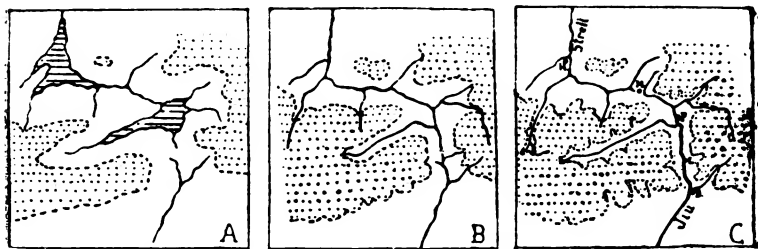
La vale de Craiova Jiul se îndréptă spre S, face multe coturi în lunca lui cea largă, și se varsă în Dunăre la Bechet, făcând o cascadă de 2 m. la Zaval. De câți-vă ani Jiul și-a schimbat gura principală mutând-o cu vre-o 17 km. mai spre apus, constituind ast-fel o deltă fluvială. O gârlă mică pune în comunicare apele bălței Nedeia cu Jiul în sus de bifurcarea lui.

De la Craiova la vale adâncimea Jiului ajunge până la 5 m. și s'ar putea face navigabil.

Un fapt geografic foarte curios e răsbaterea Jiului de-a curmezișul lanțului Vulcan-Parîngu. Când privești depresiunea Petroșani de pe vre-unul din virfurile vecine, nici nu poți presupune o deschidere a apelor spre S. Culmile dinspre V sunt așa de jóse și curmătura Merișor așa de largă, în cât credem că apele Jiilor fug pe acea deschidere ca și privirile noastre.

Și în adevăr odată Jiul a curs pe acolo, pe valea Streiului la Mureș, căci mai întâiū basinul Petroșanilor a fost un lac în care veniau apele dimprejur; în acest lac s'aũ depus mari depozite de lemn, cari constituie ađi importante zăcăminte de lignit de aci. Când s'a format basinul Hațegului, prin mișcările terenului, apele din 'basinul interior

s'au scurs spre N. (Fig. 51 A) In acelaş timp însă născându-se depresiunea subcarpatică de la Bumbesci, un riū care curgea spre S a început să rōdă mai cu putere stāncile, cāci inclinarea lui erā mai mare. Cu tim-

E. d. M.

Fig. 51. Schemă de schimbările Jiulul, din epoca neogenă (terțiară) A și actuală C. Ce-ī punctat e peste 1000 m. H=Hațeg, M=Curmătura Merișor, P=Petroșani, L=Lainici, B=Bumbesci.

pul a ajuns și a răpit căți-vă din afluenții Streiului, formānd Jiul așā cum îl gāsīm ađi. (Fig. 51 C.). Totul a fost finit inaintea topirii ghețarilor cāci materialul ros de ghețari a fost scos și depus la Bumbesci și constituie o parte din terasele Jiulul.

Oltul (600 km.) e unul dintre riurile cele mai importante ale țerilor romānesci. Isvorānd în Transilvania în m. Gherghiului, Oltul a deschis larg drum de comunicațiune între cele douē țeri ce strābate. Oltul și Mureșul sunt riurile cele mai cāntate în poesiile populare.

El isvorēsce din Hāsmășul mare (Nagy Hagymás), din dreptul isvōrelor Mureșului, de care e despărțit printr'o colină fōrte jōsă. Curge spre S în lungul cāmpiilor Ciucului, strābate un prag de munți pe la pōlele Budōsului, pe care-l rupe de la Harghita, parcurge pe la margine țera Săcuilor, dincotro primesce pe *Fékete Ugy* (Pārāul negru); de asemenea udă pe la N țera *Bārsei* și primesce pe acēsta tocmai în momentul de a intrā într'o vale îngustă între m. Perșani și m. Barotului. Cānd ese din munți primesce pe *Homorodul*, apoi se alungesce, pe la marginea de N a cāmpiei Făgărașului (țera Oltului) pānā în cāmpia Cibinului, unde primesce pe *Cibinul* ce scobōrā din m. Cindrel, încărcat cu *Hārtibaciul* (Haarbach). De la unirea cu Cibinul, Oltul intrā și el într'o vale ea Jiul, vale strāmță

și prăpăstioasă lungă de 48 km. Valea e la început strâmtă pe unele-locuri numai de 100 m, se lărgesce mai la vale de se pot așeza numeroase sate dealungul ei (Câineni, Sărăci-nesci, Racovița, etc.). Tocmai aproape de ȧșire, în regiunea delurilor, se ridică în drumul apelor câte-vă cōste încli nate, Urzica din m. Coziei, ce-l silește să facă două coturi la Cărlige, și să curgă furios într'o albie fōrte îngustă.

Fig. 52. Oltul la vale de confluența cu Lotrul, în sus de Cărlige; în fund se vede m. Urzica.

În interiorul Carpaților aproape de marginea sudică, Oltul primește din dreapta pe *Lotrul* mărit cu *Latorița*, râuri renumite și pentru frumusețile regiunilor ce parcurg, scobōră în cascade splendide din zănoģele Parîngului, și

pentru avuțiile din văile lor: lemne și metale prețioase. În stânga și cam în dreptul Lotrului, găsim râul *Groșilor* ce ocolesc masivul Coziei.

Drumul înainte pe valea Oltului eră foarte greoiu; trebuiau 6 și 8 boi pentru a trage povara peste stânci, în cari și azi se mai cunosc urma rôtelor carelor. Și de multe ori prin valurile mari, când Oltul venia furios, luă povara din care la vale sau carul cu totul; astăzi chiar podurile pe lanțuri nu sunt sigure. Cu toate acestea, multă lume s'a adăpat la apele lui. Pe el în sus a venit oștile lui Traian spre inima Daciei, și mai apoi au construit o șoseă; pe aci au năvălit Turcii de mai multe ori în Ardél și pe aici se făcea marele comerț cu țările maghiare. Azi o șoseă pitorească și o cale ferată cu podurile lor de fer, defăimază valurile tot furioase dar fără putere ale Oltului și aduc în sâlbătăcia văii lui lustrul civilizațiunii.

La vale de Călimănesci Oltul curge aproape direct spre S, domolindu-și apele, făcând o mulțime de coturi în lunca lată și lăsând numeroase insule între brațele sale. De la Slatina se îndreaptă spre SSE despărțindu-se mai la vale în două: Oltul merge tot pe partea dreaptă a lunci, iar Siliu alungesce malul stâng al lunci până aproape de gura Oltului la T.-Măgurele, unde Oltul se varsă prin două guri.

Printre afluenții Oltului avem mai principalii pe dreapta: p. *Olănescilor* în a cărui vale sunt stânci de gresie, pilele, roșe ca piramide foarte țuguiate; p. *Bistriței* ce scoboră tocmai din m. Căpăținei, străbate prin chei cu peșteri renumite imponentul masiv calcar de la Bistrița, din care es de-odată numeroase isvóre puternice. Apoi *Oltețul*, cel mai lung afluent al Oltului, isvorăște din m. Lotrului, străbate printr'o chee impracticabilă cu numeroase peșteri, piatra Polovracilor și curge direct spre S; apoi unindu-se cu Cerna se cotesce spre E ca să întâlnească pe Olt. La S de Oltețu mai găsim un mic afluent, *Tesluin*.

Afluenții din stânga, afară de *Topolog* ce vine tocmai de sub Negoiu, nu sunt însemnați întru nimic.

De aici încolo nu mai putem străbate decât cu piciorul; tot mun'ele e crăpat de sus până jos și pe fundul acestei tăieturi, între înalții pârâi de piatră, s'asvirlé undele, bătându-și vijelios nahlapii de stânci cu un sgomot asurđitor. De pe fundul acestei prăpăstii ne uităm cu gróză

în sus, unde se zărește un petio de cer sprijinit ca un capac albastru pe crestele ascuțite ale înaltelor ziduri, ce ne îngrădesc în umbra lor vecinică. Pe ici pe colea, pe un colț sau dintr'o crăpătură, apar ramurile verzi închise ale unui brăduț, strimb și chireit, mirat și el de fioroasa singurătate în care se găsește, întinzându-și catenele-i triste în așteptarea zadarnică a unei raze de soare. Iar pe alătura în câte-o gaură ascunsă între țăncuri se aude din când în când filfiitul și țipelele puilor vr'unui vultur, ce de mulți ani își are cuibul acolo.

Cheia Bistriței de VLAHUȚĂ.

Interesantele probleme geografice ce le întâlnim în cursul Oltului se explică în acelaș fel ca și la celelalte râuri la cari se găsesc aceleași fenomene geografice. De ex. câmpiile ce le străbate Oltul sunt formate în același fel ca și câmpia Hustului, ce o străbate Tisa; traversarea Carpaților de către Olt se datorește de sigur aceleleași cauze, care a făcut ca Jiul să străpungă lanțul acestor munți.

Oltul nu e navigabil decât pentru vase foarte mici și acesta numai la gura lui. De s'ar regulă cursul lui am face una din arterele comerciale principale ale Munteniei. Mai ales regiunea dintre munți e foarte periculoasă, la Cărlige și în sus de Căineni; totuși plute vin pe dinsul de departe din Transilvania.

Vedea și Teleormanul își au începutul în regiunea delurilor, curg spre SE separate și se unesc tocmai aproape de Dunăre, dar nu se varsă direct în aceasta, ci merge vre-o 60 km. pe partea nordică a luncii Dunării până la Giurgiu sub numele de gârla Cama, închidând ast-fel ostrovul Ramadan. Sigur că gârla Cama e un pat vechi al Dunării.

Argeșul își culege isvórele din zănógele Caprei și curge direct spre S, atât în regiunea munților cât și într'a delurilor. Când ese din regiunea delurilor se dirijază spre SE și aproape de Dunăre face un cot spre E, merge vre-o 40 de km. paralel cu Dunărea și apoi se varsă în ea la Oltenița. Afluenții lui din partea dréptă sunt puțin însemnați: *Néjlovul* cu Glavaciocul, ambele râuri din coline și șesuri.

Afluenții de pe stânga, încep sau din munții înalți sau cel puțin din regiunea delurilor. Amintim pe *Rîul Dórnei*, ce isvoréște dintre Ezeru și m. Făgărașului, unit cu Rîul Târgului ce aduce apele m. Ezerului.

Dâmbovița isvoréște din zănógele de N ale Ezerului, face un ocol pe la N în jurul acestui masiv; în dreptul

Pietri-Craiului intră într-o chee foarte strâmtă și sălbatecă, renumită prin pozițiunile ei pitoresce, din care iese tocmai la Podul Dâmboviței. Când iese din regiunea munților, se dirige spre S, apoi la câmpie spre SE aproape paralel cu Argeșul pe care-l întâlnește tocmai la cotul lui aproape de Dunăre.

Regiunea munților parcursă de Dâmbovița, e renumită prin localități pitoresce: cheia Dâmbovicioarei cu pescera renumită și izvoare puternice, cheile Ghimbavului cu riuri subterane, Rudărița, riul subteran în partea P.-Craiului unde sunt numeroase pesceri, basinul de scufundare de la Podul Dâmboviței (Fig. 53), etc.

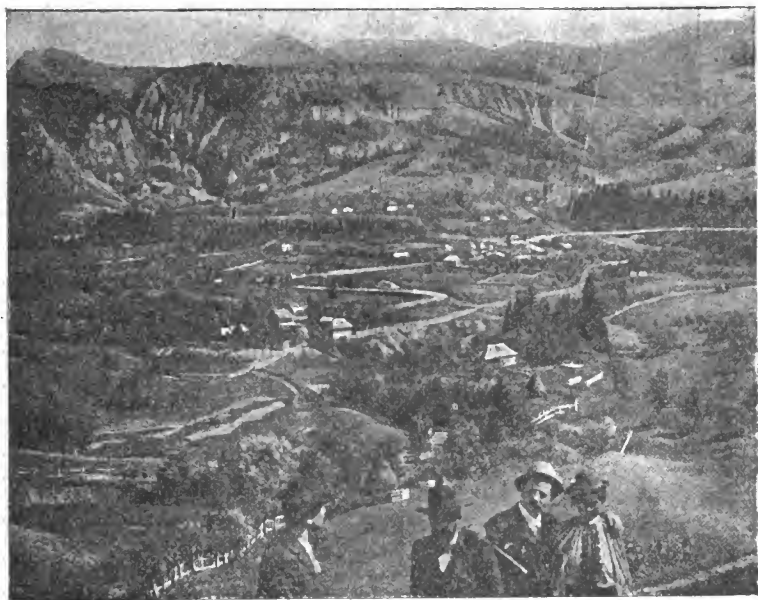

Fig. 53. Podul Dâmboviței, basin de scufundare în zona calcară de la Dâmbovicioara. În fund se vede marginea muntelui cu crăpătura cheii Dâmboviței.

Dâmbovița udă, în cursul ei prin șes, Bucureștiul, și-l alimentează încă cu apă de riul; s'a propus însă să se aducă apă pentru alimentarea capitalei chiar de la izvoarele ei, ceea-ce s'ar fi îndeplinit de nu ar fi fost și considerațiunile strategice.

Ialomița isvorăște din Bucegi, (Fig. 54) curge spre S trecând și ea prin chei renumite: ch. Ialomicioarei (Fig. 55)

Fig. 54. Obârșia Ialomiței.

Fig. 55 Cheile Ialomiciorei.

unde se găsesce peștera renumită cu multe bălți și lacuri interne, iar de sub ea ese un isvor foarte puternic; cheile Tătarului, ș. a. Când ajunge aproape de câmpie deviază spre SE și se cotesce din ce în ce spre E, parcurgând Bărăganul în această direcțiune printr'o vale îngustă și puțin adâncă. Înainte mergea câțiva km. paralel cu Dunărea și se vărsa la Gura Ialomiței; ați se varsă direct în Dunăre. Afluenții Ialomiței sunt toți pe partea stângă, unde semnalăm pe:

Prahova ce curge printr-o vale foarte populată și plină de fabrici. Aprópe de câmpie ieă direcțiunea spre E, primesce pe *Teléjenul* ce isvorésce de pe clina de S a *Ciucașului*, și mai la vale pe *Cricov* și apoi se varsă în *Ialomița* la marginea adevăratului *Bărăgan*. La isvórele *Teléjenului* e o vale mare, însă sécă, v. *Stăneii*, în care apar de odată de sub stâncile de conglomerat numeroase isvóre cristaline.

E de observat că rîurile *Munteniei*, cât timp curg în munți și délurî, aű direcțiunea aprópe S, transversal lanțului *Carpaților*. De îndată ce se apropie de șesul *Munteniei* deviază spre SE, curg perpendicular pe linia de nivel de 100 m. și deviază cu atât mai mult cu cât mergem mai spre răsăritul *Munteniei*, unde găsim *Ialomița* curgënd chiar spre Est. Acésta demonstrează vedit că șesul *Munteniei* e uniform înclinat spre SE, ba chiar în partea dinspre cotul *Dunării* spre E. Acest fapt se vede chiar și la pâraele ce aű începutul lor în zona délurilor saű a câmpiei, cum e: *Călmățuiul* dintre *Olt* și *Vedea*, care se varsă în balta *Suhaia*; *Mostiștea*, óre-când un pârăű însemnat al *Bărăganului*, aű un șir de bălți și mocirle închise prin aluviuni de ale *Dunării* și *Călmățuiul* din jud. *Brăila* ce merge direct spre E, când nu sécă în drumul spre *Dunăre*.

Pe de altă parte, aprópe tóte riurile, când se apropie saű după ce intră în lunca *Dunării*, se dirig paralel cu *Dunărea*, ca și cum ar fi trase de acésta în cursul ei. Acésta se explică, ca și la afluenții *Tisei*, prin aluvionarea luncilor la confluență formând grindurî pe cari din vreme în vreme le mai mănăncă pe unele locurî, stabilind gurî mai directe. Așa s'a întimplat cu gura *Jiului*, a *Oltului*, *Vedei* și mai ales cu a *Ialomiței*, care în urma unei inundațiuni a *Dunării*, a rupt limba de pămînt ce o separă și s'a unit direct.

Siretul (535 km.) ieă început în *Bucovina*, avëndu-și isvórele în văile paralele ale muntelui *Lungu* din marginea lanțului carpat; face un cot în semicerc pe la N și când a eșit între délurî se îndrěptă spre SSE, făcënd multe coturî în lunca lui largă. El ieă *Moldova* dealungul prin mijlocul ei și se aruncă în *Dunăre* între *Brăila* și *Galați*.

În lungul său drum, Siretul prinde toate apele ce se scurg din Carpați, fiind pentru Moldova ceea ce Dunărea e pentru Muntenia. Siretul poartă plute în josul apei și vase mici; dacă ar fi navigabil, el ar fi una din căile cele mai principale ale Moldovei.

Între afluenții lui numărăm :

Suceva pleacă din inima munților din fața isvórelor Vi-zăului, curge mai întâiu spre E, apoi când ese pe podiș se dirige spre SE și se aruncă în Siret mai jos de granița românească.

Moldova își adună isvórele, *Moldova* și *Moldovița*, dintre obcinele Bucovinei și se dirige spre SE, primind pe teritoriul românesc pâraul Némțu, și vărsându-se în Siret lângă Roman.

Bistrița își are isvórele în căldările nordice ale m. Rodnei, între isvórele Tisei și Someșului, curge spre SE, după o linie ce e prelungirea Tisei, într'o vale scobită în mijlocul Carpaților și în lungul lor. Ea face câte-va coturi transversale, unul la Dorna și altul la Bicz, trece câte-va chei înspăimântătoare (Tóncele, etc.) și ese între deluri la Piatra-N.; de aci urmăzează direct spre SE până la Siret. Valea Bistriței e una dintre cele mai frumoase văi: când chei strâmte și prăpăstioase, când luminișuri largi, populate și bogat împădurite. Bistrița mai e importantă prin lemnăria ce se transportă pe apa sa și a afluenților săi, precum și prin aurul ce-l conține nisipurile sale, de unde numele în Bucovina de «Bistrița aurie» (die goldene Bistritz).

Tóncele . . . Tóncele e cataractul cel mai periculos de pe totă întinderea Bistriței. Strinsă între doi munți înalți și stâncoși, printre cari abia răsbate lumina zilei, ea ferbe din fund și până în față ca și când ar curge pe o albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespusă și un popor de stânci ies ascuțite din sinul Bistriței înspumate, din fundul clocotitor, și sfășie în sdrențe totă panza apei. . . Ca 'n bolți răsună urlatul valurilor între înaltele maluri de piatră. Vai de plutașul care n'ar ști să cârmuască pluta pe acolo! Când nevoia îl silește să trecă prin Tónce, el se pregătește ca de război; cercă mai întâiu cârma; își suflecă mânecile și-și face semnul crucii. Cum a intrat pluta în Tónce, torentul a și luat-o într'un vâlmășag de spume, și purtată ca o scoică pe cres-

tele valurilor, ea s'acufundă, se ridică, se sfâșie și se frământă într'o luptă nesfârșită; e de-ajuns o singură greșală de lopată pentru ca dintr'însa să nu mai rămăie de cât țândări.

N. GANE.

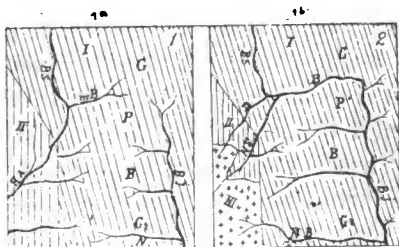
În drumul ei primesce pe dreapta o mulțime de afluenți, ce plăcă din Transilvania, îmbucătățesc lanțul C. oriental și se adaogă undelor spumegose ale Bistriței. Avem: Dorna ce isvorăște din clina de N a Călimanilor, se aruncă în Bistrița tocmai unde acesta face primul cot spre NE; Négra Șarului și Négra Broștenilor ce isvorăsc din Călimani; Bistriciôra isvorăște din munții Gherghiului în dreptul isvórelor Mureșului, tae transversal culmea Carpaților, și se aruncă perpendicular în Bistrița; Bicazul și Tarcăul sunt mai mici.

Pe stânga primesce în regiunea delurilor un singur riú mai important, Cracăul.

Valea Bistriței e una dintre cele mai curioase din tot șirul Carpaților: e o vale longitudinală șirului Carpaților, și cară prin două coturi în unghiú drept tae de-a curmezișul șiruri de munți înalți, făcuți din pietre foarte tari. Studiile geografice au arătat că Bistrița superiôră era un afluent al unui riú important din Transilvania, Mureșul, unde mergea după valea Negrei Șarului și numai printr'o erupțiune a vulcanilor din Transilvania ce au ridicat munții Calimanii, apele au fost nevoite să-și schimbe drumul.

Atunci apele Bistriței superiøre precum și altele ce se uneau cu Négra Broștenilor, sau Bistriciôra, au tăiat în multe bucăți culmea ce legă Giumălăul și Rarăul cu m. Dornei și Grințieșului. (Fig. 56). Un fenomen de eroziune pôte a făcut ca apele Bistriței centrale să tae Stănișôra și să iasă pe la Piatra în regiunea delurilor Moldovei.

Trotușul ieă nascere din munții Ciucului în dreptul isvórelor Oltului, curge spre SE tăind de-a curmezișul și m. Tarcăului și a Berzunțului. Când ese între deluri primesce în stânga pe Taslăul, ce curge într'o depresiune

După S.ATHANASIU.

Fig. 56 Schemă de schimbările văii Bistriței: 1ª înainte de ridicarea Călimanilor, 2ª actualmente.

subcarpatică foarte caracteristică ; pe drépta numără ca afluenți pe : Uzu ce vine tot din munții Ciucului, pe Oituz care isvoréște aprópe din țera Sécuilor și taie culmea munților de-a curmezișul.

Putna isvoréște din munții Vrancei, curge cu multe cotituri spre E, primesce pe Sărata din o depresiune subcarpatică și aprópe de lunca Siretului primesce pe Milcov, pârâiașul ce a fost mult timp despărțitor de frați.

Rîmnicul Sărat isvoréște tot din munții Vrancei; când ajunge în regiunea délurilor face un cot spre S și apoi se întórece spre NE de întâlnesc Siretul.

Buzéul isvoréște în Transilvania, din văile prăpăstioase nordice ale Ciucașului, cotesce pe la întorsătura Buzéului, taie lanțul Carpaților curgênd spre SSE. În țără primesce pe Bâsca (mare și mică) ce vine tot din Transilvania, se cotesce spre E, și primesce pe Slănic. Când ese în regiunea délurilor, face un cot pe la S paralel cu al Rîmnicului și se aruncă în Siret unde începe lunca foarte lată a acestuia.

Direcțiunea Rîmnicului și Buzéului arată că câmpia Munteniei e înclinată de acéstă parte spre NE.

Siretul curge în acéstă parte aprópe de malul N al luncii, probabil nu numai din cauza isbirii apelor Rîmnicului și Buzéului, ci și din cauza înclinării generale a solului.

Afluenții de pe partea stângă a Siretului, afară de unul singur, *Bârladul*, sunt neînsemnați cu totul. Bârladul strânge prin arcuirea sa toate apele Moldovei de SE, între care semnalăm pe drépa : Tutova și Berheciul, cu Zeletinul: pe stânga : Vasluiul și Crasna.

Prutul isvoréște din Galiția, de pe clina nordică a Ciornahorei în dreptul isvórelor Tisei și curge în munți spre N tăind de-a curmezișul numeroasele șiruri paralele lanțului principal. Cum ese pe podișul Galiției se cotesce și ieă direcțiunea spre E până la Rădăuți, apoi spre SE și în fine spre S. dând în Dunăre la cotul din NV Dobrogei, între Galați și Reni. Prutul e al treilea rîu lung al țărilor românesce, (după Tisa și Mureș) și din cauza slabei înclinări a luncii sale e nevoit ca și Tisa să facă numeroase coturi.

Pe Prut nu plutesc până acum decât vase mici și plute; acum este instituită o comisiune pentru regularea cursului acestui riū.

Prutul e riul pe ale cărui țărături n'a înflorit nici un oraș, și din câte scaldă pământul românesc, e singurul pentru care blânde doine ale poporului n'au găsit nici o vorbă de bine. E tristă la vedere apa lui lată, molăe, vecinic întunecată; triste sunt și văile pe cari le străbate, triste sunt și amintirile pe cari ni le deșteaptă. Pe aici s'au repezit pustii-torele hórde de barbari asupra noastră și Europei. VLAHUȚA.

Basinul lui e foarte restrâns, din cauza Siretului și a Bârladului îi rămâne puțin afluenți și numai din centrul Moldovei. El primește în cursul superior pe *Ceremuș*, compus din Ceremușul negru și Ceremușul alb. Direcțiunea acestor două pâraie e la început longitudinală și paralelă Carpaților și se deschid înspre N. După unirea celor două isvóre, Ceremușul se dirige spre NE, tăind de-a curmezișul lanțurile laterale ale Carpaților și se varsă în Prut, la intrarea acestuia în Bucovina.

În Moldova primește pe *Jijia*, ce curge aproape paralel cu Prutul, după ce primește pe Melet în intră în lunca Prutului, se unesc apoi cu Bahluiul ce vine dinspre NV și mai merge o bucată tot paralel cu Prutul, pe sub malul de apus al luncii lui. Mai la vale Prutul primește încă câțiva mici afluenți pe: *Prutețul* și *Elanul*.

Din drépta Prutul, ca și Siretul, nu primește nici un afluent mai însemnat; cităm pe *Sărata*, ce vine în o direcțiune paralelă cu Bârladul.

La gura Prutului, în drépta, se întinde în lunca sa largă, lacul Brateș, bogat în pesci și raci; în lungul luncii mai sunt câte-va lacuri dar neînsemnate, ca Fălciu, etc.

Afluenții ce Dunărea primește pe drépta, scobóră din Balcani prin văi adânci, scobite în podișul bulgar. Cei mai importanți sunt:

Timocul rezultat prin reunirea T. negru și alb (țârni și beli T.) curge spre N într'o vale dintre Golubinie planina și Zaglavacica pl. Când iese pe podiș se dirige spre NE vârsându-se în Dunăre între coturile ce le face în jos de

Severin. Lom, Ogast, și alții mai mici curg în aceeași direcțiune.

Iskerul e cel mai însemnat rîu al Bulgariei; el nasce într'o depresiune mare dintre Rilo-dagh și Balcani, taie pe aceștia de-a curmezișul, ca și Oltul pe Alpii Transilvaniei, și se îndreptă apoi spre NE vîrsându-se în Dunăre mai sus de gura Oltului.

Vidul e interesant prin faptul că parcurge teatrul războiului din 1877—78.

Osma, Iantra, Lom, etc. sunt rîuri ce scobor din Balcani pe drumuri foarte cotite, ca și cum caută o depresiune în mijlocul Bulgariei; unele din ele se pierd până la Dunăre, le înghite pămîntul.

Nistrul isvorêște din Carpații pîduroși ai Galiției centrale. Albia lui e săpată mai adînc ca a Prutului și e mai puțin înclinată, așa că apele lui se plimbă prin nenumărate coturi, mai mari și mai complicate ca ale Prutului și chiar ca ale Tisei. Cursul, lui de la Zalescic până la liman, e aproape de 3 ori mai lung decît cursul direct. El curge spre E paralel cu Prutul superior și apoi se dirige spre SE până la gura lui în liman.

Afluenții are puțini și numai în regiunea centrală a Basarabiei, îndreptați și asemenea dispuși ca și afluenții Prutului. Notăm pe: *Răutu* cu *Copăcianca* și *Çobolta* ce curg în direcțiunea SE cari, după ce se unesc într'o regiune josă plină de bălți, face un cot spre NE și apoi revine iar la direcțiunea de SE până în Nistru. *Cialucu*, *Bîcu* și *Botna* curg prin centrul Basarabiei în văi paralele, drept spre SEE. Din partea stîngă Nistrul primesce mai mulți afluenți neînsemnați.

Apele din sudul Basarabiei se adună în rîuri ce curg spre S, între cari avem: r. *Cahul*, *Ialpug*, *Katalpug*, *Kirghij-Khitai* și cel mai însemnat e rîul *Galben-Kogălnic*, ce vine tocmai dintre Prut și Bîcu și se varsă în l. Conduc unde se varsă și rîul *Sărata*. Tote aceste rîuri se varsă în lacurile și limanurile cu același nume.

Rîurile Dobrogei sunt foarte neînsemnate ; nici ploî nu cad tocmai multe în această parte, dăr nici teren larg nu e pentru nascerea rîurilor mari.

Mai însemnate sunt: *Taița* ce isvorăște dintre d. Greci și d. Isaccei, curge spre SE, primesce pe *Telița* dinspre N și se varsă în laguna Rasim prin intermediul lacului Babadagh. Mai la S avem pe *Slava* ce se varsă în lacul Smeica al lagunei Rasim.

Spre Dunăre merg pârae și mai puțin însemnate căci mai tótă vara sunt seci ; cităm pe *Cerna*, ce scobóră din d. Cernei la S de Greci, și *Picineaga* mai la S.

L A C U R I.

Afară de lacurile din lunca Dunării și altor cursuri de apă și limanurile de la marginea mării, mai găsim în interiorul țărilor romănesci și alte lacuri ce aparțin la diferite categorii.

I. Lacuri montane. a) Lacuri de ghețari (Meeraugen, ochiuri de mare, din cauză că apa le e albăstrue) în zănoagele foștilor ghețari ca : lacul Bucura în munții Retezat din care iese Jiul românesc ; lacul Mândra (Roșiile) din care iese Jiețul și Gâlcescu (Fig. 57) din care plécă Lotru, tóte în Parîngu ; lacul Capra, din care plécă Argeșul, Bulea, Avrigelu, Podraga, Buda, în munții Făgărașului ; Iezerul în munții lezerului. Pe lângă acestea sunt numeroase lacuri în m. Rodnei, Călimani, Ciornahora, etc.

Sunt o minune pentru munții înalți aceste ochiuri de mare. Acolo unde ai crede virful munților se deschid căldări surprîndătoare, înconjurate de părăi verticali, a căror dungă înaltă de sute de metri se oglindește în luciul apei. Grămețile de bolovanî din jurul lacului, nămeții de zăpadă și ghiață ce înaintéază cu un capăt sineliu în apa limpede și albastră-négră, liniștea ce domnesce împrejur și care se vede în fața apei. Totul te impresionează așa de adânc că te cređi pe tărîmul celalalt, al basmelor, iar peticele albastre de apă par întocmai ca niște ochi fără fund, nepătrunși, ai pămîntului sêlbatec.

b) Lacuri în cratere vulcanice : S-ta Ana din munții Búdös (Fig. 8) e unicul în cuprinsul țărilor romănesci, deși regiunea vulcanică veche e foarte întinsă.

Fig. 57. Lacul Gâlcescu, lac de ghețari (1921 m.) în m. Parângului.

c) Lacuri provocate prin surpări de munți: lacul Roșu pe Bicz; sau lacuri provocate de oameni pentru îngrămădirea apei ce servă la transportarea butucilor de brazi: lacul Vidrei, lacul Voinesei pe Lotru, lacul Rudăriței, lacul Sebeșului și pe toate râurile unde se exploatează păduri.

Lacul Roșu este al doilea lac mai însemnat (primul e lacul S-ta Ana) al Carpaților noștri de la răsărit. El are o lungime de 2200 m. și e cam de 150 m. de lat, fiind așezat la o înălțime de 995 m. peste nivelul mării. În apa lui se află mare mulțime de păstrăvi. Lacul Roșu nu este vechi, el s'a format în timpurile mai noi, după credința oamenilor de pe Bicz la anul 1838, probabil prin surparea unui dél, tăindu-se prin acesta apa Biczului și formându-se astfel lacul. Pădurea ce s'a aflat în acest loc, a fost năpădită de apă, din care și acum se ridică peste suprafață, printre alge (lâna brâslei) virfurile brașilor uscați, prezentându-ne o privire ôre-cum înfiorătoare. S. MOLDOVAN.

Afară de aceste lacuri montane mai găsim încă și următoarele: lacul Siriului în munții Buzăului și ezerul

Negrilescî din munții Apusenî, etc. a căror origină însă nu e bine stabilită.

După două césuri de suit trăgănat eşim deasupra, în lumina veselă de pe «Fetele Siriului». Stă sórele la nămezi. Peste înaltul cuprins domnesce o linişte Dumnezeiască. Uimiţi ne uităm în apa lucie, în adâncul albastru al acestui crâmpet de cer încopcit în stânci la picíorele nóstre, şi o clipă trăim în basme. Aici, spun ciobanii că vin vulturii primăvara, de beaŭ apă ca să întinerescă, aici îşi învaţă puif să sbóre; deasura acestei oglinđi fermecátóre mijesc de somn cu aripile întinse trufaşii regî ai înălţimilor.

VLAHUŢA.

II. Lacurî de stepă saŭ lacurile sárate răspândite pe Bărăgan şi în Pusta ungurésă.

a) Lacul Amara, Fundata, Tătaru, lângă Ialomiţa; Ianca, Lutu alb, Iazu, Balta albă, în regiunea rîului Buzeu, Lacul dulce şi Lacul sárat, lângă Brăila.

Fig. 58. Lacul Băneasa, în regiunea şesului Munteniei aprópe de Bucurescî.

b) Câte-vă scursorî din regiunea Bărăganului şi Burnasului ca Colentina, Moştiştea, Călmăţuiul din Teleorman şi Călmăţuiul din Brăila, din cauza puţinei înclinaţiunii a albiei lor şi prin potmolirea deschiderii în lunca Dunării, se transformă într'un lanţ de lacurî carî faţă de lipsa de apă şi seceta ce domnesce în aceste deşerturî, aduc marî servicii locuitorilor şi variaţiune în aspectul regiunii.

C L I M A.

După pozițiunea sa geografică România și toate ținuturile românești ar trebui să aibă o climă temperată dulce; însă situațiunea lor cu totul în interiorul continentului, relieful lor așa de variat: cu un lanț de munți înalți (ce separă o parte din ele la centrul Europei, o alta către Orient în continuitate cu Rusia meridională), cu podișuri brădate de lunci largi paralele și câmpii joase pe la periferie, dispozițiunea văilor spre S, spre E sau V, etc; toate acestea influențază mult manifestările meteorologice și aduc orecări modificări în clima ce am deduce-o numai după datele geografice. Factorii principali, cari trebuiesc considerați în stabilirea climei unei regiuni sunt: mersul temperaturii, regimul ploilor și vînturilor; pe lângă acestea, seninătatea cerului ori inversul ei, nebulositatea, cantitatea de apă conținută în aer (starea higroscopică) și alte fenomene meteorologice, pot da orecări note caracteristice pentru climă.

Temperatura. Prima cauză care face să varieze temperatura în două puncte ale unei regiuni este înălțimea; în Transilvania s'a constatat că pentru fie-care sută de metri în sus temperatura scade cu $0^{\circ}5$, vara mai mult, iérna mai puțin; cam aceeași valóre s'a constatat și pentru Muntenia. Urméază dar, că în socótele temperaturii și în genere a climei unei țări trebuie să ținem sémă pe lângă latitudine și de înălțimea regiunii deasupra nivelului mării. Din punctul de vedere al orografiei și nivelului general am deosebit în ținutul dintre Nistru și Tisa următoarele regiuni: Carpații, podișul transilvan, regiunea délurilor, podișul moldován, délurile Dobrogei, șesul Munteniei, Bugécul și Pusta ungurésă.

Temperatura medie anuală a munților înalți nu e cunoscută, dar e superióră lui 0° căci nicăeri în Carpați nu există zăpezi perpetue; zăpada cădută iérna se topește complet în vara viitoare. Numai prin crăpăturile munților,

prin căldările ferite de sôre, prin peșteri și doline adânci, se menține zăpada de la un an la altul, formând sloi de ghiață sau ghețari în miniatură (peștera de ghiață de la Scărișoara din Bihor).

În Transilvania cu Maramureșul temperatura medie anuală e 8°3; în Moldova, Basarabia și Bucovina 8°4; în Oltenia 9°5; în Dobrogea 10°5; în șesul Munteniei și Pusta ungurască 10°5; ceea-ce ne dă ca *temperatură medie anuală a ținutului dintre Nistru și Tisa afară de munții înalți*, 9°5. Cum vedem nu e mare diferență între temperaturile medii a diferitelor regiuni; totuși constatăm că cea mai mare căldură domină în regiunea de S pe întinsele șesuri ale Bărăganului a Pustei și Dobrogei.

Pentru a căpăta o idee mai precisă de răspândirea căldurii pe suprafața acestui ținut, trebuie să cercetăm o hartă cu isoterme anuale (vezi harta climatologică). Constatăm atunci că cea mai înaltă temperatură domină pe șesuri unde ajunge în Pusta și Bărăgan până la 11°6, nu pentru că ele sunt mai spre S, căci isoterma de 10° o vedem suindu-se până la latitudinea Bucovinei, ci pentru că sunt deschise spre S, netede ca relief, departe de mare și fără văi adânci și adăpostite dinspre N de șiruri de munți. Pe văile mari—Dunărea, Mureșul, Oltul, Crasna, Someșul, Tisa, Jiul, etc.—o temperatură mai ridicată înainteză în regiunea delurilor și a munților; din contra, delurile și ramificațiile munților fac să scadă temperatura. Pe podișul Transilvaniei repartitiunea temperaturii e aproape uniformă, în câmpie e mai răcoroasă cu 1°. Destul de uniformă și scădută e temperatura pe uniformul podiș moldoven; la îmbinarea delurilor Moldovei cu munții, temperatura e însă mai scădută.

Considerând temperaturile medii pe anotimpuri constatăm ceva caracteristic întregului ținut românesc: *veri foarte căldurose și ierni foarte frigurose*.

	Munt.	Pusta	Oltenia	Dobrog.	Moldova	Basarab.	Bucov.	Transil.
Primăvara	9°6	10.9	10°3	9°5	8°8	7°6	8.5	8.1
Vara	20.4	22.7	21.2	21.4	19.6	17.8	19.5	19.3
Tomna	10.5	13.	11.4	12.9	9.7	8.1	10.6	10.6
Îrna	-2.3	-1.6	-0.9	0.4	-3.1	-1.6	-4.8	-4.5

Maximum și minimum de temperatură observate în diferite regiuni ajung temperaturi cu totul extreme.

	Muntenia (Giurgiu)	Pusta Ung. (Seghedin)	Bucovina (Cern.)	Basarabia	Bucuresei	Odesa	Sibiu
Max.	43°.	38°.	37°.	42°.	35°.	31°.	34°.
Min.	—36	—23	—38	—28	—16	—20	—17°.

Oscilațiunile termometrului cuprinde dar cam 70—80°, iar media lor 50—55°.

Primăvara și toamna — care peste tot e mai caldă ca primăvara — nu se depărtază mult de media anuală. Între vară și iernă însă — mai ales între luna Iunie și Ianuarie — găsim diferențe foarte mari, ce ajung în Muntenia în mediu până la 40°. (Iulie 30°, Ianuarie — 8°). Transilvania, Moldova, Bucovina, mențin aproape aceeași diferență, căci, deși verile sunt mai moderate în schimb iernile sunt mai reci.

În câmpia Munteniei și pusta Ungariei căldurile verii, a lui „Cuptor“, ridică termometrul de obicei până la + 40° iar frigul „gerul Bobotezii“ îl scoboră până la —25°.

Caracteristic, țărilor românești e și trecerea bruscă de la iernă la vară și vice-versa : ierna se continuă cu înghețurile ei târzii, cu zile reci și cu fulguri de zăpadă până în Aprilie, când temperatura se urcă brusc și la finele lui Mai încep căldurile tropicale. Toamna deși întru cât-vă plăcută și ale cărei zile calde se continuă une-oră până în Decembrie, succede brusc verii și de se întâmplă la început câte-vă zile reci, atunci ierna vine de-odată,

Temperaturi așa depărtate în aceeași regiune și treceri așa de brusce de la una la alta, nu se găsesc decât în regiunile din *mijlocul continentelor* deschise, unde nu sunt mări cari cu curenții lor să îndulcăască gerurile și nici munți cari să modereze verile. Marea Năgră fiind o mare închisă și lipsită de curenți nu are tocmai mare influență asupra climei noastre ; doar nu mai ierna la malul mării clima e puțin mai dulce.

Pentru Ungaria și centrul Europei sunt însemnate răcirile brusce cu îngheț și une-oră cu zăpadă ce se întâmplă între 10 și 15 Mai, din care cauză sfinții din aceste zile (12, 13, 14 Mai) s'au numit sfinți de ghiță (Die Eisheilige). Ast-fel de răciră brusce s'au mai constatat și în alte luni.

Caracteristic pentru clima unei regiuni e și timpul de înmugurire înflorire și înfrunzirea plantelor, precum și cel necesar pentru coccerea

cerealelor și fructelor, cari întrebuințază în tot-deauna o anumită cantitate de căldură. Căldura fiind mai mare în partea sudică, urmază dar că aceste fenomene ale vegetațiunii să se întimplă mai de vreme aci: înflorirea liliacului în lunca Dunării și Tisei se face cu 36 de zile mai de vreme ca la Dorna. Infrunzirea e în lunca Dunării cu 6 zile mai de vreme ca pe șes, cu 7 — 15 'ca în podișul moldoven și Transilvania, și cu 20 — 30 de zile mai de vreme ca la munți, Cócerea grâului are loc în Muntenia și Alföld în 100—105 zile, iar în Moldova de N și Bucovina trebuesc 110—115 zile cu temp. de 6°.

Dilele lungi căldurose de vară mai au caracteristic o înăbușală insuportabilă, provenită dintr'o presiune atmosferică mică; apoi vârtejuri ce înalță suluri de praf, precum și cerurile senine ce aduce aminte de cerul albastru al Italiei și regiunile Mediteranei. În Muntenia, Oltenia cu Banat și Pusta numărul zilelor senine e aproape jumătate din zilele anului, iar ceruri norate complet nu se văd decât iérna.

Regimul ploilor. Țările românesce sunt situate tocmai în regiunea cu vânturi și ploți neregulate din emisfera boreală.

Se constată totuși în cuprinsul acestor țări trei perioade importante: una de abundență în ploți, pe la finele primăverii și începutul verii (Maiu+Iunie au 20 de zile de plöie din cele 76 anuale); și două de secetă, la începutul tómnai (Septembrie+Octombrie, 9 zile) și iérna (Ianuarie + Februarie 11 zile).

În privința cantității de apă cădută în România avem: Maiu+Iunie 28%, Septembrie+Octombrie 14% și în Ianuarie+Februarie 10% din apa ce cade în tot anul. În Alföld: Maiu+Iunie 25%, Septembrie+Octombrie 14%, Ianuarie+Februarie 11%. În Banat, Basarabia și Bucovina se constată o mică abatere de la aceste cifre.

Apa ce cade pe pământ se socotesce în c. m. adică grosimea stratului ce s'ar fi format dacă nu s'ar fi evaporat în atmosferă sau infiltrat în pământ. Mai amănunțit avem :

	Primă- vara	Vara	Tómnă și Iérna	I.	F.	M.	A.	M.	I.	I.	A.	S.	O.	N.	D.	Total	
România	17cm.	20cm.	12cm.	11 ₅	37	30	40	56	67	95	66	42	39	49	43	44mm. 608	
Alföld	16	22	14	12 ₅	42	32	41	46	73	87	70	61	39	48	55	52	646

Regimul acesta are părți comune cu *regimul continental* ce domnesce în Rusia meridională: ploți vara și uscăciuni iérna; numai că la noi uscăciunea de tómnă e mai de vreme

și mai intensă ca cea de iernă, iar timpul ploios vine cu o lună mai de vreme. Transilvania de N, Bucovina și Basarabia au aproape totă vara ploișă iar ierna uscată, apropiindu-se dar și mai mult de regimul continental al Rusiei. Dacă ploile la noi ar cuprinde o lună din primăvară mai mult, și dacă seceta ar începe cu o lună mai de vreme, am cădea atunci în regimul caracteristic *regiunilor mediterane*; în unii ani Pusta, Transilvania și chiar Muntenia satisfac acestor cerințe, intrând ast-fel în cercul regiunii mediterane.

În mediū diferitele regiuni primesc :

Oltenia 75 cm., Muntenia 62 cm., Dobrogea 51 cm., Moldova 55 cm., Basarabia 46 cm., Bucovina 64 cm., Pusta 65 cm., Transilvania 67 cm. În total în România cade mai puțină plöie (61 cm.) decât în Ungaria și Transilvania, dar și în România cade mai multă la deluri decât la câmp (vedi harta climatologică.). Maximul cantității de plöie anuală într'o localitate pöte trece une-orî de 150 cm.

Regiunea munților primește până la 120 cm., câte-vă localități din regiunea delurilor primesc de asemenea până la 120 cm. ; în genere regiunea delurilor primește 70—90 cm., pe când șesurile, Dobrogea și Basarabia, de-abia primesc 40 cm., și pe unele locuri nici atât; ceea-ce e interesant de știut e că în Pusta cade mai multă plöe ca în Bărăgan, iar timpul de secetă nu se observă din cauza evaporării mari a bălților și mocirlelor.

Regiunile ploioșe, după cum se vede și pe hartă, stau în strânsă legătură dar cu orografia și cu temperatura, avënd 3 nuanțe corespunđtöre celor 3 regiuni principale : munți, deluri și șesuri.

Ploile de vară, pe lângă că sunt puține și rari, vin adesea förte repeđi cu furtuni teribile, cu grindină și rēcělă ce strică mult agriculturii. Au fost ploii cari au dat 32 cm., de plöie în 4 ore (la Cara-omer în Dobrogea) și una, absolut excepțională, a dat 20 cm. în 20 minute (la Curtea de Argeș); ast-fel de exemple sunt förte rari în Europa întregă, unde media ploii ce pöte cădea într'o ăi e aproape 10 cm.

Periödele de secetă sunt une-orî förte lungi spre dauna agriculturii și a avuției țerii. Au fost timpuri și locuri, când timp de 60 de ăile, în Dobrogea chiar 100 ăile, n'a căđut pic de apă. Media secetei e de 26 ăile.

«Câmpia Ialomiței s'așterne tăcută, netedă, uscată, — vast ostrov pe uscat, insetat în mijlocul atâtor ape ce împodobesc pământul României. Dorme sub șuerul vinturilor deșertul larg nemărginit al Bărăganului. De mil de ani visază riuri limpezi și lacuri sclipitóre; în Țilele senine de vară visu-i se resfrânge în undele aerului, și lăgănă peste lanurile și bălăriile uscate ale pustiului acele ape vrăjite, amăgitoare, ale «mirajelor» așa de frumos numite de popor «apa morților».

VLAHUȚĂ.

În cantitatea de ploă dată mai sus s'a socotit și zăpada, topită însă; grosimea ei variază foarte mult chiar în aceeași regiune, fiind spulberată de vînt, ajunge totuși une-orî la cîmp 50 cm., întrerupînd circulațiunea pe străzi și pe căile ferate. La munți ea se topesce tocmai în Iulie și August și adesea apucă zăpada cea nouă pe cea veche. Grosimea anuală ajunge 90 cm.; timpul cît stă pămîntul acoperit cu zăpadă e aproape 50 de zile pe an.

Intr'o perioadă de 100 ani s'a găsit în România:

3 foarte secetoși, când n'a plouat nici $\frac{3}{4}$ din media anuală (de 61 c. m.).

58 secetoși când a plouat $\frac{3}{4}$ sau peste $\frac{3}{4}$.

24 ploioși » » mai mult decăt media anuală.

15 foarte ploioși când a plouat cu $\frac{1}{4}$ mai mult decăt media anuală.

Resultă dar din acésta, că România *nu are tocmai o climă ploioasă*, ci din contra sunt mai mult de jumătate ani secetoși; în schimb numărul anilor foarte ploioși e mult mai mare ca numărul anilor foarte secetoși.

O dată importantă pentru clima țerii este și timpul de înghețat al apelor. Lăsând de-o parte micile riuri cari stau înghețate totă ierna, și considerînd numai Dunărea, constatăm că deja în Decembrie ea poartă sloi, așa că navigațiunea se întrerupe, vasele și vapórele trăgînd la adăpost, și e destul să sufle crivetul rece pentru a o îngheța. Înghețul începe întâi în bălți și pe locurile unde este desfăcută în mai multe brațe. Când se desghetă produce foarte mari stricăciuni vaselor. Cel mai scurt îngheț observat la Brăila a fost de 12 zile, iar cel mai lung de 96; din 60 ani numai 13 ani se știu în care Dunărea n'a înghețat, dar și atunci a purtat sloi. Aceste fapte contribuesc și mai mult de a stabili o apropiere între România și Rusia meridională. Nistrul și celelalte riuri ale Rusiei meridionale îngheță în Decembrie și se desghetă în Martie; spre N rămân înghețate cu 3—4 săptămâni mai mult.

Vînturile. Trei vînturi predomină în țera românească: Crivățul de la ENE, Austrul din VSV și Băltărețul de la SE. Configurațiunea terenului introduce multe modificări în direcțiunea vînturilor ce băntuesc o regiune; aci nu mai găsim relațiune cu regiunile orografice, ci mai mult cu deschiderea văilor, cu direcțiunile hidrografice (vezi harta climatologică). Roza vînturilor arată la București: 28% N, 48% E, 14% S și 29% V din direcțiunile tuturor vînturilor ce suflă într'un an.

Crivățul e vîntul cel mai violent; viteza lui mijlocie e de 5 m. pe secundă, iar maximum a întrecut 25 m. Când suflă vara, aducînd aerul cald din stepele Rusiei meridionale, face să se ridice termometrul până la 35°; când din contra suflă ierna, aduce frigul mare din Siberia și face să înghețe Dunărea, scoborînd termometrul brusc de la + 10° la -10°. În fine el e un vînt ploios prin excelență, căci scădînd temperatura aerului prin suflarea sa, scoborînd capacitatea higrometrică a atmosferei, și determină ploia. Cu toate că suflă dinspre NE totuși frigul cel mai scăzut nu corespunde acestui vînt, ci vîntului de V sau pe timp calm.

El se nasce din cauza unei rarificațiuni (depresiune, ciclon) a atmosferei în regiunea Mării Mediterane, și existența în acelaș timp a unei desimi (presiuni mari, anticiclon) a aerului în Siberia și Rusia centrală. Aerul dintr'această parte mergînd să înlocuească pe cel din Mediterana constituie vîntul a cărui direcțiune variază între NE, ENE și E aducînd după intensitate, direcțiune și timp, răceală bruscă, umiditate, ori călduri uscate. Într'un an sunt 20 de zile când crivățul suflă cu iuțela de 20 de m. pe secundă.

Austrul e tot așa de obișnuit ca și crivățul, fără să putem distinge dacă vr'unul din ele predomină în cutare loc, sau în cutare lună. Iuțela lui a ajuns la București 22 de m. pe secundă. Adesea el suflă cald, fiind o continuare a valurilor siroccolui, care ajunge până'n Pusta și Banat. El nasce însă cu totul din alte circumstanțe decât crivățul.

Se știe că pe Océnul Atlantic din cauza încălzirii aerului la contact cu apa, nasce un centru de depresiune (ciclon) care se deplasează spre Europa. Acest ciclon urmează două drumuri: sau prin Mediterana

spre M. Egee și atunci determină crivățul; sau peste Italia și Austro-Ungaria, venind să se piardă peste M. Negră. Ultimul drum îl urmează numai când presiunile din Rusia au dispărut și predomină numai presiuni în V Europei; în asemenea condițiuni naște Austrul, a cărui direcțiune poate fi între VSV și SVS. Puterea acestui vînt ajunge mare numai după ce a trecut peste Ungaria și Moldova și ajunge deasupra Mării Negre. În regiunea Dobrogei de N ajunge foarte violent, până la 25 m. pe secundă.

Băltărețul suflă dinspre SE, dinspre bălți și mare, aducînd adesea aerul încărcat cu vapori cari dănd de regiunile reci ale munților și delurilor se transformă în picături și plouă. Băltărețul este vîntul cel mai cald și suflă mai ales din Aprilie până în Octombrie; el însoțește austrul precedându-l sau urmându-l, și prin căldura sa dă regiunii o nuanță mai meridională.

Pe când în partea de S a Basarabiei domină băltărețul, în partea centrală a Basarabiei predomină crivățul în direcția N. În Pusta vîntul predominant e austrul care vine din SVS; el ridică furtunile colosale în timpul verii cari fac să se asemene și mai mult acest șes cu al Munteniei.

Pe întinsele șesuri însă în zilele călduroase și liniștite de vară apar acele numeroase vârtejuri, ce ridică colone de praf de se împreună cu norii; adesea se transformă în adevărați cicloni, cari ridică acoperișuri de case, căpițe de fîn și chiar persoane.

Cu aceste vînturi stă în legătură întreaga climă a țărilor românești. Fără crivăț România n'ar fi țăra cu climă extremă ce constatarăm; fără el n'ar exista ploile de primăvară și vară; fără de austru acele veri uscate și ardețore n'ar avea aparența de semi-mediterane.

Cu toate acestea vînturile puternice caracteristice pentru Basarabia, șesul Munteniei, Dobrogea și Pusta unгурescă nu rămân constante ca direcțiune în toate locurile: la Sinaia, Călimănesci, Câmpu-Lung predomină vînturile de N și S, din lungul văilor; la Calafat, Turnu-Măgurele și Giurgiu cele de E și V în lungul Dunării; la T-Severin din NV și NE, de asemenea în lungul Dunării; la Roman S și N, dealungul Siretului; la Comănesci NV și SE; Focșani N; Craiova, Calafat etc. NE și NV; T-Ocna N după valea Trotușului; Dorohoi NV și NE. În Bucovina și Basarabia domină un vînt de NV (până la 50% din vînturile obișnuite), care nu e altul decît austrul deviat prin prezența Carpaților.

Afară de aceste vânturi principale mai sunt: Zefirul ce adie seara în regiunea delurilor și în lunci. Brizele adie dimineața și seara la malul mării.

Din toate aceste date relative la temperatură, ploii și vânturi rezultă că teritoriul dintre Nistru și Tisa are o climă continentală cu extreme foarte depărtate și cu o nuanță mediterană mai pronunțată spre SV, și anume: ierni lungi, reci și bogate în zăpadă, cu primăvara scurtă, variabilă cu multe perioade de înghețuri, cu veri calde către sfârșit secetose, și cu toamne de obicei frumose dar cu răceli timpurii.

Vedere generală asupra geografiei fizice.

Acum, după ce am străbătut pământul de la Nistru până la Tisa și Dunăre; după ce am văzut cutele feții lui, cu nenumărate dungii ridicate și scrijilituri adânci săpate de apă; mantaua în care se îmbracă; felul aerului ce-l acoperă; după ce am cercetat frământările ce a suferit în timp depărtați; acum să vedem dacă tot ce am întâlnit în acest ținut se lăgă una cu alta și se încheagă la un loc pentru a constitui o individualitate completă.

În adevăr, cu totă variațiunea sa cea mare acest pământ ni se prezintă ca un tot desăvârșit, ca ceva cu corp și suflet, cu viață, care a influențat adânc modul de trai și firea locuitorilor acestei țări. Dacă această țară ar fi fost uniformă, câmpie sau munte, nu numai că farmecul pitoresc ar fi lipsit — căci frumusețea nasce prin contrastul lucrurilor pun între ele — dar și viața dîlnică a omenilor, ca și trecutul țării, ar fi fost monoton fără nici o schimbare de aži pe mâine, și un astfel de trai nu e plăcut, nu e complet; viața constă în variațiune continuă.

Crestele stîncose de pietre dure și de origine foarte vechi, acoperite în cea mai mare parte a anului cu zăpadă, se întâlnesc în acele regiuni ce constituiesc klippele Carpaților: m. Rodnei, Maramureșului și Alpii Transilvaniei. Tot

În aceste regiuni se arată zănoagele și ochiurile de mare fermecătoare, cari ne spun că nu de mult acolo au fost ghețari. Pe urmele lor se întind plajuri de ierbă și arborasi piperniciți; căci deși plouă mult, dar frigul e așa de mare, că dacă temperatura medie anuală ar scădea cu 4—5° am avea iarăși zănoagele pline de zăpadă perpetuă, iar ghețarii s'ar întinde prin văile munților majestuoși ca niște respectabile plete sure. Atunci Carpații nu s'ar deosebi întru nimic de Alpi.

Peste aceste klippe carpatice, ce sunt basa munților și sunt primele jalone a direcțiunii Carpaților înalți, se aplică o mantă de flis, arcuită așa cum e zona munților.

În această zonă nu numai că plouă e suficientă, prea multă chiar, dar și temperatura e favorabilă, așa că totul e acoperit cu o pătură pururea verde, pădurile de brați. E de observat că marginea superioară a pădurilor se opresce totmai la înălțimea unde altă dată scoborau ghețarii, iar limita inferioară a bradului coincide cu marginea zonei munților și cu marginea unei importante zone de plouă. În Moldova, unde predomină munții de flis, mantaua de conifere e continuă, uniformă și netedă ca și munții și pietrele ce-i constituie fundamentul. Acolo însă unde vedem o variațiune în aspect, o întrerupere a pădurii sau luminisuri mari, frecvente, ori unde dintre vîrfurile braților apar piscuri de piatră, acolo să ne așteptăm a găsi klippe fantastice de calcar sau de alte pietre vechi, ca în Căhlău, Hăghimaș, Ciucaș, Bucegi, m. Apusen. Pădurea urmăzează încrețiturile terenului, sue pe culme, scoboră în văile largi, și ieă o deosebită desvoltare, variațiune și bogăție când intră în vre-o vale veche, căci acolo vegetațiunea săpănesce de mult terenul; așa e în v. Oltului, Tisei, Bistriței, etc.

Când însă munții se dau la o parte și lasă loc la depresiuni largi și câmpii întinse (Ciuc, Tisa, Bârsa), imediat constatăm că plouă se împuținează, temperatura crește, pădurea de brați lasă ochiuri mari libere, sau acoperite de fag, iar de săpăm pămîntul, găsim că e format din argile petrișuri și nisipuri tinere.

Maî la vale, în regiunea delurilor, domină peste delurile Munteniei numai fagul, iar pe podişul şi delurile Moldovei mestécănul, însă numai până la o anumită zonă de plôie şi temperatură; peste coline şi şesuri găsim numai stejarul ce trimite nisce bande lungi dealungul cursurilor de apă principale. Sub pădurile amestecate de fag şi mestécăn solul depus din mări vechi e foarte variat şi frământat, iar pe unde vedem de-odată pădurea întrerupându-se şi vegetaţiunea ofilită, să ne aşteptăm la isvóre sărate, stânci de sare şi vine de petrol.

Acolo, unde însă terenul e şes şi deschis din toate părţile, încât vîntul pôte suflă cu totă furia lui ; unde pămîntul galben e próspect depus şi foarte permeabil, iar stratul aquifer foarte adânc; acolo unde solul e de aşă natură geologică, încât apele sărate se adună în ochiuri caracteristice; acolo unde norii sunt spulberaţi de suflarea vîntului său ridicăţi şi duşi în alte părţi din cauza căldurii prea mari a aerului; acolo să nu ne aşteptăm ca pămîntul să aibă faţa atractivă cu văi încântătoare, orî mantie frumoasă; ci deşert şi monoton o să ni se presinte ochilor noştri. Aşă e Bugécul, Bărăganul şi Pusta, aşă e Câmpia Transilvaniei.

Pe când solul de la deluri a fost mereu frământat şi desloctuit, născînd cute de ale straturilor şi acele depresiuni de la marginea Carpaţilor, pe când apele au ros acolo văile adânci prin cari s'au dat la ivelă bogăţii preţioase, ce s'au adunat şi au rămas închise în formaţiunile salifere; solul câmpiilor s'a aşedat încetul cu încetul strat peste strat. Liniştea de care s'a bucurat de la facerea lui, clima căldurósă şi vegetaţiunea ce năseă şi muriă în vară, a format la suprafaţă cernoziemul, un strat bun pentru agricultură, care să compenseze prin producţiune şi prin valóre, ceea ce-i lipseşte din atracţiune şi frumuseţe. Ca o băttură întinsă la pólele delurilor m. Apusenî, Basarabiei şi Munteniei se dispune şesul lat, încins de un brîu de oţel sclipitor Tisa şi Dunărea, limită fixată de întîmplările geologice, pentru a separă lumea de dincóce de cea de dincolo de ea.

Ocolit de ape largi, către cari merg riuri ce plécă de la centru, teritoriul românesc ni se arată dar ca un tot complet în alcătuirea lui fizică, unde toate circumstanțele au conlucrat să nu lipsescă nimic, nici ca frumusețe nici ca bogăție.

Alcătuirea unitară și armonioasă a pământului locuit de Români e un semn caracteristic și un argument mai mult, că unitate și armonie trebuie să domnescă și în privința populațiunii ce locuiește acest sol.

GEOGRAFIA POLITICA A ROMÂNIEI

RESUMAT DIN FASELE ISTORICE ALE ȚĂRILOR ROMÂNE.

Ținutul întreg, pe care-l locuiesc adîi Români, pîrtă numele istoric de **Dacia**, de la un popor, **Daci**, ce-l stăpîniau pe la începutul erei creștine. Înaintea acestora pămîntul dintre Tisa și Nistru aparținuse altor nîmuri și se constată că din timpurile preistorice, acest mînos și bogat ținut eră locuit de ômenî, ce aveau instrumente de piatră și de ôse, trăiau în locuințe primitive, cunoscneau focul, cerealele și domesticise animalele. Urme de acești locuitori necunoscuți s'au găsit: la **Celei** și **Vodastra** (**Romanați**), în valea **Dâmboviței** (**Bucuresci**), în valea **Mostiștei** (**Ilfov**), la **Cucuteni** (**Iași**), în **Bucovina**, în **Transilvania**, **Banat**, etc. și pôte multe din movilele rîspîndite pe întinsele șesuri sunt opera acestor nîmuri necunoscute.

Istoria veche. Când și cît vor fi trăit aceste nîmuri aci nu avem nici o putere de a socoti, căci prima descriere geografică și istorică a acestor țări o face **Herodot** (în al 5-lea sec. a. Ch.) care amintesc că ținutul udat de **Ordissos** (**Argeș**), **Tiarantos** (**Siret?**), **Porata** sau **Pyretus** (**Prut**), **Tiras** (**Nistru**) și **Tanaïs** (**Don**) eră cutreerat de **Sciți**, popor nomad, iar ținutul udat de **Maris** (**Mureș**) eră locuit de **Agatirși**, popor stabil; între **Maris** și **Istros** locuia **Siginii**. Tot el istorisesc că **Darius I** regele **Perșilor** a venit (513 a. Ch.) cu rîsboiî contra **Sciților** celor prădători de la gurile **Dunării** și pôte pentru prima dată apele acestui lat fluviu au fost înfruntate de un pod de vase, cam pe la **Isaccea** de adîi.

Încă dinainte de Herodot se desvoltase pe malurile Mării Negre numeroase colonii și orașe comerciale grecesci, altele feniciene, pe care le-a vizitat HERODOT, între care se semnalază în cuprinsul nostru: Tomis (Constanța), Istropolis (Kara-harman pe malul lacului Sinoe), Callatis (Mangalia), Ofluza (Akkerman). După descrierile lui HERODOT Marea Neagră înaintă departe în uscat până aproape de Isaccea, iar cetatea Istropolis arată că lacul Rasim nu există.

Maî târziu se amintesc în istorie de un alt popor prin părțile șesului Munteniei, *Geții*, ce ar fi venit din drépta Dunării, să se adăpostescă în stânga ei. ALEXANDRU MACEDON a venit (335 a. Ch.) contra lor cu războiul și a găsit în aceste părți un lan de grâu și o cetate de lemn, Cetatea de flote (?). Cam în același timp cu *Geții* au venit și *Dacii*, cari s'au așezat în partea muntoasă transcarpatină, unde au întemeiat în scurt timp un regat puternic ale cărei limite erau Tisa, Dunărea și Nistrul.

La răsărit de Daci locuiau *Sarmații* a căror nume s'a dat unei formațiuni geologice terțiare. În nord locuiau *Carpții* de la cari probabil vine numele munților Carpați.

Cetățile lor, cea mai mare parte de lemn, erau numeroase mai ales în Banat și Transilvania: Sarmisegethusa (ruinele sunt lângă Grădiște din țera Hațegului) era capitala Daciei, Acidava (locul Devei), Bersobim și Tapae (Banat), Petrodava (în apropiere de Piatra-N.), Buridava (în jos de R.-Vâlcei), Dacidava, Napoca (Cluj), Porolissum (Mojgrad), Tierna (lângă Orșova), Daciporata (la gura Prutului), Piroboridava (pe Prut), erau cetăți însemnate ale Daciei. De-abia pornit spre mărire, regatul dac luă sfârșit, din cauza neastâmpărării lui, prin marele imperator roman TRAIAN.

Cele două războaie ce au avut loc între TRAIAN și DECERBAL sunt pline de chibzuință și vitejii și dintr'o parte și dintr'alta, mai ales că pentru Daci a muri în război era o fericire, și decât să cadă prinși mai bine se omorau singuri, se otrăveau. Romanii au urmat în primul război drumul prin Banat, trecând Duuărea pe la Viminacium (pe locul

satului Costolați, Serbia) înaintară spre Bersobim (Jidovin, pe riul Bârsava, ce-î păstrează numele) mergând în sus pe Tibiscum (Timeș), apoi pe Bistra până aproape de Sarmisegethusa.

Al doilea drum a fost săpat în piatră dealungul clisurei Cazan, care se vede și azi pe malul drept, unde în sus de Orșova există încă o piatră comemorativă, *Tabula Traiana*. Armata romană trece Dunărea pe «podul lui Traian» construit de APOLODOR DAMASCINUL, primul pod fix construit pe Dunăre, în fața orașului Drubetis (lângă Turnu-Severin), unde se vede încă și azi ruinele picioarelor colosale. De aci TRAIAN merge spre gura Motrului la cetatea Amutria pe Gil (Jiū), ocolesce delurile și o ia pe Aluta (Olt) în sus pe dreapta, trece pe la Arutela de la gura Lotrului și pătrunde în inima Daciei. Dacă dau foc Sarmisegethusei, DECEBAL și cu nobilii se otrăvesc, iar TRAIAN se întorcea la Roma deplin învingător.

După înfrângerea Dacilor, TRAIAN luă măsuri de a se coloniza această provincie nouă și se aduse coloniști din toate părțile lumii. Din amestecul acesta al coloniștilor romani, culți, cu poporul dac, vitez, a ieșit mai târziu poporul român, care timp de 18 secole s'a menținut pe locurile lui DECEBAL.

Sub dominațiunea romană Dacia a ajuns la o stare înfloritoare, cetăți renumite ca: Apulum (Alba-Iulia), Ampelum (Zlatna pe Ampoiu), Malva (Celei), Antina sau Romula (Romanati), Caracal, T.-Severin s'au zidit la adăpostul numărâșelor castru romane, ce apărau țera de năvălirile din afară. Minele de aur de la Alburnus (Abrud), Roșia, salinele de la Uioara și altele, au fost exploatate mereu; la Roșia se ved și azi săpăturile uriașe romane, numite Cetatea. Băi au fost construite mai la toate apele minerale: la Mehadia (Herculesbad), la Bivolari pe Olt, etc. Contra barbarilor și din apus și din răsărit au ridicat valuri: valul lui Troian în Basarabia, valuri romane în Dobrogea, Banat, etc.; iar pentru a înlesni comunicațiunea au construit șosele, ca cea de pe malul Oltului, de la Malva (Celei) până în Transilvania, cea de la Bumbești peste Vulcan, etc.

Dacia Traiană se întindea însă numai asupra Banatului, Olteniei și Transilvaniei. Moldova, Muntenia, Basarabia și Dobrogea (Sciția mică) erau sub paza Romanilor și constituiau o parte din Moesia inferioară. Imprejurimile erau locuite de Daci liberi, peste cari au venit Goții cari amărau zilele împăraților romani. De aceea AURELIAN găsesce cu cale (la 270 d. Cr.) să retragă armata din Da-

cia și să distrugă podul de peste Dunăre. Poporul legat strâns de câmpiile întinse și mănóse, destul de bogat prin minele de aur din m. Metalicî, adăpostit din înaltele șiruri de munți, a rămas pe locurile strămoșilor lui, de la cari ne-au transmis până ađi numirile vechi; iar noi urmașii lor am fost și suntem proprietari tocmai a locurilor celor mai prețioase cu metale, sare, și păduri.

Regiunea dintre Morava și Isker, unde s'a retras armata și funcționarii romani s'a numit, Dacia Aureliană. In ea s'au dezvoltat multe cetăți ca: Singidunum (Belgrad) Viminacium, etc.

Partea din V se numea Moesia superióră, cea din E, Moesia inferióră. Dealungul Dunării erau încă din timpul lui Traian cetăți întărite și castre legionare ca: Durastorum (Siliștra), Troesmis (Iglița), Axiopolis (Cerna-Voda), Arrubium (Măcin), Adam-Klisi (în Dobrogea de S), Turris (T-Măgurele), Dinogetia (Gherghina lângă Galați), Noviodunum (Isaccea), etc. Tocmai mai târziu CONSTANTIN CEL MARE a mai construit un pod peste Dunăre la Malva (Celei, Romanai).

De la 270 nu se scie nimic despre poporul daco-roman până în sec. VII. El trebuie să fi trăit în continuu și compact în m. Transilvaniei, Banatului și mai ales în m. Serbiei. Se scie numai atât că *Gofii* au făcut dese năvăliri în Dacia, și într'una din ele au îngropat la Pietrosa renumitul tesaur, *cloșca cu pui*, găsit în ȕilele noastre. Mai târziu au venit în șesul panonic *Hunii*, cari sub Atila († 453) merg până aproape de Roma.

Apoi vin *Gepizii*, ce constituiesc un stat în Panonia, Banat și țera Crișului; în urma lor vin *Avarii*, ce țin în stăpânire Dacia timp de două secole, până la 797. In acest timp Românii trăiau în munți, unde de nevoie începuse a se îndeletnici cu crescerea vitelor. Peste ei în munți au venit *Slavii* (în sec. VI), goniți de Huni și Avari, și au conviețuit împreună, contopindu-se cu totul în elementul român.

De la ei datéză numirile a o mulțime de riuri și munți: Jijia, Putna, Ialomița, Bistrița, Cerna, Târnovu, Gorju, etc.; de la ei ne-au rămas

în limba noastră o mulțime de cuvinte cu rădăcină slavă și tot de la ei a rămas în firea noastră acea sentimentalitate dulce și liniștită, caracteristică poporului român.

O parte din Slavii însă trecură Dunărea, ocupară cetățile românești de pe malul drept și nevoiesc pe Români, mai ales când vin și *Bulgarii*, să se împartă: unii apucă spre Pind și sunt strămoșii Aromânilor; alții trec Dunărea în Timișoara și alții merg mai departe pe cóstele Dalmației și în Istria. Despre cei cari se vorbesc întâiu în Istorie sunt cei din Pind; cei din Dacia sunt menționați pozitiv de-abia prin secolul XII, însă întinși departe spre N până în Galiția și organizați ca un popor de mult stabil.

La finele secolului al VII *Bulgarii*, după ce avuseseră un stat în Basarabia, năvălesc în Moesia inferioară ocupată deja de Slavoni, și se slavisează și ei. Influența Bulgarilor se întindea și peste Dunăre dincóce, și în acest timp locuitorii Daciei traiane au fost nevoiți să urmeze ritul și cărțile bulgare în rugăciunile lor. Și după ce regatul bulgar dispărură, limba slavonă și cărțile rămaseră încă în biserică noastră (7 secole) până pe la 1640.

După Bulgarii vin în Dacia *Ungurii* (830), cari înființază un stat între Nipru și Siret, Ateluzu; dar Bulgarii și Pecinegii distrug Ateluzu și împrăstie pe Ungurii, dintre cari unii fug în m. Moldovei și prin pasurile Oituz, Trotuș, etc. trec în Transilvania orientală; din aceștia se trag *Sécuii* din colțul de SE al Transilvaniei și cei din jud. Bacău. Roman. etc. După mai multe cutreerări prin Europa centrală, Ungurii vin (896) și se stabilesc între Dunăre și Tisa pe șesul panonic, de unde cu timpul înaintară spre Transilvania și Banat, supunând principatele române a lui GLAD în Banat, MENUMORUT în țera Crișului, GELU și KEAN în Transilvania.

După Ungurii vin în partea de răsărit a Carpaților, *Pecinegii*, al căror nume 'l poartă un pîrău și un sat din Dobrogea, iar nisce triburi înrudite cu ei, *Uzii*, dau numele lor pîraelor Uzu și Oituzu.

De asemenea *Cumanii* stăpânesc mult timp (1100—1240)

Muntenia, Cumania neagră, și o parte din Moldova și Basarabia, Cumania albă, de la care popor au rămas multe nume de oameni și localități: Comana (Ilfov), Comarnița, Vadul Cumanilor (Olt), etc. Peste Cumanii vin *Tătarii*, cari alungă pe Cumanii tocmai în Ungaria. Tătarii sub BARUCHAN (1241) trec în Transilvania și Ungaria: unii scobor spre Bucegi, ce poartă numele șefului lor BUCCE, alții merg spre Făgăraș și sunt bătuti de BASARAB-BAN, iar alții prin Moldova năvălesc asupra Cumanilor. Apoi Tătarii se retrag în ținutul dintre Nistru și Don și continuă a invada țările noastre până în secolul XVII. În acest timp de restriște sigur că Românii și Slavii se organizează și ei într-o cât-va, pentru a înfrunta cel puțin hordele mici; ba mai mult în secolul al XII Slavii și Românii aveau pe delurile Moldovei orașe ca: Tecuciul, Haliciul mic (Galați), precum și un mic stat, Bêrladul, ce se întindea din Siret până la Marea Neagră.

În secolul al XIII însă să știe pozitiv, că au existat voievodate românești în Oltenia și Muntenia, anume: Chinezațele lui IOR și FARCAȘ, iar mai în munți se găsea țera lui LYTWY în Vâlcea-Gorj și SENESLAU în Argeș-Muscel; asemenea exista chinezate românești în Vrancea, Bucovina, și Galitia, Tighiciul peste Prut, iar peste munți două ducate mari: al Făgărașului și Maramureșului. În exteriorul acestora, Ungurii puseră stăpânire directă sau indirectă încă din secolul XI, sub ȘTEFAN SFÂNTUL peste tot ținutul din V Carpaților.

În tot acest trecut amar al Românilor, strălucesc însă un punct, înființarea statului româno-bulgar (1186—1389) de-a drépta Dunării, sub frații români, ASAN și PETRU, a cărui mărire culminează cu IONIȚĂ, ce se încoronază ca împărat al Românilor și Bulgarilor (1204). Sub influența acestui imperiu se organizează dincóce de Dunăre micile state ale lui Lytwoy și Seneslau, cari împreună cu banatul Severinului și Oltenia întrégă deveniseră vasale Ungurilor. În acest timp (1290) apare de peste munți NEGRU-VODĂ ce pune basă statului român în Muntenia. Unii învățați admit că legenda

despre Negru-Vodă ce ar fi zidit cetatea lui Negru de lângă Câmpu-Lung din Muscel, privesce pe IONIȚĂ-VODĂ ce-ar fi venit dinspre *Românii negri* ce locuiau Cumania négră.

Istoria medie a Românilor. Pe la sfârșitul sec. al XIII se pune bazele unui principat român în Oltenia și Muntenia, care se întinde sub BASARAB CEL MARE spre Dunăre, iar ALEXANDRU BASARAB cuprinde într-întregă Muntenia. Sub MIRCEA CEL BĂTRÂN Muntenia capătă o vață foarte mare în ochii vecinilor. După luptele de la Kosova *Turcii* dărimase imperiul Bulgar și devenise vecinii cu noi; MIRCEA bate însă pe BAIAZET la Rovine (1398), își întinde stăpânirea și pe malul drept al Dunării, peste Dobrogea, peste ținutul Bêrladului și Sudul Basarabiei, care de atunci poartă numele familiei domnitore. MIRCEA e fondatorul mănăstirii Cozia de pe malul Oltului (Vâlcea).

După mórtea lui MIRCEA se pierde o parte din teritoriul larg al Munteniei, care de alt fel devine vasală Ungariei și tributară Turciei. În acest timp însă un nobil român din Transilvania, IOAN CORVIN DE HUNIADA, mare general, bate pe Turci la Pórta de fer, résbună înfrângerile de la Varna, Nicopoli și câmpul Mierlei și ridică regatul ungar la o mare strălucire, spre dauna tocmai a némului românesc.

În acelaș timp să întăresce, pe bazele puse de DRAGOȘ, principatul Moldovei de către BOGDAN, venit din Maramureș, care liberéază țera de vasalitatea Ungurilor. În scurt timp țera Moldovei se întinde până la Brăila, Marea și Nistru, iar sub ALEXANDRU CEL BUN chiar o parte din Galiția cu orașul Camenița făcea parte din Moldova.

De aci încolo istoria e plină de numeroase lupte între frați, Țera românéscă cade din ce în ce, și se închină când Turcilor, când Ungurilor, iar Moldova de obicei Polonilor și Turcilor.

Totuși în timpul lui ȘTEFAN CEL MARE se menține teritoriul Moldovei până la Mare, ba ieă în stăpânire de la MATEI CORVIN și 2 cetăți în Transilvania: Ciceiu și Cetatea de Baltă, iar PETRU RAREȘ, în urma luptei de la Feldióra cu FERDINAND al Germaniei, ocupă și cetatea Bistriței. Nu-

mele lui ȘTEFAN și vitejiile lui contra Turcilor la Rahova, etc. au ajuns departe în Occident și i a atras multe laude. Mai târziu ȘTEFAN perde Cetatea Albă (Ak-kerman) și Chilia dar își pune Milcovul graniță de sud. El a ridicat o mulțime de biserici între cari mt. Putna în Bucovina, unde i se află și mormîntul.

După Ștefan cel Mare țările românești decad, iar pe la jumătatea sec. XVI începe să se simtă în Muntenia influența bisericii grecești, mai ales pe timpul lui NÉGOZ BASARAB, care a zidit mănăstirea Curtea de Argeș; cu încetul mănăstirile române și averile lor cad în mâinile străinilor, cu deosebire Greci. În aceste timpuri Genovezii și Venețienii construiesc mai multe cetăți pe mare și Dunăre pe urmele vechilor orașe grecești: Heraclea la lacul Rasim, Giurgiū, etc.

O epocă strălucită nasce cu urcarea pe tron a lui MIHAI VITĂZUL (1593—1601). Acestui mare eroi al Românilor i-a succedat să intrupeză pentru un moment idealul național al Românilor, unind Muntenia și Transilvania, după lupta de la Șelimberg (lângă Sibiū) cu ANDREI BATORI, și Moldova, după lupta de la Verbia (în Dorohoi) cu IEREMIA MOVILĂ. Bătut însă la Mirăslău de armatele ungurești și la Teléjen de oștile moldovenesci, și apoi prin uciderea eroului apune stéua ce ar fi dus poporul român de mult la mărire.

Istoria nouă. În secolul al XVII țările române, deși copleșite de sfetnicii greci, intră într'o epocă de aur, mai ales sub MATEI BASARAB și VASILE LUPT, când și limba slavonă e scosă din biserică, și se fac o mulțime de instituții de cultură. Biserica frumósă Trei-Erarchi din Iași e făcută de VASILE LUPT. E de mirat însă, că pe când puterea Turcilor crește foarte mult spre Ungaria și Germania, transformând mai târziu Ungaria în pašalic turcesc, și ajungând până la porțile Vienei, țările române își păstrează încă autonomia lor. Dar domnia Fanarioților, un flagel mai rău de cât o stăpânire turcescă, cade asupra Românilor timp de un secol.

În acest timp încep a se desfășura numeroase războaie între Austriaci, Ruși și Turci cari schimbă mereu situațiunea politică a Europei orientale. După lupta de la Mohaci (1526) Turcii luase în stăpânire totă Ungaria până în Car-

pații Maramureșului și Tâtra ; Țările române rămân însă numai ca vasale Porții. După tratatul de la Karlowitz (1699) Austria capătă Transilvania și Ungaria; în 1718 în urma păcii de la Pasarowitz Austria lea și Banatul și Oltenia, pe care o înapoiază Munteniei tocmai în urma păcii din Belgrad (1739). În timpul războiului din 1769 țările române fac închinare și supunere orbă țarului Rusiei; prin uneltirile Austriei însă, și în urma tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774) țările scapă de Rusia, dar un an mai târziu Turcia vinde Bucovina Austriei, la 1775. După înfrângerea Turcilor (1789) la Mărtinesci, Austria ocupă Muntenia iar Rușii Moldova, din care se retrag la 1791. Un moment și mai critic în istoria Țărilor române a fost epoca lui NAPOLEON BONAPARTE, care convenise cu Rușii împărțirea peninsulei balcanice: Țările române și Turcia să treacă Rusiei. Rușii se împacă însă cu Turcii și într'un tratat semnat la București (1812) aceștia cedază Rușilor Basarabia, mai bine de jumătate din teritoriul Moldovei.

Revoluțiunea lui TUDOR VLADIMIRESCU a avut de efect reîntronarea domnilor pămîntenî, dar după pacea de la Adrianopole (1829) Rușii iaă sub administrațiunea lor Țările române timp de 6 ani. Regulamentul lor organic a funcționat și influența rusescă s'a exersat în țară și după aceea, până la revoluțiunea din 1848, care a pus în fierbere și Țările române toate, cum pusese Europa întrégă. După războiul Crimeei (1854) și tratatul de la Paris (1856) se ridică protecțiunea Rusiei asupra Țărilor române și se restituie Moldovei trei județe din Basarabia: Cahul, Bolgrad și Ismail; NAPOLEON III susține și unirea Țărilor române sub un prinț străin european. Autonomia și unirea se face puțin după aceea sub domnitorul român ALEXANDRU ION CUZA (1859), născînd Principatele Unite; iar sub conducerea înțeleptă a PRINȚULUI CAROL DE HOHENZOLERN și în urma victoriosului război din 1877—78 se obține Dobrogea și gurile Dunării în schimbul județelor basarabene. La 1881 se proclamă Regatul Român sub primul și înțeleptul său REGE CAROL I. Când răsfoim cartea, cu multe file negre și multe lip-

suri, în care e cuprins trecutul poporului român și al țărilor ce locuiesc, nu putem rămâne reci de amarul și sbuciumările, ce acest nobil nēm și acest pămînt frumos au suferit în desfășurarea timpurilor, și cu durere ne întrebăm de cauza acestor fapte. În toate acestea găsim că pozițiunea și felul pămîntului a avut o mare influență, ele au determinat istoria nēmului român. Șesul și delurile au fost în toate timpurile, chiar de la Alexandru cel Mare, bune de agricultură și creșterea vitelor, de aceea de la Sciți și până la Tătari găsim mereu popóre cutreerându-le, lăsând în urmă pustiū și sânge. Cuibul mai ferit al Transilvaniei, cu avuțiile din munții Apusenî, au atras popórele de la Agatirși și până la Unguri și le-au fixat pe loc. Acestor câmpii și acestor munți prețioși datorim noi faptul că ne mândrim cu strămoșii din ginta latină.

Dar tot aceste câmpii întinse ca o masă au fost teatrul nenumăratelor războaie dintre popórele megieșe.

Văile largi ale munților Apusenî au deschis drum mai ușor popórelor din Pusta panonică să cotropescă ținutul Daciei romane; în schimb munții Făgărașului, al Lotrului și al Cernei, cu basinurile interne lanțurilor de munți, au fost culcuș adăpostit nēmului românesc. Pe văile strâmte ale Oltului și Jiului nu se încumetau barbarii și acolo Românii au trăit mai liniștiți, organizând de timpuriu mici State.

Din cauză că Carpații, dealurile Transilvaniei și ale Banatului ofereau destule bogății Românilor, aceștia nu s'au întins în șesul și lunca sărăcăcioasă a Tisei; când Ungurii au venit au ocupat și ei ce au găsit, Pusta. Cea mai evidentă probă, că ei au venit în urma noastră pe teritoriul Daciei, e tocmai acesta; căci cine se suie în vîrfurile scării: cel care vine în urmă, ori cel care era deja pe scară când celalalt a sosit.

Oltenia cu delurile și văile ei largi, regiune deosebită fizicesc de Muntenia șesă a fost și istoricesc deosebită mult timp. Cumanii nu depășesc Oltul; în acel timp ea ține de Banatul Temišorei cu care împarte munții

Cernei. Și chiar după ce se întăresce Statul român, Oltenia rămâne un banat cu capitala sa. Când Austria ieă în stăpânire ținuturi românești, ieă Transilvania, iar dincóce se opresce la Olt.

Popóarele carí s'aú întins asupra Munteniei veniaú saú din S de peste Dunăre (Geții, Dacií), saú dinspre răsărit, dinspre Bugéc (Slavií, Cumanií, Pecinegií etc.); iar mai târdiú tot din S (imperiul româno-bulgar, și apoi Turcií) și din E (Rușií) s'aú exersat influențele altor puteri asupra Țerii muntenescí. După cum fisiscesce Muntenia ca și Bulgaria aparțin aceluiaș basin, Dunărea, și în cursul timpurilor nu odată Bulgaria și Muntenia aú avut interese comune (imperiul Asanizilor, etc.); dar după cum aspectul Bulgariei e deosebit de al Munteniei, tot așa și desvoltarea politică a Bulgariei e diferită de a Munteniei.

Dar Moldova, care ca constituțiune și aspect al reliefului e cu totul deosebită de Transilvania și Muntenia, s'a desvoltat și politicesce ca o țărá isolată, în dușmănie chiar cu surorile ei. Pe când némul moldovén se întindeă pe tot podișul Rusiei meridionale, de la Siret la Don, în care cuprins găseă țăra tot-deauna asemenea ei, el nu se putea împacă cu munténul și se opreă la un pârăiaș, Milcovul.

Pe valea Dunării s'a ținut mereú legătura locuitorilor din Oltenia, Banat și Serbia. Descălicarea în Muntenia s'a făcut pe la Bran. saú prin valea Oltului, în Modova pe valea Bistriței și a Modovei; iată dar influența văilor asupra istoriei popórelor!

Dar atâtea necazuri nu aú fost fără nici un efect bun asupra nóstră. Din contra, în acest contact de nevoie cu popóarele barbare, ne-am oțelit și noi, firea nóstră s'a modificat după fie-care circumstanță și de la o vreme viața nu ni se mai păreă un chin. La firea nóstră plămădită din topirea a două ginte: Romaní și Daci, s'aú adăogat caractere slave și influențe de-a tuturor popórelor cu carí am venit în atingere. Amestecul nu degeneréză, ci din contra el înalță și întăresce firea unui popor, de aceea și noi când am avut pas, ne-am ridicat dintr'odată la înălțimea popó-

relor cu civilizațiune veche. Să fim mândri dar de origina noastră dacă și romană, să ne lăudăm cu sângele slav ce s'a altoit în vinele noastre și să nu ne rușinăm de faptul că am conviețuit cu popoarele barbare ca : Avari, Gepizi, Cumanî, etc., de la cari pôte am împrumutat câte ceva din firea lor. Și mai mult decât toate să ne iubim pământul strămoșilor noștri, pe care ei și noi l-am hrănit cu sânge.

POPULAȚIUNEA ACTUALA A ROMÂNIEI

Numărul. De la 4.000.000 de locuitori, câți exista în cele două principate românești la unirea lor (1859), numărul locuitorilor a mers neconținut crescând, așa că astăzi regatul român e locuit de mai bine de 6.082.000 de suflete, din cari 81% sunt sătenî, iar 19% orășeni,

Desimea acestei populațiuni este în mijlociū de 46 de

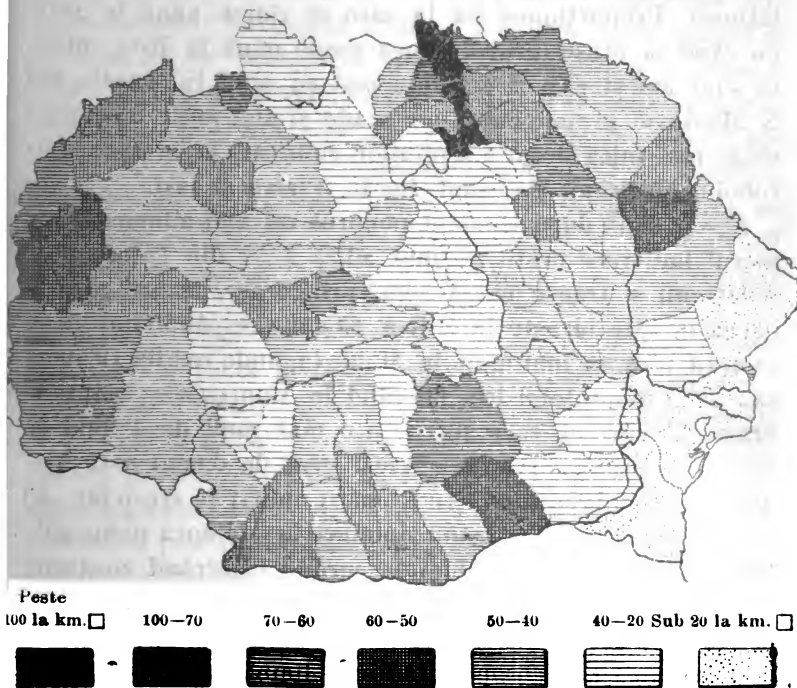

Fig 59. Desimea populațiunii în regiunea dintre Nistru și Tisa.

G. M. Murgoci, I. P.-Bucă, *România și țările locuite de Români.*

11 •

locuitorî la 1 km. □. Pe când în regiunea munților, prin Dobrogea, bălțile Dunării și Bărăgan, populațiunea este foarte rară; în regiunea delurilor, a șesurilor și mai cu sémă prin văile largi ale rîurilor și în apropierea orașelor mari, ea este mai désă (Fig. 59).

Privită în comparațiune cu desimea populațiunii altor State din Europa, desimea populațiunii din România este mică, încât pe teritoriul țării noastre ar puté să mai locuiască cel puțin încă pe atâția Români.

Naționalitățile. (Veđi harta etnografică). Deși nu s'a făcut o numărătoare precisă a diferiților locuitorî de națiune deosebită de cea română, totuși se pôte spune, cu ôrecare aproximațiune în privința numărului, că naționalitățile ce alcătuesc populațiunea României sunt următoarele:

Românii, în număr de vre-o 5.500.000, alcătuesc marea majoritate a locuitorilor, formând 92% din totalul populațiunii. Proporțiunea lor la sate se ridică până la 98%, pe când la orașe proporțiunea scade până la 70%, fiindcă sunt amestecați cu străini; mai cu sémă în orașele din N Moldovei proporțiunea lor scade și mai mult, ajungënd chiar mai mică decât a străinilor, cum este în orașele: Drohoiū, Fălticeni, Botoșani, Bacău, Piatra și Iași.

Evreii sunt după Români poporul cel mai numeros; numărul lor trece peste 270.000, adică 4.6% din totalul populațiunii și trăesc mai cu sémă prin orașe, de ôre-ce aședarea la sate le este interdișă. Ei nu-s răspândiți uniform în tótă țera, ci mai mult în Moldova, unde se află 193.000, sau 72% din totalul lor, pe când în Muntenia — afară de orașul București, care singur are mai mult de 40.000 de Evrei — ei sunt foarte rari. Acest nēm de ômeni este aședat de puțină vreme printre Români, numai de vre-o 50—60 de ani, de pe vremea când domnea în Moldova principele Michail Sturza și chiar mai de curând, emigrând continuu din Galiția, Polonia și Rusia meridională, unde traiul lor eră incomparabil mai rău. Ei sunt complet deosebiți de populațiunea autohtonă, atât prin limbă cât și prin religiune și obiceiuri. Chiar ocupațiunea lor principală este

deosebită de a Românilor, de ôre-ce mai toți se ocupă cu comerțul, încât acest popor formeză un tip etnografic cu totul deosebit.

Ungurii. Nu se cunósce bine numărul lor, dar probabil că trebuie să fie în tótă țera aprópe 100.000. Un grup din aceștia, vre-o 50.000, numiți *C i a n g á i*, se găsesc prin județele Bacău și Roman, formând sate întregi de agricultori, pe cari numai religiunea lor, catolică, îi mai deosebesce de Români. Afară de aceștia, cari sunt veniți în țeră la noi de fôrte mult timp, se mai găsesc prin orașe și mai cu sémă în Bucuresci, un număr însemnat de Unguri emigrați din Ungaria în timpurile actuale.

Bulgarii sunt așezați într'o mulțime de sate înșirate mai tóte dealungul Dunării, începând din Dolj până la Călărași (Ialomița) și având un maximum de densitate în Ilfov. Se mai găsesc de asemenea Bulgari și în următorile comune urbane: Bucuresci, Brăila, Ploesci și Buzău; numărul lor însă nu se cunósce în mod exact. Acéstă populațiune, având însă aceeași religiune și aceeași ocupațiune (agricultura) ca și Românii, este pe cale de a fi asimilată cu totul, mai cu sémă acolo unde este amestecată cu Români; în satele unde se găsesc numai Bulgari, asimilațiunea se face mult mai greu. Ei sunt veniți la noi pe la începutul secolului al XIX și chiar mai înainte, din cauza apăsărilor la care erau supuși din partea Turcilor în țeră la ei.

Turcii și Tătarii, în număr mai bine de 40.000, se găsesc în masă compactă în Dobrogea și în special în jud. Constanța, care singur numără aprópe 35.000. În județele de pe marginea Dunării: Brăila, Ialomița, Ilfov, Vlașca, Teleorman, Romanați și Dolj se mai găsesc de asemenea răspândiți puțin Turci.

Printre celelalte naționalități, cari aú mai puțin reprezentanți pe teritoriul României mai sunt: *Germanii*, răspândiți prin câte-vă comune rurale din N Dobrogei și prin unele orașe, ca industriași și comercianți. *Armênii*, un popor de mult instalat în România, ađi aprópe asimilat complet cu Românii; ei sunt în mare parte comercianți.

Grecii, instalați ca negustori mai cu seamă prin porturile Dunării. Tiganii răspândiți în totă țera, mulți din ei ducând o viață nomadă, iar alții formând sate de plugari, mai ales în jurul vechilor mănăstiri la cari fuseseră robi.

Mișcarea populațiunii. Acest lucru îl putem sci, dacă examinăm numărul nașcuților și al morților din mai mulți ani consecutivi. În România se nasc anual, în mijlociū, 42 de copii la fie-care 1000 de locuitori; la țără se nasc mai mulți de $42\frac{0}{100}$, pe când la orașe mai puțin de $42\frac{0}{100}$. Acesta din cauză că la orașe condițiunile de traiū sunt mai grele ca la țără, ceea ce face ca și numărul căsătoriilor să fie mai mic, și prin urmare numărul nascerilor va fi și el mai scădut. În comparațiune cu celelalte țări din Europa, România nu e întrecută în privința mulțimii nascerilor decât de: Rusia, Serbia și Ungaria.

Din nefericire însă în România mor anual, în mijlociū, câte 30 de locuitori la fie-care 1000, din cari copii până la 5 ani alcătuiesc aproape $\frac{1}{2}$. La țără mor mai puțin de $30\frac{0}{100}$ de ore-ce viața de țără e mai igienică, pe când la orașe mor mai mulți de $30\frac{0}{100}$, căci viața din orașele mari mai cu seamă e puțin igienică. Trebuie adăogat, că în spitalele din orașe mor o bună parte din locuitori de la țără.

Comparată cu celelalte țări ale Europei, România nu e întrecută în privința mulțimii morților, decât numai de Ungaria și Rusia.

Dacă scădem acuma cifra morților din aceea a nașcuților, vom ave cifra cu care a crescut populațiunea țării într'un an de zile, adică vom ave, crescerea anuală a populațiunii, care pentru România vedem că este, în medie anuală, de 12 locuitori la fie-care 1000; ceea ce nu e mult, dacă comparăm crescerea populațiunii României cu a celorlalte țări din Europa. Acestă creștere mică a populațiunii, se datoresce, după cum se vede, marelui număr al morților, în special al copiilor până la 5 ani. Acest lucru provine din cauza relei stări sanitare a populațiunii rurale, care încă nu e pătrunsă de binefacerele igienei.

Dacă facem acuma comparațiune între crescerea elementului orășenesc și cel țărănesc, vedem că țărani sunt acei ce contribuiesc mai mult la înmulțirea nămului românesc, de ore-ce ei se nasc mai mulți și mor relativ mai puțin. Privind în general însă populațiunea orășenescă într'un timp mai îndelungat, ni se arată că ea a crescut mai repede decât cea țărănescă; acesta se datoresce faptului că o bună parte dintre țărani s'au așezat prin orașe, cum se întâmplă în toate părțile, căci orașele au o putere de atracțiune pentru populațiune.

Caracterele fizice ale poporului român. După măsurătorile făcute la recrutarea soldaților se poate spune că Românii au în general înălțimea mijlocie, cuprinsă între 1 m. 60 și 1 m. 70, iar circumferința toracică mai mare de 80 cm. cea ce este semnul unei constituțiuni des-

tul de robuste. Craniul în general este *brachicefal* sau *sub-brachicefal*. Fața cele mai dese-ori ovală sau rotundă. Fruntea lată și dreaptă. Umerii obrazilor puțin depărtați unul de altul. Părul neted, în copilărie blond, iar la adulți castaniu, rare-ori negru. Ochii mari de coloră brună. Nasul drept, de lungime mijlocie, rare-ori aquilin. Bărba scurtă și rotundă.

Starea culturală. Starea culturală a unui popor óre-care se apreciază, nu numai după gradul de instrucțiune ce'l posedă, în mijlociú, indiviđii ce compun acel popor, ci și după celelalte calități ca : hărnicie, moralitate, vitejie, etc.

Gradul de instrucțiune ce posedă poporul român este inferior, dacă'l comparăm cu acela al popórelor din apusul Europei. Căci pe când acolo, aprópe toți locuitorii știú să scrie și să citească, la noi în România numai 22% din locuitorii ce au trecut de vrísta de 7 ani, știú să scrie și să citească. Acéstă stare de lucruri se datoresce faptului, că la noi nu au început să funcționeze școlí pentru masele populare decât de un timp puțin depărtat de noi, de la 1864, când tot-odată s'a decretat învățămíntul primar *gratuit* și *obligator* pentru toți cetățenii României. Până atunci, puținele școlí primare înființate sub Regulamentul Organic erau cu totul insuficiente.

Pe lângă acésta, se mai adaogă și faptul că numărul șcólelor primare este cu totul nesuficient, pentru a puté primi în ele pe toți copiii în vrístă de a urma la școlă. În adevér, în timpurile actuale din mai mult de 600.000 de copii de la țéră, în vrístă de a urma la școlă, nu au loc decât vre-o 250.000 în cele 3500 de școlí rurale, iar restul forțamente rămâne fără școlă. Dar nici acele 250.000 de locuri, de cari dispun școlile primare rurale, nu's pline în tot cursul anului, căci părinții se bucură mai mult la ajutorul ce'l capătă de la copii lor la munca agricolă, decât la instrucțiunea ce ar căpéta-o la școlă. În fine, tot în desavantajul instrucțiunii mai este și faptul că, mulți din absolvenții șcólelor primare nu mai citesc de loc după

ce termină școlă, încât și puținul ce l'aŭ învățat îl uită cu încetul.

Dacă masele populare de la țără, staŭ rău în ceea ce privește instrucțiunea, în schimb însă, pătura mai bogată a societății posedă o instrucțiune alésă, ce o capătă acum prin școlile secundare și superióre din țără, iar în timpurile mai vechi o căpătă prin școlile de prin străinătate.

Instrucțiunea secundară și superióră, a cărei baze s'aŭ pus la 1864, odată cu a celei primare, a luat o desvoltare fórte mare în comparațiune cu cea primară, și a fost până în ultimul timp tot gratuită. Ađi ea se dă în vre-o 100 de școli secundare, din care: 68 de băeți și 38 de fete; și 2 universități: una în București cu 5 facultăți și alta la Iași cu 4 facultăți.

Pe lângă acestea mai sunt o mulțime de școli speciale, precum: 2 școli de belle-arte, 2 conservátore de muzică și declamație, 1 școlă de ingineri, 1 școlă veterinară, 1 școlă de silvicultură, 9 școli de agricultură (8 elementare și 1 superióră), 6 școli militare (una inferióră, 2 școli de ofi-ceri, 1 școlă de marină, 1 școlă de equitație și 1 școlă superióră de răsboiŭ); în fine, mai multe școli elementare de meserii

Dar pe lângă școlile superióre și secundare, care sunt relativ destul de numeroase, ceea ce ne mai arată că în păturile bogate ale societății cultura a prins rădăcini adânci, mai este și faptul că s'aŭ desvoltat o mulțime de așe-dă minte culturale, cari tóte fac progrese însemnate. În fruntea acestora stă: Academia română, compusă din cei mai de samă învățați ai întregii românimi, apoi: Ateneul român, Societatea istorică, Societatea geografică, Societatea medicilor și naturaliștilor din Iași, Societatea de științe, Societatea de chirurgie, Societatea politehnică, Societatea de medicină veterinară, Progresul silvic, etc. Tóte aceste societăți sunt frecventate de numeroși membri și ast-fel cercul cunoscințelor utile se lăr-gesce neconținut. Apoi dacă mai adăogăm faptul, că în

orî-ce ramură literară sau ştiinţifică şi chiar în arte, Românii au dat specialiştii de o necontestată valoare, putem spune fără a greşi, că pătura bogată din România e în adevăr cultă, şi se deosebeşte în această privinţă în mod fundamental de masele populare de la ţeră.

Dacă acum, privind în general întreg poporul român din punctul de vedere al gradului de instrucţiune, nu putem dice că e un popor cult, comparabil cu popoarele apusene; având însă în vedere şi celelalte calităţi intelectuale ale sale, cari sunt aceleaşi ca şi la restul popoarelor latine din apus, precum şi începuturile culturale de până acuma, putem prevedea pentru viitor, că poporul român e capabil de cea mai înaintată civilizaţiune. În adevăr, toţi străinii ce au călătorit prin România, recunosc ţăranului român, o inteligenţă ascuţită, o imaginaţiune bogată şi o vioiciune de spirit cum nu se vede la orî şi ce popor, şi despre care avem dovadă în producţiunile minţii poporului, cum sunt: anecdotele, basmele (poveştile), poeziile populare, cântecele, etc.

Lenea, nepăsarea şi lipsa de iniţiativă, caracteristice popoarelor orientale, se observă într'o măsură mai mică şi la poporul român, însă acesta se datoresce atât contactului îndelungat ce l-a avut cu Turcii — popor oriental — cât şi faptului că mai înainte de totă munca lui beneficiau numai stăpânirea, boerimea şi negustorii străini (Turci şi Greci). Se înţelege, că acum când aceste cauze au dispărut şi când instrucţiunea se răspândeşte tot mai adânc în masele populare, aceste defecte vor dispăre şi ele.

Cât priveşte vitejia Românilor, e destul să ne amintim numai că totă istoria acestui popor e un şir neîntrerupt de lupte, ce le-au dus, fie contra popoarelor ce-au năvălit în Europa, fie contra Turcilor ce neconţenit încercau să se abată asupra Apusului. Şi dacă acest popor n'a cucerit întreaga Europă, acesta se datoresce numai vitejiei Românilor cari au fost piedica lor cea mai serioasă. Apoi lupte ca acele de la Călugăreni şi Valea-Albă, unde Românii se

luptău cu un dușman de 10 ori mai numeros, sunt iarăși o dovadă de bravura acestui popor.

În fine numărósele și mai ales bogatele, aședeminte de bine-facere (spitale, aziluri, etc.) ce posedă Țera românească, tradiționala ospitalitate, etc., ne arată cât de adânc este înrădăcinat în poporul nostru sentimentul de milă și ajutor pentru aprópele sėi.

De la cea d'întăiú vorbă, de cum îți dice «bună ziua» simți că ai aface cu un om de ispravă, gata să-ți dea ua sfat bun, o mână de ajutor dacă e nevoie și asta fără socoteli negustorești, fără nici un gând de răsplată, mulțumit că i-ai adus prilej să facă și el un bine.

A. VLAHUȚĂ.

Confesiunile în România.

Explicarea noțiunilor despre confesiuni. Când primii ómeni au apărut pe suprafața pămîntului, au rămas extaziați în fața măreții naturii. Asistând la desfășurarea fenomenelor naturale, cari în unele casuri erau favorabile lor, în altele nu, ei și-au închipuit că toate acele fenomene sau lucruri cari îi impresioneau mai mult sunt însuflețite, și a-nume că o putere mai mare decât a lor residă în ele.

Adorarea dar a fenomenelor naturale și a diverselor lucruri, pentru a fi favorabile lor, a fost cea d'întăiú religiune ce au avut-o ómenii și este și azi religiunea popórelor celor mai puțin civilizate. Acastă religiune este deosebită de la un trib la altul și pórtă numiri deosebite, așa: religiunea Negrilor se chiamă, Fetișism; religiunea popórelor mongolice din N Asiei se chiamă, Șamanism, etc. Am pute numi acest fel de religiune, cu toate variațiunile sale, cu o singură numire, **religiune păgână**.

Cu încetul ómenii au personificat acele puteri nevădute, închipuindu-și că există mai multe ființe supreme (dei) asemenea ómenilor, înzestrate însă cu acele puteri extraordinare, și având numai sediul în obiectele, la cari mai înainte se închinau. Aceste ființe erau acum pentru ómeni, acele ce dirigiau fenomenele naturii, și ei în loc să se mai închine mării, se închinau lui Neptun (deul mării), în loc să se închine fulgerilor, se închinau lui Jupiter, etc.

Se înțelege că acești dei erau deosebiți la diversele popóre, după imaginațiunea fie-cărui popor, așa încât fie-care își avea religiunea sa proprie, cum s'a întimplat cu mai toate popórele vechi ca: Egiptenii, Asirienii, Fenicienii, Grecii, Romanii, etc. Astăzi acest fel de religiune este răspândită mai cu sémă în E Asia și în India, unde găsim 2

ramuri mai importante: Budismul profestat de Chinezii și Japonezii, și Brahmanismul (Hinduismul) profestat mai mult de Indieni. Numărul adeptilor acestor religii trece astăzi peste 650.000.000 de suflete. În general, putem numi toate aceste soiuri de religii în care se admite existența mai multor zei, cu un singur cuvânt, **religii politeiste**.

Mai în urmă, omenii din elita inteligenței diverselor popoare, vădând că între fenomenele naturii există o legătură foarte strânsă, unele determinând pe altele, au fost conduși la admiterea unei singure ființe supreme, a-tot știutoare și a-tot făcătoare, care ar dirige singură toate fenomenele naturii. Ast-fel s'au născut **religiunile monoteiste**, care s'au răspândit apoi din ce în ce mai adânc în masa diverselor popoare.

Cel dintâiu popor care s'a închinat unui singur Dumnezeu, a fost poporul israelit, religiunea lui se numește **Mosaism**. Mai în urmă a apărut o nouă religie monoteistă, **Creștinismul**, cea mai perfectă dintre toate, menită să devină o religie universală. Ea a fost adoptată cu încetul de toate popoarele din Europa și răspândită apoi și mai departe în celelalte continente.

Mai târziu, prin sec. al VII după Chr., a mai apărut o nouă religie monoteistă, **Islamismul** (Mahometanismul), care și-a făcut adepți mai cu seamă printre popoarele din V Asiei și N Africii.

Religiunile monoteiste sunt actualmente cele mai răspândite dintre toate, având ca adepți mai bine de $\frac{1}{2}$ din populațiunea întregului pământ. În special Creștinismul este cel care numără cei mai mulți adepți, peste 550.000.000 și este în același timp religiunea popoarelor celor mai civilizate.

Prin sec. al XI după Chr., creștinii neînțelegându-se asupra modului de administrațiune bisericească, s'au divizat în 2 părți: cei de la răsărit au format, Biserica creștină ortodoxă; iar cei de la apus au format, Biserica catolică. Din aceștia din urmă, prin sec. al XVI s'au deslipit încă o parte și au format, Biserica protestantă.

Fie-care din aceste 3 ramuri principale ale Creștinismului sunt profestate adînc de același neam de popoare, afară de mică excepțiune, ast-fel: Ortodoxismul e profestat în mare parte de popoarele slave; Catolicismul de popoarele latine; iar Protestantismul de popoarele germanice.

Cea mai răspândită religie de la noi din țară și care se practică nu numai de totalitatea Românilor, ci și de Bulgari, Sârbi și Greci este, religiunea creștină ortodoxă. Ea este recunoscută ca religie de Stat în țara noastră.

Numărul adeptilor ei este aproximativ de 5.500.000, sau 92% din întreaga populațiune a țării.

Religiunea noastră este aceeași ca și a tuturor celorlalți Români din afară de cuprinsul României, precum și cu a celor mai multe dintre popoarele din Orientul Europei care ne înconjură ca : Rușii, Rutenii, Bulgarii, Sârbii, Grecii, etc. și cu cari formăm împreună, grupa popoarelor ce aparțin Bisericii răsăritene:

Însă numai atât avem comun cu ele, credința noastră; încolo, în administrațiunea bisericii noastre, adică în ceea ce privesce păstrarea credinței strămoșești și în supravegherea celor însărcinați cu răspândirea învățăturilor Mântuitorului (clericii), noi suntem cu totul independenți de celelalte popoare, ce au aceeași religione ca noi. Biserica română se dice că e autocefală.

Pentru ușurința administrațiunii bisericești, țera noastră e împărțită în 8 eparhii și anume :

Eparhia Moldovei și Sucevei, cuprinde județele : Dorohoiu, Botoșani, Suceva, Némț și Iași. Reședința este la Iași.

Eparhia Romanului, cuprinde județele: Roman, Bacău, Tecuci și Putna. Reședința este la Roman.

Eparhia Hușilor cuprinde județele: Fălciu, Vaslui și Tutova. Reședința e la Huși.

Eparhia Dunării de jos, cuprinde județele: Brăila, Covurlui, Tulcea și Constanța. Reședința e la Galați.

Eparhia Buzăului cuprinde județele : Buzău și R.-Sărat. Reședința e în Buzău.

Eparhia Ungro-Vlahiei, cuprinde județele: Ialomița, Vlașca, Prahova, Ilfov, Dâmbovița, Muscel și Teleorman. Reședința e în București.

Eparhia Argeșului, cuprinde județele Argeș și Olt. Reședința e în Curtea de Argeș.

Eparhia Noului Severin cuprinde județele Olteniei: R.-Vâlcea, Gorj, Romanați, Dolj și Mehedinți. Reședința e în R.-Vâlcea.

Două din aceste eparhii: a Ungro-Vlahiei și a Moldovei sunt ridicate la rangul de Mitropolii și au în fruntea lor câte un mitropolit, iar celelalte 6 sunt Episcopii și

aŭ în fruntea lor câte un episcop. Mitropolii și Episcopiŭ aŭ îndatorirea să supravegheze fie-care pe clericii din eparhiile lor, ca ei să-și îndeplinescă sfînta lor misiune cu totul în conformitate cu învățăturile Mînuitorului, și a face ca buna rînduială să domnască în toate bisericile.

Însă autoritatea supremă, care hotărîesce toate cestiunile privitoare la religiune, este Sf. Sinod al Bisericii române, o adunare formată din cei 2 Mitropolii, cei 6 Episcopi și din 8 Arhierei—care ajută pe Mitropolii și Episcopi în funcțiunile lor administrative. Sinodul e presdat de Mitropolitul Ungro-Vlahiei.

Acăsta stare a Bisericii române durază numai de la 1864; până atunci șeful suprem al Bisericii noastre eră Patriarchul din Constantinopol; Biserica noastră eră pe atunci tot una și în privința administrativă, cu întreaga Biserică de răsărit.

Celelalte confesiuni aŭ mult mai puținî adepti și aceștia aparțin mai cu sémă naționalităților străine ce trăesc în România. Ast-fel Catolicismul și Protestantismul sunt practicate în țără la noi mai cu sémă de Unguri și Germani. Numărul adeptilor acestor 2 confesiuni este de 170.000 sau 3%, din totă populațiunea țării. Moaismul practicat de Evrei este, după religiunea ortodoxă, cultul cel care numără cei mai mulți adepti la noi în țără, 270.000 sau 4,6% din totalul populațiunii. Islamismul practicat de Turcii și Tătarii de prin Dobrogea, numără abia vre-o 43.000 de adepti: în fine Ritul armean (o ramură a religiunii ortodoxe) numără și el câte-vă mii de adepti.

Practicarea nu numai a acestora, dar a orî-cărei confesiuni, este absolut liberă la noi în țără. Nicî legile țării — care garantază absoluta libertate a orî-cărui cult — nicî populațiunea care este foarte tolerantă din acest punct de vedere, nimic nu împedică pe nimeni de a se închină lui Dumnezeu în orî-ce mod ar dori.

Forma de guvern a României.

Explicarea noțiunilor despre formele de guvern. Din momentul ce omenii s'au înmulțit pe suprafața pământului, și diferitele hórde, până atunci neorganizate, au venit în atingere unele cu altele, s'a simțit absolută necesitate de a fi organizate. Căci să ne inchipuim, ce s'ar fi întâmplat cu o astfel de societate în care fie-care trăia după capul său, când ar fi fost amenințată de invaziunea unei alte hórde străine, sau când, hrana ne mai fiind suficientă, trebuia să emigreze? De sigur că atunci bătrânii împreună cu cei mai deștepți și mai voinici, adunându-se și discutând, luaū o hotărîre căreia trebuia să se supună întregă hórda. Cu aducerea la îndeplinire a acelei hotărîri eră însărcinat totdeauna cel mai energetic dintre toți.

De aci înainte, ori de câte ori s'ar mai fi întâmplat ceva analog, sau ori-ce altă nouă nemulțumire s'ar mai fi produs, se proceda la fel. S'a stabilit astfel, încetul cu încetul, necesitatea unei autorități permanente, guvern, a cărui scop să fie liniștea și bunul mers al societății sau a Statului.

Formele de guvern. Când autoritatea supremă se exercită de către un singur om, atunci Statul poartă numirea de monarhie.

Șeful suprem (monarchul) poate guvernă după bunul său plac, fără a ține seama de nici o lege, tratând pe supușii săi ca pe nisce obiecte: atunci avem un Stat despotice (despotism), cum sunt unele triburi de prin Asia și Africa. Când însă monarchul exercită autoritatea sa după nisce anumite legi, cărora se supune și el, atunci avem un Stat autocratic, cum e Rusia. Când monarchul împarte autoritatea sa cu aleșii poporului, atunci avem un Stat constituțional, cum e România, Spania, Italia, Germania, etc.

Monarhiile pot să aibă următoarele ranguri: ducat, principat, regat și împărăție. Soveranul unui Stat poate, în unele cazuri, să fie ales de supușii săi, atunci monarhia se ăice că este electivă, cum a fost în Țările române mai de mult, înaintea Soveranului actual. În cele mai multe cazuri însă, autoritatea Soveranului se transmite de drept succesorilor săi, atunci monarhia se ăice că este ereditară.

În cazul când autoritatea supremă aparține mai multora, cari însărcinează apoi cu exercitarea ei, pe un timp mărginit, pe unul dintre ei, atunci Statul poartă numirea de republică. Republica se ăice, democratică, când autoritatea supremă aparține întregului popor, fără deosebire de clase, cum e de ex. Franța, Elveția, Statele-Unite, etc.; și aristocratică, când numai un număr restrins de omeni — de obicei bogați — au drept la conducerea Statului. Numai ei aleg pe cel ce trebuie să exercite autoritatea supremă, care în totdeauna e unul dintre dănsii; așa au fost de pildă: rep. grecesci antice, feniciene, romană, rep. italiene medievale, etc.

Orî-care ar fi forma de guvern a unui Stat, când autoritatea supremă, reprezentată prin legi, se exercită la fel în toate părțile țării, atunci Statul se cheamă că e unitar, cum e de ex. România, o monarhie unitară; Franța, o republică unitară.

Sunt însă unele State, provenite din fuzionarea altor State mai mici, în scopul de a se apăra mai ușor și de a-și apăra interesele mai bine; aceste State se cheamă federative. În ele autoritatea supremă nu se exercită la fel în toate părțile, căci fie care Stat caută să-și păstreze regulele sale, după cari să se guverneze, așa e de ex.: Austro-Ungaria, Germania, etc., cari sunt monarchii federative; iar Elveția, Statele-Unite, etc., sunt republice federative.

România din acest punct de vedere, este o monarhie constituțională, unitară și ereditară, având rangul de regat. În rangul acesta România se află numai de la 1881, până atunci ea avea rangul de principat.

Normele după cari se guvernează actualmente țera noastră, sunt cele stabilite prin Constituțiunea de la 1866 și modificată la 1879 și 1884.

Aceste norme însă nu se aplică decât numai pentru România de dincóce de Dunăre. Dobrogea este guvernată și ađi încă, după alte regule cuprinse într'o lege numită „legea de organizare a Dobrogei“.

Și înainte de 1866 țera noastră a fost monarhie constituțională și anume în două rinduri: pentru prima óră în intervalul de la 1832—1848, când cele două principate române, neunite încă, se guvernau după Regulamentul Organic; și a doua óră, un timp scurt din domnia principelui Cuza.

Iată cari sunt punctele principale cuprinse în Constituțiunea României:

Se asigură libertatea individuală a orî-cuî, precum și libertatea de a gândi, scrie și întruni. Se desființează toate clasele sociale ce existau până atunci și se proclamă toți cetățenii egali înaintea tuturor legilor, având cu toți aceleași datorii și aceleași drepturi. Străinii ce vin în țeră, nu se pot bucura de aceleași drepturi ca și Români decât cu aprobarea aleșilor națiunii.

Stabilește apoi că proprietatea, domiciliul și scrisorile sunt inviolabile, nimeni nu se poate atinge de ele fără res-

pundere. Se face excepțiune pentru casurile de utilitate publică, când cine-vă p $\acute{o$ te fi expropriat f \acute{a} r \acute{a} voia sa, însă în urma unei juste desp \acute{a} gubir \acute{i} .

Ma \acute{i} stabilesc \acute{e} apoi, obligativitatea serviciului militar, precum și obligativitatea și gratuitatea învățăm \acute{i} ntului primar.

Din acestea se vede, c \acute{a} România este una din cele ma \acute{i} liberale ț \acute{e} r \acute{i} din Europa, put \acute{e} ndu-se compar \acute{a} cu or $\acute{i$ -ce altă ț \acute{e} r \acute{a} din acest punct de vedere.

În fine, se ma \acute{i} stabilesc \acute{e} prin Constituțiune de cine și cum vor fi exercitate puterile constitutive ale Statului.

Puterea legiuit $\acute{o$ re aparține Suveranului și poporului. Poporul del \acute{e} g \acute{a} în deplină libertate din s \acute{i} nul s \acute{e} u pe acei car \acute{i} vor trebui să discute, să aprobe sa \acute{u} să resping \acute{a} legile. Odată aprobate de aleși \acute{i} poporului, legile trebuiesc sancționate și de Suveran; f \acute{a} r \acute{a} de ac \acute{e} sta nici o lege nu p $\acute{o$ te av \acute{e} putere la noi în ț \acute{e} r \acute{a} .

Aleși \acute{i} poporului, form \acute{e} z \acute{a} dou \acute{e} corpuri: C a m e r a d e p u t a ț i l o r și S e n a t u l, car \acute{i} se întrunesc regulat în fie-care an la 15 Noembrie. Durata lor este: de 4 an \acute{i} pentru Cameră și de 8 an \acute{i} pentru Senat; jumătate din senatori se reîn $\acute{o$ esc, prin tragere la sort \acute{i} , la fie-care 4 an \acute{i} .

Puterea judiciară se exercit \acute{e} z \acute{a} în chipul următor:

Micile neînțelegeri dintre locuitorii de la ț \acute{e} r \acute{a} se judec \acute{a} de c \acute{a} tre *judecăt $\acute{o$ riile comunale*, ce se află în fie-care comună rurală și sunt compuse din primarul comunei și 2 jurați luați dintre locuitorii acelei comune.

Pentru judecarea micilor abateri de la legile ț \acute{e} r \acute{i} și a micilor neînțelegeri dintre orășeni, sunt *judecăt $\acute{o$ riile de pace*, situate prin satele ma \acute{i} importante, orășele și orașe.

Pentru judecarea abaterilor ma \acute{i} mari de la legi, sa \acute{u} a neînțelegerilor ma \acute{i} mari dintre locuitori, sunt *tribunalele*, în num \acute{e} r de 32 situate în fie-care capitală de județ.

Cei nemulțumiți cu hotărîrea tribunalelor pot să se adreseze *curților de apel*. Acestea sunt în num \acute{e} r de 4: la Iași, Galați, București și Craiova.

În fine, pentru a observ \acute{a} dac \acute{a} legile se aplică întocma \acute{i}

de către curți și tribunale, avem *înalta curte de casație și justiție* din București.

Pentru judecarea crimelor și delictelor mai grave sunt *curțile cu jurați* în fie-care capitală de județ. Ele sunt formate din 3 judecători, asistați de 12 cetățeni cari singuri hotărăsc vinovăția celui acuzat, iar judecătorii aplică pedepsa prevădută de lege.

În fine, pentru judecarea militarilor avem *tribunale militare*; pentru judecarea preoților avem *consistorii*; pentru comercianți *tribunale comerciale*, etc.

Puterea executivă, adică aceea ce este însărcinată cu punerea în aplicare a legilor și cu executarea hotărârilor judecătorești, aparține Suveranului, care este ajutat în exercitarea ei de către cei 8 miniștri: de interne; de justiție; de culte și instrucțiune publică; de finanțe; de lucrări publice; de război; de domenii, agricultură, comerț și industrie; și de externe.

Armata. Menirea principală a acestei instituțiuni este apărarea integrității teritoriului nostru contra dușmanilor din afară, însă în timp de pace ea servește și ca un accesoriu al puterii executive.

Armata noastră *activă*, ce cuprinde pe toți tinerii aflați la un moment dat sub drapel, numără în timp de pace: mai mult de 125.000 de soldați, vre-o 3500 de ofițeri, 12.000 de cai și vre-o 400 de tunuri. În timp de război numărul soldaților se poate ridica peste 200.000.

Armata activă se compune din: 34 regimente de dorobanți; 8 batalioane de vânători; 17 regimente de cavalerie (11 de călărași și 6 de roșiori); 12 regimente artilerie de câmp; 2 regimente de artilerie de cetate; 2 regimente de geniu; 3 escadrone de jandarmi călări; 4 escadrone de tren; 2 companii de jandarmi pedestri; etc.

Afară de armata activă mai putem face apel și la *milici*, ce cuprind pe omenii în vârstă de 30—36 de ani; iar în cas de invasiune, toți cetățenii până la vârsta de 46 de ani sunt dator să purtă armele, constituind *glótele*.

Comandant suprem al întregii armate este Suveranul.

Pentru ușurința comandamentului și administrațiunii militare, armata noastră e subdivisată în 4 corpuri: corpul I are reședința în Craiova; corpul II la București; corpul III la Galați și corpul IV la Iași.

Fortificațiuni. Pentru apărarea și mai sigură a țării s'au construit locuri întărite, pe unde inamicul să nu pôtă trece cu nici un chip, în următoarele puncte ale ei: a) pe linia *Focșani-Nămoloasa-Galați* cu scopul de a opri orî-ce invasiune ce-ar veni dinspre Nord și b) *împrejurul Bucureștilor* pentru a apără capitala de o ocupațiune străină.

IMPARȚIREA ADMINISTRATIVĂ.

Pentru înlesnirea administrațiunii, România e subîmpărțită în 32 de județe.

Următorul tabloă ne arată întinderea, populațiunea, capitala și populațiunea Capitalei fie-cărui județ.

NO.	DISTRICTELE	Suprafața în km. "	Populați- unea totală	CAPITALA	Populați- unea capita- lelor
1	Dorohoi . .	3.822	163.000	Dorohoi . .	13.000
2	Botoșani . .	3.148	175.000	Botoșani . .	32.000
3	Suceva . .	3.421	133.000	Fălțiceni . .	10.000
4	Iași	3.121	194.000	Iași	78.000
5	Némț . . .	3.998	150.000	Piatra . . .	17.000
6	Roman . . .	2.091	112.000	Roman . . .	14.000
7	Vaslui . . .	2.294	114.000	Vaslui . . .	9.000
8	Fălciu . . .	2.208	96.000	Huși	15.500
9	Bacău . . .	3.973	197.000	Bacău . . .	16.000
10	Tecuci . . .	2.547	125.000	Tecuci . . .	13.500
11	Tutova . . .	2.391	120.000	Bêrlad . . .	24.000
12	Putna . . .	3.249	155.000	Focșani . . .	24.000
13	Covurlui . .	2.961	149.000	Galați . . .	63.000
14	Tulcea . . .	8.626	127.000	Tulcea . . .	19.000
15	Constanța .	6.910	140.000	Constanța .	13.000
16	R.-Sărat . .	3.268	140.000	R.-Sărat . .	13.000
17	Brăila . . .	4.358	152.000	Brăila . . .	58.000

No.	DISTRICTELE	Suprafața în km. □	Populați- unea totală	CAPITALA	Populați- unea capita- lelor
18	Ialomița . .	6.789	192.000	Călărași . .	11.000
19	Buzău . . .	4.863	225.000	Buzău . . .	21.500
20	Prahova . .	4.664	310.000	Ploesci . . .	43.000
21	Ilfov . . .	5.780	552.000	București . .	282.000
22	Vlașca . . .	4.488	204.000	Giurgiu . . .	14.000
23	Dâmbovița .	3.456	212.000	Târgoviște .	9.500
24	Muscel . . .	2.954	117.000	Câmpu-lung	13.000
25	Argeș . . .	4.435	210.000	Pitești . . .	15.500
26	Olt	2.825	147.000	Slatina . . .	8.000
27	Teleorman .	4.685	242.000	T.-Măgurele	8.500
28	R.-Vâlcea .	4.239	194.000	R.-Vâlcea .	7.500
29	Romanați .	4.577	206.000	Caracal . . .	12.000
30	Gorj	4.698	175.000	T.-Jiuului . .	6.600
31	Dolj	6.565	370.000	Craiova . . .	45.500
32	Mehedinți .	4.949	252.000	T.-Severin .	19.000

Împărțirea această în județe este aproape aceeași care s'a stabilit pe când Principatele române erau guvernate după Regulamentul Organic. Numai puține modificări s'a adus acelei împărțiri, anume: Dobrogea după anexare avea 3 județe, cari puțin mai în urmă s'a contopit în actualele 2 județe; și s'a desființat județul «Secueni» sau «Séca» care cuprindea câte o parte din județele Buzău și Prahova. În fine și Vrancea avea mai de mult o administrațiune proprie a sa.

Împărțirile administrative mai mari, ca: Moldova și Oltenia numai au ați decât o semnificare istorică din acest punct de vedere, pe când în vechime erau în realitate împărțiri administrative mai mari.

În capul fie-cărui județ se află câte un prefect, numit de Suveran și însărcinat să supravegheze de aproape ordinea publică și aplicarea legilor în districtul său. Județele sunt împărțite la rândul lor în plăși, fiind supravegheată fie-care plasă de către un sub-prefect, sau de un revisor comunal.

În ceea ce privește afacerile numai ale județului, ca construcțiuni de drumuri, spitale, etc., prefectul este ajutat de consiliul județen, ales de către cetățenii județului și după ale cărui hotărâri prefectul trebuie să lucreze.

GEOGRAFIA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI

AGRICULTURA

Agricultura este, dintre toate ramurile de activitate economică, cea care e mai mult indicată pentru țera noastră, atât prin tradițiunea locuitorilor, căci chiar cei mai vechi locuitori ai ei erau tot agricultori, cât și prin condițiunile sale fizice. În adevăr, întinsele șesuri din Muntenia precum și delurile ce alcătuiesc podișul moldovean, acoperite cu un pământ de o fertilitate excepțională, oferă locuitorilor un teren admirabil pentru cereale; iar mănósele pășuni și fi-nețe i-au îndemnat din timpurile cele mai vechi să se ocupe cu crescerea vitelor.

Factorii principali de la cari atárnă starea înfloritóre a agriculturii unei țeri sunt doi: solul arabil și clima. Cunoșcerea lor este deci foarte importantă pentru cel ce examinéază agricultura acelei țeri.

Solul arabil de pe câmpia Munteniei (Fig. 60) și delurile Moldovei este alcătuit la suprafață dintr'o pătură de *pământ negru* (cernoziem) a cărei grosime variază de la o localitate la alta, ajungând une-ori până la 1 m. Sub acéstă pătură începe, pe nesimțite, un strat destul de gros de *löss* (lut galben), care în partea mai de jos conține nume-róse concrețiuni margóse. Sub *löss* vine (în Muntenia) un strat de *nisip și pietriș* cu intercalațiuni subțiri de argile, care în fine se rézímă pe alte strate mai vechi de *argile și nisipuri*.

În regiunea munților și a delurilor mai înalte, solul arabil este redus numai la prima pătură de pământ arabil (negru), sub care se găsesc imediat stratele mai vechi.

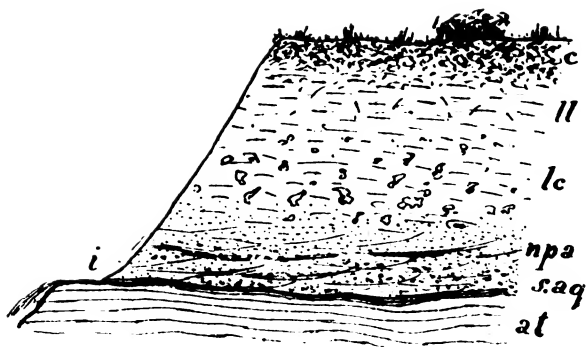

Fig 60. Tăetură prin solul arabil de pe câmpia Munteniei. *c.* humus (cernoziem); *ll.* lösslevigat (spălat); *lc.* löss cu concrețiuni; *npa.* nisip, pietriș, intercalațiuni de argile; *saq.* strat aquifer; *at.* argile terțiare; *i.* izvor.

Solul agricol din România, din punct de vedere mecanic, posedă, calități excelente pentru agricultură. El e format dintr'un strat gros de *argilă fină*, amestecată numai cu puțin *nisip*, și acela tot fin și cu ceva *humus* (resturi organice în descompunere). Tóte acestea îl fac să fie puțin permeabil și tot-odată să pótă înmagazină o cantitate mare de apă în el, prezintă o calitate prețioasă față de clima adese-orî secetósă a verilor noastre. Grosimea solului permite în acelaș timp rădăcinilor să-și caute hrana în adâncime, iar porositatea (afânarea) lui permite răsfirarea lor pe o suprafață mai întinsă.

Nu tot acelaș lucru se póte spune și despre compozițiunea chimică a solului, care în general este bună (ca în N Moldovei); în multe locuri însă lasă de dorit prezintă lipsuri ce trebuiesc împlinite prin adăuse artificiale, în grășăminte, și acestea sunt cu atât mai necesare, cu cât acest sol a fost cultivat secole întregi, fără să-i fi restituit ceva din ceea ce a pierdut. Ađi nici măcar vechiul obicei de a se lăsa pământul să se odihnescă din 3 ani unul nu se mai practică decât pe o scară fórte mică. După spusele celor bătrâni (I. Ghica) hectarul de pământ producea mai înainte, în mijlociú, 20 de hectolitri de cereale, pe când ađi produce de-abiă vre-o 12.

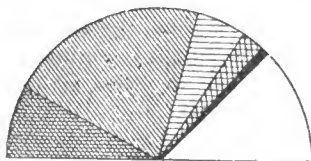
În privința acésta popórele din apus au înțeles de mult, că un sol de calitate inferióră nu póte da o recoltă abundentă, chiar dacă clima iar fi cât se póte de favorabilă. De aceea vedem acolo întrebuintându-se pe o scară întinsă îngrășămintele, pe când la noi abiă acum în timpul din urmă au început a se întrebuintă.

Clima României este, după cum am văduț, o climă continentală cu o ușóră tranșițiune spre cea mediterană și presintă o

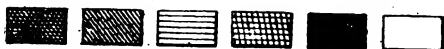
mulțime de inconveniente pentru agricultură, anume: Frigurile târzii de prin Martie și Aprilie ce se întâmplă dese-ori în regiunile cu acest fel de climă și care surprinzând vegetația de-abia începută, pot să o compromită. Verile secetose sunt însă cele mai mari nenorociri ce vin asupra agriculturii noastre, căci în urma unei astfel de veri câmpurile rămân pârjolite și cultivatorul nu recoltează nici $\frac{1}{2}$ din ceea-ce ar fi trebuit să recolteze. Brumele timpurii sunt de asemenea periculoase, căci pot distruge rodul plantelor de toamnă ca: porumbul, via, arborii fructiferi, etc.

Dacă mai adăogăm la acestea și deseale ploii însoțite de grindină, ce ajunge une-ori la mărimi considerabile, precum și inundațiile ce acoper în anii ploioși luncile riurilor, acoperite cu numeroase semănături; vom conchide că acest al doilea factor este cât se poate de puțin favorabil agriculturii românești.

Intinderea și diviziunea solului. Din totă întinderea României, partea productivă ocupă numai 75%, adică trei sferturi, pe când un sfert, 25%, este neproductiv. (Vezi fig. 61.) Comparând solul nostru neproductiv cu acela al țărilor învecinate, vedem că în Ungaria, Germania etc. solul ne-

24%, 37%, 10%, 4%, 1%, 24%.

Păduri Arături Pășune Fiețe Livezi Teritorii
VII neagricol

Fig. 61. Diviziunea solului României după
ielurile principale de cultură.

productiv nu ocupă nici 5% din suprafața totală a acestor țări. Și cu toate acestea teritoriile neagricole, ca: lacuri, râuri, drumuri, sate, orașe, mine, stânci, etc. nu sunt mult mai numeroase la noi ca în celelalte țări. Acesta

ne arată că agricultura nu a pus stăpânire pe toate terenurile favorabile ei și că mai are de cucerit încă suprafețe întinse; chiar delta Dunării și cu mlaștinile ce se găsesc în lunca ei cu timpul vor deveni teritorii agricole, după cum au devenit cele din lunca Tisei.

Solul agricol al României, după felurile principale de cultură, se împarte după cum se arată în fig. 61.

Plantele cultivate.

1). Cerealele sunt dintre toate plantele ce se cultivă pe teritoriul României, acele ce ocupă suprafața cea mai întinsă și anume: din cele 4.938.000 hectare de arături ce se fac în mijloci (1895—1899), în fie-care an, 4.700.000 hectare se sémănă cu cereale, adică ele ocupă 95% din totă suprafața arată și 35.8% din suprafața totală a țării. În comparațiune cu celelalte țări producătoare de cereale, mica noastră țară oferă culturii cerealelor, proporțional cu suprafața sa, cea mai mare întindere, căci în nici o țară cultura cerealelor nu ocupă 35.8% din suprafața totală.

Producțiunea cerealelor se urcă la 58.000.000 hectolitri anual, din care cea mai mare parte se vinde în țărilor industriale din apusul Europei, iar restul se consumă în țară. Între țările cari vînd cereale, România ocupă locul al III-lea; cele d'întăi sunt: Statele-Unite și Rusia.

Cerealele cultivate pe solul României sunt în primul rînd: porumbul și grăul, cari singure ocupă $\frac{3}{4}$ din suprafața destinată cerealelor, apoi vin în rîndul al doilea orzul, ovésul, secara și meiul.

Grăul ocupă în mijloci (1895—1899) o suprafață de 1.530.000 de hectare sau aproape $\frac{1}{3}$ din totă întinderea sémănată cu cereale. Suprafața ocupată de el variază puțin de la un an la altul, cu 100—200.000 de hectare cel mult.

El se cultivă în totă țara, dar cu mai mare intensitate pe câmpia Munteniei, în județele exclusiv de câmp: Dolj, Romanați, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Ialomița și Brăila. În aceste județe, adevăratele grânare ale țării, se găsește mai mult de jumătate din suprafața ce grăul ocupă în totă țara, pe când în celelalte județe cultura grăului este mai restrînsă și inferioară culturii porumbului. Repartizarea acésta neegală a culturii grăului se explică prin faptul că în câmpia Munteniei proprietarii mari predomină și ei preferă să cultive o plantă care să le renteze mai mult; pe când în Moldova și la munte, proprietatea mică (țărănescă)

fiind mai răspândită, se explică lesne de ce porumbul — hrana ȕilnică a țeranului — este mai răspândit decât grăul.

Producțiunea mijlocie a grăului în perioda 1895—1899 a fost de 18.370.000 hectolitri anual. Observând mai de aproape producțiunea grăului (fig. 62), vedem că ea variază foarte mult de la un an la altul; așa în 1899 a fost numai de 9.185.000 hectolitri, pe când în 1896 a fost de 25.089.000 hectolitri, iar în 1897 a fost de 13.052.000 hectolitri, deși, suprafața semănată cu grău a variat prea puțin.

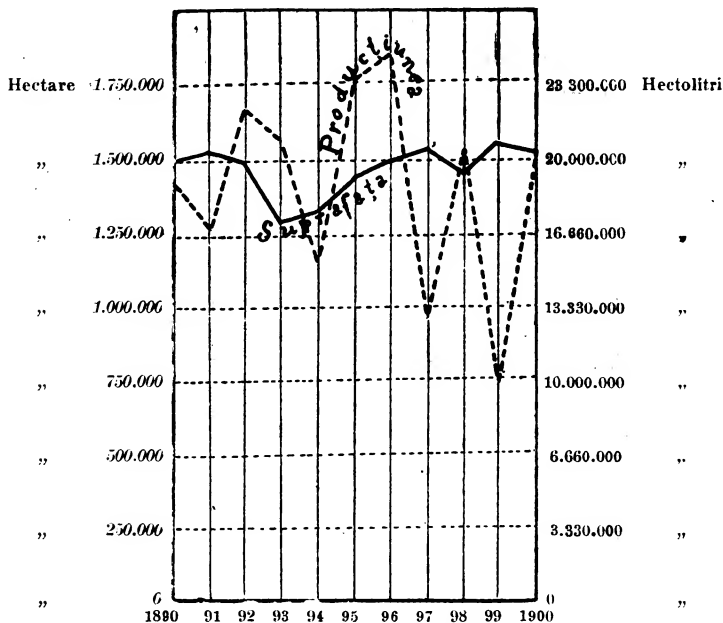

Fig. 62. Diagram arătând mersul suprafeței \wedge și producțiunii --- grăului în perioda 1890—1900.

Producțiunea mijlocie la 1 hectar — ceea-ce ne arată gradul de rodnicie al pămîntului — a fost în aceeași periadă de timp cam de 12 hectolitri, observându-se aceeași variațiune foarte mare de la un an la altul ca și la producțiunea totală. Cauza acestei variațiuni prea mari se explică prin clima acestei țări, care este foarte schimbăciasă, une-orî secetasă, alte orî prea ploioasă.

În comparațiune cu alte țări, pământul nostru nu produce destul grâu, căci în Germania, Ungaria, Anglia, Franța, etc. media producțiunii este de 15—28 hectolitri la hectar.

Calitatea grâului se apreciază după greutatea hectolitică și compozițiunea chimică a grăunțelor. Din aceste puncte de vedere grăul produs în Moldova de N este cel mai bun și poate rivaliza cu cele mai bune grâne ce se produc în lume. Regiunea cea mai bogată în grâu — câmpia Munteniei — produce, din nenorocire, un grâu de calitate inferioară.

Grăul se consumă în mică parte în țară ca aliment, cea mai mare cantitate se exportă, fie ca grâu fie ca făină.

Porumbul este planta cea mai mult cultivată. Ea a ocupat în perioada 1895—1899 o suprafață mijlocie de 1.955.000 hectare în fie-care an, cu variațiuni foarte restrânse de la un an la altul, maximum 300.000 de hectare.

El se cultivă în toate regiunile țării predominând asupra tuturor celorlalte plante cultivate, afară de câmpia Munteniei unde predomină grăul. Întinderea acesta mare a porumbului se explică prin faptul că este hrana fundamentală a țăranului.

Producțiunea totală a porumbului a fost în mijlociul (1895—1899) de 24.397.000 hectolitri anual, având o producțiune medie la hectar de $12\frac{1}{2}$ hectolitri. Ca și la grâu, producțiunea totală variază foarte mult, ast-fel pe când în 1899 s'aă produs numai 9.768.000, în 1898 s'aă produs 35.000.000 hectolitri.

Singură Rusia recoltază de pe lanurile sale de porumb proporțional mai puțin decât România, pe când toate celelalte țări mai mult.

Calitatea porumbului. Tot nordul Moldovei este regiunea unde se produce porumbul de calitate cea mai bună din punctul de vedere al alimentațiunii omului, pe când porumbul produs în Muntenia este de o calitate mai inferioară din acest punct de vedere, însă este mai bun pentru fabricarea spirtului, căci conține mult amidon.

Celelalte cereale, adică: orzul, ovėsul, secara și meiul

ocupă suprafețe cu mult mai mici, toate la un loc abia ocupă $\frac{1}{4}$ din suprafața destinată cerealelor.

Iată suprafețele ocupate de aceste plante, precum și producțiunea totală și medie în perioada 1895—1899.

Planta	Suprafața în hectare	Prod. medie la 1 hectar	Produc. to- tală în hec- tolitri	Intrebuințarea
Orz . . .	626.000	12,3 hectol.	7.724.500	Nutreț și Bere.
Ovės . . .	291.000	14,3 „	4.131.000	Nutreț.
Secară . .	214.000	12,5 „	2.670.000	Spirt, Alimen.
Meiă . . .	89.000	7,7 „	690.000	Nutreț.

II) Plantele industriale. a) Plantele oleaginose: rapița, inul și cânepa sunt, după cereale, cea mai importantă grupă de plante ce se cultivă pe teritoriul României. Rapița singură ocupă în mijlociū vre-o 50.000 de hectare anual; în unii ani însă se sémână suprafețe mult mai mari, dar din pricină că este o plantă cam gingașă pentru clima țerii noastre, adesea orî producțiunea sa este distrusă de frig. Ea se cultivă pentru uleiul ce se extrage din semințele ei.

Inul și cânepa ocupă suprafețe mai mici și se cultivă, nu atât pentru uleiul ce se extrage din semințele lor, ci mai mult ca plante textile, pentru fuiorul lor.

b) Sfecla de zahar. Acastă plantă a început să se cultive pe o scară mai întinsă numai acum în urmă, când s'a creat industria zaharului, cultura ei este menită să dureze cât va dură și această industrie. Suprafața ocupată de această plantă e în mijlociū cam de vre-o 5000 de hectare anual.

c) Tutunul se cultivă numai în unele județe din țără: Fălciū, Tulcea, Ilfov, Dâmbovița, Muscel, Vâlcea, Vlașca, Romanai și Ialomița pe o suprafață relativ mică, cam de vre-o 5000 de hectare anual. Cultivatorii nu pot să cultive această plantă decât cu învoirea Statului și cu con-

dițiunea de a o vinde în întregime lui, care și-a rezervat singur dreptul de a fabrica și vinde tutun în țără. Intinderea culturilor de tutun variază de la un an la altul, căci nu se consumă numai tutun produs la noi, ci se cumpără și din alte părți, încât când se sémână mai puțin la noi, atunci se cumpără mai mult din alte părți.

III) **Legumele:** fasolea, mazerea, cartofii, etc. ocupă suprafețe și mai mici. Dintre acestea singură fasolea se cultivă ceva mai mult, încât o parte chiar se exportă, pe când cartofii nu ajung nici pentru consumațiunea interioară și trebuiesc aduși din alte țări. Celelalte feluri de legume se cultivă și mai puțin.

IV) **Viile.** Suprafața ocupată de vii a mers neconținut crescând, ast-fel pe când la 1861 erau numai 95.000 de hectare în totă țera, astăzi sunt mai bine de 140.000 de hectare. Și ar fi fost și mai multe podgorii, dacă filoxera nu ar fi distrus o bună parte din ele; am fi avut astăzi aproape 200.000 hectare.

Condițiunile climaterice ale țării și natura solului permit cultivarea acestei plante atât la șes cât și pe deluri; numai în regiunea munților, unde strugurii din cauza lipsei de căldură nu pot ajunge la maturitate, acolo vița de vie lipsește. În regiunea delurilor însă, vița de vie găsește condițiunile cele mai favorabile pentru dezvoltarea sa.

Producțiunea viilor a fost în mijlociu de 2.165.000 hectolitri anual în perioada 1895 — 1899, având o producțiune medie de 15 hectolitri la 1 hectar. Ca și la cereale, și la vii, se observă tot așa o variațiune foarte mare în producțiune, variațiune datorită și climei și bolilor de cari e atinsă via în unii ani.

Viile de la șes se remarcă prin aceea că produc cantități mult mai mari de vin decât cele de pe deluri, în schimb însă calitatea vinului de del e mult mai superioară celui de șes, atât ca gust cât și ca durată. Din această cauză centrele viticole cele mai renumite din punct de vedere calitativ se găsesc în regiunea delurilor și anume: Rogova, Orevița Brósca, Golu Drâncei în Mehedintzi; Drăgășani în R.-Vâl-

cea; Délul mare în Prahova; Odobesci și Panciu în Putna; Nicoresci în Tecuci; Délul Hușilor în Fălciu; Cotnari, Uricani, Socola în Iași; și Sarica în Tulcea.

Vița de la Cotnari e originară din Tokaj și a fost oferită lui Ștefan-cel-Mare al Moldovei de către un rege al Ungariei.

Filoxera e o insectă foarte mică ce trăește pe rădăcinile viței de vie și din cauza împunsăturilor ei rădăcinile se umflă, iar vița de vie se usucă. În timpul verii această insectă ese pe tulpină în aer și se înmulțește foarte mult, infectând ast-fel podgoria pe suprafețe întinse; e de ajuns câțiva ani ca o întreagă regiune viticolă să fie distrusă complet, ca și cum ar fi fost arsă.

Filoxera a apărut la noi în țară prin anii 1885—1886 și de sigur că a fost adusă odată cu vițele ce se cumpărau din străinătate, unde apăruse mai de mult. De atunci și până astăzi a distrus mai bine de 50.000 de hectare și continuă a strică mai departe. Singură regiunea Hușilor a rămas până acum ne atinsă de acest flagel, precum și unele podgorii isolate prin celelalte regiuni.

Remediul cel mai bun, cunoscut până acuma, contra acestei boli este de a se replantă viile distruse cu viță americană, a cărei rădăcină nu sunt atacate de filoxeră. Acest remediu a început să fie aplicat și la noi în țară, însă replantarea merge foarte încet, până acuma abia s'aū replantat vre-o 1.000 de hectare.

V). Liveștile de arbori fructiferi. Din acest fel de culturi, liveștile de pruni sunt cele mai importante și cele mai bine cunoscute din punct de vedere economic.

Aceste livești sunt situate mai toate în regiunea delurilor din Muntenia și ocupă o suprafață de vre-o 70.000 de hectare. În Moldova și Dobrogea se găsesc foarte puține livești de acest fel.

Producțiunea. Din prunele ce se recoltază, se fabrică numai țuică, în cantități ce variază foarte mult de la un an la altul. În mijlociū se produc 1.200.000 hectolitri țuică anual, dând o medie de 21 de hectolitri la hectar.

Numai acuma în timpurile din urmă și numai în puține localități o parte din prunele recoltate se usucă, însă într-un mod primitiv.

Livești cu alte soiuri de pomi afară de pruni se găsesc destul de multe în toate regiunile țării, însă nu se scie cam ce întindere ocupă și prin urmare nici ce importanță

economică au produsele lor. Arborii principali, cari alcătuiesc aceste livezi sunt : meri, peri, nuci, cireși, vișini, caiși, etc.

VI) **Fînețele** ocupă actualmente o suprafață mult mai mică decât în trecut ; în adevăr la 1856 ocupați mai mult de 800.000 de hectare, pe când azi nu ajung decât la aproape 600.000 de hectare. Acestă scădere a fost pricinuită din cauza culturii extensive a cerealelor, cari au trebuit să înlocuiască fînețele, ca pe unele ce nu mai rentau destul de când crescerea vitelor a fost părăsită în mare parte de către agricultori.

În comparațiune cu celelalte țări, România posedă, proporțional cu totalul culturilor făcute, cele mai puține fînețe. Nu numai atât, dar chiar rodnicia lor este inferioară, încât recolta finului nu este suficientă nici pentru hrana animalelor existente ; de aceea vedem că se recurge în acest scop la paie și coceni, cari formeză pentru o mare parte din vitele de la țară principalul lor nutriment în timpul iernii.

Răul acesta s'ar putea remedia însă, prin cultivarea fînețelor artificiale, adică livezi de trifoi și lucernă, cari dau un nutreț de cea mai bună calitate și s'ar pute ast-fel împlini lipsa de fînețe naturale. La noi însă culturile de acest soi sunt abia la începutul lor, numai vre-o 70.000 de hectare sunt semănate cu fînețe artificiale, dar de sigur că în viitor suprafața lor va crește în dauna fînețelor naturale.

Pășunile acoper aproape 1.350.000 de hectare, sau a 10-a parte din totă suprafața țării. Din acestea însă vre-o 300.000 de hectare sunt pășuni temporare, adică locuri arabile ce se lasă un timp spre a se odihni și în acest timp sunt păscute de către vite. Ca și fînețele, întinderea lor a scăzut mai cu seamă la șes unde în locul lor se cultivă acuma cereale.

Calitatea pășunilor este destul de bună, lucru ce se poate ușor vedea, căci vitele după un scurt timp de pășunat se

îngrașă, ceea ce mai îndreptăză puțin lipsa de hrană ce o îndură vitele în timpul iernii.

În general vorbind însă, întinderea de pământ destinată a servi la hrana vitelor este mică în comparație cu numărul vitelor și cu întinderea totală a semănăturilor.

Pădurile.

Intinderea. În privința acésta România nu este destul de bine înzestrată, căci nu posedă decât 2.774.000 hectare de păduri, adică 21 % sau $\frac{1}{5}$ din întreaga suprafață a țării. Deși o bună parte din suprafața țării este improprie dezvoltării pădurilor și anume câmpia Munteniei (1); totuși sunt încă multe locuri în țară la noi (coste de munți și deluri) cari ați nu's de nici un folos și cari ar pute foarte bine să fie acoperite cu păduri.

În comparație cu alte state ale Europei ca Rusia și Austria, România am pute dice că e mediocru înzestrată cu păduri.

Felul pădurilor. Pădurile încep imediat de sub zona alpină, acoperind costele munților și delurile ca o mantă ce-și schimbă fața și cu anotimpul și cu înălțimea. Ele se întind până în regiunea câmpiilor, unde pe măsură ce înainteză se răresc, se împrăstie și în cele din urmă dispar

(1) Lipsa de păduri — ceea-ce tocmai caracterisază această zonă — nu se datoresce temperaturii, care n'ar fi favorabilă acestei forme de vegetațiune; ci în primul rând se datoresce faptului că lipsesce cantitatea de apă necesară pentru dezvoltarea pădurilor. În adevăr această regiune primește cele mai puține ploii și mai cu sémă în timpul veri seceta e așa de mare, încât pământul e uscat și orăpat până la adâncimi mari. În al doilea rând vin vânturile, cari și ele în această zonă sunt foarte puternice, încât vara usucă totul, iar iérna desvelind pământul de zăpadă, face ca puținele plante ce mai rămân să înghețe.

În ast-fel de condițiuni se înțelege că pădurile nu se pot dezvoltă, căci cine să mai samene arborul odată uscat? Aicea nu se pot dezvoltă decât, sau plante ce fac repede semințe în primăvară, iar vara se pot usca, cum sunt de pildă cerealele; sau plante cari au în pământ o tulpină cărnoasă sau rădăcini foarte lungi.

cu totul, lăsând câmpiile Tisei, Dunării și cele din vecinătatea Mării, lipsite cu totul de această podobă.

Tóte aceste păduri sunt, ca toate cele din zona temperată, prevădute cu numeroase poene și marea lor majoritate au vegetațiunea întreruptă în cursul iernii.

După felul arborilor ce alcătuiesc pădurile, găsim următoarele 3 regiuni:

a) *Regiunea coniferelor* începe imediat de sub plaiurile alpine prin nisce arbori mici la început, cari se tirăsc pe pământ: jip (*Pinus pumilio*), jnépán, apoi cu cât ne scoborim vedem încheindu-se păduri de molift și mai în jos de brađi. Ele îmbracă cóstele munților cu o mantă vecinic verde, care se lasă în jos până la altitudinea de 1200 m., iar în locurile umbróse până chiar la 600 m. Acestea sunt pădurile cele mai prețioase, de óre-ce dau lemnele cele mai bune de construcțiune și sunt fórté puțin amestecate cu alte feluri de arbori, cum sunt, rar de tot, Tisa și Larixul.

b) *Regiunea fagului*. Pădurile de fag se întind, în continuarea celor de conifere, până aprópe de pólele délurilor. În partea de E, prin Dobrogea și Basarabia ele sunt fórté rare și înlocuite în mare parte cu păduri de mestécáni, cărora le priesce mai bine clima continentală.

c) *Regiunea stejarului* începe de la pólele regiunii délurilor de unde se sfârșesc pădurile de fagi, și se continuă spre câmpie, dar pe măsură ce înaintéză fie spre Tisa, Dunăre sau Mare, pe aceeași măsură se răresc, formând numai ici și colo petece de păduri isolate numite du m-brave; și în cele din urmă cedéză locul stepelor.

Exploatarea. Până la anul 1881 proprietarii puteau să-și taie pădurile după cum voia, exploatarea nu eră supusă nici unei regule. Sub regimul acesta multe din pădurile ce acoperiau altă-dată șesurile și délurile României, au dispărut, iar în locul lor au început să se cultive cerealele, cari rentéză mai mult proprietarilor. Această tăiere aprópe completă a fost înlesnită și de căile de comunicațiune,

carî în regiunea şesului erau mai numeroase şi mai apte pentru transporturi.

Nu tot acelaş lucru s'a întâmplat şi cu pădurile din regiunea munţilor; acolo lipsa aprópe complectă de drumuri a făcut ca masivele păduroase să rămână intacte.

De la 1881, de când a intrat în vigóre codul forestier, proprietarii nu-şi mai pot tăia pădurile decât după anumite reguli, carî au de scop de-a opri distrugerea pădurilor de aci înainte. Conform acestor reguli, dintr'o pădure nu se póte tăia într'un an mai mult decât a 30-a parte, aşá că o pădure după 30 de ani devine din nou aptă de a fi tăiată.

Din pricina lipsei de mijlóce de comunicaţiune, astăzi ca şi în trecut, pădurile din regiunea muntósă nu se exploatează decât în fórte puţine locuri, acolo unde proprietarii şi-au creat singuri mijlóce de transport, fie căi ferate, cum este de pildă la: Sabasa, Găinesci, Hangu, Tarcău, etc. sau canale cu apă, cum este la Bistricioara, Bicaş, Lotru, etc.

În regiunea şesului din potrivă, uşurinţa transportului face ca totalitatea pădurilor să fie exploatate.

Din acestea se póte vedea că tocmai acolo unde sunt păduri mai multe şi mai frumoase, acolo exploatarea e la începutul ei; când însă căile de comunicaţiune se vor înmulţi şi în regiunea muntósă, atunci de sigur că acea bogăţie de rezervă ce o forméază pădurile, va produce un venit însemnat proprietarilor.

Animalele Domestice.

Caii. Istoria ne arată că în secolii trecuţi, până pe la începutul secolului XIX, există în România şi în special prin Moldova, o rasă de cai renumită prin agerimea şi frumuseţea ei. Popórele carî locuiau împrejurul nostru se aprovizionau cu cai din Moldova pentru trebuinţele cavaleriei lor. Chiar Turcii, carî sunt posesorii uneia din cele mai vestite rase de cai, rasa arabă, impuneau Domnilor Ţerilor

românesci ca pe lângă tributul anual să trimetă în Turcia și un număr însemnat de cai românesci.

Astăzi caii românesci au degenerat într'atâta, încât pentru trebuințele cavaleriei noastre aducem cai de prin Ungaria și Rusia; numai prin Dobrogea și Moldova se mai găsesc cai de o calitate ceva mai alésă.

Causa acestei degenerări este de sigur prea marea exportățiune, care încetul cu încetul a făcut ca rasa cea bună de cai să dispară de la noi, pe când țările vecine începeau să producă și ele cai buni. Dacă mai adăugăm la acesta, că Domnii Fanarioți redusese foarte mult numărul cavaleriștilor, atunci înțelegem de ce cultivatori de cai românesci au părăsit această ocupațiune, căci nu mai aveau unde să-și vîndă caii.

Actualmente în România se găsesc aproximativ 800.000 de cai, întrebuințați în cea mai mare parte la transporturi și la munca agricolă, acesta din urmă mai cu sémă în Muntenia.

Pentru îndreptarea rasei cailor Statul întreține o herghelie de cai la Cislău (Buzău), care produce în fie-care an un număr de harmasari, pe cari apoi îi răspândește în țară cu scopul de a îmbunătăți în viitor rasa cailor.

Boii. Rasa bovină este reprezentată actualmente prin vre-o 2.500.000 capete de vite, între cari trebuie să numărăm și bivoli, răspândiți mai cu sémă în regiunea șesului din Muntenia.

Partea cea mai bogată a țării în animale de acest fel este regiunea Moldovei cuprinsă între Siret și Prut; județele: Tutova, Fălciu, Vaslui, Iași, Roman și Botoșani. Acestea au, proporțional cu suprafața lor, cele mai numeroase vite cornute.

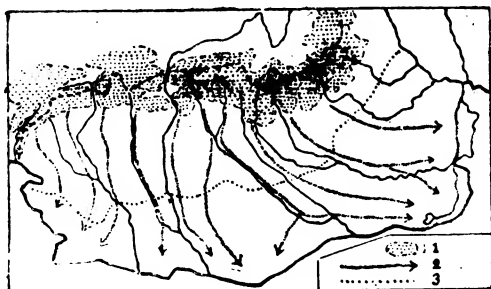
Rasa bovină a degenerat și ea, însă nu atât de mult ca cea cavalină. Pe lângă boii mici de munte se găsesc și astăzi tipuri de boi ca cei de Moldova și Ialomița, cari sunt destul de frumoși ca conformațiune exterióră și destul de puternici. Din nenorocire însă acestor animale li

se dă o îngrijire cât se poate de proastă, atât din punctul de vedere al nutrețului cât și al adăpostului.

Acastă lipsă de îngrijire a animalelor de acastă rasă se datorește faptului că Austro-Ungaria oprind importul acestor animale din țară de la noi, a distrus prin acăsta un debușeu însemnat pentru crescătorii de vite cari au lăsat în părăsire cultivarea acestui soi de animale.

Intrebuintarea ce se dă vitelor cornute la noi în țară, este numai munca agricolă și transporturile; cât privesc producțiunea laptelui, acăsta jăcă un rol cu totul secundar ast-fel încât nu s'a putut dezvoltă rase de vaci bune producătoare de lapte.

Oile, în număr de vre-o 5.600.000, forméză în timpul verii numeroase turme ce pasc pe vârful și cóstele munților, dând acestora o óre-care animațiune, căci mai în fiecare poiană se vede câte o stână, unde ciobanii se adăpostesc și prepară brânza, pe care apoi o trimet în orașe. Cum vine însă tómnă, aceste turme părăsesc munții și se scobóră la șesuri și la baltă (Fig. 63), une-orî ajung până

E. d. M

Fig. 63. 1. Regiunea munților. 2. Drumurile parcurse de turmele de oi în deplasarea lor. 3. Regiunea delurilor.

în Dobrogea, unde petrec din iernă până în primăvară, nutrindu-se cu finul produs de fînețele de la câmp, când iar își reiaū drumul spre munte.

În țera noastră se cultivă următoarele rase mai principale:

șpanca și țigaia, renumite atât pentru lâna lor cea fină cât și pentru carnea lor. Din nenorocire numărul cel mare de oi îl formeză rasa țurcană, o rasă inferioară cu lâna grosă și aspră.

Fig. 64. Căldarea Lespeșilor, din munții Făgărașului, cu o stână de oi.

Porcii, în număr de 1.700.000, sunt singurile animale domestice din România, cari din punctul de vedere al calității nu lasă aproape nimica de dorit. Porcii de rasa manganalița (cu părul alb și creț, cu botul și picióarele scurte) pot concura în privința producțiunii de grăsime cu rasa „York”; iar rasa de porci cu urechile blegi este excelentă pentru producerea cărnii. Numărul cel mare însă îl formeză o rasă inferioară de porci, cu ritul ascuțit, urechile drepte, părul lung și drept. Comerțul acestui fel de animale, care în trecut eră destul de activ — căci în mijlociū se exportaū anual câte 150.000 de capete — a suferit

förte mult din pricina închiderii graniței dinspre Austro-Ungaria, care ne cumpără cei mai mulți porci. Ađi de-abia se mai exportază vre-o 40.000 de capete anual.

Din cele ce s'aú spus relativ la diferitele feluri de animale domestice, resultă clar că această ramură a agriculturii mai înainte cu câte-vă decenii, eră într'o stare destul de înfloritoare și constituia principala ocupațiune a locuitorilor României. Animalele nu numai că erau — proporțional cu numărul locuitorilor — mai numeroase decât astăzi, dar după cum am vădut și calitativ erau mai bune. Ađi această ramură a agriculturii este lăsată cu totul pe al doilea plan; agricultorii nu mai cresc decât vitele necesare pentru munca câmpului — devenită acum principala lor ocupațiune — și de-a căror calitate ei se îngrijesc prea puțin.

Acastă stare a creșterii vitelor este dăunătoare nu numai stării economice a țerii, care pierde prin această un însemnat izvor de câștig, dar chiar agriculturii propriu zise; căci numai prin creșterea vitelor se pöte restitui pămîntului — sub formă de bălegar — substanțele de cari este sărăcit solul agricol în fie-care an, odată cu secerișul.

Principala cauză a acestei stări este, după cum s'a mai spus, închiderea granițelor Austro-Ungariei pentru animalele provenite din țără de la noi — cu scopul de a proteja animalele domestice ale Ungariei de concurența celor românesce — pretindënd că vitele nostre sunt tóte bolnave.

Pescicultura.

România posedă în total o suprafață de 817.000 hectare de apă dulce, adică 6% din suprafața țerii. Acăsta ne explică ușor de ce pescii de apă dulce constitue un important izvor de bogăție pentru țera noastră și o pun printre țările cele mai bogate din Europa în această privință. În adevăr pescăriile de la Dunăre sunt cele mai bogate, după cele de la Volga.

Până la 1881—1882 peșcele prins în apele României întreacă cu mult nevoile consumatorilor din țară, și o bună parte eră exportat în alte țări. În urmă însă producțiunea peșcelui a scădut foarte mult, încât nu numai că nu se mai exportă, dar pentru a împlini cererile din țară eră nevoie să ne adresăm la țări străine, ca : Rusia, etc. Acastă scădere a producțiunii se datorește pentru râurile navigabile și plutitoare, stări de libertate a pescuitului în ori-ce timp și a ori-cărui fel de pește ; iar pentru celelalte ape, ca : lacuri, heleștee, iazuri, etc., lăcomiei pescarilor, cari căuta să scotă cea mai mare cantitate de pește în cel mai scurt timp și ast-fel toate apele se depopulau încetul cu încetul de peșcele ce-l conțineau.

De la 1896 însă s'au luat măsuri pentru cruțarea acestui izvor de bogăție națională, oprindu-se sub pedepsă, de a pescui în lunile în cari peșcele se înmulțesc și silind pe pescari de a întrebuința numai plăși cu ochiurile mari, cu cari să nu se pôtă prinde peșcele mic. Cu chipul acesta s'a reușit numai în câțiva ani, a se face ca bălțile și râurile să fie din nou populate în abundență cu pește.

Cantitatea de pește ce se extrage din apele României este cam de vre o 100.000.000 de kgr. (35.000.000 lei) anual, din care cea mai mare parte o formează crapul, cea mai abundentă dintre toate speciile de pești și cari alimentează mai mult decât toate comerțul nostru de pește. Pescii cei cari rentează mai mult însă sunt : morunul, nisetrul, cega și chefalul, de ore-ce ei se vînd mai scump și apoi icrele lor de asemenea sunt foarte căutate.

VEDERE GENERALĂ ASUPRA AGRICULTURII ROMÂNIEI.

Din cele ce preced se pôte vedeă ușor că *agricultura noastră se caracterizează prin cultura aproape exclusivă a cerealelor*, celelalte ramuri ale ei (crescerea vitelor, pomicultura, apicultura, etc.) jucând un rol cu totul secundar față de cea d'întăi.

Acastă unilateralitate — creată, după cum am vădut, în

mod artificial în timpul din urmă — nu este de loc o calitate, căci în cazul unei secete nu putem găsi în celelalte ramuri o compensațiune pentru recoltele pierdute.

Modul în care se face agricultura la noi lasă mult de dorit; și acesta din următoarea pricină: până la 1829, Țările românești erau considerate ca grânarele Turciei și tot ce se producea la noi în țară nu se putea vinde decât în Turcia și cu prețul pe care voia el să ni-l ofere. Este lesne de înțeles de ce agricultura n'a făcut până atunci nici un progres, căci locuitorii știind că muncesc pentru alții, munceau fără nici o tragere de inimă și nu căuta să facă vre-o îmbunătățire ogorului lor.

Agricultura la noi nu a început să facă progrese decât de atunci încôce, de când românul s'a știut deplin stăpân pe ogorul lui; și mai cu seamă în timpul din urmă a prosperat mai mult, de când căile de comunicațiune s'au înmulțit și poporul a ajuns la un grad de cultură mai superior.

Acest progres se observă, atât în ceea-ce privesce modul de cultivare, căci astăzi aproape toate plugurile rudimentare de lemn sunt înlocuite cu pluguri de fer, pe lângă cari se mai găsesc și un număr destul de mare de mașini agricole, cât și în ceea ce privesce suprafața cultivată, care astăzi e de două ori mai mare ca în 1862.

În scopul de a face ca agricultura să progreseze, Statul a înființat Creditul agricol, cu scopul de-a îlesni micilor agricultori banii necesari până la vinderea produselor și Banca agricolă, cu acelaș scop pentru agricultorii mari. Creditul funciar rural a fost înființat tot în acest scop, ca să acorde împrumuturi mai mari agricultorilor pentru îmbunătățirea pământului, amănându-și pentru acesta dreptul de proprietate.

Pentru a ajunge agricultura României să se pôtă compara cu cea a țărilor mai civilizate, are de făcut încă progrese însemnate și anume: Să cucerască toate terenurile favorabile ei și cari azi n'au nici o întrebuințare. Trebuie ca toate ramurile de agricultură, posibile la noi, să fie des-

voltate potrivit nevoilor acestei țări. Apoi vor mai trebui îmbunătățite și mai mult decât sunt calitățile solului și sistemele de cultură, cu scopul de a se mări rodnicia pământului, adică ca hectarul de pământ arabil să producă cu mult mai mult decât astăzi.

M I N E L E

Cele mai importante bogății miniere ale sub-solului României sunt: petrolul și sarea.

Petrolul este cea mai importantă bogăție minieră a României, atât din pricină că se găsește în cantități considerabile, cât și prin faptul că fiind o materie primă din care se poate scote foarte multe produse utile, el poate forma baza unei industrii din cele mai însemnate.

Zăcămintele petrolifere din România se găsesc în următoarele două zone (Vezi fig. 65):

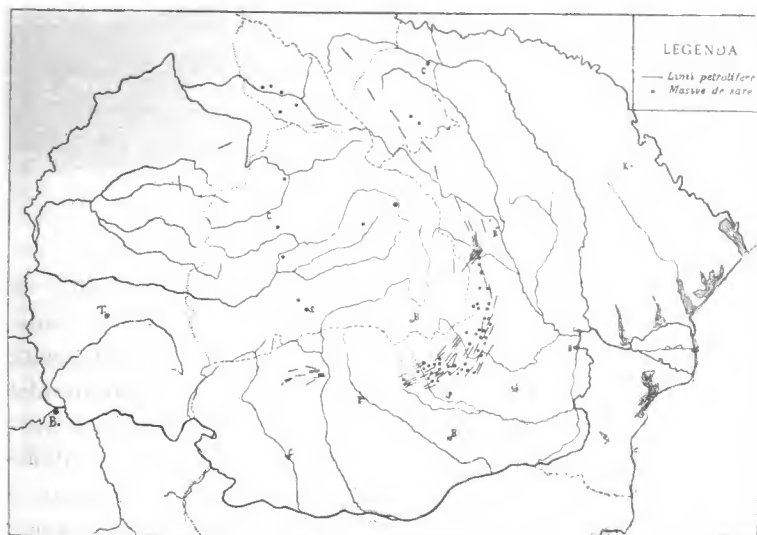

Fig. 65. Harta zăcămintelor de sare și petrol.

1. Intr'o zonă îngustă ce se întinde din județul Suceva până în râul Dâmbovița, urmând marginea munților și numai rar intrând în interiorul acestora.

2. A doua zonă, mai scurtă și mai îngustă, se află în județul Râmnicu-Vâlcea, mărginită la N de munții dintre Jiū și Olt, iar la S de delurile înalte ale Olteniei.

De aici se vede că totă câmpia Munteniei, podișul Moldovei, Dobrogea, munții din Mehedinți și până în Prahova, precum și munții Sucevei sunt lipsiți de petrol.

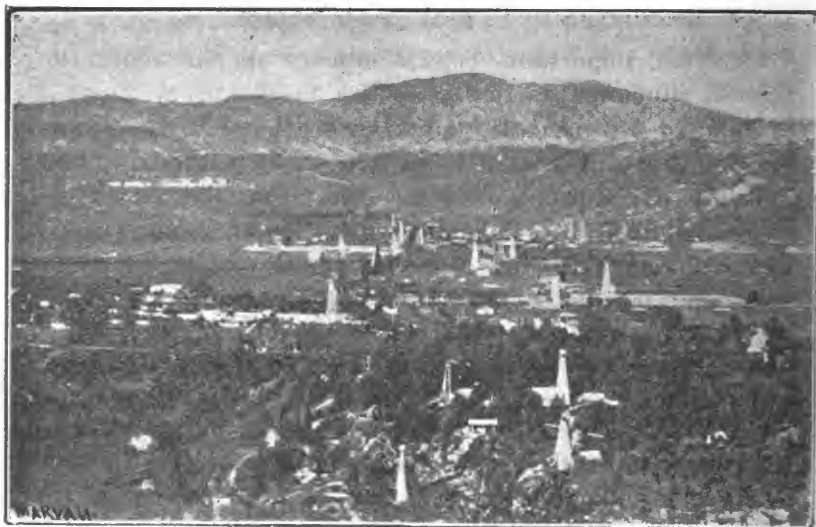

Fig. 66 Regiunea delurilor la Câmpina; pe terasa Prahovei o linie de petrol e indicată prin înșirarea sondelor.

Din exploatările făcute până acum s'a putut vedea că petrolul nu se găsește în orî-ce punct al acestor zone, încât să iasă orî-unde am face un puț, ci numai în anumite direcțiuni numite «linii petrolifere» (Fig. 66) aședate paralel cu arcu carpatîc. Aceste linii sunt mai numeroase în regiunea curburiî Carpaților, în județele: Prahova, Buzău, Râmnicu-Sărat, pe cînd în celelalte județe—afară de Bacău — sunt puțin numeroase. Zăcămintele de petrol sunt în legătură strînsă cu zăcămintele de sare și anumite ape minerale.

În totă regiunea petroliferă sunt o mulțime de manifestățiuni, cari sunt în legătură cu prezența petrolului, și anume: focuri nestînse, niște emanațiuni de gaze printre crăpăturile straturilor și stîncilor din regiunea petroliferă; cînd din diferite cauze gazele se aprînd, ard în-

continuă luni întregi, până vre-o ploie mare le sting. Focuri nestinse sunt cunoscute la Lopătari (Buzău), Băicoiu (Prahova), etc. Ferbele (ferbători) sunt tot emanațiuni de gaze, ce es însă de sub apă, sau într'un teren mlăștinos; gazele, fiind corpuri hidrocarbure, ard, de aceea locuitorii din apropierea ferbelor utilizează une-ori acest gaz la iluminat, precum: la Ocele-mari (Vâlcea), la Săcel (Gorj), la Băicoiu, etc.

Când drumul (canalul) ascendent al gazelor e făcut în argile ce dau cu apa infiltrată un noroiu clisos, atunci ele aduc la suprafață noroiul, ce formeză la gura canalului un con de 2—3 m. înalt cu un mic crater în vîrf, din care se scurge un jirleu de noroiu negru. Acestea sunt salțele, cărora din cauza formei asemănătoare cu a vulcanilor li s'a dis și vulcani noroiși. Regiuni de salțe sunt mai ales la Policiori, Beciu, Berca, Cătina, etc. (jud. Buzău).

Rare-ori petrolul se găsește în interiorul pămîntului sub formă de basenuri, mai mult sau mai puțin mari; de cele mai multe ori se găsește imbibând stratele permeabile după cum apa imbibă zaharul. Adâncimea la care se găsesc aceste strate variază foarte mult, de la câțîi-vă până la 500 de metri.

Exploatarea zăcămintelor de petrol a început încă de demult, de pe la jumătatea sec. XIX și a mers crescând din an în an până în ultimul deceniu, când dintr'odată a luat o dezvoltare foarte mare.

Exploatarea se face în două feluri: 1) Prin ajutorul puțurilor săpate cu mîna și din interiorul cărora se scote petrolul, cum se scote apa din puțurile ordinare (Fig 67). Dacă petrolul din puț secă, să sapă mai departe, până se dă de un nou strat de petrol. 2) Prin ajutorul sondelor (puțuri canadiene). Acestea sunt nisce tuburi de fer ce se implantă în pămînt până la adâncimi destul de mari și prin cari se pôte: sau să iasă petrolul singur—să facă erupțiune—sau să-l ridicăm cu ajutorul pompelor. Acest sistem este mai preferabil de ore-ce nu presintă nici un pericol ca puțurile obișnuite și apoi putem exploata și păturiile petrolifere cele mai profunde.

Din tot cuprinsul zonelor petrolifere nu se exploatează petrol decât numai în următoarele regiuni:

- 1) Jud. Dâmbovița: la Colibași și Gloden.
- 2) Jud. Prahova: la Cămpina, Buștenari, Păcureți, Băicoiu, Poiana, Doftana, Țintea, Recea, Matia, etc.
- 3) Jud. Buzău: la Păcurele, Berca, Cuculesci, Tega, Sărata, etc.

4) Jud. B a c ă ă : la Solonț, Moinesc, Tețcani, Lucăcesc
Comănesc, Stănesc, Cașin, etc.

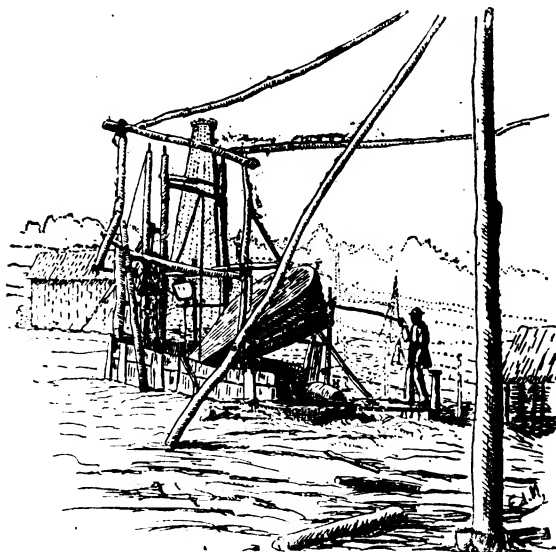

Fig. 67. Vederea unei exploatațiuni de petrol la Buștenari (Prahova).
In față se vede un puț de mână cu folele de trimes aer ; in fund se vede
turla unui puț canadian (sondă).

Următorul tablou ne arată numărul sondelor și al puțurilor — productive și neproductive — ce se află în anul 1898 în toate aceste regiuni.

DISTRICTELE	Puțuri		Sonde	
	Produc.	Neprod.	Produc.	Neprod.
Dâmbovița	107	35	—	—
Prahova .	355	410	24	37
Buzău . . .	87	3	4	10
Bacău . . .	8	114	40	8
Total . .	557	562	68	55

Cantitatea de petrol ce se extrage din toate aceste puțuri și sonde, s'a ridicat în anul 1899 la 30.000 de vagóne, sau 300.000 de tone; pe când în 1895 nu se extrăgeau decât 8 000 de vagóne, iar în 1865 nu se extrăgeau decât 500 de vagóne. Acestă creștere a producțiunii petro-

lului se datorește: pe de-o parte succesului dobândit de uni exploatare ca: „Stéua Română“ (1), Monteoru, Câmpianu, etc., care au atras după dînșii și pe alți exploatare; iar pe de altă parte dispozițiunii din legea minelor, care permite proprietarilor de terenuri petrolifere — și în genere a orî-cărui teren ce conține mine — să le exploateze singuri, sau să le concedeze pe un timp îndelungat (75 de ani) altor exploatare, care pot fi și străini.

Din totă această cantitate de petrol, numai $\frac{1}{3}$ se întrebuințează direct ca combustibil, pe când restul de $\frac{2}{3}$ se rafinează în cele vre-o 80 de uzine ce se află în totă țera. Din aceste uzine numai vre-o 12 sunt stabilimente de ôrecare importanță, pe când restul sunt cu totul primitive și abia își merită numele. Produsele ce se obțin prin distilarea petrolului sunt: benzina, petrolul lampant, uleiurile de uns, vasilina, parafina, etc., care pe lângă că satisfac toate nevoile interioare ale țerii, dar se mai și exportă în țerile din apusul Europei, ca: Germania, Elveția, Olanda, etc. Această industrie s'a dezvoltat în apropierea centrelor de exploatare a petrolului și anume: în Câmpina, Târgoviște, Ploesci și Moinesci.

Sarea este a doua bogăție minieră a României după petrol.

Zăcămintele de sare se găsesc în aceeași regiune ca și petrolul, însoțind arcul carpatic în partea externă, din Galizia și până în Oltenia (Veđi fig. 65). Această regiune s'a și numit regiunea saliferă.

Sarea se prezintă în stare aprôpe pură sub formă de strate sau de masive (Fig 68 și 69), aședate cele mai multe în regiunea delurilor de la curbura Carpaților (jud. Bacău, Putna, R.-Sărat, Buzău și Prahova). În multe localități, aceste masive es la exterior din cauza eroziunii stratelor superioare și formază în acest cas, stâncile de sare, așa

(1) Societatea „Stéua Română“ a avut sonde, care au dat în primele zile ale erupțiunii, până la 200 de vagone pe zi.

de numeroase în Carpați: la Bisoca, Meledic și Lopătarî (Buzău), Slănic (Prahova), Vrancea, (Putna), etc.

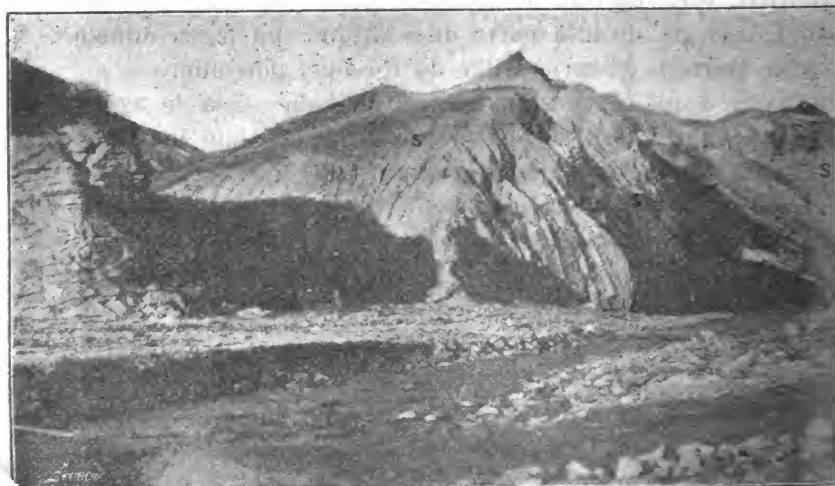

Fig. 68. Masivul de sare de la Meledic, în jud. Buzău. s. sare.

Numărul masivelor de sare este foarte mare, se cunosc până acum mai mult de 50. Ca o dovadă despre mulțimea masivelor de sare este numărul cel mare de izvoare sărate, ce se găsesc în Carpați. Mărimea masivelor de sare deși nu este determinată cu siguranță, totuși se poate spune că masivul de la T.-Ocnă are vre-o 4 km. lungime, vre-o 300 de metri lățime și aproape 100 de metri adâncime, ceea-ce ne-ar da un volum de vre-o 250.000 000 de tone de sare, din care nu s'a exploatat până astăzi nici 1.000.000 de tone. Masivul de la Ocnele-mari are dimensiuni probabil și mai mari.

Exploatarea masivelor de sare, ori unde s'ar găsi ele, este un drept exclusiv al Statului (monopol); și acesta încă din vechime, căci legiurile vechi întăresc acest drept pe care îl avea și pe atunci Statul (Domnitorul).

Singurii locuitorii din munții Vrancei, au dreptul să scotă direct sare din munții lor, însă numai pentru trebuințele lor.

Exploatări de sare —s a l i n e sau o c n e—nu există ac-

tualmente decât numai în 3 localități și anume: în Târgu-Ocna (Bacău), Slănic (Prahova) și Ocnele-mari (R. Vâlcea). Salina de la Dofțana (Prahova) a fost părăsită în timpul din urmă.

În toate aceste saline se întrebuințează deținuți pentru extragerea sării.

Până la 1881 exploatarea se făcea în mod cu totul primitiv, de atunci însă salinele României au fost înzestrate cu toate mașinile necesare pentru extragerea sării. Cantitatea de sare ce se extrage anual din toate salinele este aproximativ 100.000 de tone, din care $\frac{1}{3}$ se exportă în Bulgaria, Serbia și Rusia, cu prețul de 35—40 franci tona în porturile Dunării; iar restul se consumă în țară la noi, cu prețul de 95—115 franci tona. Deși sarea se găsește în cantități considerabile în sub-solul României, totuși profitul ce-l are Statul din vindarea ei este cu totul neînsemnat, căci veniturile de

la sare (cam 6 $\frac{1}{2}$ milioane lei) abia acoper cheltuelile ce se fac cu extragerea ei. Acesta din pricină că sarea nu are altă întrebuințare decât în alimentațiune. Dacă pe lângă acesta s'ar mai întrebuința și la fabricarea unor substanțe trebuincioase ca: soda, clorul, acidul clorhidric, etc. atunci de sigur că am avea un profit mai mare decât cel de astăzi.

Printre celelalte bogății minerale, mai puțin importante, ce mai posedă România, putem cită:

Cărbunii de pământ. Afară de mina de *antracit* de la

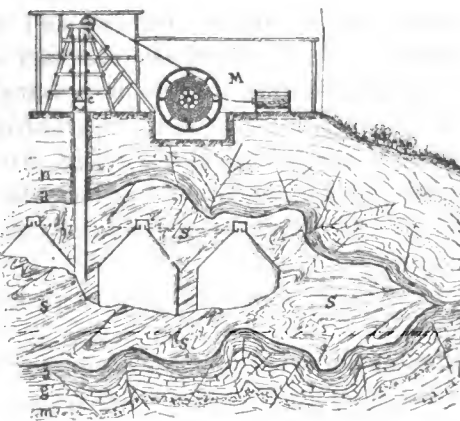

Fig. 69. Vederea unei masiv de sare în exploatare. *n*, nisip; *a*, argile; *s*, sare; *g*, gips; *m*, marne.

Șchela (Gorj) și care se exploatează numai de câțiva ani, toți cărbunii de pământ din România sunt *lignit*. Zăcămintele de lignit se găsesc în foarte multe localități din regiunea delurilor (fig. 70), însă ele se exploatează numai în următoarele localități:

Dâmbovița: la Șotânga, Mărginența și împrejurul lor.

Prahova: la Filipescii de pădure și în împrejurimi.

Bacău: Comănesci și Asău.

R.-Vâlcea: Cucesci.

Mehedinți: Bahna.

Producțiunea totală a minelor de cărbuni de pământ s'a ridicat în anul 1901 la: 131.000 tone, ceea ce nu este suficient pentru trebuințele industriei și a căilor ferate, mai ales că și calitatea lasă de dorit, așa că trebuie să importăm cărbuni de pământ din Ungaria, Anglia și Germania.

Minereuri de fer și cupru. Acestea se găsesc prin terenurile vechi din Carpați sau din Dobrogea, mai cu seamă în următoarele localități: Brăsteni (Suceva), unde se află: *hematită roșie*, *fer oligist* (din care se poate extrage fierul) și *calcopirită* (din care se poate extrage arama); Ciungeti (R.-Vâlcea), unde se găsesc *pirhotine* (din care se extrage fierul) și *pirite cuprifere*; Baia de fer (Gorj), unde se găsesc *pirite*, *calcopirite* (aramă) și *limonită* (fer); Baia de aramă (Mehedinți), unde se află *calcopirite*, *pirită* și *limonită*.

În delurile din Dobrogea se găsesc de asemenea numeroase minereuri de fer și cupru, și anume la: Losova, Atmagea, Altân-Tepe, Ortachioi, Ceamurli, etc.

Actualmente nici unul din aceste zăcămintele nu se exploatează, însă în timpurile mai vechi zăcămintele de fer și cupru de la Baia de aramă și Baia de fer au fost exploatare, de unde vine chiar și numele acestor 2 localități; în urmă însă exploatarea lor a fost părăsită.

Nisipurile aurifere. În timpurile mai vechi o parte din Țiganii, robii ai Domnitorului, se ocupa cu spălarea nisipurilor aurifere ce se găseau pe albia râurilor: Olt, Lotru, Argeș Buzău, Bistrița, etc. și aurul astfel cules

devenea proprietatea Domnitorului; astăzi s'a părăsit cu totul această exploatare, căci nu mai rentează. Aur se găsește și în stânci de quart, etc. în multe locuri în Carpați; pe valea lui Stan (afluente al Lotrului) s'a făcut chiar un început de exploatare.

Chihlimbarul s'a găsit în mai multe localități din România, însă locul unde el se găsește în cantități mari este regiunea dintre Chiojdu mare, Colții și Găvanele (Buzău); de acolo se extrag cantități însemnate de chihlimbar, vre-o 500 de kilograme anual. Chihlimbarul de Buzău e de coloro închisă, une-ori neagră cu reflexuri verdui. E cel mai prețuit dintre toate chihlimbarurile cunoscute, ajungând până la 1000 de lei kg.

Pucioșa se găsește în mai totă regiunea petroliferă și saliferă, întovărășind adesea stratele de gips, cum e de ex: la Pucioșa (Dâmbovița), la Poiana Verbilău (Prahova), Valea Sării (Putna), Valea Sibiciului (Buzău), etc.

Ozocherita (céra de pământ) a fost descoperită pentru prima dată în țera noastră, în valea Slănicului (Bacău); ea se mai găsește: la Solonț, Tețcani, Mosore (Bacău), muntele Zăriște (Buzău), Câmpina (Prahova), etc.

Asfaltul (smola) de asemenea se găsește la un loc cu zăcămintele de petrol în jud. Prahova, Buzău, Bacău, etc.

Apele minerale.

Tot ca o bogăție minieră sunt considerate și numeroasele izvoare de ape minerale, ce se găsesc răspândite mai cu seamă în regiunea muntoasă și deluroasă, unele chiar și în regiunea șesului. Majoritatea acestor izvoare au o compozițiune asemănătoare, căci aproape toate conțin disolvită sare (Na Cl), sunt adică *cloro-sodice*. Pe lângă acesta se mai adaugă, după localități, și diverse alte substanțe, precum: în unele locuri *sulf* sau *hidrogen sulfurat*, în altele *magnesiū*, în altele *fer*, *iod*, etc.; numai puține din ele au o compozițiune cu totul deosebită.

Deși multe din aceste isvóre aũ o putere de vindecare tot așã de mare ca și isvórele similare de prin țóřile stróine

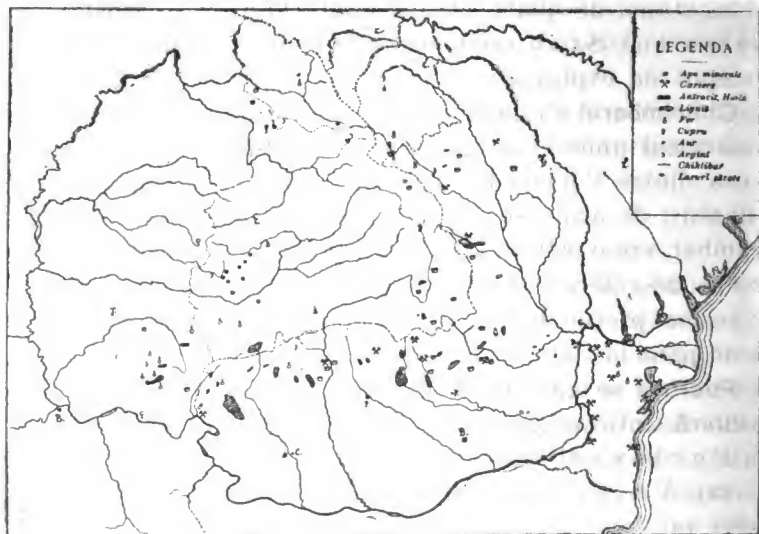

Fig. 70. Harta minelor.

și sunt situate în locuri tot atât de frumoșe, însă din cauza greutății drumului — căci la multe din ele nici nu ajung șoselele, necum drumul de fer — precum și a lipsei de cele necesari, multă lume de la noi din țeră, se duce la băile din străinătate pentru căutarea sănătății. Din pricina acésta țera noastră nu póte trage tot profitul de pe urma acestui isvor de bogăție și sănătate.

Stațiunile balneare. (Fig. 70). Din cele vre-o 150 de isvóre minerale bine cunoscute, numai următoarele aũ instalațiuni de băi saũ sunt exploatate și puse în comerț:

Govora (R.-Vâlcea) cu ape *cloro-sodico-sulfuroșe*, tot așã de bune pentru vindecarea reumatismului ca și cele de la **Mehadia**, **Aix-les-Bains**, **Aix-la-Chapelle**, etc.

Călimănescii și **Olănescii** (R.-Vâlcea) aũ aceleași ape ca și Govora, însă mai slabe.

La Călimănesci sunt instalațiuni fórte comode ; Olănescii însă sunt lipsiți chiar de căi de comunicațiune.

Căciulata (R.-Vâlcea), aproape de Călimănești, n'are instalațiunii balneare proprii; apele sale, *alcaline clorurate* și puțin *litinizzate*, fiind băute, sunt bune pentru bólele de rinichi și beșică.

Bivolarii (Argeș), situați pe malul Oltului, are ape termale de $+ 27^{\circ}$. Acuma aceste ape nu sunt întrebuințate, însă pe timpul Romanilor au fost.

Vulcana (Dâmbovița) are ape *cloro-sodico-magnesiene-iodurate*, aproape ca și cele de la Govora, însă mai bogate în iod; instalațiune balneară propriu zisă lipsește.

Pucioșa (Dâmbovița) are ape *sulfurose-calcice* de foarte bună calitate; instalațiune balneară încă primitivă.

Câmpina, cu ape *cloro-sodico-sulfurose*, a fost în alte timpuri o stațiune balneară căutată, adî e aproape părăsită. Vizitatorii ce se duc vara acolo, se duc mai mult pentru clima plăcută a acelei localități.

Slănic (Prahova). Aici se găsește un lac, provenit din umplerea unei ocne părăsite, ce servă pentru băi și a căruia ape sunt tot așa de bune pentru reumatici, scrofuloși și anemici ca și cele de la *Salins* (Jura), *Kreuznach*, etc.

Bobocii (Buzău), cu instalațiune balneară modestă, posedă ape: *cloro-sodico-carbonate-magnesiene*.

Sărata (Buzău) posedă ape *cloro-sodico-iodurate* foarte bune pentru copiii scrofuloși și reumaticii adulți; are cea mai bună instalațiune balneară.

Meledic (Buzău) are mai multe feluri de ape dintre care cele mai principale sunt: *apele cloro-sodico-bromurate-sulfhidrice* și *apele feruginoase*. Acéstă din urmă apă se vinde în sticle și e bună pentru anemici. Instalațiune balneară nu are.

Slănicul (Bacău) posedă ape *alcaline-bicarbonate-sodice* și *ape feruginoase*. Cele d'întâi ape sunt bune pentru bólele tubului digestiv, cele de al doilea pentru anemie. Slănicul are o pozițiune foarte frumoasă, posedă hoteluri bune însă instalațiunea balneară și drumul până la el lasă foarte mult de dorit.

Bălțătescii și Oglinzii (Némt) posedă, ambele, ape *clorosodico-magnesiene*. Aū instalațiunī balneare moderne.

Strunga (Roman) posedă ape *sulfurose*.

Șaru Dornei (Sucéva), posedă ape *arsenicale-alkaline*. Se vinde în comerț ca apă de masă.

Lacurile sărate. În afară de isvórele minerale ce am vădut că abundéză în regiunea munților și délurilor, România mai posedă și numeroase lacurī sárate în Dobrogea și în câmpia Munteniei, prin județele: Brăila, R.-Sărat, Ialomița, Vlașca și Teleorman. Aceste lacurī aū apa și nămolul de pe fundul lor fórte bogate în substanțe minerale, ceea-ce le face să fie bune pentru vindecarea multor bóle. Dintre aceste lacurī mai principale sunt :

Lacul Sărat situat la 6 km. de Brăila, posedă ape *clorosodico-iodurate și sulfurose* de-o calitate excelentă și sunt cele mai renumite pentru vindecarea reumatismului, scrofulelor, etc. Calitatea apelor sale a făcut ca Lacul Sărat să fie ađi prima stațiune balneară a țerii.

Techir-Ghiol, situat în Dobrogea la o depărtare de 15 km. la S de Constanța, e un liman al Mării Negre despărțit de mare prin o limbă îngustă de pământ, posedă aproape aceleași ape și nămol ca și Lacul Sărat. Instalațiunile și necesariile lipsesc însă cu desăvîrșire, ca și apa de băut.

Lacul Amara și Fundata (Jud. Ialomița), la nord de Slobozia, lacul **Ianca, Iazu** (Brăila) și **Balta Albă** (R.-Sărat), aū ape cu aceeași compozițiune ca și precedentele, însă nu aū de loc instalațiunī balneare și nu sunt visitate decât de săraci.

Carierile.

Dacă zăcămintele nóstre miniere nu sunt încă exploatare, în schimb munții și délurile nóstre ce conțin pietre de construcțiune și industrie, sunt scobite în sute de cariere, ce ne oferă : piatra pentru pavaj, pentru construc-

țiunî de edificii și poduri, pentru șoseluit, pentru var și ciment, gips pentru ipsos, etc. Intre carierele mai însemnate cităm :

Gura-Văii (Mehedinți), cu o gresie calcaroasă, cea mai bună piatră de construcțiune din țară ; toate construcțiunile mari ca podul Carol I, etc. s'au făcut din această piatră.

Cozia (R.-Vâlcea), cu o gresie foarte dură.

Albescii (Muscel), cu un calcar albicios (numulitic) din care s'a construit frumoasa mănăstire din Curtea de Argeș.

Comarnicu și Azuga (Prahova) au renumite cariere de un argil foarte bun pentru ciment.

Pe valea *Dâmboviței, Ialomiței și Prahovei* sunt foarte numeroase cariere de piatră de var în diferite localități.

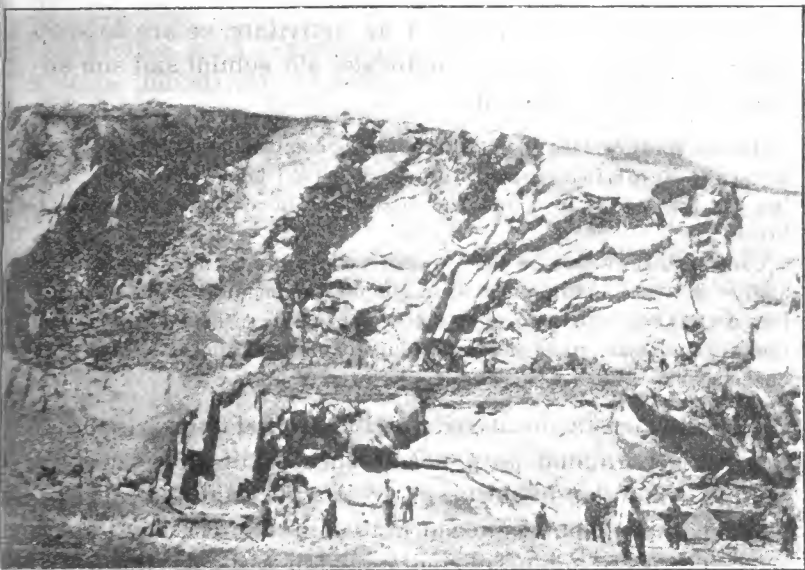

Fig. 71. Cariera de granit de la Iacobdél.

Pietrôsa (Buzău), cu un calcar conchilifer exploatat încă de pe timpul Romanilor.

Tarcău (Német), cu o gresie cenușie foarte dură.

Repedea (Iași), cu un calcar din care sunt construite mai toate clădirile mari ale Iașului.

Delenii (Botoșani), renumit pentru carierile sale de piatră de mără.

Grecii, Iacobdél și Piatra roșie (Tulcea), cu cariere de granit de-o calitate excelentă.

Cerna-Voda, Hârșova, Canara, Topalu (Constanța), cu o piatră de var și ciment de foarte bună calitate. Unele din aceste cariere dau piatră ce se poate lustrui ca marmora.

Cârjelar, Babadag, Isaccea, Tulcea (Tulcea), cu calcare ce se pot lustrui ca marmora și piatră de construcțiune.

Pe lângă acestea mai sunt o mulțime de cariere de pietriș și nisip în albiile mai tuturor râurilor noastre.

INDUSTRIA.

Industria este acea ramură de activitate, ce are de scop transformarea produselor naturale, ale solului său sub-solului, în obiecte fabricate.

Acastă transformare poate fi uneori necompletă și atunci avem produse semi-fabricate, cum e de pildă: făina, scândurile, pielea, etc., și pe cari le putem la rîndul lor transforma în obiecte fabricate.

Când transformarea se face numai prin puterea mâinilor omului ajutate de nise instrumente foarte simple, atunci industria se chiamă industrie mică sau meserie; iar când se face prin puterea unor mașini mari, unde mâna omului nu intervine decât spre a conduce mașina, atunci se chiamă industrie mare.

Ramura acésta de activitate și în special industria mare, caracteriséză numai pe popóarele cu o civilizațiune veche, cari au acumulat în decursul vremurilor capitaluri însemnate și unde populațiunea e atât de numerosă, încât agricultura singură nu e suficientă pentru a da de lucru tuturor locuitorilor. În țările însă cari de-abia sunt la începutul civilizațiunii lor, cari nu dispun de capitaluri eftine, suficiente pentru exploatare și unde populațiunea este rară — casul în care se află România, unde nu ajung brațe nici pentru agricultură — acolo nu este posibilă în mod natural, decât industria mică și din industria mare numai pu-

ține din ramurile ce sunt în cea mai strânsă legătură cu agricultura.

Până pe la 1883 activitatea industrială în România, eră în următoarea stare: Industria mare nu eră reprezentată decât prin prea puține fabrici, cari mai toate transformau produsele agricole în obiecte semi-fabricate; ast-fel erau următoarele ramuri mai principale: morăria, distileriile (velnițe sau poverne), herăstraele și tăbăcăriile, pe lângă acestea se mai găsiu și câte-vă fabrici de postav precum și câte-vă fabrici de luminări și săpunuri; iar dintre industriile extractive, cea mai principală, eră vărăria. Aceste stabilimente industriale erau însă în urmă, în ceea ce privesce mașinăriile, cantitatea și calitatea produselor, față de similarele lor din țările apusene.

Industria mică — meseriile — eră pe atunci forma de activitate industrială, ce convenia mai bine țării noastre. Dintre meserii, o parte se practicau de către fie-care locuitor, de pildă: țoranul își construia singur casa, își făcea unelte pentru agricultură, iar femeia țesea pânza și stofele necesare pentru îmbrăcăminte. Restul meseriilor se practicau de-o anumită clasă de locuitori numiți meseriași și cari mai înainte de 1866 erau grupați, după specialități, în societăți numite bresle. De la 1902 s'a revenit, pe alte principii însă, iar la organizarea meseriașilor în bresle.

De pe la 1885 însă, guvernul socoti că ar fi mai bine dacă țera noastră ar posedă o industrie mare proprie a sa, evitându-se prin acesta de a se mai trimite în fie-care an sume însemnate de bani în străinătate, ca echivalent pentru obiectele fabricate ce le primiă în schimb, mai ales că multe din acele obiecte erau fabricate din materii prime, ce se puteau ușor găsi și la noi în țără. În scopul ca să încurajeze dezvoltarea industriei naționale, guvernul luă următoarele măsuri protectoare:

Mărfurile străine, similare cu cele ce se produc în țără, să fie supuse la taxe mari vamale când intră în țără, ca

ast-fel prețul lor de vânzare să fie mai mare și să nu pôta concura produsele fabricilor noastre.

Pe lângă acesta mai acordă și următoarele avantaje : cedază ori cui ar dori să deschidă o fabrică 1—5 hectare de pământ; scutesce de vamă și transportă cu preț redus pe căile noastre ferate toate mașinile necesare pentru instalarea fabricii, precum și materiile prime necesare ce nu s'ar găsi în țară la noi; scutesce fabrica de ori-ce dări timp de 15 ani. Toate aceste folose se acordă numai acelorora, cari dispun de un capital de 50.000 de lei și întrebuințază minimum 25 de lucrători, din cari $\frac{2}{3}$ trebuie să fie Români. Au fost excluse de la beneficiile acestei legi: morile, fabricile de spirt și fabricile de bere, cari au fost considerate ca destul de puternice, pentru a se desvoltă singure; și în adevăr morile și fabricile de spirt sunt astăzi cele d'întâi ramuri industriale ale țării.

Să examinăm pe scurt principalele categorii de industrii ce există actualmente în țară la noi.

Industriile agricole sunt cele cari s'au desvoltat mai mult, cum este și natural într'o țară agricolă. Cele mai puternice ramuri dintre industriile agricole sunt:

Morăria. Ea este cea mai puternică ramură industrială, în adevăr se găsesc actualmente în țară aproape 75 de mori mari mișcate cu aburi sau cu turbine, afară de cele câte-vă mii de mori mici mișcate de apă și mai puține de vînt. Făina măcinată de aceste mori, întrece necesitățile consumațiunii interioare, așa că o bună parte se exportază mai cu sémă în Orient. În 1898 s'au exportat 18.000 de tone.

Acastă industrie s'a desvoltat în centrele mari de populațiune, ca: București, Craiova, Botoșani, valea Prahovei, Iași, etc., sau în porturi ca : la Brăila, etc., de la cari provine mai cu sémă făina pentru export.

Ar fi un mare avantaj economic pentru țară, dacă tot grăul ce se exportă, ar fi prefăcut mai întâiu în făină în morile din țară, de ore-ce făina se vinde cu un preț relativ mai bun. Mai ales că făina produsă

din grăul românesc este de o calitate foarte bună, lucru pe care vecinii noștri — Ungurii — îl știu foarte bine și de aceea în morile lor se macină mai mult grău românesc, iar făina devenită acum «ungurască» este cunoscută ca fiind una din cele mai bune făini.

Industria spirtului. În 1900 exista în țară la noi aproape 40 de fabrici de acest fel, care puteau să producă anual până la 300.000 de hectolitri de spirt, fabricat mai mult din *p o r u m b* și destinat consumațiunii interioare în cea mai mare parte, numai restul era exportat în Orient.

Din pricina concurenței exterioare, exportul acestor fabrici a scăzut foarte mult, așa că în anul 1901 producția a scăzut la 120.000 hect. Cele mai multe fabrici de spirt sunt așezate în orașele mari și în vecinătatea lor, sau răspândite prin județ; mai însemnate sunt în jud.: Dorohoiu, Botoșani, Prahova, Ilfov, cu marea fabrică a lui Bragadiru, etc.

Industria berei. Actualmente există în țară la noi vreo 20 de fabrici de acest fel, care pot să producă până la 60.000 de hectolitri de bere anual. Deși este una din industriile vechi românești, însă nu a luat o dezvoltare mai mare decât acum în urmă, când scădându-se impozitul asupra berei și prin urmare ea eftenindu-se, consumațiunea a crescut. Cele mai mari fabrici de bere se găsesc: în București, Azuga, T.-Severin, etc.

Industria zaharului. Această industrie datază de curând și nu s'a putut dezvolta decât, când s'a mai acordat fabricilor de zahar pe lângă celelalte folose și o primă de producțiune — adică Statul se obligă să plătească fabricantului 16 bani de fie-care kgr. de zahar fabricat în țară. Este acum ușor de înțeles, de ce numai în câțiva ani a ieșit ca din pământ vreo 6 fabrici mari care produceau anual vreo 25.000.000 de kgr. de zahar și care formau ast-fel o industrie foarte puternică, căci îndeșulă nu numai consumațiunea interioară ci și exportă o parte din zaharul produs. Acum în urmă însă Statul nu mai acordă prime decât pentru zaharul destinat consumațiunii interioare, așa că unele din aceste fabrici au fost nevoite să-și închidă porțile. Cele mai însemnate sunt: la Chitila, Sascut, Mă-

răşesci, Roman, etc.; iar la Floréscă (Bucuresci) e o fabrică de glucoză

Industria conservelor alimentare este o ramură industrială cu totul nouă în ţară la noi şi nu e practică până acuma decât numai în vre-o 10 fabrici mari; cele mai multe în Bucuresci şi apoi pe v. Prahovei; în viitor se prevede a fi însă o importantă ramură de industrie.

Industria tăbăcăriei fiind în cea mai strânsă legătură cu agricultura, s'a dezvoltat încă din timpurile vechi în ţară la noi şi a mers prosperând neconţinut, aşa că astăzi pe lângă micile tăbăcării ce există în toate oraşele ţării, găsim şi vre-o 25 de fabrici mari, din cari unele încurajate de Stat. Aceste tăbăcării se mărginesc numai la fabricarea talpei şi tovalului, celelalte produse sunt de calitate inferioară, deşi materia primă pentru fabricarea pieilor mai fine nu lipseşte din ţară. Tăbăcării mari sunt: la Bucuresci, Ploesci, Bacău, Craiova şi Iaşi. Fabrici de încălţăminte sunt 7, din cari 5 în Bucuresci.

Pe lângă aceste ramuri de industrii agricole se mai adaugă şi altele, cari însă nu s'au dezvoltat aşa de mult, cum sunt de pildă: fabricile de uleiuri vegetale, de clei (Bucuresci); fabricile de paste alimentare; fabricile de brânzeturi (Broşteni, Periş, Bucuresci); fabricile de esenţă de oţet (Bucuresci 2); fabrica de scrobélă (Piatra-N); etc.

Industriile extractive sunt cele mai importante după cele agricole şi sunt menite să devină cele mai puternice industrii din ţară, judecând după bogăţia zăcămintelor de minerale utile, ce se găsesc în sub-solul ţării noastre. Din acest fel de industrii cele mai principale sunt:

Industria petrolului. Vezi cap. Minele şi Petrolul.

Industria sării. Vezi cap. Minele şi Sarea.

Industria materialelor de construcţiune, adică fabricarea de: cărămidă, basalt artificial, ţigle, olane, ciment, var, ipsos, din materialele extrase din carierele ţării. Această ramură industrială este iarăşi una din vechile industrii româneşti, care a luat însă un avânt în-

semnat în timpul din urmă, din cauza mulțimii construcțiilor, atât publice cât și private. Numai vre-o 25 de fabrici de acest fel sunt mai mari și perfecționate, restul sunt tot instalațiuni simple pentru fabricarea cărămișilor, ca și în vechime. Dintre produsele acestui fel de industrie, singurul cimentul se produce în cantități mai mari, încât poate fi și exportat. Locurile unde s'aun instalat mai cu sémă fabricile de ciment sunt: Brăila, Azuga, Comarnic și Cernavoda. Pe lângă aceste 4 fabrici de ciment mai sunt vre-o 2 fabrici de ipsos (Comarnic, Câmpu-Lung), 7 fabrici de var și o mulțime de cuptore primitive pentru arderea varului.

Industria sticlăriei este o ramură industrială puțin importantă; nu se găsesc decât 5 fabrici de acest fel și cari produc numai sticlă de calitate inferioară. (Azuga și prin jud. Bacău, Botoșani, Suceva).

Tot ca industrii extractive mai putem cită și fabricile de olărie.

Industriile silvice. Dintre acestea singurul fel important de fabrici sunt:

Herestraele. Acestea formază o ramură veche de industrie, care a beneficiat însă și de folósele legii pentru încurajarea industriei și ast-fel a făcut progrese însemnate. Astăzi există aprópe 50 de herestrae mari, sistematice, mișcate cu aburi sau cu turbine — unde se lucrază mai cu sémă lemnul de brad — pe lângă fóre multe herestrae mai mici, mișcate cu apă sau tot cu aburi. Regiunea unde s'a dezvoltat mai mult acéstă ramură industrială este, negreșit, regiunea muntósă și anume în următoarele puncte:

1) Valea Bistriței (jud. Némț) posedă cele mai numeroase și perfecționate herestrae.

2) Valea Trotușului (jud. Bacău).

3) Valea Suhăi (jud. Suceva).

5) Valea Oltului și Lotrului (R.-Vâlcea).

Tot ca industrii silvice mai putem cită: fabricile de cue de lemn și fabricile de mobile; în total ca la vre-o 20.

Industria chimice. Dintre acestea, cele mai importante ramuri sunt:

Industria săpunurilor și lumînărilor. Stabilimente de acest fel există multe în țară la noi, dar fabrici mari nu's decât vre-o 17, dintre cari cele mai importante sunt la Galați, București și Brăila.

Industria chibriturilor, monopolizată de Stat, se practică într-o singură fabrică situată la București (Filaret).

Fabricarea țiğărilor, care e tot un monopol al Statului, se face în fabricile de la București și Iași.

Tot industrii chimice sunt și fabricile de îngrășăminte chimice, vâcs, vâpsele, lacuri, ape gaze și minerale (16).

Industria textilă este de asemenea una din vechile industrii românești și care a făcut ore-cari progrese sub regimul legii de încurajare a industriei.

Astăzi se găsesc în totă țara vre-o 31 de fabrici de acest fel, dintre cari numai 15 sunt de postav și dimie (abă), iar restul sunt țesătorii de pânză și fringherii. Aceste fabrici întrebuintează materiile prime (lâna, cânepa și inul) aduse în mare parte din străinătate, deși aceste materii s'ar găsi și la noi în cantități suficiente.

Produsele fabricilor de postav (Azuga, Buhuși, Bacău) sunt de calitate inferioară și se întrebuintează mai cu seamă pentru confecțiunile militare. Pentru pânza și stofele mai fine trebuie să ne adresăm străinătății, de unde se aduc anual cantități enorme.

În afară de aceste fabrici mari, mai există și un număr însemnat de ateliere mici, unde se țes stofe și pânză cu ajutorul unor aparate perfecționate de mână.

Industria metalurgică este una din ramurile industriale cele mai noi din țară, până acuma nu există decât vre-o 6 turnătorii (București, Galați), unde se pot turna diverse obiecte de fer și aramă și vre-o 60 de usine și ateliere mari unde se fabrică diverse obiecte de metal — mai cu seamă fer — ca: pluguri, cue, mobile, oblone; etc., obiecte și aparate de zinc, bronz și de alte metale aduse din străinătate.

Produsele acestei industrii sunt însă departe de a satisface necesitățile interioare ale țării, încât pentru acest soi de articole suntem obligați a ne adresa străinătății, care ne trimite în fie-care an cantități mari de obiecte fabricate din metal, în special mașini de tot felul.

Industriile grafice. adică: tipografiile, fotografiile și litografiile, au luat în timpul din urmă o dezvoltare foarte mare, în special cele d'întâi 2 ramuri. Aici nu există capitală de județ sau orașel ce-vă mai populat, care să nu aibă ateliere de tipografie și fotografie.

În orașele mai mari, cum e de pildă în București, Iași, Craiova, această ramură industrială este una din cele mai importante și pe care se merge se perfecționează și înfloresce mergând ast-fel paralel cu gradul de cultură al poporului.

Industria hârtiei. Această industrie deși a început să existe la noi în țară mai de demult, însă nu a luat o dezvoltare mai mare decât de la data încurajării ei, când, prin scutirile de vamă și ușurințele de transport, celuloza, ce se importă încă din străinătate, a devenit mai ieftină.

Astăzi există 8 fabrici de hârtie și carton în totă țera, cari produc vre-o 6.000.000 de kg. de hârtie și carton, însă de-o calitate inferioară. Cele mai însemnate sunt la Letea (Bacău), C.-Lung (Muscet) și Bușteni (Prahova).

Regiunile industriale. În general se știe că industriile se stabilesc: sau în centrele mari de populațiune, ca să-și potă desface produsele lor pe loc, sau în regiunile unde se găsește materia primă ce o întrebuintează, ca să nu fie nevoite a cheltui aducând-o din alte părți. Altele în fine se stabilesc în porturi, anume acele dintre industrii cari produc pentru export, cum este la noi morăria, sau acele cari își procură materia primă din alte țări.

Regulele acestea se observă și în distribuirea geografică a industriilor din România, ast-fel în țară la noi găsim următoarele regiuni industriale mai importante:

București. Aici se află mai bine de $\frac{1}{4}$ din totalul fabricilor din țară.

Valea Prahovei este, după București, a doua regiune industrială importantă; într'adevăr începând cu Azuga și scoborându-ne prin Bușteni, Sinaia, Comarnic, Câmpina până la Ploesci, găsim în toate aceste localități diferite soiuri de fabrici: de petrol, ciment, lemne, etc.

Brăila și Galați sunt 2 centre industriale destul de importante.

Județul Bacău este iarăși o regiune industrială importantă pentru industria petrolului și a lemnului.

Județul Neamț este de asemenea un centru industrial important, în special pentru industria lemnului.

COMERȚUL

Comerțul interior.

Prin comerț interior se înțelege desfacerea produselor unei țări printre locuitorii aceleiași țări. Acest fel de comerț se face la noi în țară mai mult prin orașe, în anumite zile din săptămână, ce diferă de la o localitate la alta; sau pe la bălciuri (iarmaroc) ce se fac într'un mod regulat în diferitele părți ale țării, ca: Fălticeni, Roman, Cașin, Buzău, C.-Lung, Rîuren, etc. și unde se adună negustori de prin toate județele învecinate, uniî desfăcându-și mărfurile, iar alții aprovizionându-se cu ele. Cu progresul căilor ferate însă aceste bălciuri au pierdut din importanță, față cu ceea ce erau altă dată.

Valoarea la care s'ar ridica acest comerț este greu de fixat, însă trebuie să fie destul de mare, dacă ne gândim la necesitățile unui popor de mai bine de 6.000.000 de suflete. Aceste necesități se satisfac mai întâi cu produsele ce le avem în țară și numai ceea-ce ne lipsește cumpărăm din alte țări, sau numai ceea-ce nu putem vinde aicea la noi, căutăm să vindem în afară.

Comerțul exterior.

Până la 1829 când s'a încheiat tratatul de la Adrianopol, România, ca și celelalte țări balcanice, nu putea să-și vîndă produsele sale decât Turciei și cu prețul pe care voia să ni-l ofere negustorii turci. Numai după ce Turcia își sătura nevoile sale atunci se mai putea exporta și în alte părți, ast-fel că pe atunci schimbul cu străinătatea era cât se poate de redus.

De la 1829 comerțul exterior ar fi trebuit să mîrgă crescînd din ce în ce, însă din pricină că nu există o rețea de drumuri bine întreținute și mai cu sîmă pentru că gurile Dunării erau înnisipate, comerțul nostru exterior a stagnat pînă în ultimele decenii ale sec. XIX. De pe la 1875, când a început construirea rețelei de drumuri de fer și de cînd gurile Dunării au fost curățite și deschise navigațiunii vaselor mari, comerțul nostru exterior a luat un avînt foarte mare.

Valoarea totală a acestui comerț a fost, în mijloci, în ultimii 5 ani de: 578.900.000 franci anual, pe cînd în perioada 1850—1855 nu era decît de 85.000.000 franci anual, devenind ast-fel aproape de 7 ori mai mare.

Importațiuni. Mărfurile pe cari țera noastră le cumpără în cantități mai mari din străinătate sunt (Fig. 72):

Materii textile (stofe), cari ocupă locul de frunte, reprezentînd mai bine de 40% din valoarea totală a importului.

Mașini și obiecte de metal, cari represintă aproape 20% din valoarea totală a importului.

Fructe meridionale și mărfuri coloniale, precum: cafea, tutun, lămâi, portocale, cîi, etc., represintă aproape 7% din valoarea totală a importului.

Produse chimice, ca: sodă, substanțe colorante, îngrășăminte chimice, parfumuri, etc.

Obiecte de piele, ca: blănuri, curele, etc.; și alte categorii de mărfuri însă în cantități mai mici.

Valoarea tuturor mărfurilor importate a fost în ultimii 5 ani de: 326.000.000 lei anual.

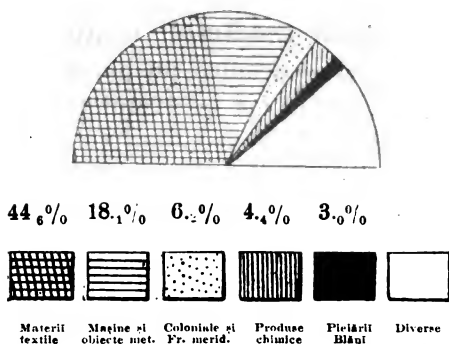

Fig. 72. Importul României în 1897, după categoriile de mărfuri (Valori).

mărfuri, iar din celelalte țări și mai puține. Drumul pe care ne vine cea mai mare parte din mărfurile importate, este drumul de uscat, prin Predel, Vârciorova și Burdujeni; numai o mică parte ne vine pe apă, anume, materiile brute, cum sunt cărbunii, etc.

Exportațiuni. Mărfurile pe cari le trimitem noi în străinătate, constau aproape numai din produse agricole și anume (Fig. 74):

Cerealele și făina formeză mai bine de 80% din totalul mărfurilor exportate.

Rapița formeză al 2-lea produs, pe care îl exportăm în cantități însemnate.

Lemnele și obiectele fabricate din lemn, însă acestea în cantități mai mici.

Țările din cari România importă cele mai multe mărfuri sunt în primul rând: Germania, Austro-Ungaria și Anglia, cari singure ne vînd $\frac{3}{4}$ din mărfurile ce importăm (Fig. 73).

În rîndul al doilea vin: Franța, Belgia și Turcia, din cari cumpărăm numai puține

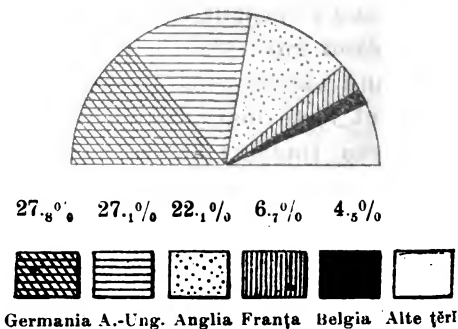

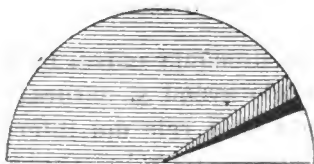
Fig. 73. Importul României în 1897 după diversele țări. (Valori).

Petrolul și derivatele lui au început să fie exportate acum în timpii din urmă.

Sarea; și în fine alte categorii de mărfuri în cantități mai mici.

Valoarea mărfurilor exportate în ultimii 5 ani a fost în mijlociul de 250.000.000 lei anual, deci mai puțin decât a fost valoarea importului.

Țările în care România trimete cele mai multe din mărfurile sale sunt: Belgia, Austro-Ungaria și Anglia, care ne cumpără mai mult de $\frac{3}{4}$ din mărfurile noastre, pe când Turcia, Italia, Germania,

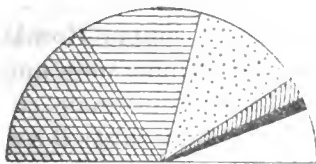

80,2% 6,5% 3,1%

Cereale Rapiță Lemne Diverse

Fig. 74. Exportul României în 1897, după categoriile de mărfuri. (Valori).

33,8% 27,7% 24,4% 4,3% 3,1%

[Belgia A.-Ung. Anglia Turcia Italia Alte țări]

Fig. 75. Exportul României în 1897, după diversele țări. (Valori).

pe vapoare și trimise mai departe.

Vămile (1). În toate punctele pe unde mărfurile străine intră la noi în țară, se află câte o vamă (biuroul vamal), însărcinată cu perceperea taxelor ce trebuie să plătescă acele mărfuri la intrarea lor în țară.

Pentru înlesnirea afacerilor comerciale se găsesc însă biurouri va-

etc. nu ne cumpără decât foarte puține produse, iar celelalte țări și mai puține (Fig. 75). Mărfurile destinate exportului, sunt transportate în cea mai mare parte pe apă și anume, se transportă mai întâi cu calea ferată la unul din porturile dunărene, iar de acolo sunt încărcate

(1) Vezi harta politică.

male și în interiorul țării, pentru ca negustorul din țără să nu fie nevoit să se ducă tocmai la graniță, ca să plătească acolo taxa vamală, ci să rămână pe loc; de aceea în marile centre comerciale există câte 1 sau 2 biurouri vamale.

În România există în total 38 de vămi principale, unele din ele având și sucursale. Dintre acestea cele mai importante sunt cele din interiorul țării, adică vămile din: București, Brăila, Galați și Iași, judecând după cantitatea de mărfuri ce trece prin acele vămi. (Vezi harta politică).

Dintre vămile situate la periferia țării, cele mai importante sunt spre Austro-Ungaria: Burdujeni, Predel și Verciorova, adică tocmai spre țera cu care avem cel mai activ schimb de mărfuri. Ghimeșul și Rîu-Vadului vin în rândul al doilea.

Spre Sud, pe malul Dunării, sunt iarăși un șir de vămi importante: Severin, Calafat, Corabia, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Călărași, etc. pe unde ies cele mai multe din cerealele ce se produc pe câmpia României.

Spre Rusia, peste Prut, mai toate vămile sunt puțin importante, din cauza slabelor afaceri comerciale ce facem cu această țără, totuși mai importante sunt: Rădăuți, Sculeni, Ungheni, Fălciu, Reni, Ismail și Chilia.

În fine, Constanța este dintre vămile situate pe țărmul mării cea mai importantă dintre toate, și importanța ei va merge din ce în ce crescând, căci, după cum vom vedea, acest oraș este destinat a deveni primul centru comercial al țării.

Regimul vamal. Până la 1886, mărfurile ce veniau din străinătate, pentru a fi vândute la noi în țără, nu plăteau decât o taxă mică și uniformă la trecerea lor prin vamă. România a fost deci până atunci o țără liber-schimbistă.

De la 1886 însă, România dorind a-și crea întocmai ca și țările din apusul Europei o industrie proprie a sa, și-a schimbat regimul vamal, devenind protecționistă. Acesta înseamnă că produsele industriale de acelaș fel

cu cele ce se produc în țără la noi, să fie supuse la taxe mari când intră în țără, încât să nu pôta face concurență produselor noastre, chiar în țără la noi.

Căile de comunicațiune.

(Veđi harta politică).

Căi ferate. De-abiă de vre-o 30 de ani încôce România a început să-și construiască o rețea de căi ferate, până atunci tot transportul mărfurilor se făcea numai pe șosele și pe Dunăre. De la 1869, când s'a construit prima linie ferată, între București și Giurgiu, lungimea căilor noastre ferate a mers tot crescând, așa că astăzi avem în exploatare mai bine de 3.300 km., ceea-ce ar veni cam $2\frac{1}{2}$ km. lungime de fie-care 100 km. □. Tôtă acéstă rețea este acum proprietatea Statului.

Dispozițiunea căilor noastre ferate este cam următórea: O linie lungă de mai bine de 800 de km. străbate țera dealungul, începând de la *Vârciorova* și continuându-se prin *Craiova*, *Slatina*, *Pitești*, *București*, *Ploesci*, *Buzău*, *R. Sărat*, *Focșani*, *Mărășesci*, *Bacău*, *Roman*, *Pașcani* și *Burdujeni* pe unde intră în Bucovina.

În Muntenia acéstă linie merge, aproximativ, pe lângă pólele délurilor, iar în Moldova urmază malul drept al Siretului până la confluența lui cu Suceva și apoi malul stâng al acestui rîu, până ce linia iese din țără pe la Burdujeni. Din acéstă arteră principală se desfac ramuri, atât spre munți, urcând valea câte unui rîu ce iese din ei, cât și spre Dunăre.

Ramificațiunile ce apucă spre munți sunt: 1) *Filiași* — *T. Jiú*; 2) *Piatra-O.* — *Riu-Vadului* — *Sibiú* cu ramura *Riurení*—*Ocele-Mari*; 3) *Pitești*—*Curtea-de-Argeș*; 4) *Golești*—*C. Lung*; 5) *Titu*—*Târgoviște* — *Pucioasa*; 6) *Ploesci*—*Sinaia*—*Brașov*, cu ramurile: *Buda*—*Slănic* și *Câmpina*—*Doftana*; 7) *Focșani*—*Odobesci*; 8) *Adjud* — *T. Ocna*—*Ghimeș* cu ramura: *Comănesci*—*Moinesci*; 9) *Bacău*—*Piatra-N.*; 10) *Dolhasca* — *Fălticeni*.

• Ramurile ce plăcă spre Dunăre sunt : 1) *Craiova—Călafat*; 2) *Piatra-O.—Caracal—Corabia*; 3) *Costesci—Turnu-Măgurele*, cu ramura : *Roşiori de Vede—Alexandria—Zimnicea*; 4) *Bucuresci—Giurgiu*; 5) *Bucuresci—Fetesci—Constanţa* cu ramurile *Ciulniţa—Călăraşi, Ciulniţa—Slobozia* şi *Saligny—Cernavoda*; 6) *Buzău—Brăila* cu ramura : *Făurei—Fetesci*.

În Moldova, afară de linia Siretului, mai există o linie ferată, aproape paralelă cu cea d'întăiu şi care urmăzează valea Jijiei şi a Bârladului. Acastă linie începe de la Dorohoiu, trece prin Iaşi şi se termină la Galaţi; ea este legată cu linia Siretului prin trei ramuri transversale: 1) *Ieresci—Dorohoi*, cu ramura *Leorda—Botoşani*; 2) *Paşcani—Iaşi* şi 3) *Mărăşesci—Tecuci*. Tot din această linie plăcă spre Prut două ramificaţiuni: 1) *Iaşi—Ungheni* şi 2) *Crasna—Huşi*. Pentru a termina, mai adăugăm încă: linia *Brăila—Barboşi—Galaţi* şi linia *Galaţi—Bârlad* (în curs de executare).

Şoselele s'au dezvoltat paralel cu căile ferate, căci pe când la 1866 nu erau decât 1.095 km. de drumuri viabile, la 1887 erau 12.900 km.; iar la 1897 erau 24.000 km. Restul şoselelor de pe atunci nu era alt-ceva, decât urma ce o lăsase pe pământ trecerea mai multor căruţe, adică drumuri în teren natural.

Nu toate dintre şoselele existente astăzi sunt de-o potrivă de bune; pe când şoselele numite *naţionale* (2.800 km.) sunt bine împietrite cu poduri bune şi bine întreţinute; restul celorlalte şosele: *judeţene, vicinale* şi *comunale* sunt—unele din ele—într'o stare care lasă mult de dorit, mai cu sémă în judeţele de şes, unde lipsa materialelor de întreţinere este mai simţită.

Importanţa şoselelor nu a scăzut, precum se vede, de loc din pricina întinderii căilor ferate, ci din contra a crescut odată cu dezvoltarea acestora, însă ele nu mai servesc astăzi decât pentru transporturi la distanţe mici, nu ca mai înainte când ele erau singurele căi de comunicaţiune şi transporturile cele mai lungi tot pe ele se făceau.

Căi navigabile. Pe lângă rețeaua de căi ferate și șosele, România mai dispune și de-o admirabilă cale navigabilă, *Dunărea*. Prin pozițiunea sa—înfășurând ca un brâu marea câmpie a României—precum și prin eftinătatea și libertatea transporturilor, Dunărea a fost din timpurile cele mai vechi și este și azi drumul cel mai căutat, pe unde se transportă majoritatea mărfurilor ce alcătuiesc comerțul nostru.

În ceea-ce privește navigațiunea comercială pe Dunăre, ea este liberă pentru orî-ce Stat. Dunărea este deci din acest punct de vedere un fluviu internațional. Vasele de război a diverselor State nu pot circula decât numai atât cât ține teritoriul Statului cui aparțin. Dreptul de proprietate a Statelor riverane se întinde numai până în mijlocul apei, unde-î curentul mai puternic, atât pentru pescuit cât și pentru insulele din albia ei.

Pentru îngrijirea gurilor Dunării, așa ca ele să fie tot-deauna navigabile, Congresul din Berlin de la 1879 a instituit *Comisiunea dunărenă*, compusă din câte un reprezentant al următoarelor State: Anglia, Austro-Ungaria, Germania, România, Rusia și Turcia. Sediul acestei Comisiuni este la Sulina.

Importanța acestei căi de comunicațiune pentru agricultura României este nespus de mare; căci numai de când Dunărea a fost curățită de nisipurile ce îngreuiău intrarea vaselor în ea—devenind ast-fel mai aptă pentru transporturi—de atunci agricultura a luat o extensiune mai mare, transformându-se în lanuri mănóse întinsele șesuri ale Ialomiței, Buzului și Brăilei. Un moment numai să ne închipuim că ar lipsi Dunărea și numai decât întreg edificiul nostru economic s'ar dărâma, căci cerealele, cari formează temelia acestui edificiu devenind prin acésta mai scumpe, concurența străină le-ar îndepărta de pe toate piețele, sau dacă ar fi vîndute, agricultorul n'ar mai avea nici un profit. Libertatea navigațiunii pe Dunăre este, după cum se vede, o condițiune esențială pentru progresul nostru economic și orî-ce încercare, care ar avea de scop răpirea acestei libertăți, trebuesce considerată ca un pericol național.

A doua cale navigabilă a României este, *Prutul* până la Sculeni, însă numai pentru vasele mici.

În fine, pentru transportul lemnului sunt întrebuințate și cursurile: Bistriței, Siretului, Lotrului și Oltului.

Este evident că cu cât căile de comunicațiune dintr-o țară vor fi mai dese și mai bine întreținute, cu atât și schimbul de produse—comerțul—dintre locuitorii aceleași țări sau locuitorii a 2 țări vecine, va fi mai activ. Ca probă avem țera noastră, care înainte de-a posedă o rețea de căi ferate și șosele bune, făcea un comerț exterior relativ mic (85.000.000 lei anual), pe când azi face un comerț exterior de 7 ori mai mare.

Agricultura și industria—adeveratele ocupațiuni productive—câștigă de asemenea foarte mult prin extinderea căilor de comunicațiune, căci atât agricultorul cât și industriașul pot să-și transporte repede produsele lor cu un preț mai redus, la timpul și locul nemerit pentru desfășurarea lor. Din acest punct de vedere căile navigabile sunt superioare — prin eștinătatea lor — celor de uscat, și ar fi o fericire pentru întreaga economie a țării, dacă râurile noastre cele mari ar fi rectificate și adaptate pentru navigațiune.

Ca o probă mai mult de folósele unei rețele de căi de comunicațiune, avem și prețul pământului, care este mult mai mare în vecinătatea unei căi ferate, decât când pământul se află situat departe de oricare drum principal.

Legăturile cu străinătatea. Cu scopul de-a ușura transacțiunile comerciale cu țările străine, a fost nevoie de-a se pune în legătură căile noastre de comunicațiune cu cele ale țărilor vecine. Ast-fel, fiind-că comerțul nostru cu Austro-Ungaria a fost și este foarte activ, natural că cu căile ei de comunicațiune se vor lega mai mult ale noastre, deși de ea ne desparte, în mare parte, zidul înalt al Carpaților; însă unde acest șir de munți presintă curmături mai adânci, s'au putut unî ușor șoselele și drumurile noastre de fer cu ale ei.

Cele mai principale legături cu această țară sunt :

1) La **Vârciorova** unde se unesce, linia ferată principală a noastră ce vine de la Craiova și șoséua ce o însoțesce, cu linia ferată și șoséua ungară ce vine dinspre **Timișoara** și **Mehadia**.

2) La **Buliga** (Păiuș) se unesce șoséua noastră ce urcă albia Jiului, cu cea ungară ce vine dinspre **Petroșani** și **Hateg**.

3) La **Rîul Vadului** (Pasul Turnu Roșu) se unesce calea ferată română și șoséua ce vine de la **Piatra-Olt** prin **R. Vâlcei**, cu linia ferată ungară și șoséua ce vine de la **Sibiu**.

4) La **Giuvala** (Pasul Bran) se unesce șoséua ce merge de la **C. Lung** la **Rucăr**, cu șoséua ce vine de la **Brașov**.

5) La **Predel** se unesce calea ferată și șoséua ce urcă valea **Prahovei**, trecând prin **Câmpina** și **Sinaia**, cu calea ferată ce vine de la **Brașov**, urcând valea **Tömösului**.

6) La **Bratocea** se unesce șoséua ce merge la dél pe **Teleşen**, cu cea care vine de la **Brașov** prin **Săcele**.

7) La **Oituz** se unesce șoséua ce vine de la **Adjud** și **Onesti**, cu cea care vine dinspre **Kezdi-Oșorhei**.

8) La **Ghimeș** se unesce calea ferată și șoséua ce merge pe valea **Trotușului**, pe la **Târgu-Ocnei**, cu cea care vine din **Transilvania**, de la **Ciuc-Sereda**.

9) La **Prisacani** se unesce șoséua ce vine de la **Bacău** prin **Piatra-N.**, cu șoséua ungară ce vine de la **Tulgheș**.

10) La **Dorna** se unesce șoséua ce vine de la **Fălticeni** peste **Stănișoara**, pe la **Broșteni**, cu șoselele **Bucovinei**.

11) La **Cornu-luncii** de asemenea se unesce șoséua națională ce merge pe malul **Siretului** și **Moldovei**, cu șoselele **Bucovinei**.

12) La **Burdujeni** este de asemenea o legătură importantă, între calea ferată ce merge prin mijlocul **Moldovei** și calea ferată austriacă ce vine de la **Cernăuți**.

13) La **Mihăileni** se unesce șoséua românească ce vine de la **Botoșani**, cu cea austriacă ce vine dinspre **Sirete**.

14) La **Mamornița** de asemenea se înodă o șosea jude-

țenă din România, cu o șoseă austriacă ce merge spre Cernăuți.

Cu țărilor de la S României, de cari ne desparte Dunărea, nu avem nici o legătură directă, adică un pod peste Dunăre, însă se poate comunica foarte ușor cu aceste țări, prin ajutorul vapoarelor ce fac curse regulate între porturile românesce și cele sârbesci sau bulgăresce. Așa este de pildă între: *Giurgiu—Rusciuc; Turnu-Măgurele—Somovid; Turnu-Severin—Cladova*, încât Dunărea nu e de loc o piedică a comunicațiilor cu aceste țări.

Cu imperiul rusesc, deși nici un obstacol fizic nu se opune, totuși legăturile sunt mai rari, din pricină că și tranșactiile comerciale sunt mai puțin numeroase. Numai o singură cale ferată românească se lăgă cu căile ferate rusesce, anume linia *Iasi—Ungheni*, care se unesc cu linia ce vine de la Odesa prin Bender și Chișinău. Afară de acésta, legături de șosele mai principale sunt: la *Reni*, lângă Galați, unde se unesc șoséua ce vine de la Galați, cu cea care vine de la Cahul; apoi la *Fălciu*; la *Leova*; la *Sculeni*; la *Rădăuți*, etc. Mai toate aceste șosele trec Prutul pe poduri umblătore, afară de cea d'întăiu ce-l trece pe un pod fix.

Dar drumul cel mai mult întrebuințat pentru transporturile din saū în străinătate este, Dunărea. Pe dînsa se transportă $\frac{1}{3}$ din totalitatea mărfurilor ce alcătuiesc comerțul exterior al României și ne lăgă atât cu centrul Europei, de unde își ieă nascere, cât și cu Orientul, prin Marea Négră.

Singurile defecte ale acestei căi sunt: a) o parte a anului este improprie transporturilor din cauza înghețului; și b) Ungurii percep taxe prea mari pentru trecerea vaselor prin canalul Porților de fer (Fig. 76), scumpind cu chipul acesta cheltulala transportului. Pentru corectarea primului defect s'a legat rețéua noastră de căi ferate direct cu portul maritim Constanța, printr'o linie ce trece Dunărea peste mărețul pod de la Fetesci-Cerna-Voda (Fig. 77). Cu chipul acesta comerțul nostru exterior

care se servește, după cum am văzut, aproape numai de

Fig. 76. Canalul Dunării la Porțile de fer.

Dunăre, nu va mai fi stânjenit în timpul iernii ca până
acuma, ci va putea să se desvolte în tot cursul anului.

Fig. 77. Podul «Carol I.» peste Dunăre.

Importanța liniei ferate ce duce la Constanța este deci
foarte mare, însă până când nu va fi mărit și portul Con-

stanța, ca să pôtă adăposti multe vase în el, până atunci linia acésta nu-și va putea da ródole dorite, adică să înlocuiască Dunărea în cursul iernii.

Tot în scopul de-a ușurà transacțiunile comerciale cu țările depărtate, ca: Turcia, Grecia, Anglia, Belgia, Germania, Olanda, etc., Statul român a înființat și 3 linii maritime: a) *Constanța—Constantinopol*, b) *Constanța—Constantinopol—Archipelag* și c) *Brăila—Galați—Sulina—Constanța—Rotterdam*, deservite de vapóre românesce. Acestea transportă mărfurile noastre: cereale, făină, lemne și petrol în acele țări, de unde se întorc pline cu cărbunii necesari căilor ferate și fabricilor din țără.

INSTITUȚIUNILE DE CREDIT.

Instituțiunile de credit sau băncile sunt de cel mai mare folos comerțului, prin împrumuturile de bani pe cari le fac comercianților. Căci aceștia, putându-și procura ușor bani, pot să-și cumpere mărfuri în timpul cel mai favorabil și cu prețurile cele mai reduse, pe cari apoi vîndându-le la timpul oportun, pot realisa câștigurile cele mai bune.

Cea mai importantă, dintre toate instituțiunile de credit de la noi din țără este, Banca Națională a României cu reședința în București, avînd însă și sucursale în mai toate capitalele de județ. Ea dispune de un capital foarte mare și oferă banii cu dobînda cea mai mică.

Pe lângă ea mai sunt și alte instituțiuni de credit și anume: Banca României cu un capital de 25.000.000 de lei; Banca generală cu un capital de 10.000.000 de lei; Banca de Scompt cu un capital de 5.000.000 de lei; Creditul Belgo-Român; precum și o mulțime de bănci particulare, cari din nenorocire sunt mai toate proprietatea străinilor.

P O Ș T A

Până la începutul domniei principelui Carol (1867), serviciul poștal eră în mâinile Rușilor. El se făcea pe atunci

cu ajutorul diligențelor, renumite prin repediciunea lor, cari legaă între ele cele vre-o 40 de oficii telegrafo-poștale ce existaă atunci în tótă ț  ra. De la 1867 însă, Poșta a trecut sub îngrijirea Statului român, care a adus   nbunătățirii mari acestui serviciu,   mmulțind numărul oficiilor telegrafo-poștale și eftenind costul corespondențelor. Cu desvoltarea rețelei de căi ferate și diligențele a   fost înlocuite cu trenurile, ne mai r  m  n  nd diligențe dec  t între oficiile ce nu's legate prin cale ferată.

A  i există în tótă ț  ra vre-o 312 oficii telegrafo-poștale, afară de cele 308 ale căilor ferate (cari fac asemenea și serviciul de poștă) transport  nd aproximativ vre-o 70.000.000 de corespondențe anual.

TELEGRAFUL

Telegraful a fost introdus în ț  r   la noi pe timpul domniei lui Cuza și er   la început tot în m  inile Rușilor, însă a trecut odată cu Poșta sub administrațiunea Statului român.

Lungimea totală a liniilor telegrafice de la noi din ț  r   este mai bine de vre-o 7000 de km. Pe aceste linii se transmit anual peste 2.000.000 de telegrame.

TELEFONUL

Telefonul a luat în ultimul timp o desvoltare f  rte mare, din cauza eften  t  ții și avantajelor ce presintă el. A  i există aprópe 3.000 de posturi telefonice în tótă ț  r  , iar firele telefonice a   o lungime de mai bine de 12.000 de km. și l  g   între ele orașele mai apropiate, precum și diferitele localuri din acelaș oraș. Cele mai multe județe a   t  te comunele lor legate între ele prin linii telefonice.

Aceste instituțiuni—Poșta, Telegraful și Telefonul—  mpreun   cu instituțiunile de credit și căile de comunicațiune sunt auxiliarii cei mai prețioși ai comerțului; căci ele f  c  nd ca comunicările între un oraș și altul să se

pótă face cu cea mai mare repediciune și eftinătate, ușurează foarte mult transacțiunile comerciale.

ORAȘELE ROMÂNIEI.

Orașele României le putem împărți în 3 categorii principale, după condițiunile economice în cari s'au născut și cari au determinat pozițiunile pe cari le ocupă astăzi.

Prima categorie de orașe și anume cele mai mari, s'au format în regiunea șesului Munteniei sau platoului Moldovei pe traiectul și la întretăierea drumurilor celor mai frecventate, așa sunt de pildă :

Bucurescii, aședat la întretăierea drumului ce duceă din Transilvania pe la T-Roș, Căineni, C. de Argeș spre Constantinopol, cu drumul ce duceă spre apusul Europei, pe la Porțile de fer. Actualmente acest oraș este capitala regatului român și cel mai populat din toate orașele României, are vre-o 282.000 de locuitori. Se află situat în câmpia Munteniei, pe ambele maluri ale râului Dâmbovița, la o depărtare de vre-o 60 de km. spre N de Dunărea, într'o pozițiune ce lasă totul de dorit. Imprejurimile frumoșe, ce fac podoba unui oraș, lipsesc cu totul ; iar clima continentală excesivă pe care o posedă Bucurescii, face ca în timpul verii să fie lipsiți de orî-ce animație. De la 1862, de când a devenit capitala Principatelor-Unite, a făcut progrese uimitore, așa că de unde până atunci eră un oraș cu aspect oriental, astăzi este un oraș cu totul occidental.

Actualmente este cel d'întăiū centru cultural al țării noastre ; aici se găsește cea mai bună universitate a României, cele mai numeroșe școli speciale, bibliotecile cele mai bogate, teatrele cele mai bune și cele mai numeroșe aședeminte culturale, în fruntea căroră, după cum am vădūt, stă Academia română. De asemenea este și primul centru industrial al țării, căci posedă aprópe 100 de fabrici mari de tot felul.

Din punct de vedere comercial însă, Bucurescii sunt

al 2-lea centru important, judecând după cantitatea de marfă primită și expediată de fie-care oraș. Importanța comercială a Bucureștilor constă în aceea, că fiind un centru însemnat de populațiune, acesta pentru satisfacerea nevoilor ei întrebuintează cantități mari de mărfuri și prin faptul că fiind primul centru industrial al țării, se expediază de aici în totă țera, cantități mari de produse fabricate.

Iași, situat pe drumul ce tăia Moldova de-a curmezișul și ducea de la Suceva la Tighina (Bender). A fost capitala principatului Moldovei până la 1862, când după unirea celor 2 principate române, capitala lor comună s'a stabilit la București.

Este așezat într-o pozițiune din cele mai pitorești, pe ultima terminațiune a delului Copou, între albia Bahluiului și al unui mic afluent al său, Calcaina; încunjurat de jur-împrejur de neîntrerupte șiruri de deluri pe care prosperă vii numeroase, cum sunt delurile: Galata, Socola, Șorogari, Repedea, etc.

Populațiunea Iașilor se ridică la cifra de 78.000 de locuitori, cifră însă care este în descrescere, de ore-ce mulți din locuitorii Iașilor sunt atrași spre Capitală.

Încă din timpurile cele mai vechi și până acum în timpurile din urmă, Iași au fost cel dintâi centru cultural, nu numai al Moldovei, ci al întregului ținut locuit de Români și nu-și avea pereche în nici un alt oraș. Aici însă a rămas al doilea centru cultural al țării; posedă o universitate cu 4 facultăți, bibliotecă, teatru, muzee, etc, și este reședința Mitropolitului Moldovei și Sucevei.

Din punct de vedere comercial, Iași sunt un centru de mână a doua și dătoresc acesta mai mult faptului că sunt un însemnat centru de populațiune. În privința industrială, Iași jăcă un rol neînsemnat.

Craiova, situată la încrucișarea drumului ce vine din spre N pe valea Jiului, cu drumul ce merge spre V Europei, trecând pe la Porțile de fer. Ea se află situată pe partea stângă a Jiului, la o depărtare de câțiva km. de albia lui și puțin mai la S de vărsarea Amaradiiei. Este

cel mai populat oraș din Oltenia, are 45.000 de locuitori și este unul din principalele orașe ale întregii țări. În adevăr, din punctul de vedere cultural, urmărește îndată după Iași, căci posedă : 1 teatru, 1 liceu, 1 gimnaziu, 1 școală normală, 1 școală comercială, 1 externat de fete, o școală profesională, școli de meserii, etc.

Din punctul de vedere comercial, Craiova are aceeași importanță ca și Iași, adică e un centru comercial de mână a doua.

În ceea ce privește industria, singura ramură mai dezvoltată este morăria, iar făina este cel mai principal articol de comerț.

Botoșani, așezat pe drumul ce duce din Polonia la Iași și la Constantinopol, este actualmente un oraș important în nordul Moldovei, cu o populație de 32.000 de locuitori din cari jumătate sunt Evrei. Important centru pentru industria morăriei și în același timp și piață însemnată pentru comerțul cerealelor.

Slatina, 8000 locuitori, situată pe țărmul stâng al Oltului, la încrucișarea drumului ce vine de pe valea Oltului, cu drumul ce duce spre apus trecând pe la Porțile de fer. **Caracal**, 12.000 locuitori. **Roșiori de Vede**, 8000 locuitori, în câmpia Burnasului, pe Vede. **Urziceni**, 2300 locuitori, pe Ialomița în Bărăgan și Slobozia 2500, mai jos de Urziceni, importante centre agricole.

Tot în categoria asta de orașe mai avem : **Târgu-frumos** 4600 locuitori, pe Bahlui; **Vaslui**, 9000 locuitori; **Bârlad**, 24.000 locuitori; **Tecuci**, 13.000 locuitori; dispuse toate pe drumul ce merge din N Moldovei, de la Iași, spre Galați prin valea Bârladului și spre țera Muntenescă. În această regiune mai găsim : **Dorohoi**, 13.000 locuitori; **Huși**, 15.000 locuitori; **Herța**, 3000 loc. aproape de Prut; **Hârlău**, 4500 locuitori, pe Bahlui; **Mihăileni**, 4000 locuitori, situat pe Siret, chiar la intrarea lui în Moldova.

Atât e de adevărat că drumurile influențează asupra pozițiunii orașelor și dezvoltării lor, încât se observă și fenomenul invers, adică, când un drum nu mai trece prin-

tr'un oraș, atunci orașul regresază și se transformă în sat, cum e de pildă: Cerneți, lângă T.-Severin și Gherghița, în Prahova. Ambele aceste localități au fost orașe și acum sunt pe cale de-a se transforma în sate, de când drumurile principale le ocolesc.

A doua categorie de orașe se găsește dealungul Dunării, care a fost tot-deauna cea mai importantă cale comercială a României. În această categorie găsim:

Turnu-Severin, 18.600 locuitori, așezat într-o pozițiune încântătoare pe țărmul stâng al Dunării, puțin mai la vale de țărmul ei din Porțile de fer. Are dispozițiunea unui amfiteatru cu fața spre Sud și dominază asupra țărmului sârbesc, unde găsim ceva mai la Vest orașul Cladova. Severinul este un oraș cu aspectul occidental — cum de alt-fel sunt mai toate orașele din această categorie. Posedă un șantier naval, unde se pot face vase și este o stațiune importantă pentru oprirea vapoarelor ce merg pe Dunăre. Ceea-ce a mai contribuit încă la dezvoltarea orașului Severin, mai este și faptul că pe acolo trece unul din cele mai vechi și frecventate drumuri ce merg spre apus.

Calafat, 7000 de locuitori, situat pe țărmul stâng al Dunării, care în acel loc e mai înalt și predomină asupra celui drept, unde se găsește orașul bulgăresc Vidin.

Calafatul e un însemnat centru pentru comerțul cerealelor, aicea se vinde cea mai mare parte din cerealele produse în jud. Dolj.

Corabia, 6000 locuitori, este singurul dintre orașele așezate în lunca Dunării și care se află chiar lângă albia ei, din cauză că acolo solul luncii e puțin mai înalt. Această pozițiune favorabilă ne explică tot-odată, de ce acest port a luat într'un timp foarte scurt o dezvoltare mai mare decât celelalte, cari sunt situate ce-vă mai la oparte de albia fluviului, cum sunt: T.-Măgurele, Zimnicea, Oltenița, Călărași, etc.

Ca și Calafatul, Corabia e un important centru pentru comerțul cerealelor.

Turnu-Măgurele, 8000 locuitori, este așezat în lunca

Dunării la o distanță bună spre N de albia ei, imediat la răsărit de vărsarea Oltului și având în față orașul bulgăresc Nicopoli. Depărtarea de albia fluviului e necesită de faptul, că lunca mai tot-deauna în timpul viiturilor mari se acopere de apă. Este capitala jud. Teleorman și un important centru pentru comerțul cerealelor.

Zimnicea, 6000 locuitori, situată în fața orașelului bulgăresc Șiștov, cel mai meridional punct pe care îl atinge Dunărea în tot cursul său. Ca și T.-Măgurele e un important centru pentru comerțul cerealelor și e situat departe de albia Dunării.

Puțin mai la N de aceste două orașe s'a fondat la începutul sec. XIX un alt oraș, care a împiedecat creșterea orașului T.-Măgurele și nici el n'a putut deveni un oraș mare. Acesta este, **Alexandria**, situată în valea râului Vedea, cu o populațiune de 13.000 locuitori, din cari foarte mulți sunt Bulgari. Aici este orașul cel mai populat din jud. Teleorman și un important centru pentru comerțul de cereale.

Giurgiū, 14.000 locuitori, așezat în fața orașului bulgăresc Rusciuc. Ca și celelalte orașe din lunca Dunării, Giurgiul e departe de albia ei și pentru ca vapoarele să pôtă ajunge până la el, a fost nevoie să se sape un canal, ce duce de la Dunăre până în oraș. În apropierea Giurgiului, ce-vă mai spre E, se găsește *Smârda*, situată chiar pe marginea Dunării. Ea e ca o întregire a Giurgiului, căci posedă un bun port comercial, pe unde se face traficul de mărfuri, pe când portul din Giurgiū servește numai pentru traficul de călători. Apropierea de București ar fi trebuit să favorizeze mai mult acest oraș și să'l facă a fi unul din porturile însemnate ale țării; însă din cauza pozițiunii sale rele pentru navigațiune, căci când apele scad, chiar vasele mici pătrund cu greu până la el, acest port a rămas aproape staționar ca importanță comercială, în vreme ce alte porturi l'au întrecut.

Oltenița, 5800 locuitori, situată tot în lunca Dunării,

ce-vă mai la răsărit de vărsarea Argeşului, în faţa oraşului bulgăresc Turtucaia.

Călăraşi, 11.000 locuitori, situat pe un braţ al Dunării, Borcea. Acesta l-a făcut să-şi piardă mult din importanţa sa comercială, căci vasele mari nu pot merge până la el, ci sunt silit să rămână la Silistra — oraş bulgăresc situat în faţa lui — şi de acolo să-şi transporte mărfurile pe vase mai mici.

Ostrov, 3200 locuitori, pe dreapta Dunării, chiar la graniţa Bulgariei, loc militar însemnat, găsindu-se în apropierea Silistreii.

Cerna-Voda, 2250 locuitori, situată pe ţărmul drept al Dunării în punctul unde liniile ferate ale ţării se unesc prin ajutorul podului „Carol I”, cu linia din Dobrogea ce duce la Constanţa. E un port care a făcut un progres însemnat în timpul din urmă. **Hârşova**, 3000 locuitori, aproape la întâlnirea Dunării cu Borcea şi cu Ialomiţa.

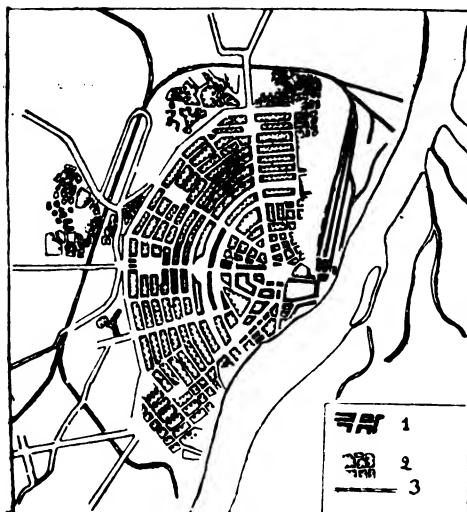
Măcin, 4000 locuitori, situat în NV Dobrogei.

Brăila, 58.000 locuitori şi cu Islazu ce este ca o continuare a ei are aproape 70.000 loc. Situată acolo unde Dunărea nouă se unesc cu Dunărea veche. Ea e dispusă în formă de amfiteatru pe ţărmul stâng al fluviului, care e mult mai înalt ca cel drept dominând totă regiunea joasă cuprinsă între cele 2 braţe, regiune cunoscută sub numele de „baltă”.

Brăila este dintre toate porturile noastre cel mai vizitat de vase şi în acelaş timp şi cel mai important centru comercial al ţării în ceea-ce privesce exportul. Aicea se vinde cea mai mare parte din cerealele produse în ţară, cumpărătorilor străini, cari apoi le încarcă pe vapore şi le transportă în ţările din apusul Europei, ca: Belgia, Anglia, etc. Celelalte articole mai principale, ce alimentează comerţul Brăilei sunt: cimentul şi făina produse în numeroasele fabrici şi mori ce se găsesc acolo, apoi carbunii de pământ şi alte materii brute ce vin de prin alte ţări.

Brăila îşi dădoreşte importanţa sa comercială următo-

relor împrejurări: a) fiind-că acolo este punctul până unde

E. d. M.

Fig 78. Planul orașului Brăila.

vasele mari comerciale pot pătrunde pe Dunăre, mai la dél nu pot merge de óre-ce Dunărea se împarte în două părți și apa nu mai este adâncă; b) pentru că este în apropierea unei regiuni dintre cele mai bogate în cereale din totă țera și anume: jud. Brăila, jud. R.-Sărat și jud. Buzău. După cum am vădut, Brăila este și un important centru industrial, posedă vre-o 20 de fa-

abrici mari, dintre carî cele mai însemnate sunt morile și fabricile de luminări și săpun.

Galații, 62.000 locuitori, situat la vre-o 15 kilometri mai la N de Brăila, tot pe țărmul stâng al Dunării, acolo unde ea cotesce pentru ultima óră spre E înainte de-a se vărsa în mare. Orașul este dispus în amfiteatru cu fața spre răsărit ca și Brăila, având la S gura Siretului și la N Brateșul.

Galații prin pozițiunea lor la Dunăre și fiind în acelaș timp și punctul unde converg toate drumurile principale ce străbat Moldova dealungul, au fost destinați să fie cel mai important centru comercial pentru desfacerea produselor acestei regiuni. În adevăr pe aicea s'au scurs și se scurg încă cea mai mare parte din cerealele și lemnele Moldovei, încât cu drept cuvînt i s'a dis în vechime de către scriitorii străini, «Veneția Mării Negre».

Multă vreme Galații au fost primul port și primul centru comercial al întregii țeri; de când însă cultura cere-

alelor a luat o dezvoltare mai mare în Muntenia, a fost întrecuți de Brăila, mai ales în ceea-ce privește exportul și de București, de când acesta a devenit capitală. Actualmente Galații sunt al 3-lea centru important de comerț din țara românească. Articolele cele mai principale ce alimentează comerțul său sunt: lemnele de construcțiune și cerealele.

Din punct de vedere industrial, Galații sunt un centru important ca și Brăila, fabricile cele mai numeroase sunt: fabricile de luminări și săpunuri, herăstraele, fabricile de cuie de sîrmă, mori, etc.

Din punct de vedere cultural, Galații sunt de asemenea un centru însemnat, acolo e reședința episcopului Dunării de jos, acolo se află o bibliotecă publică, 1 liceu, 1 școală normală, 2 școli comerciale, 1 externat de fete, etc. Și din punct de vedere strategic Galații sunt un punct important, de ôre-ce predomină Dunărea și ar putea opri ori-ce invaziune ce ar veni pe ea.

Isaccea, 3500 loc., pe un mic braț al Dunării; are magazii mari de conservat tutunul.

Tulcea, 18.800 locuitori, situat într'o pozițiune ce domină asupra unei bune părți din delta Dunării, ce-vă mai la vale de punctul unde fluviul se desface în două brațe. Orașul este dispus în formă de amfiteatru, pe malul drept al brațului ce apucă spre ESE «între două deluri uscate și pietrôse, pe spinarea cărora morile de vînt, puse la rînd, se arată în zarea albastră a cerului ca nisce cerșetori gârboviți cu brațele întinse.» Din punct de vedere comercial Tulcea jôcă un rol nu tocmai însemnat, însă activitatea sa comercială face neconținut progrese.

Chilia veche, 2500 locuitori, loc însemnat pentru pescărie. Mahmudia, 2000 locuitori, pe brațul Sf. Gheorghe.

Aceste orașe «dunărene» aũ fost înființate, cele mai multe dintr'însele, de către comercianții Venetienți și Genezezi ce aũ făcut în Evul mediu un comerț activ pe Dunărea. Se înțelege ușor că aceste orașe nouë de pe țărmul stîng, trebuiaũ așezate în fața celor vechi pe pe țărm

mul drept, căci în adevăr acele orașe bulgăresci, sunt continuarea unor orașe vechi de pe timpul Romanilor.

Aceste orașe n'au făcut progrese însemnate decât acum în timpul din urmă, când s'au curățit gurile Dunării de nisipurile ce împiedecău intrarea vaselor în ea, precum și de când a luat o dezvoltare mai mare rețeaua noastră de căi ferate. Aceste orașe au un caracter deosebit de celelalte orașe ale țării, anume: sunt locuite de-o populațiune alcătuită dintr'o mulțime de naționalități și au un aspect occidental, cu străzi regulate, clădiri aliniate, etc.; în special Brăila (Fig. 78), Galați și Turnu-Severin sunt cele dintâi dintre aceste orașe. Acesta se datorește faptului că aceste orașe au venit în contact cu străinii în timp îndelungat.

A treia categorie de orașe—de o importanță mai mică—sunt aședate: sau la pôlele munților, sau în regiunea delurilor, sau la limita între câmpie și regiunea delurilor, în tot-deauna la deschiderea vre-unei văi mai importante. Aceste orașe au servit și serveșc ca centre de schimb între produsele regiunii șesului și a regiunii delurilor sau munților, de unde și numele de «târg» ce se dă multora din aceste orașe. Că în adevăr lucrul este așa, mai avem dovada, că cele mai principale bălciuri ale țării se țineau și se mai țin încă în unele orașe din această categorie, cum sunt: Rîureni, C-Lung, Buzău, Roman, Fălticeni, etc. Din această categorie de orașe, cităm următoarele:

Baia de aramă, 1000 loc. Târgu-Jiu, 6600 loc., situat în valea Jiului pe malul stâng al râului, mai la Sud de eșirea lui din munți.

Râmnicu-Vâlcea, 7300 locuitori, situat pe malul drept al Oltului, puțin mai la S de eșirea lui definitivă dintre munți. Este reședința Episcopului Noului Severin. Acest oraș va lua în viitor o dezvoltare foarte mare, când se vor uni direct Bucureștii cu Sibiul, printr'o linie ferată ce ar duce de la Curtea de Argeș într'un punct ore-care de pe valea Oltului. Se va întâmpla atunci acelaș lucru cu R.-Vâlcea, care s'a întâmplat cu Ploescii, căci întocmai ca și

aceștia se găsesc într-o regiune bogată în tot felul de resurse și pe un drum către Europa centrală, care ar fi cel mai frecventat. Ocnele-mari, 4500 loc., saline și stațiune balneară.

Drăgășani, 4300 locuitori, un însemnat centru viticol.

Curtea de Argeș, 4200 locuitori, a fost un timp capitala Munteniei, ađi e reședința Episcopului de Argeș. Posedă o prea frumoasă catedrală episcopală.

Pitești, 15.500 locuitori, situat pe malul drept al Argeșului. Găești, 3500 locuitori, așezat pe Argeș, la pôlele delurilor; centru agricol.

Câmpu-lung, 13.000 locuitori, situat chiar la pôlele munților Iezerului.

Târgoviște, 9300 locuitori, situată pe dreapta Ialomiței.

Ploescii, 42.000 locuitori, situat la vre-o 60 de km. spre N de București, în câmpia cuprinsă între valea Telejenuului și a Prahovei, puțin mai la dól de confluența lor și în apropiere de regiunea delurilor.

El este cel mai principal dintre toate orașele din această categorie. Importanța sa datéză însă de curând și se datorește atât faptului că este situat la deschiderea văii Prahovei — una din cele mai bogate regiuni ale țării — cât și faptului că se găsește pe traseul uneia din cele mai principale căi de comunicațiune — linia București-Brașov.

Ploescii sunt un important centru industrial al țării, cam de aceeași importanță ca Brăila și Galații, posedând aproape acelaș număr de fabrici, dintre cari cele mai principale sunt: morile, distileriiile de petrol, fabricile de ciment, etc. În ceea ce privesce comerțul, Ploescii au ore-care importanță pentru făină și cereale, sunt însă departe de-a avea importanța Brăilei sau a Galațiilor.

În valea Prahovei mai găsim următoarele orașe, ce s'au dezvoltat acum în urmă, de când bogățiile ei au fost puse în valóre; acestea sunt:

Azuga, un important centru industrial.

Sinaia, 2200 locuitori, situată într-o pozițiune splendidă

la picióarele Bucegilor; este reședința de vară a Curții Regale.

Câmpina, 3700 locuitori, este una din cele mai principale șchele de petrol din totă țară și centrul cel mai important pentru comerțul petrolului.

Slănic, 4800 locuitori, situat pe valea Slănicului — un afluent al Prahovei — posedă cea mai mare salină.

Vălenii de munte, 3500 loc., pe apa Teléjenului.

Urlați, 3700 locuitori.

Mizil, 5300 locuitori; centru viticol și agricol.

Buzău, 21.000 locuitori, situat pe țărmul drept al râului cu același nume, la limita chiar dintre regiunea delurilor și câmpia Munteniei; este reședința Episcopului de Buzău. Centru important pentru fabricarea brânzeturilor în general.

Râmnicul-Sărat, 13.000 locuitori, pe râul cu același nume.

Focșani, 23.000 locuitori, situat în valea râului Milcov, este un important centru militar și unul din capetele liniei întărite F. N. G., care e menită să apere Muntenia de orîce invaziune ce ar veni dinspre Est sau Nord.

Odobesci, 4600 locuitori, important centru viticol.

Panciu, 2700 locuitori, de asemenea un important centru viticol.

Târgu-Ocna, 8000 locuitori, situat pe valea Trotușului, este important pentru sălinele sale.

Moinesci, 4000 locuitori, este cea mai bogată șchele de petrol din totă Moldavia; tot acolo se găsesc și cele mai principale distilerii de petrol.

Bacău, 16.000 locuitori, situat pe țărmul drept al Bistriței, aproape de confluența acesteia cu Siretul.

Piatra-N., 17.000 locuitori, situată tot pe valea Bistriței, însă chiar la pîele munților. Este un însemnat centru industrial pentru fabricarea lemnului de construcțiune și pentru comerțul acestui articol.

Roman, 14.000 locuitori, situat pe țărmul stîng al râului Moldova, aproape de vărsarea lui în Siret, este un important centru comercial pentru cereale.

Târgu-Némț, 8500 locuitori.

Fălticeni, 9600 locuitori, capitala jud. Suceva.

Nici unul dintre orașele din această categorie — afară de Ploesci — nu a putut lua o dezvoltare mai mare, din pricină că drumurile, ce lăgă aceste diferite orașe între ele sunt accidentate, încât s'aun format mai multe orașe mici, în loc de a se forma câte-vă mai mari.

În fine, pe țărmul Mării Negre găsim încă câte-vă orașe (porturi) dintre cari cel mai important este:

Constanța, cu 13.000 locuitori, așezată pe un promontoriu stâncos, ce se ridică cu 20—30 de metri deasupra nivelului mării (Fig. 79).

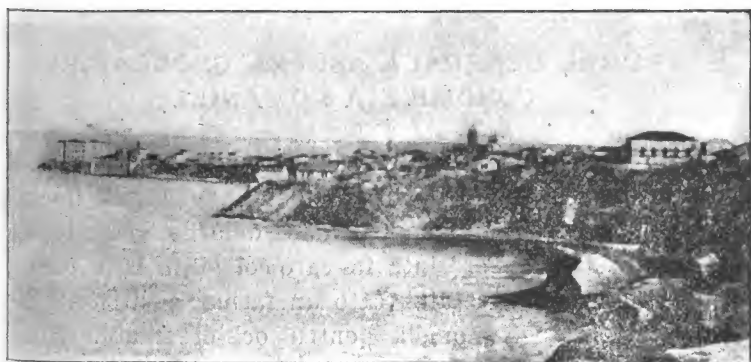

Fig. 79. Vederea orașului Constanța.

Acest oraș este ađi al patrulea centru comercial al țării și e menit să jöce în viitor un rol foarte însemnat în viața noastră economică, căci el fiind legat direct cu rețéua de căi ferate din interiorul țării, comerțul nostru de cereale nu va mai avea a suferi în cursul iernii din cauza înghețului Dunării.

Dacă până acuma n'a jucat un rol mai însemnat în comerțul general al țării, acesta se datorește faptului că nu posedă un port bun și încăpător pentru multe vase. Acuma însă când se construiesc un port cât se pöte de bun, putem fi siguri că Constanța va deveni în curând primul centru comercial al țării întregi.

Mangalia, 1500 locuitori, este situată mai la S de Constanța, pe marginea lacului cu acelaș nume. Ar fi un excelent port natural, dacă s'ar unî acel lac cu marea, în-cât vasele să pótă intră în el la vreme de nevoe.

Medjidia, 3500 locuitori, pe linia ferată între Cerna-Voda și Constanța.

Babadag, 3500 locuitori, situat lângă lacul cu acelaș nume, e chemat a juca un rol important când lacul Răsim se va adaptă pentru navigațiune. Are un seminar musulman.

Sulina, 5600 locuitori, situată în delta Dunării, la gura brațului cu acelaș nume și singurul dintre tóte brațele fluviului care e navigabil pentru vasele marí.

PRIVIRE GENERALA ASUPRA GEOGRAFIEI ECONOMICE A ROMÂNIEI.

Dacă privim în general, modul cum sunt distribuite diversele bogății pe teritoriul României, vedem că fie-care din formele terenului : munții înalți, délurile, colinele jóse, șesurile și luncile, presintă fie-care cel puțin câte un dar pentru a ne înlesni traiul, câte un farmec pentru fie-care fiú al țerii, câte o momélă pentru ochiul străin. Cât de complect e acest pămînt și ce influență a avut el asupra noastră, se póte constată mai ales din faptul, că noi de 18 sute de aní am trăit pe el ; cu tóte năvălirile barbarilor și necazurile pricinuite de veciní, noi n'am părăsit un moment acest ținut și orí-ce ne-ar așteptă, nu'l vom părăsi. Și încă mai mult, alte popóre fără țeră, fără pămînt au fost ademenite de aceste ținuturi, fie prin frumusețea lor, fie prin bogăția lor, și acele popóre au venit de s'au așe-dat pe el, printre noi. Munții înalți—mai toți cu nume românesci și locuiți de Români—sunt mărturie neștersă de stăruința noastră aci. În timpuri grele ne serviau de adăpost, unde românul trăia din crescerea vitelor pe întinsele pășuni, în timp de pace ne mai oferiau, ca și astăzi stânci bune de lucru saú pietre de preț, cu aur și argint (cei din

Transilvania), iar rîurile ne deschid drum pentru lemnele din pădurile seculare. Unde mai punem că ađi de vrem să ne recreem puțin, să ne odihnim, fugim la munte!

Délurile avute în sare aű oferit de mult Romăniei și celorlalte ținuturi romănesci un isvor de bogăție, iar bogatele zăcămintे de păcură fac ađi, din acest punct de vedere, din România o însemnată țără din Europa; mulți străini bogați vin de închiriază délurile noastre, pentru ca să scótă ce e în ele. Tot délurile nutresc viața, din care scótem vinuri renumite. și liveđile cu variați pomii roditori; iar când ne înbolnăvim tot în déluri găsim isvóre de tă-măduire. De aceea aceste părți din țără sunt cele mai populate și de la început orașele însemnate s'aű ridicat printre déluri. Pe considerațiunea délurilor am despărțit Oltenia de restul Munteniei; dar cine nu scie că Oltenia a fost un *banat* deosebit, și că firea olténului e deosebită de-a munténului?

De asemenea délurile Moldovei, Basarabiei și Bucovinei sunt deosebite de ale Munteniei, însă asemenea și în legătură ele între ele. În trecut aceste provincii constituiaű o singură țără; și ađi Rușii dic Românilor din Basarabia Moldoveni, și când dicem moldovén numim un român cu o fire deosebită de-a celorlalți. De asemenea cerealele Moldovei și Basarabiei sunt superióre tuturor din alte ținuturi. Bine înțeles că Ruși n'aű luat Basarabia pentru că eră próstă!?

Ținutul cu déluri de dincolo, e deosebit de cel de dincoce de Carpați; acela se presintă ca un cuib uriaș înconjurat de munți; dar óre nu de acolo spune legenda că a venit Radu Negru? Nu de acolo a venit George Lazăr? Nu acolo s'a născut Horia și Iancu? Eră natural ca cei din cuib, trăiți pe pămîntul variat, mănos, bogat și frumos al Transilvaniei, să prindă aripă mai curând și să dea semnalul deșteptării, să lupte pentru recăștigarea scumpului pămînt.

Reputațiunea Munteniei de grănarul Turciei a făcut-o întinsul șes, par'că anume dat în măinile românului mi-

lostiv, pentru îndestularea atâtor némuri. Şesul şi luncile aũ fost bune şi pentru cultura cerealelor şi pentru crescerea vitelor ; între vârfurile góle ale munţilor şi între câmpurile góle şi bălţile Munteniei a tot trepădat ciobanul (adesea ardelén) în urma oilor ; iată legătura strânsă între omul, de la munte şi de la câmp, între ardelén şi ȧeran. De-ar fi lipsit şesul Munteniei, póte românul ar fi fost mai liniştit în trecutul său istoric, dar sigur că ar fi fost şi mai sărac ; când plouă şi se fac bucatele la câmp, tótă lumea e veselă, pentru toţi e bine. Bărăganurile aũ şi ele farmecul lor ; fără ele n'am fi sciut preţul regiunile celelalte ; şi apoi tocmai pe ele s'a format (ca şi în stepa Rusiei de S) pămîntul negru (cernoziem), care ađi face din Bărăgan cel mai bun loc de agricultură.

Munţii şi délurile sunt greu de răsbatut (câte-vă şosele de-abia s'aũ construit în timpurile nóstre) ; pe de altă parte, şesurile lipsite de apă aũ fost părăsite şi economisite numa pentru agricultură ; eră natural dar ca populaţiunea să se grămădescă dealungul văilor şi luncilor, aceste raiuri pămîntesci cum le ȧice Alexandri. Iar cum cursurile mari de apă aũ fost singurile căi de comunicaţiune până mai dăună-ȧi, e de sine înţeles că oraşele din lungul rîurilor să se desvolte mai mult, şi mai ales acelea de pe Dunăre şi Tisa.

Dintre tóte aceste isvóre de bogăȧie, *cultura cerealelor* jócă rolul cel mai principal, întrecënd în importanȧă pe tóte celelalte la un loc ; de pe urma acestui isvor de bogăȧie trăesce cea mai mare parte din poporul român.

Insă numaĩ acest singur isvor de bogăȧie este departe de a fi suficient, pentru un popor care vrea să se prenumere între popórele civilisate şi să se menţină acolo.

Va trebui negreşit, ca într'un viitor apropiat şi celelalte isvóre de bogăȧie (păduri, mine, etc.) să fie puse în exploatare ; mai ales că cultura cerealelor în chipul cum se face astăȧi, a dat tóte ródele ce putea să dea, cantitatea de cereale ce exportăm anual, a rămas staţionară de câȧi-vă ani încóce.

Dacă căutăm acum să vedem ce parte ieă elementul românesc în întreaga activitate economică a țării, vedem că numai în agricultură el predomină cu mult asupra tuturor celorlalte elemente străine.

În industria mare, deși legea pentru încurajarea ei vrea să asigure preponderența elementului românesc în fabrici, totuși, el este redus a juca rolul de salahor, pe când personalul tehnic este compus din străini. Chiar în meserii, elementul străin, dacă nu e predominat, este însă mai numeros decât ar trebui, actualmente sunt 32% străini dintre meseriași, pe când în mod normal n'ar trebui să fie decât 10—12%.

În comerț acelaș lucru se observă: comerțul mare, de export, este în mare parte în mâna străinilor, și chiar între comercianții mici, străinii sunt foarte numeroși. În special Evreii, după cum s'a mai spus, sunt cei cari se ocupă mai mult cu comerțul, formând prin orașele și orașelele din N Moldovei aproape totalitatea comercianților.

ȚĂRILOR LOCUITE DE ROMÂNI

DE SUB DOMINAȚIUNI STRĂINE

BASARABIA

45.630 km. □

Starea politică. De la 1812 Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei și dată Rușilor de către Turci—stăpânitorii țării noastre de pe acele vremuri—pentru a le împlini nesățioasa lor poftă de cucerire. De atunci numai o singură dată, la 1856, în urma învingerii pe care a suferit-o Rusia la Sevastopol, ea ne-a cedat o mică parte, ca $\frac{1}{4}$, din S-Vestul Basarabiei, pe care însă s'a grăbit să ne-o ieă îndărăt la cea d'întăiu ocasiune. În adevăr, la 1878 cu totă promisiunea că teritoriul nostru va rămâne neștirbit, Rusia călcându-și cuvîntul de onoare cere Congresului de la Berlin retrocedarea părții din Basarabia ce-i fusese luată la 1856, ceea-ce Congresul a admis.

Astăzi Basarabia formeză din punctul de vedere politic o *gubernie* din vastul imperiū rusesc, în fruntea căreia se află un guvernator numit de țar, și în mâinile căruia e concentrată totă puterea executivă. Deși există ore-carî consilii spre a da sfaturi guvernatorului, însă acele consilii n'au nici o putere reală.

Pentru ușurința administrațiunii, Basarabia este împărțită în 8 județe: Hotin, cu capitala Hotin; Soroca cu capitala Soroca; Bălți (Iași) cu capitala Bălți; Orheiū cu capitala Orheiū; Chișinău cu capitala Chișinău; Ben-

der cu capitala Bender; Ak-kerman cu capitala Ak kerman; și Ismail cu capitala Ismail.

Populațiunea Basarabiei în anul 1891 se ridică la cifra de 1.641.000 locuitori, având o desime mijlocie de aproape 40 loc. la km. □. Prin câmpia de S a Basarabiei — prin Bugéc — locuitorii sunt rari de tot; pe când înspre Nord sunt cu mult mai deși (Fig. 59).

Naționalitățile ce locuiesc pe teritoriul Basarabiei sunt următoarele (Vezi harta etnografică):

1) *Românii*, în număr de 1.100.000, adică $\frac{2}{3}$ din totalul întregii populațiuni, formeză elementul etnic cel mai principal și sunt în acelaș timp autochtonii acestei țări. De aproape un secol, de când au trecut sub stăpânirea Rușilor — în care timp noi stăpânitori cu gândul de a-i rusifica, le-a interzis întrebuințarea limbii lor materne în școală și biserică — Românii și-au păstrat naționalitatea lor intactă, afară de clasa de sus a societății (aristocrații), care în mare parte s'a rusificat.

Și meritul de a-și păstra încă limba și obiceiurile este cu atât mai mare la această ramură a Românilor, cu cât ei trăiesc în condițiuni incomparabil mai rele decât celelalte ramuri ale Românilor.

2) *Slavi*. În Basarabia locuiesc mai multe popoare de nēm slav, toate însă au venit în urmă de s'au așezat printre Români. Aceste popoare sunt: a) *Rutenii* sau *Rusini*, în număr de mai bine de 200.000, cel mai numeros popor după Români, locuiesc spre Nord și Sud. b) *Rușii*, în număr de 35.000, fugiți din Rusia din cauza persecuțiunilor religioase și a serviciului militar. c) *Bulgarii*, emigrați din țera lor, din cauza persecuțiunilor turcești, pe la finele sec. XVIII și începutul sec. XIX, s'au așezat la S Basarabiei, unde găsiră o ocrotire și ore-cari privilegii, numărul lor trece peste 80.000.

3) *Evreii*, în număr de aproape 150.000, se află împrăștiați în totă Basarabia, locuind mai cu seamă în orașe și ocupându-se ca și în țără la noi cu comerțul.

4) *Germanii* sunt veniți în Basarabia din V Europei

prin sec. XVIII, fiind siliți a-și părăsi patria lor pentru că nu mai găseau cu ușurință acolo „unser tägliches Brot“. Ei însă n'aș venit la voia întâmplării, ci după ce s'aș asigurat formal, că venind în această țară, vor găsi pământul necesar pentru agricultură, precum și libertatea completă a cultului, a industriei și comerțului. Aceste colonii germane, ce s'aș instalat mai cu seamă în S Basarabiei, sunt astăzi modele de colonii agricole și sunt satele cele mai înfloritoare din totă țara.

Pe lângă aceste naționalități, mai există în Basarabia și: *Țigani, Armeni, Greci*, etc., însă în număr mic.

Din acestea se poate vedea că Basarabia, cu toate încercările Rușilor de-a o rusifica, a rămas totuși o țară românească din punct de vedere etnografic; celelalte naționalități ce le găsim alături de Români, și cari toate la un loc nu fac decât $\frac{1}{3}$ din totalul populațiunii, sunt venite mult mai târziu, de prin alte țări, și n'aș prin urmare nici un drept asupra pământului ce de secolii aș fost stăpânit de Români și apărat de hórdele barbare cu prețul sângelui.

Starea culturală. În ceea-ce privește gradul de instrucțiune, poporul român din Basarabia este cu totul înapoiat, deosebindu-se în privința acesta foarte mult de Români supuși imperiului austro-ungar. Pe când aceștia puteau să se adape la cultura germană, cei din Basarabia, pe lângă că sunt supuși unui popor fără nici o cultură, sau cu una prea rudimentară, n'aș putut să aibă la îndemână nici cultura popórelor din Apus, căci Rusia opresce de-a circula pe teritoriul ei orî-ce scriere a cărei conținut nu-și place. Și este bine de înțeles că numai cu un ast-fel de regim se poate menține autoritatea Țarului.

Școlele. Rușii dorind a face din Basarabia cât mai repede o gubernie curat muscălescă, aș căutat în primul loc să se servescă de școle, pe cari le-aș organizat în vederea acestui scop. Ei aș avut în vedere ca absolvenții școlilor să fie mai întâi Ruși și pe urmă ómenii culti, și aș reușit cu chipul acesta ca, prin școlile secundare să rusifice mai totă pătura bogată românească din Basarabia.

Poporul de jos însă nu a putut fi atras spre acele puține școli în care totul se predă într'o limbă pe care el n'o înțelege; încât deși a rămas într'o stare culturală foarte înapoiată, prin acésta însă și-a păstrat naționalitatea sa.

Nu tot așa este și cu celelalte naționalități, cum sunt de pildă: *Germanii*, *Evreii* și *Bulgarii* cari au școléle lor proprii, unde, în mod excepțional, se predau cursurile în limba lor.

Centre culturale. Cel mai de sémă centru cultural al Basarabiei este capitala sa, orașul *Kișiněu*; acesta posedă: 1 seminar, menit să scótă preoți pentru Basarabia și asupra căruia Sinodul rusesc își are îndreptată tótă atențiunea, ca din el să iasă bunii Ruși; 2 licee clasice de băeți; 1 gimnasiu real; 1 gimnasiu de fete; 1 școlă de chirurgi; 1 școlă de orfanii; azilul „Balș” și mai multe școli private și primare. Alte centre culturale sunt: *Bolgrad*, acolo se află: 1 liceu de băeți; 1 gimnasiu de fete și mai multe școli primare; *Ak-kerman*: 1 pro-gimnasiu de băeți și 1 pro-gimnasiu de fete și câte-vă școli primare; *Ismail*: 1 pro-gimnasiu de băeți și 1 pro-gimnasiu de fete; *Bender*: 1 pro-gimnasiu de fete.

În total numărul școlélor este de vre-o 662, din cari 13 sunt școli secundare, iar restul școli primare; trebuie de notat că în părțile locuite de Români, numărul școlélor e foarte mic, pe când la Sud, unde se găsesc Germanii, numărul lor este mai mare.

Biserica. Locuitorii Basarabiei sunt aproape toți *ortodoxi* (pravoslavnicii), iar Basarabia din punct de vedere religios forméază o *Eparhie a Kișiněului și Hotinului* dependentă de Mitropolia Kievului. Ne-am fi așteptat ca Rusia ce se pretinde în orî ce ocaziune a fi protectórea Bisericii ortodoxe, chiar în afară de teritoriul ei, să se fi ocupat cu tot dinadinsul să îmbunătățească starea Bisericii, îndată ce a luat în stăpânire Basarabia și să facă din ea un adevărat focar de credință și lumină. Însă ea a abătut Biserica de la rolul ei și n'a privit-o decât ca un mijloc de-a rusifica poporul român, căutând mai întâiu să gonéască limba ro-

mână din Biserică, iar în loc de preoți cari să propage locuitorilor credința în Dumnezeu, în limba pe care o înțeleg ei, a trimis nisce preoți cari propagă mai mult dragoste către Țar și Rusia, încât nu e de mirare că în bisericile unde slujba religioasă se face în rusesc, locuitorii nu merg și biserica rămâne deșertă.

Agricultura.

Solul Basarabiei nu prezintă pretutindeni aceleași calități din punct de vedere agricol, deși constituțiunea sa geologică este aceeași peste tot și asemănătoare în același timp cu a solului Moldovei. În adevăr, pe când la N stratul de *humus* este mai gros și constituie un sol agricol excelent pentru cereale, păduri, etc; în Bugéc stratul de *humus* pe lângă că este foarte subțire, apoi se mai sprijină pe un alt strat de nisip și pietriș, încât vara solul acesta ce nu poate reține multă apă în el, se usucă imediat.

Diviziunea solului (Fig. 80). Din punctul de vedere al întrebuințării ce se dă solu-

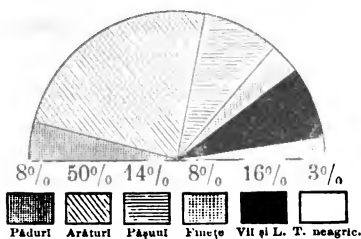

Fig. 80. Diviziunea solului Basarabiei după diferitele culturi.

lui Basarabiei, avem de observat că, cea mai mare parte, peste 50%, este ocupat cu arături; peste 20% este ocupat de fânețe și pășuni; 16% e ocupat de grădini și vii; 8% de păduri și numai 3% este nepro-

ductiv.

Plantele cultivate. Plantele ce se cultivă pe solul Basarabiei sunt aceleași ce se cultivă și în România; tot *cerealele*, în special grâul și porumbul, sunt cele cari se cultivă pe suprafețe mai întinse spre N Basarabiei și mai puțin spre Sud. Celelalte cereale: orz, ovės, secară și meiul ocupă suprafețe mai mici.

Dintre plantele *oleaginose*: *inul* se cultivă în cantități mai mari, pe când *cânepa* și *rapa* mai puțin.

Celelalte culturi: *cartofii, mazărea, grădinile de zarzavat, etc.* sunt mai puțin răspândite. Ca plante industriale avem *tutunul*, ce se cultivă mai înainte pe suprafețe mai mari în Basarabia, acuma însă cultura sa a decăzut.

Livețile. În această privință Basarabia stă mai bine decât țera noastră, căci acolo există foarte multe liveți, mai bine de 27.000, alcătuite din aceleași soiuri de arbori ca și la noi și cari produc cantități însemnate de fructe ce în mare parte sunt trimise în interiorul Rusiei. Însă tot ca și la noi acele liveți sufer mult din cauza relei îngrijiri ce li se dă.

Viile sunt în Basarabia una din cele mai principale culturi, și acesta mai mult din cauză că Rusia fiind, în mare parte, o țară unde vița de vie nu poate să prospere, e natural că în acele puține părți ale imperiului unde această plantă se poate cultiva, să se cultive pe suprafețe cât se poate mai mari. Din această cauză viile ocupă o parte însemnată din Basarabia, 16% din tot teritoriul ei împreună cu livețile. Vinurile produse sunt de calitate foarte bună; după vinurile din Crimeea, cari sunt cele mai bune vinuri ce se fac în Rusia, vin cele din Basarabia.

În timpul din urmă a început să se ivască filoxera și în podgoriile Basarabiei și să le distrugă, de aceea cantitatea de vin ce se recoltază acuma e mai mică decât înainte. Pe când acuma 20 de ani, Basarabia producea până la 7.000.000 vedre de vin anual, astăzi de-abia produce vre-o 4.000.000.

Pădurile sunt astăzi foarte rare în Basarabia, nu ocupă decât o suprafață mică, abia 8% din totă suprafața, pe când în timpurile mai vechi, după constatările istorice, exista codri întinși, cum erau «codrii Bâcului», «codrii Orheiului», etc. Ei dădeau acestei țări un aspect mult mai plăcut decât astăzi și constituiau o bogăție mai mult pentru locuitori.

Din pricina exploatării primitive la care au fost supuse aceste păduri, cele mai multe și mai frumoase au fost distruse cu totul, iar în locul lor s'au întins ogórele și

finetele. Mai cu sémă în Bugéc, n'aũ mai rămas decât fôrte puține rămășițe din vechile păduri, totul a fost prefăcut într'o câmpie aridă, cu o climă din cele mai uscate. Pădurile de prin centru și Nord aũ fost mai mult cruțate de sórtă și puține din ele mai persistă și astăđi, deși într'o stare rea, neproducând decât lemne pentru foc și mangel; cât privesce lemnele de construcțiune, acele mai tóte se aduc pe Nistru și Prut din Austria (Bucovina).

Pădurile Basarabiei sunt formate în mare parte din *ștejar*, care în unele locuri e amestecat cu: *ulmî, fagi, carpeni, frasinî*; iar prin luncile rîurilor se găsesc *plopî, arini* și *sălcii*.

Crescerea vitelor este una din ramurile agriculturii care este practică fôrte mult de către locuitorii Basarabiei. Animalele ce cresc în Basarabia sunt aceleași ca și în România.

Caii, în număr de vre-o 350.000, sunt de-o calitate mai bună decât cei din România, încât chiar Austria importă în fle-care an un număr însemnat de cai din Basarabia.

Vitele cornute, în număr de vre-o 800.000, sunt de asemenea de calitate bună; multe din ele se vînd în Austria și interiorul Rusiei.

Oile. Animale de acest fel erau în timpurile mai vechi mult mai numeroase decât astăđi, și Basarabia furnisă lînă mai pentru tótă Rusia. În timpul din urmă însă numărul acestor animale a mai scăđut, căci mulți cultivatori de oi aũ trecut în Dobrogea; totuși numărul oilor e destul de mare, ajungînd aprópe la 1.700.000.

Porcii se găsesc în număr relativ mic.

Pescuitul constituie un isvor principal de bogăție pentru ținuturile din S Basarabiei, cari sunt udate de limanurile Mării Negre și brațul Chilia. Acolo trăesce o întregă populațiune de pescari, ce se ocupă cu prinderea următoarelor specii de pesci: *chefalul, nisetru, scrumbiea*, etc.

Apicultura în timpurile mai vechi eră o ramură agricolă destul de importantă, însă cu timpul a decăđut, așa că astăđi nu se mai produce decît puțină miere și céri.

În general agricultura ce se face în Basarabia lasă foarte mult de dorit în ceea ce privește metodele de cultură, afară de unele ramuri, cum sunt: *viticultura* și *pomicultura*, cari au făcut ore-care progrese. Dacă n'ar fi calitatea excelentă a solului agricol, care să compenseze lipsurile cliimei și ale îngrijirii, atunci agricultura ar fi în adevăr într'o stare cu totul inferioară.

Industria.

Acest fel de activitate se găsește în Basarabia într'o stare cu totul rudimentară, aproape de începutul dezvoltării sale; numărul fabricilor este restrâns, aproape vre-o 200 și care nu sunt suficiente nici pentru trebuințele interioare ale țării. Totuși sunt unele ramuri industriale cari au ore-care importanță și anume, acele ce sunt în strânsă legătură cu agricultura, cum sunt de pildă: *distilerii de spirt*, *tăbăcăriile*, *fabricile de tutun*, etc.

Comerțul.

Comerțul ce-l face Basarabia constă din următoarele produse agricole brute: *vite*, *spirt*, *pesce sărat*, *tutun*, *piei crude*, *vin*, *prune uscate*, *lână*, etc. pe cari le schimbă la numeroasele bălciuri ce se fac în Basarabia saă prin guberniile vecine, cu produse fabricate rusești, cum sunt: *obiecte de fer*, *tuciū*, *aramă*; *olării*; *zahar*, *ceiū*, *blănuri*, etc.

Căile de comunicațiune. Căi ferate. Din acest punct de vedere Basarabia nu este tocmai bine înzestrată, căci nu are decât vre-o 850 de km. de căi ferate, cea-ce vine mai puțin de 2 km. de cale ferată la 100 km. □. Dispozițiunea lor este următoarea (Veđi harta politică):

În partea de N avem o linie ce se lăgă cu căile ferate bucovinene, linia: *Noua Suliță*—*Lipcani*—*Ocnița*—*Mohilev*, pe unde trece în Rusia; de la Ocnița se ramifică în spre S, o ramură ce merge la *Bălți* și de acolo la *Riseni* pe Nistru, unde trece iarăși în Rusia.

A doua linie merge de-a curmezișul Basarabiei, pe la *Ungheni — Cornesci — Kișinău — Bender* și se continuă mai departe până la Odesa.

În fine, a treia linie merge spre S, de la *Bender* la *Reni*. Acastă linie a fost construită cu ocaziunea războiului din urmă cu Turcii, la 1877.

Șoselele. Afară din micile drumuri vicinale, șoselele în Basarabia au o întindere de aproape 3.000 de km. Din acestea însă numai vre-o 1.000 de km. sunt șosele *principale* și se află într-o stare mai bună, restul lasă mult de dorit. Șoselele Basarabiei converg către 2 centre principale, Bălți la N și Kișinău spre S.

Căi navigabile. În privința acesta Basarabia este bine situată, căci atât Prutul spre V cât și Nistrul spre E sunt navigabile. Prutul e navigabil numai pentru vasele mici și numai până la Sculeni; pe când Nistrul e navigabil și pentru vasele mari, mai pe tot parcursul său prin Basarabia; numai la N de orașul Soroca se găsesc nisce stânci în albia sa, care îngreuiază navigațiunea.

Orașele Basarabiei.

Kișinău, 125.000 locuitori, din care aproape jumătate sunt Români, restul e format din Evrei și Ruși. Orașul este așezat pe malul drept al râului Bâcu și e înconjurat din toate părțile cu deluri acoperite de vii și livezi. Aici e reședința guvernatorului acestei provincii și a Archiepiscopului Basarabiei. Este primul centru cultural, comercial și industrial al provinciei.

Ak-kermn. 60.000 locuitori. Acest oraș e situat pe malul drept al limanului Nistrului, într-o regiune foarte bogată în podgorii care produc aceea un vin de-o calitate foarte bună. El este și un important centru pentru comerțul pescelui, ce se prinde în cantități mari în liman. Din punct de vedere industrial are de asemenea oarecare importanță.

Bender (Tighina), 40.000 locuitori, din care aproape ju-

mătate sunt Evrei. Oraşul e aşezat pe malul Nistrului într-o avantajoasă poziţiune comercială, la întretăierea a 3 drumuri principale.

Ismail, 35.000 locuitori, situat în partea de S a Basarabiei, pe malul Dunării. A fost în vremuri o renumită cetate întărită

Hotinul, 22.000 locuitori, din cari mai mult de jumătate sunt Evrei. Este cel mai de N oraş al Basarabiei, situat foarte aproape de graniţa austriacă.

Soroca, 14.000 locuitori, situat pe malul drept al Nistrului. Este un important centru pentru comerţul cerealelor şi fabricarea tutunului produs în Basarabia, care odată ajunsese să aibă mare renume pe pieţele ruseşti.

Bălţi, 12.000 locuitori. Aşezat pe malul drept al râului Răutu care în acel punct e foarte mlăştinos, de unde chiar vine şi numele oraşului. Este important pentru întinsul comerţ de vite ce se face la numeroasele bălciuri, ce se țin aici.

Orheiul, 10.000 locuitori. Situat pe malul stâng al Răutului nu departe de vărsarea lui în Nistru.

Alte oraşe mai puțin importante sunt: **Chilia**, 9000 locuitori, situată pe brațul Dunării cu acelaş nume. **Bolgrad**, 12.000 locuitori, în cea mai mare parte Bulgari. **Reni**, 7000 locuitori, aproape de gura Prutului. **Cahul**, 7000 locuitori, etc.

BUCOVINA.

10.450 km. □.

Frântură de raiu, scumpă inimei noastre, grădină cântată de poezi, lărană sfântă în care se odihnesc oşele celui mai glorios Voevod al Moldovei, nespuse de duioasă frământă isvóarele tale şi ce dulce e umbra codrului tău! . . tu eşti în adevăr una din cele mai frumoase ţări de pe pământ—dar numele tău ne dore să'l rostim şi străbătându-ţi fermecătoarele drumuri, ochii noştri nu-ţi pot privi podóbele decât printr-o perdea de lacrimi.

A. VLAHUȚĂ.

Starea politică. De la 1775, de când n-ea fost răpită şi încorporată la Austria, Bucovina a fost când autonomă

când alipită la Galiția, până la 1860 când pentru ultima oră a fost recunoscută ca o provincie deosebită a imperiului austro-ungar. Atunci i s'a dat autonomia, titlul de ducat și dreptul de-a avea, ca toate celelalte provincii din imperiū, reprezentanța ei proprie, o dietă compusă din 31 de reprezentanți ai tuturor claselor sociale. Acesta delegă din sinul ei 5 membri, cari în frunte cu guvernatorul provinciei — numit de Impărat — sunt însărcinați cu administrațiunea țării.

Pentru ușurința administrațiunii, Bucovina este împărțită în opt districte (căpitănate) și anume: Cernăuți cu cap. Cernăuți; Cotz man cu cap. Cotzman; Storojineț cu cap. Storojineț; Vișnița cu cap. Vișinița; Sirete cu cap. Sirete; Rădăuți cu cap. Rădăuți; Sucéva cu cap. Sucéva și Câmpu-Lung cu cap. Câmpu-Lung.

Populațiunea. După recensemântul de la 1890, populațiunea Bucovinei se ridică la cifra de 680.000 de locuitori; având o *desime* medie de 62 loc. la km. □. În ținuturile deluroase de la E populațiunea este foarte desă, trece cu mult peste 100 la km. □, această regiune este una din cele mai des populate din totă Europa; pe când în ținuturile de la munte locuitorii sunt mai rari.

Naționalitățile. În puține locuri pe o întindere așa mică de pământ, locuiesc atâtea năruri de omeni ca în Bucovina, încât nu pe nedrept ea a fost supranumită „Austria mică“. În adevăr, găsim aici următoarele năruri:

Românii. Ei locuiesc în mase compacte în S și SE Bucovinei; numărul lor este de vre-o 208.000, formând $\frac{1}{3}$ din totalul populațiunii.

Slavi: a) *Rutenii*, în număr de 268.000, ocupă N și V Bucovinei; ei formază elementul etnic cel mai numeros, 42% din totalul populațiunii.

Dintre aceștia, cei cari locuiesc la munte, formază un tip deosebit, Huțanii sau Huzuli, ce se îndeletnicesc cu păstoritul și cu tăierea lemnului. Se crede că aceștia s'ar trage dintr'un popor înrudit cu Hunii, ce s'a stabilit în Carpați și apoi s'a amestecat cu Slavi.

b) *Polonii*, în număr de vre-o 25.000 adică 3% din to-

talul populațiunii, sunt împrăștiati în toate părțile Bucovinei, fie ca mari proprietari, fie ca funcționari, industriali, negustori, servitori, etc.

c) *Rușii*, ca la 5—6000, răspândiți prin județele Rădăuți și Vișnița.

Israelii sunt răspândiți peste tot teritoriul Bucovinei ocupându-se toți cu negoțul. Numărul lor trece de 80.000, adică formeză 13% din totalul populațiunii.

Germanii, a căror număr trece de 50.000, sunt veniți în urmă în Bucovina, pe la începutul secolului XIX, ca coloniști aduși din centrul Europei.

Ungurii, în număr de vre-o 8000, locuiesc în câte-vă sate de pe lângă Rădăuți.

Afară de aceste popoare se mai găsesc în Bucovina și puțini: *Armenii*, *Țigani* și *Turci*.

La alipirea Bucovinei către Austria, populațiunea ei eră alcătuită în cea mai mare parte din *Români*; numai în partea de NV locuia prea puținii Ruteni, iar Evreii și Germanii erau și mai puținii. În tot timpul de când Austria stăpânește Bucovina, sub cuvîntul de-a o civiliza nu a avut altă tendință, decât să germanizeze această provincie. Mai întâiu a colonizat-o cu Germani, apoi le-a acordat acestora toate avantajele posibile, introducînd limba lor în toate părțile, punîndu-i în fruntea tuturor instituțiilor și înlăturînd sistematic pe Români și limba românească.

În politica acésta de germanizare, care eră îndreptată numai contra Românilor, Austria s'a sprijinit pe Ruteni pe care a căutat să-i favorizeze, iar ei profitînd de acésta situațiune au imigrat foarte mulți din Rusia, așa că rezultatul acestei politici a fost nu germanizarea Bucovinei, ci *rutenizarea* ei.

Starea culturală. Din acest punct de vedere există o deosebire foarte pronunțată, între Români și Ruteni, și între popoarele ce-au venit mai târziu de s'au aședat în Bucovina ca: Germanii, Evreii, Polonii, etc.

În adevăr, cei d'întăi stau din acest punct de vedere pe

o scară foarte josă, abia 6%, sciū scrie și citi și vre-o 9% numai a citi.

Acest lucru trebuie explicat, prin pornirea ce au aceste popore contra școlilor, pornire provenită din simțul de conservare a naționalității și a religiunii strămoșesci, de ore-ce multă vreme prin școle se făcea propagandă catolică și se vorbea altă limbă, ceea-ce speriașe în special pe Români și i-a făcut a nu mai frecuenta școlile. A trebuit multă luptă din partea Românilor ca să obțină de la Viena, ca în localitățile unde sunt mai numeroși Români, școlile să fie românesce și de-abia pe la 1855 au obținut acesta.

Dar acest principiu a suferit foarte mult în aplicarea lui, căci din cauza influenței politice a Germanilor, în multe localități unde Români sunt în număr destul de mare, limba întrebuințată în școli este tot cea germană. În timpurile din urmă însă școlile au luat un avânt mai mare și acum se observă și la Români ore-care aplicare către ele.

Pe lângă acestea se mai observă la Români din Bucovina acelaș păcat ca și la cei din Regat, că după ce isprăvesc școla, nu mai citesc și scriu nimica, așa că cu încetul și puținul ce l-au învățat îl uită. În timpul din urmă însă a început a se remedia și acest rău prin înființarea a o mulțime de societăți de lectură.

Centrul cultural cel mai important al acestei provincii este orașul *Cernăuți*, capitala sa, care posedă o universitate (germană) cu 3 facultăți, 1 liceu, 1 gimnaziu, 1 școală normală de învățători, 1 școală de meserii, 1 școală de agricultură și mai multe școle primare. Alt centru cultural este orașul *Rădăuți*, ce posedă un gimnaziu și o școală de meserii. În fine mai există un gimnaziu în *Sucéva*, în care cursurile se predau în românește.

În celelalte orașe, târguri și sate nu există decât școle primare, a căror număr trece peste 300 în totă țera cu mai bine de 800 de învățători.

Biserica. Din punctul de vedere confesional, populațiunea Bucovinei este împărțită după cum urmază: 451.000

saŭ 69% ortodoxi; 92.000 saŭ 14% catolic; 82.000 saŭ 13% mosaici; și 16.000 saŭ 2,5% protestanți.

Ortodoxii (Românii și Rutenii), cari sunt cei mai numeroși, sunt supuși, în ceea-ce privesce administrațiunea supremă bisericească, Mitropolitului ortodox din Cernăuți, care e ajutat de un consistoriu compus și din clerici și din laici.

Românii țin toți de Mitropolia din Cernăuți, care până la răpirea Bucovinei formă un Episcopat cu sediul în Rădăuți, depedent de Mitropolia Moldovei; iar de atunci s'a deslipit de trupul Bisericii românesce și câți-va ani mai târziu a fost trecută sub dependența Mitropoliei sârbesci din Carlovș. În acest timp Biserica Bucovinei a fost organizată alt-fel de cum eră și această nouă organizare o păstrează și astăzi.

Abia după aproape un véc de stăruințe continue Românii reușiră să capete, la 1873, ridicarea Episcopiei bucovinene la rangul de Mitropolie independentă, păstrându-și însă organizarea cea nouă.

Odată cu răpirea Bucovinei și averile bisericesce au fost luate de Stat spre a fi administrate de el, cu condițiunea ca veniturile acelor averi să constituie o «casă a fondului religionar», din care să se întreție bisericile și clerul, iar prisosul să se întrebuințeze în scopuri culturale românesce. Această dispozițiune n'a fost însă aplicată decât numai pentru întreținerea bisericilor, cari întrebuințază însă numai o parte din fondul religionar, pe când restul ce rămâne la dispozițiunea Statului îl întrebuințază la scopuri străine și adese ori contrare aspirațiunilor naționale românesce. Ast-fel Biserica, care ar fi putut să fie un însemnat factor cultural, grație averilor de care dispunea, nu numai că nu și-a împlinit această misiune, dar tocmai de averile ei s'au servit dușmanii poporului român, pentru a-i stânjeni mer-sul său cultural.

Agricultura.

De sigur că în privința constituțiunii geologice și a calităților agricole, solul Bucovinei se asemănă în totul cu

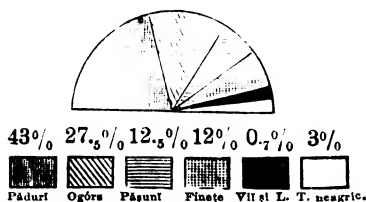

Fig. 81. Dividiunea solului agricol al Bucovinei

cel al Moldovei. Nu tot așa este însă și cu întrebuințarea ce se dă solului, căci, pe când în România numai 75% din suprafața totală eră productivă, aici solul productiv ocupă 97%, iar cel neproductiv numai 3%.

Dividiunea solului agricol al Bucovinei este următorea (Fig. 81): păduri 43%; ogóre 27.5%; fînețe 12.5%; pășune 12%; viș și livezi 0.7%. Aicea din cauză că țera e mai muntosă, vedem că *pădurile* ocupă partea cea mai mare din tot teritoriul, și numai în al doilea rând vin *ogórele*, pe când în România lucrurile se petrec invers.

Plantele cultivate. Dintre plantele cultivate cerealele sunt acele cari ocupă suprafața cea mai mare în raport cu celelalte culturi, însă nu în aceeași proporțiune ca în România; căci aici din toate cele 288.000 hectare de arături ce se fac anual, numai 187.000 se sémână cu cereale, ceea ce ar veni cam 65% din toate arăturile, pe când în România am vădut că această proporțiune se ridică la 95%.

Cerealele ce se cultivă sunt: *porumbul*, care ocupă aproximativ 70.000 de hectare anual sau $\frac{1}{4}$ din suprafața ocupată de arături; apoi vine *ovésul*, ce ocupă peste 40.000 de hectare anual; *orzul* și *secara* ocupă suprafețe aproape egale, câte 28.000 de hectare fiecare; în fine, *grâul* ocupă cea mai restrânsă suprafață dintre toate cerealele, contrar de ceea ce se petrece în România, unde grâul ocupă, după porumb, suprafața cea mai întinsă.

Producțiunea tuturor cerealelor Bucovinei se ridică la aproximativ 3.000.000 de hectolitri anual, din cari: 1.350.000 hectolitri porumb; 610.000 hectolitri ovės; 376.000 hectolitri secară; 335.000 hectolitri orz și 250.000 hectolitri grâu.

Finețele artificiale sunt, după cereale, culturile ce ocupă suprafața cea mai întinsă; mai bine de 30.000 de hectare sunt acoperite cu livezi de trifoi, lucernă și mohor, venind astfel foarte mult în ajutorul finețelor naturale.

Cartofii ocupă o suprafață de aproape 25.000 de hectare, 8% din totalul arăturilor, producând anual mai mult de 3.000 000 de kintale metrice (1). Ei formeză, după cum se vede, una din culturile caracteristice acestei țări.

Legumele: *fasolea, mazerea, bobul*, etc. ocupă cam 9—10.000 hectare anual, producând aproximativ 100.000 — 150.000 hectolitri.

Plantele oleaginose și textile: *rapița, inul și cânepa* ocupă anual vre-o 10.000 de hectare, adică mai mult de 3% din totalul arăturilor. Dintre acestea, cânepa ocupă suprafața cea mai mare, adică tocmai contrar de ceea-ce se petrece în România, unde rapița ocupă suprafața cea mai întinsă.

Plantele industriale: *sfecla de zahar, anisonul*, etc. ocupă suprafețe cu totul neînsemnate. Tutunul nici nu se cultivă în Bucovina.

Viile ocupă o suprafață prea mică din teritoriul agricol al Bucovinei.

Livezile de arbori fructiferi sunt destul de numeroase: cele mai renumite regiuni sunt: șesul Rădăuților, valea Ceremușului, regiunea Sucevei, etc.

Pădurile acoperă 447.000 de hectare sau aproape $\frac{1}{2}$ din suprafața Bucovinei. Majoritatea acestor păduri sunt formate din brazi, dar în regiunea deluroasă de la E se găsesc și păduri de fagi și stejari. Tot ca și la noi, și pădurile de-acolo au fost devastate de exploatare până în timpurile din urmă, când s'a pus capăt acelei exploatare barbare, așa că astăzi toate pădurile Bucovinei sunt tăiate în mod sistematic.

Animalele domestice din Bucovina sunt aceleași ca și cele ce se găsesc în România. *Caii*, în număr de vre-o

(1) Un kintal metric = 100 kgr.

50.000, sunt calitativ asemănători cu cei din Moldova. *Vitele cornute* sunt relativ și mai numeroase (242.000) decât în România și de-o calitate mai bună, căci încă de multă vreme au fost încrucișate cu rase prețioase, tiroleze și elvețiene. *Porcii* sunt de asemenea crescuți în mod sistematic și numărul lor (130.000) este relativ mai mare decât al porcilor din România.

Oile sunt în număr foarte mic și de calitate inferioară din toate punctele de vedere.

În comparațiune cu agricultura României, agricultura Bucovinei este mult mai înaintată și a început să facă pași repezi spre progres de când această provincie a fost colonisată cu Germani. Ea întrece în această privință multe provincii din apusul Austriei. Solul ei este atât de rodnic, încât produce mai mult decât trebuie pentru consumațiunea interioară, restul se exportă.

Minele.

Singurile exploatațiuni miniere din Bucovina, afară de cariere, sunt : *salinele de la Cacica*, de unde se scote anual vre-o 60.000 de kintale metrice de sare ; *minele de mangan de la Iacobenî*, care sînt cele mai bogate mine de acest fel din toată Austria ; și o *mină de cupru* puțin importantă de la *Louisenthal*.

În afară de acestea, exista pînă mai acum câțiva ani mine foarte bogate de fer la Pojorîta, unde erau instalate chiar câte-va furnale înalte, cari acuma însă nu mai funcționează, căci mina s'a epuizat.

Mai sunt semnalate, fără a fi însă exploatate : *minereuri de Pb. Ag. și Au.* la Cârlibaba, unde a fost chiar un început de exploatare ; *nisipuri aurifere* în Bistrița ; *sulf* la Iacobenî ; *lignit* la Straja ; *petrol* la C.-Lung, etc.

Ape minerale. Două izvoare însemnate există în toată Bucovina: cel de la *Dorna-Vatra*, care are ape acidulate și cel de la *Iacobenî*, care are ape sulfuróse. Ca stațiuni climaterice mai importante avem : Solca și Lăpușna.

Industria.

Deși Bucovina este o provincie agricolă, nu industrială, totuși numărul fabricilor sale merge neconținut crescând. Numărul locuitorilor ce se ocupă cu industria este de vre-o 25.000 în totă Bucovina.

Cele mai principale ramuri industriale din Bucovina sunt:

Herăstraele. Acestea alcătuiesc numărul cel mai mare, dintre toate stabilimentele industriale. Unele dintre ele sunt mișcate cu aburi și sunt foarte perfecționate, producând pe lângă diverse lemne fasonate și lemne de rezonanță ce se exportă în toate părțile.

Morăria este a doua ramură industrială mai importantă.

Fabricile de spirt sunt de asemenea foarte numeroase.

Pe lângă acestea mai găsim: *fabrici de bere, sticlării, fabrici de obiecte metalice*, etc.

Produsele acestor fabrici însă nu ajung ca să îndeplineze consumațiunea interioară a provinciei.

Industria mică și în special cea casnică, este într-o stare înfloritoare. *Țesătoria* este cea mai dezvoltată dintre toate industriile mici, stofele de îmbrăcăminte, scórțele colorate cu culori ce și le fabrică singuri locuitorii, precum și diferite alte țesături, atrag atențiunea tuturor pentru gustul cu care sunt făcute.

Comerțul.

În afară de schimbul de mărfuri ce are loc între locuitorii ei, Bucovina mai face comerț și cu celelalte provincii din imperiū precum și cu alte țări deosebite.

Comerțul ei constă din produsele agricole brute, ce se vînd în provinciile industriale din V monarchiei, precum sunt: *vite*, ce se trimet mai cu sémă la Viena; *cereale* și *fin*, ce se expediază în provinciile de la V; *lemne*, ce se expediază în Levant (Orient), la Alexandria, etc., trecînd prin țără pe la noi.

În schimbul acestor mărfuri, vin din Apus diferite obiecte fabricate, cari nu se fabrică în Bucovina în cantități suficiente, cum sunt de pildă: stofe, mașini, etc.

Din nefericire această ramură de activitate este aproape totă în mâna Evreilor și a Armenilor.

Căile de comunicațiune. Din acest punct de vedere Bucovina este destul de bine înzestrată. Ea posedă 480 km. de căi ferate, ceea-ce ar reveni cam 5 km. la 100 de km. □, adică sunt de două ori mai dese decât în România. Dispozițiunea căilor ferate este următoarea: o linie lungă parcurge partea de E a Bucovinei de la S la N, începând de la Itcani, unde se articulază cu linia ce merge dealungul Moldovei, până la Orășeni de unde se continuă cu linia galițiană, ce merge la Lemberg și Cracovia. De pe această linie principală se desprind o mulțime de ramificațiuni secundare: unele, mai lungi, mergând spre inima munților, cum sunt: *Hatna — G.-Humorei — C.-Lung — Dorna; Hadikfalva — Rădăuți — Vâlcov; Hâlboca — Storojineț — Berhomete — Lăpușna și Nepolocăuți — Vișniț.* Alte ramificațiuni, mai scurte, merg spre E și spre N, cum sunt: *Hâlboca — Sirete; Cernăuți — Noua-Suliță și Cernăuți, — Cotzmann — Zalescic.*

Șoselele, în lungime de vre-o 2500 de km., sunt într'o stare foarte bună; ele sunt mai dese în partea de E, ca și căile ferate.

Căi navigabile nu posedă Bucovina decât numai mica porțiune din Nistru ce o delimitează pe la N.

Orașele Bucovinei.

În Bucovina nu s'a putut desvoltă orașe mai mari, din pricină că această provincie nu și-a capătat autonomia sa decât de un timp foarte scurt, de vre-o 40 de ani. Până atunci ea a fost saă alipită la Galiția saă a făcut parte integrantă din Moldova.

Pe urmă nici condițiunile geografice nu sunt favorabile la acesta, de ore-ce Bucovina nu formază o individualitate

geografică, ea este cu totul o depedență a Moldovei, cu care formeză împreună una și aceeași regiune naturală, în care orașele principale sunt: Iași și Galați. Orașe mai principale în Bucovina sunt :

Cernăuți, 60.000 locuitori, situat în apropiere de malul drept al râului Prut, încunjurat mai din din toate părțile de deluri. Importanța acestui oraș provine din faptul că a fost situat pe unul din drumurile cele mai frecventate în vechime, drumul ce ducea din Suceva în Polonia.

Aici e capitala acestei provincii și primul ei centru cultural; este reședința Mitropolitului Bucovinei și locul unde se adună Dieta Bucovinei. De asemenea e și primul centru industrial și comercial al provinciei.

Rădăuți, 15.000 locuitori, așezat în mijlocul unui câmp cuprins între râurile Suceva și Sucevița. Este al doilea oraș al Bucovinei, atât din punct de vedere cultural cât și economic.

Suceva, 12.000 locuitori, situată foarte aproape de granița Moldovei, pe malul drept al râului cu același nume, în vecinătatea Burdujenilor. A fost multă vreme capitala Moldovei.

Sirete, 9000 locuitori, situat chiar lângă granița Moldovei, pe malul drept al râului cu același nume.

Câmpu-Lung, 7000 locuitori, așezat pe valea Moldovei puțin în interiorul zonei muntose, într-o regiune bogată în păduri și substanțe minerale utile.

Vatra-Dornei, 5000 locuitori, situat chiar în inima munților într-o pozițiune foarte frumoasă, între Dorna și Bistrița chiar la confluența lor, de unde și numele de «Târgul între ape» ce i se dă. Stațiune balneară renumită pentru apele sale acidulate și clima sa plăcută.

Alte orașe mai puțin importante sunt: **Cotzman**, situat între Nistru și Prut ; **Storjineț**, așezat pe râul Siret ; **Vișnița**, situată în partea de V, pe malul drept al Ceremușului ; **Gura-Humorei**, situată spre S, pe partea stângă a Moldovei ; etc.

TRANSILVANIA

57.250. □.

O țară mândră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pe pămînt. Ea sîmînă a fi un măreț și întins palat, capo-d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și aședate cu mîndrie toate frumusețile naturale, ce împodobesc toate celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte... Ori încotro te-î uită, vezi colorii felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stînci prăpăstioase, munți uriași, ale căror vîrfuri mîngăie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare vîi, răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, cari mugind gróznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stînci de piatră, ce plac vederii și o înspăimîntă tot deodată.

BALCESCU.

Starea politică. Astăzi Transilvania nu mai este, ca mai înainte, o unitate politică, adică o provincie cu legile sale speciale și cu administrațiunea sa proprie, ci face parte integrantă din monarhia vecină, Austro-Ungaria și anume din regatul ungar. Constituțiunea și legile Statului ungar se aplică și aici de-o potrivă ca în tot restul monarhiei.

În această stare se găsește Transilvania numai de la 1867, când s'a încheiat împărăția Austro-Ungariei în forma sa actuală. Până atunci ea a fost, fără întrerupere, o provincie autonomă supusă când Ungurilor, când Turcilor, când Austriei și multă vreme a avut chiar Voevozii săi speciali.

Acastă provincie, dăruită de împăratul Traian coloniștilor din Dacia, cari apăraseră multă vreme întinsul imperiū roman, a fost cucerită de la urmașii acestora de către regele Ungurilor, Ștefan cel sfînt, prin sec. al XI d. Chr. Sub dînșii a stat în Transilvania ca o țară autonomă, avînd legile și Voevozii săi, până la 1526, când a căzut întreg Statul unguresc în mâinile Turcilor. Aceștia au stăpînit Ungaria și Transilvania până la 1699 când, prin tratatul de la Karlowitz, Transilvania a fost cedată Austriei. Cât timp a stat sub Turci, Transilvania de fapt eră ca și independentă, numai că plătiă tribut Turcilor, alt-fel își

păstrase neschimbate legile și Voevodii săi. De la 1699 până la 1867, cât a stat sub Austria, Transilvania s'a bucurat asemenea de cea mai întinsă autonomie.

Din punctul de vedere administrativ Transilvania e împărțită în 15 comitate (districte).

Următorul tablou ne arată: numele, întinderea, populațiunea, capitala și populațiunea capitalei fie-cărui comitat.

No.	COMITATELE	Suprafața în km. □	Populațiunea în 1890	CAPITALA	Populațiunea Capitalelor
1	C. Dăbâcăi (Szólnoc-Doboka).	4760	217.760	Dej	10.000
2	» Bistrița-Năsăud (Beszterce-Naszód)	4165	106.120	Bistrița	12.000
3	» Cojocna (Kólozs)	4970	227.350	Cluj	50.000
4	» Mureș (Máros-Torda)	4190	178.980	T. Mureș	20.000
5	» Turda (Torda-Arányos)	3500	150.600	Turda	12.200
6	» Ciucul (Csik)	4860	114.300	Ciuc-Sereda	3000
7	» Odorhei (Udvárhely)	2940	110.510	Odorhei	7700
8	» Târnava-mică (Kis-Küküllő)	1715	101.330	Dic. sânt Martin	3000
9	» Alba infer. (Alsó-Fehér)	3580	195.200	Aiud	7500
10	» Hunedóra (Hunyad)	7790	268.880	Deva	7000
11	» Sibi (Szében)	3600	152.590	Sibi	30.000
12	» Târnava-mare (Nagy-Küküllő)	3340	135.940	Sighișoara	11.000
13	» Făgărașul (Fógaras)	2440	88.830	Făgăraș	6.500
14	» Brașovul (Brassó)	1500	89.460	Brașov	37.000
15	» Trei Scaune (Haromszék)	3900	130.290	Sep. sânt Gior	7000

Populațiunea. Transilvania e locuită de aproape 2.500.000 de suflete având o *desime* mijlocie de 43 locuitori la 1 km. □. Desimea e mai mare prin văile și câmpiile din centru, pe când prin munții de pe la margine e mai mică.

Naționalitățile. Populațiunea Transilvaniei e formată din următoarele popoare (Vezi harta etnografică):

Românii. Ei formează elementul etnic predominat și sunt și autochtonii acestei provincii, căci sunt urmașii directi a coloniștilor romani. Numărul lor este aproximativ de 1.500.000. Ei se găsesc răspândiți mai pe totă suprafața Transilvaniei, numai în partea răsăritenă sunt rari de tot. În schimb însă, prin ținutul Făgărașului, Hunedorei,

Albei inferioare, Năsăudului și pe întreaga câmpie se găsesc în mase compacte, neamestecați, decât foarte puțin cu alte naționalități. Ocupațiunea principală a Românilor de aici este ca și a celor din regat, tot agricultura.

Românii poartă diferite numiri, după locurile pe unde trăesc, ast-fel celor din munții Apusenii li se dice Moții; celor din câmpie, Câmpeni; celor de prin ținutul Făgărașului, Olteni; celor de pe la Brașov și Sibiu li se dice Mărgineni; etc.

Ungurii. Numărul lor trece de 650.000. Partea cea mai mare din Ungurii ce locuiesc în Transilvania, o formeză o ramură a poporului ungar, numită Sécuii. Aceștia locuiesc în masă compactă în ținuturile răsăritene ale Transilvaniei, anume: Ciucul, Trei Scaune și Odorheiul. Ei s'au despărțit de restul Ungurilor încă din primele timpuri ale stabilirii acestora în Europa, așa că azi ei presintă orecarî deosebiri față de masa principală a Ungurilor din basinelul panonic.

În afară de regiunea răsăritenă, Ungurii mai locuiesc și prin partea de N și NV a Transilvaniei, însă sunt izolați și răspândiți printre Români. Regiunile unde ei se găsesc ce-vă mai numeroși sunt: regiunea Clujului, Turdeii, Dejului, Aiudului, Târgu-Mureșului, etc.

Sașii. Numărul lor se ridică la vre-o 220.000. Ei se găsesc răspândiți prin Transilvania în următoarele regiuni: în comitatul Târnavei-mari și T.-mică, unde sunt cei mai numeroși, apoi prin jurul Sibiului, a Brașovului și la N Transilvaniei în comitatul Bistriței-Năsăud.

Ei sunt un popor de nēm germanic, veniți aici încă de prin sec. al XII după Chr. din ținuturile Rinului și ale Flandrei. Regii Ungariei au favorizat această populațiune acordându-i privilegiile însemnate, la umbra cărora ea a progresat și și-a putut menține naționalitatea.

În afară de aceste populațiuni mai găsim: Evreii, în număr de vre-o 50.000, răspândiți mai cu sémă prin comitatele de la E și N Transilvaniei, de obicei prin părțile locuite de Unguri; apoi Armenii, Tiganii, etc.

Deși, din cele ce preced, se vede că, Românii sunt poporul cel mai numeros din această țară precum și acei ce sute de ani au apărut-o contra năvălitorilor barbari, totuși în conducerea ei n'au jucat nici odată un rol important. Ei au fost înlăturați în mod sistematic, din cauza deosebirilor religioase, de la conducerea afacerilor Statului de către celelalte popoare venite mai în urmă, Ungurii și Sașii, cari formează elementul conducător în afacerile politice.

De pe la începutul sec. al XIX Ungurii observând că numărul lor se micșorează și sunt amenințați a pierde supremația politică, au căutat să maghiariseze prin orî-ce mijloc pe celelalte naționalități de sub stăpânirea lor, cu gândul de-a forma un mare Stat național maghiar. Cel dintâiu popor care, prin numărul și dreptul său istoric, era o piedică pentru idealul poporului maghiar, au fost Românii; asupra lor și-au îndreptat Ungurii totă activitatea lor, căutând prin tot felul de prigoniri să-i desnaționalizeze. Românii însă au știut să reziste la toate aceste încercări ale Ungurilor și și-au păstrat neatinsă limba și naționalitatea. Și astăzi Ungurii urmăresc cu mai multă energie desnaționalizarea Românilor, dar cu cât eforturile lor în această privință sunt mai mari, cu atât și rezistența din partea Românilor crește.

Starea culturală. În general vorbind, starea culturală a populațiunii din Transilvania, deși este mai superioară decât a populațiunii din regatul român, totuși lasă încă de dorit, căci numai 35% din locuitori știu să scrie și să citească, restul de 65% sunt analfabeți.

Însă nu toate popoarele ce locuiesc în Transilvania au acelaș grad de cultură, ci pe când Sașii sunt un popor cult în adevăratul înțeles al cuvîntului, Românii și Ungurii sunt mult mai înapoiați. Această stare culturală înaintată a Sașilor se explică prin faptul că ei au venit din Apus cu o cultură deja superioară și prin faptul că ei au putut să și-o desvolte mai departe, la adăpostul privilegiilor pe cari le aveau. Românii și Ungurii, deși aveau printre ei acest element cult, însă din cauză că au fost

excluși de Sași de la beneficiile culturii lor, au rămas într-o stare mai înapoiată până în timpurile moderne, când cultura Apusului s'a întins și înspre răsărit. Acastă cultură însă nu a prins rădăcinii adânci în popor, ci se mărginesce ca și în regatul român numai la pătura cultă.

Școalele. În Transilvania au fost înființate școle mai înainte decât la noi în regat; pe la finele sec. al XVIII exista deja, gimnasiul de la Brașov și cel de la Blaj. Acesta din urmă a dat cele mai frumoase rîde, căci în el s'a format acea pleiadă de scriitori și învățători, cari au contribuit la renascerea culturală a Românilor.

În școlele din Blaj a răsunat odinioară glasul deșteptător al apostolilor românismului G. Șincai, S. Clain, și P. Maior . . . De pe catredrele acestor școle s'a auzit într'un șir de ani, glasul părintelui filologiei române T. Cipariu. Între păreții acestor școle George Barițiu a învățat a rămâne român.

În Blaj s'a format acea conștiință națională în sufletul lui A. Mușeșanu, care manifestându-se prin «Deșteptă-te Române» s'a prefăcut apoi în conștiința unui întreg popor.

S. MOLDOVAN.

Cele mai numeroase școle s'au înființat îndată după revoluțiunea de la 1848, înainte de unirea cu Ungaria și după stăruința mitropolitului Andrei Șaguna. Acestele-a organizat în așa chip, încât școlele să fie întreținute de biserici și autoritatea superioară bisericască să fie în acelaș timp și autoritatea superioară școlară. Acastă organizare este de mare folos pentru școlele românesce, căci dacă ar fi fost să fie întreținute de Statul maghiar, atunci n'ar mai fi existat pôte nici o școală românescă.

Cu toate acestea Ungurii caută să se servescă și de școle pentru a desnaționaliza pe Români. În acest scop ei impun ca în școlele românesce să se învețe limba maghiară mai mult decât orî-ce obiect și pe lângă acesta au mai înființat și așa numitele „asile de copii“, în cari copiii mai mici de 7 ani sunt ținui să învețe unguresce.

Astăzi Români din Transilvania pe lângă vre-o 1500 de școli sătesce, mai dispun și de următoarele școli secundare: un liceu, o școală reală inferioară și o școală co-

mercială la Broșov; un liceu la Blaj; un liceu la Năsăud și un gimnasiu la Brad (ortodox); 3 seminarii: unul la Sibiu și două la Gherla și Blaj (unite). Pe lângă acestea mai există și 3 școli superioare pentru fete: la Sibiu Brașov și Blaj.

Biserica. Populațiunea Transilvaniei din punct de vedere religios se împarte ast-fel: Românii sunt uni ortodoxi (greco-orientali), alții uniți (greco-catolici); Ungurii sunt o parte catolici și altă parte calvinii; Sașii sunt toți protestanți.

Românii ortodoxi sunt cei mai numeroși și ocupă mai cu seamă partea de S a Transilvaniei, Biserica lor este independentă de celelalte ramuri ale Bisericii de răsărit. Ea formează din punct de vedere administrativ o singură arhidieceză, în fruntea căreia se găsește un mitropolit însărcinat cu supravegherea credincioșilor ortodoxi nu numai din Transilvania ci din întreaga Ungarie. El este ajutat în conducerea arhidiecesei sale de un **Sinod** ales de credincioși și din care pot face parte și clericii și mireni.

Românii uniți sau greco-catolici sunt mai puțin numeroși decât cei ortodoxi și sunt răspândiți mai cu seamă prin N Transilvaniei. Ei numai în ceea ce privește administrațiunea bisericească se asemănă cu catolicii recunoscând ca șef suprem pe Papa, credința lor însă e aproape aceeași ca și a ortodoxilor.

Biserica a jucat, din punct de vedere cultural, un rol însemnat pentru Românii din Transilvania. N'a căutat numai să propage în popor învățăturile Mântuitorului și să-l întărească credința în Dumnezeu, ci să-l și lumineze prin învățătură. Cu veniturile ei s'au deschis și se întrețin mai toate școlile românești din Transilvania și tot ea supraveghează bunul mers al școlilor. Nicăieri, în ținuturile locuite de Români, nu se mai constată o atât de strânsă legătură între acești 2 factori culturali ca aicea.

Un merit însă și mai mare are Biserica pentru némul nostru, căci ea ne-a păstrat limba și naționalitatea, atunci

când din toate părțile vrăjmașii noștri căuta să o suprimă. De aceea trebuie să fie datoria cea mai sfântă a Românilor, de-a lucra la întărirea Bisericii, căci ea este o cheazășie pentru propagarea culturală și menținerea naționalității în viitor.

Agricultura.

Din acest punct de vedere solul Transilvaniei se împarte astfel: 38,5% păduri; 27% arături; 15% fânețe; 14% pășuni; 2% vii și livezi de arbori fructiferi; iar 3,5% este neproductiv. De aceea se vede că în această țară tot solul ce se poate ară, este arat și semănat.

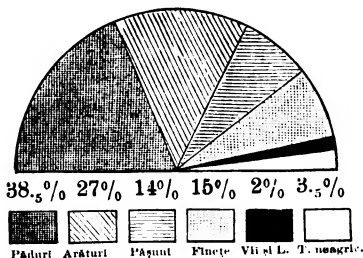

Fig. 82. Diviziunea solului agricol al Transilvaniei.

Plantele cultivate. Dintre acestea cele mai răspândite sunt *cerealele*, ele formează cultura caracteristică ca și în țară la noi. În adevăr din cele 1.200.000 hectare de arături ce se fac anual în Transilvania, aproape 1.000.000 se sămănă cu cereale, ceea ce ar veni aproape $\frac{1}{2}$ din întreg ter-

itoriul țării și 85% din întinderea tuturor semănăturilor. Cerealele ce se cultivă mai mult sunt tot porumbul și grâul, amândouă aceste plante ocupă $\frac{3}{4}$ din totă întinderea destinată cerealelor și caracterizează mai cu seamă partea centrală și de V a Transilvaniei. Partea de E e caracterizată mai mult prin cultura secarilor, orzului și ovăselui. Aceste din urmă cereale se cultivă însă pe suprafețe cu mult mai mici decât cele dintâi.

Producțiunea totală a cerealelor este în mijloci de 18.000.000 hectolitri anual, cu o producțiune medie de 18 hectolitri la 1 hectar, adică cu 6 hectolitri mai mult decât se produce la noi. Această rodnicie mai mare a pământului nu se datorează numai calităților sale, ci și agricultorilor,

carî îngrijesc mai mult de ogorul lor și climeî, care în Transilvania e mai favorabilă agriculturii.

Legumele: cartofi, fasole, mazăre, linte, etc. se cultivă destul de mult, ele ocupă aproape 4% din totă suprafața arată. În special cartofii se cultivă mai mult decât toate celelalte, ei singuri ocupă 2,5% din toate arăturile.

Plantele oleaginoase: rapița, cânepa și inul se cultivă puțin în Transilvania, suprafața ocupată de ele reprezintă numai 1,2% din toate arăturile.

Plantele industriale: sfecla de zahar, tutunul, etc. ocupă suprafețe și mai mici, abia 1% din toate semănăturile.

Înțelele artificiale: livezile de trifoiu, mazărice, lucernă, etc. sunt, după cereale, plantele ce se cultivă mai mult pe teritoriul Transilvaniei, ele ocupă aproape 7% din totă suprafața destinată arăturilor.

Viile și livezile de arbori fructiferi ocupă aproape 2% din suprafața întregii țări. Ele sunt răspândite în toate părțile; însă viile sunt dese mai cu seamă prin părțile de S ale Transilvaniei. Și în aceste podgorii s'a ivit floxera ca și la noi în țară și a făcut ravagii însemnate distrugând mai bine de $\frac{1}{4}$ din totă suprafața ocupată de vii.

Pădurile Transilvaniei au o întindere de 2.260.000 de hectare, ceea-ce reprezintă 38,5% din tot teritoriul țării. Ele formază deci una din bogățiile caracteristice ale acestei provincii. Distribuirea lor este cât se poate de regulată ca și relieful; de jur împrejurul Transilvaniei se găsesc puternice masive păduroase ce îmbracă laturile munților și închid în interiorul lor un gol «Câmpia», ce se întinde dintre Târnave până la Someș.

Aceste păduri sunt formate în cea mai mare parte din fagi, mai puține sunt alcătuite din brazi și molifiși și puține de tot din stejar; acestea din urmă se găsesc mai cu seamă prin părțile joase.

Exploatarea lor este acuma supusă tuturor regulilor carî asigură păstrarea pădurilor, mai înainte însă pe lângă că se exploatau fără nici o ordine, dar numeroasele turme

de oi și de capre ce pășceau prin păduri, au contribuit foarte mult la micșorarea întinderii ce ocupa pădurile.

Animalele domestice. Caii. În comparațiune cu restul Ungariei și în special cu Pusta, Transilvania pare săracă în animale de acest fel. Numărul lor nici nu ajunge la 200.000 cu cei din orașe cu tot. Calitatea lor este însă foarte bună, căci mai toți aparțin excelentei rase de cai ungurești, una din cele mai renumite rase din Europa.

Boii. Acest fel de animale e reprezentat în Transilvania printr'o rasă cu calități excelente, rasa *ungaro-transilvană*, caracterisată prin cornele sale foarte mari și întorse în formă de liră. Numărul total al acestor animale se ridică la 1.200.000, pe lângă cari trebuie să mai adăogim și un număr însemnat de bivoli de prin părțile de S ale Transilvaniei.

Oile. Crescerea acestor animale a fost în timpurile ce-vă mai depărtate de noi, cea mai importantă ocupațiune pentru Românii ce locuiau prin munți. Astăzi crescerea oilor a decăzut însă din ceea-ce eră mai înainte. Numărul acestor animale e de vre-o 1.800.000.

Porcii. Numărul total al lor este aproape 800.000. Ei sunt răspândiți mai cu seamă prin ținuturile locuite de Secui și Sași, cari mănâncă foarte mult carnea acestor animale. În comparațiune cu Pusta Ungariei, unde animalele de acest soi sunt foarte numeroase, Transilvania pare săracă. Calitatea acestor animale este de asemenea foarte bună.

În general animalele domestice ale Transilvaniei se prezintă din punct de vedere calitativ mai bine decât ale noastre. Crescerea lor se face cu mai multă îngrijire decât la noi; întinderea cea mare a ființelor naturale și artificiale e o probă evidentă despre acesta.

Minele.

Din acest punct de vedere Transilvania este o țară foarte bogată în minerale prețioase și utile, cum nu sunt multe în Europa.

Principalele bogății miniere sunt dispuse în 3 zone principale: o zonă ce s'ar întinde prin mijlocul Transilvaniei și care e foarte bogată în sare; a doua zonă, spre V de acésta, cuprinde munții Apusenî și este foarte bogată în metale; iar a treia zonă, situată spre E Transilvaniei, e foarte bogată în ape minerale de tot felul.

Dintre bogățiile miniere ale Transilvaniei cele mai importante sunt:

Sarea. Masivele de sare abundează în pământul Transilvaniei și în multe locuri ele es la exterior ca și cele din România. Unele din aceste masive se exploatau încă de pe vremea Romanilor, de la cari au rămas semne evidente, cum e la Ocna Sibiului și Uióra.

Astăzi sarea se exploatéză numai în 5 locuri: la Praid pe valea de sus a Târnavei-mici; la Ocna Dejului aproape de Dej; la Turda; la Uióra pe valea Mureșului și la Ocna Sibiului (Visakna). Cea mai importantă dintre toate aceste ocne este cea de la Uióra. din aceste 5 ocne se scóte anual vre o 900.000 de kintale metrice de sare pentru alimentațiune și vre o 500.000 k. m. pentru industrie.

Aurul este a doua bogăție minieră a Transilvaniei, el se scóte în cantități însemnate din munții Apusenî, care este regiunea cea mai bogată în mine de aur din totă Europa. Localitățile principale de unde se extrage aurul sunt: Roșia, Secărimb, Abrud, Zalatna, Băița, Ruda, Criscior, Ofenbaia, etc. Cantitatea de aur extrasă este de vre-o 3200 kgr. anual, în valóre de 7.500.000 koróne.

Argintul se găsește în cantități mari la Rodna în N Transilvaniei și la Baia de Criș în munții Apusenî.

Cuprul se extrage în cantități mari din minele de la Balan din E Transilvaniei (Csik).

Ferul se găsește în cantități foarte mari în regiunea muntoasă de la S Mureșului prin m. Poiana-Ruscă, Retezat și Sebeș. Localitățile principale de unde se scóte ferul sunt: Ghelar și Calan la S Mureșului, iar la N de Mureș se

scóte fer de la Trăscău. Cantitatea ce se extrage anual din aceste regiuni, trece de 1.000.000 de kintale metrice.

Cărbunii de pământ se găsesc în cantități însemnate în basinal superior al Jiului, la Petroșani și la Kopecz în ținutul Trei-Scaune. Cantitatea de cărbuni ce se extrage este de 25.000.000 kintale metrice anual.

În fine se mai găsește: *petrol* la St. Imre în E Transilvaniei, în comit. Csik și *sulf* la Zalatna.

Apele minerale. Partea cea mai bogată a Transilvaniei în isvóre de ape minerale este partea de E. Cele mai principale sunt :

Sân Giorgiū și *Rodna*, situate în valea Bistriței trans.

Borsec și *Bilbor*, situate în apropiere unul de altul pe valea Bistricioarei. Borsecul posedă o renumită apă acidulată, care se exploatează de multă vreme. Este una din stațiunile balneare importante din Transilvania.

Tușnad, situat chiar în valea Oltului, nu departe de muntele Būdös, la pōlele unui munte în vârful căruia se găsește lacul S-ta Ana. Este una din cele mai importante stațiuni balneare din Transilvania.

Vâlcelele (Előpatak), situat spre SE Transilvaniei aproape de Seps-St.-Giorgiū, posedă ape bune contra bōlelor de stomac și rinichi

Covasna, situată în țera Sēcuiilor pe un afluent al Păraului Negru, este renumită pentru băile sale de aburi de acid carbonic, ce se degajază aici din pământ.

Zizin (Zaizon), unul din satele ce formază Săcelele, (șapte sate) posedă de asemenea ape minerale.

Industria.

În Transilvania, ca și în întreaga parte de E a monarchiei austro-ungare, activitatea industrială este la începutul dezvoltării sale, și până acum această provincie își păstrează caracterul său de țară agricolă. Industria are însă rezervat un viitor frumos în această provincie atât de bine dotată de la natură cu materii prime de tot felul. Po-

pulațiunea ce se ocupă în Transilvania cu industria atinge cifra de 85.000.

Industriile cele mai principale ce s'aŭ dezvoltat în Transilvania sunt cele în legătură cu agricultura și anume: *Tăbăcăria* este una din ramurile de industrie ce se practică pe o scară foarte întinsă. Tăbăcării principale sunt: la Brașov, Sibiu, Bistrița, T.-Mureșului, etc. *Morăria* este de asemenea foarte răspândită, se găsesc mai mult de 5000 de mori în totă Transilvania. *Distilerii de spirt* sunt iarăși numeroase.

Din celelalte feluri de industrii mai importante sunt: *Industriile extractive și metalurgice*, a ferului, aurului, sării și cărbunilor dezvoltate în regiunile unde se găsesc zăcămintele acestor minerale. Pe lângă acestea s'aŭ mai dezvoltat mult și industria *sticlăriei și olăriei*.

Industria lemnului și anume *herăstraele* au o dezvoltare foarte mare, ceea-ce e natural într'o țară unde pădurile ocupă suprafețe atât de întinse. În legătură cu industria lemnului s'a dezvoltat foarte mult și căruțaria.

Celelalte feluri de industrii: textile, chimice, etc., sunt mai puțin dezvoltate.

Comerțul.

Pe lângă schimbul de produse ce se face între locuitorii din munți și cei de pe câmpia Transilvaniei, se mai face și cu celelalte provincii ale monarhiei și cu regatul român un comerț foarte întins. Acest comerț constă mai cu seamă din lemne cu cari Transilvania furnizează șesurile vecine, lipsite de această bogăție. Alt produs important ce alimentează comerțul Transilvaniei este sarea, ce se expediază în toate părțile Ungariei. În fine vitele de asemenea constituiesc un important articol de schimb cu provinciile industriale din V Austriei.

În schimbul acestor produse brute, Transilvania primește diverse obiecte fabricate, ca: stofe, mașini, etc., pe cari fabricile din această provincie nu le pot produce.

Căile de comunicațiune. În privința acésta Transilvania este mai bine înzestrată decât țera noastră, dacă avem în considerațiune numai lungimea totală a căilor de comunicațiune. Acésta rețea însă din cauza reliefului țării se lăgă relativ în puține locuri cu drumurile țărilor vecine.

Căile ferate în Transilvania au o lungime totală de 1800 de km. adică 3 km. și ce-vă pentru fie-care 100 de km.

□. Dispozițiunea lor este aceeași ca și a râurilor, pe văile cărora merg aproape toate liniile ferate.

Cele mai frecventate linii sunt: linia ce merge pe la *Brașov—Sighișoara—Blaj* și *Tövis*, de unde se desparte în 2 ramuri: una apucă pe valea Mureșului spre *Arad* și o alta spre N către *Cluj* și de aici spre V către *Oradea-Mare*. Din aceste linii se desfac o mulțime de ramuri, anume : *Brașov—Ciuc-Sereda—Ghimeș*; *Copșa—Sibiul—Râu-Vadului*; *Piski—Petroșani*; *Alba-Iulia—Zalatna*; *Cluj—Dej—Zalău* cu ramura *Dej—Bistrița*; *Uióra—T.-Mureșului—Reghin*; *Blaj—Paraid*; etc.

Șoselele. Lungimea totală a șoselelor Transilvaniei este de mai bine de 13.000 km.; însă nu toate sunt de o potrivă de bune pentru comunicațiune, numai șoselele naționale și cele municipale sunt mai bune, restul lasă încă de dorit.

Căile navigabile lipsesc cu totul în cuprinsul Transilvaniei, singur Mureșul este dintre toate râurile apt pentru transportul plutelor și galerelor.

Orașele Transilvaniei.

Cele mai vechi și principale orașe ale Transilvaniei s'au dezvoltat la marginea ei, acolo unde șirurile de munți, ce o înconjoară, presintă curmături adânci, pe unde se poate prin urmare comunica mai ușor cu ținuturile din jurul podișului.

Cele mai însemnate orașe ale Transilvaniei sunt :

Cluj (*Kolozsvár*), 49.000 locuitori, situat în NV Transilvaniei pe valea Someșului mic. Este cel mai populat oraș

al Transilvaniei și primul centru cultural al acestei provincii; posedă o universitate, singura care există în totă Transilvania și o mulțime de școli secundare și speciale, toate ungurești.

Brașov (Brassó), 37.000 locuitori, cel mai frumos dintre toate orașele Transilvaniei, situat în colțul de SE la pîelele Carpaților într'o vale îngustă încunjurată din 3 părți cu deluri înalte.

Natura a creat într'o oră fericită această vale plăcută și a fost una din cele mai frumoase idei a oamenilor de a-și întemeia aici locuințe. Eu am vădut și iubit multe locuri în viața mea, dar dacă cine-vă în vorbesce despre un ideal de oraș romantic medieval, înaintea ochilor mei se ivesce Brașovul.

BERGNER.

Actualmente este cel mai important centru cultural al Românilor și orașul cel mai industrial din totă Transilvania. În acelaș timp este un foarte important centru comercial. Mai ales în vechime Brașovul a jucat un însemnat rol în comerțul cu România; aicea veniau cei mai mulți din comercianții din țară de la noi și se aprovizionau cu diferite obiecte fabricate sau lucrate de mână, ca: încălțăminte, pălării, vase de lemn, etc., de unde și numele acestor mărfuri, de «brașovenii».

Sibiul (Nagy-Szeben), 30.000 locuitori, situat pe ambele maluri ale pârăului Cibin, la deschiderea văii Oltului. El a fost înființat de Sași chiar de la venirea lor prin aceste locuri. Este reședința Mitropolitului român din Ungaria și locul unde se adună Sinodul arhidiecesei transilvane și Congresul bisericei ortodoxe române. În apropierea Sibiului se găsesc 2 sate românesce foarte frumoase anume: Seliște și Reșinari.

Târgul Mureșului (Máros-Vásárhely), 19.000 locuitori din cari cea mai mare parte sunt Săci. Orașul se află situat pe țărmul stâng al Mureșului, chiar în centrul Transilvaniei. Este cel mai principal oraș al Săcilor.

Turda, 12.000 locuitori, situată în valea rîului Arieș, însemnată pentru ocnele sale de sare.

Bistrița (Beszterecze), 12.000 locuitori, situată în valea

Bistriței transilvane, este locuită în mare parte de Sași. Se află așezată în mijlocul unei regiuni bogate în minerale. În jurul său se găsește Rodna cu importante mine de argint și St.-Giorgiū cu izvoare de ape minerale.

Alba-Iulia (Gyula-Fehérvár), 11.000 locuitori, situată la confluența Ampoiului cu Mureșul, într-o regiune viticolă renumită pentru calitatea vinului ce produce.

Sighișoara (Segesvár), 11.000 locuitori, din care mare parte sunt Sași, situată într-o pozițiune din cele mai pitorești pe valea Târnavei mari. A fost mai de mult o importantă cetate întărită.

Dej (Dées), 10.000 locuitori, situat către N Transilvaniei, la confluența Someșului mare cu Someșul mic. În apropierea sa se găsește Ocna Dejului, renumită pentru salinile sale.

Mediaș (Medgyés), 8000 locuitori, situat pe valea Târnavei mari, e un renumit centru viticol.

Aiud (Nágy-Enyed), 7500 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului. În apropiere de dânsul se găsește vestita ocnă de la Uióra, cea mai mare din totă Transilvania.

Sebeșul săsesc (Szász-Sebes), 7500 locuitori, situat pe râul Sebeș aproape de vărsarea sa în Mureș, este renumit pentru podgoriile sale.

Odorheiul (Székely-Udvárhely), 7500 locuitori, situat pe valea Târnavei mari, aproape de izvorul său. Este un oraș curat săcesc.

Sepsi-sân-Giorgiū (Sepsi-Szt.-György), 7000 locuitori, situat pe malul drept al Oltului. În apropierea sa se găsește vestita stațiune balneară, Vâlccelele (Előpatak).

Deva, 7000 locuitori, situată pe Mureș, aproape de țășirea lui definitivă din podișul Transilvaniei.

Gherla (Szamos-Ujvár), situată pe Someș, ce-vă mai spre S de Dej. Este reședința unui episcop greco-catolic.

Blaj (Balazsfälva), 4000 locuitori, situat la împreunarea celor 2 Târnavă. Este unul din cele mai importante centre de cultură pentru Românii din Transilvania și reședința Mitropolitului Românilor uniți.

Alte orașe mai puțin importante sunt: Făgăraș, situat în câmpia cu acelaș nume; Năsăud, situat în N Transilvaniei pe Someșul mare; Ciuc-Sereda, situat pe valea Olutului în Alcsik; Kezdi-Oșorheiș situat în țera Săcuilor; Hatzeg, situat pe riul Streiș; Brad, situat în munții Zaran-duluiș; Abrud, situat chiar în interiorul munților Metaliciș; Huedin (Bánffy-Hunyad), situat aprópe de isvórele Crișu-lui repede.

BANATUL TEMIȘANEI.

28.400 km. □.

Starea politică a Banatului e ađi Identică cu a Transilvaniei, adică face parte integrantă din regatul ungar.

Schimbările politice pe cari le-a suferit Banatul sunt de asemenea cam tot aceleaș ca și acele a Trausilvaniei. Până la 1526 a fost o provincie a reg. ungar ce se bucură de óre-care autonomie. De la 1526 a fost prefăcut împreună cu tótă Ungaria în pašalic turcesc și a stat în starea acésta până la 1718, când, prin tratatul de la Pasarowitz, a fost cedat Austriei. In acest timp Banatul a fost reorganizat aprópe din noũ. La 1780, din ordinul împărătesei Maria Teresa, Banatul fu anexat la Ungaria și ast-fel a rămas până ađi.

Din punctul de vedere administrativ, Banatul e împărțit în 3 comitate și anume: Torontal cu cap. Becikerecul-mare; Timeș cu cap. Temișóra și Caraș-Severin cu cap. Lugoš.

Populatiunea. Numărul locuitorilor Banatului este de aprópe 1.500.000 de suflete, avënd o *desime* mijlocie de 53 de locuitori la 1 km. □. Acéstă desime e mult mai mare în câmpia din E decât în munții de la V.

Naționalitățile ce alcătuesc populațiunea Banatului sunt (Veđi harta etnografică):

Românii, în număr de vre-o 600.000, ocupă partea muntósă a acestei țeriș și se întind până în șesul Tisei. Ei

formeză elementul etnic cel mai numeros, reprezentând 40% din totalul populațiunii.

Germanii alcătuiesc al doilea element etnic, din punct de vedere numeric, căci în total ei sunt aproape 400.000. Ca și *Sașii* din Transilvania, *Germanii* din Banat sunt veniți tot din apusul Europei, din: Bavaria, Alsacia, ținutul Rinului, etc.; însă mult mai târziu, prin sec. al XVIII, după ce Banatul a fost liberat de sub jugul Turcilor.

Serbi sunt veniți din peninsula Balcanică în diferite rânduri. Pentru prima oară au venit prin sec. al XV, însă marea colonizare cu *Serbi* a Banatului a avut loc pe la începutul sec. al XVIII. Numărul lor este azi de vreo 265.000; alcătuiesc prin urmare al treilea element etnic.

Ungurii deși au stăpânit Banatul și au venit înainte de *Germani* și *Serbi*, totuși numărul lor e mai mic, abia ajunge la 150.000.

Dintre celelalte naționalități ce se mai găsesc prin Banat, mai importante sunt: *Slovacii* și *Evreii*.

În privința distribuirii geografice a acestor popoare, avem de observat, că partea de E este ocupată aproape complet de *Români*, numai puține insule de *Germani* se găsesc amestecate printre ei. Pe când în partea de V trăesc amestecate toate naționalitățile enumerate, formând o regiune unde populațiunea e atât de complexă, cum nu se mai găsește în nici o parte din toată Austro-Ungaria.

Starea culturală. În general locuitorii Banatului stau mai bine decât cei din Transilvania din acest punct de vedere, căci aici proporțiunea celor care știu scrie și citi este mai mare, 45%. Și aici ca și în Transilvania se observă că *Germanii* formează poporul cel mai cult. *Românii* sunt însă tot cam la același nivel cultural cu cei din Transilvania, cu cari au avut o sîrtă aproape identică.

În ceea-ce privește școlile, *Românii* din Banat afară de școlile sătești nu posedă alte instituțiuni de acest fel decât seminarul ortodox și preparandia din Caransebeș. Organizarea școlilor din Banat este aceeași ca și a celor din Transilvania.

Biserica. Din punct de vedere religios locuitorii Banatului se împart ast-fel: ortodoxi 800.000; catolici 530.000; greco-catolici 35.000; protestanți, 20.000 și calvinii 30.000. Ortodoxii sunt cea mai mare parte din Români și Sârbi, ei ocupă partea de E a Banatului. Catolicii sunt Germanii și Ungurii, ei ocupă partea de V a Banatului. Uniții sunt o parte din Români. Protestanții sunt o parte din Germanii. Calvinii o parte din Ungurii. Biserica ortodoxă românească din Banat formează din punct de vedere administrativ o eparchie a Bisericii ortodoxe din Ungaria, cu numele de Eparchia Caransebeșului, dependentă de mitropolia din Sibiu și având în fruntea sa un episcop cu reședința în Caransebeș, ajutat de un Sinod ce se întrunește în fiecare an la reședința episcopală. Rolul pe care l'a avut și îl are Biserica ortodoxă din Banat este identic cu cel care l'a avut Biserica din Transilvania.

Agricultura.

Solul Banatului se împarte din punctul de vedere al întrebuințării ce i se dă în chipul următor: păduri 21%; arături 50%; pășune 14%; fânețe 7%; vii și livezi 3%; iar neproductiv 5%. Mai înainte solul Banatului era ocupat în multe locuri de mlaștină, astăzi însă prin săparea a o mulțime de canale, mlaștinile s'au redus.

Plantele cultivate. *Cerealele* formează în Banat, ca și în

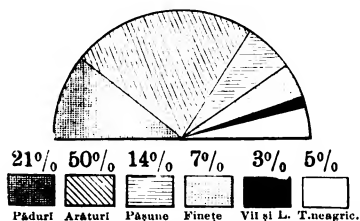

Fig. 83. Diviziunea solului agricol al Banatului.

întreaga Ungarie, baza agriculturii. Din cele 1.400.000 hectare de arături ce se fac anual în tot Banatul, mai mult de 1.200.000 de hectare se sèmează numai cu cereale. Dintre acestea cel carî se cultivă mai mult este grâul, el ocupă $\frac{1}{2}$ din totă întinderea desti-

nată cerealelor. Calitatea grâului produs în Banat este

förte bună, chiar se consideră a fi cel mai bun din totă lumea. Celelalte cereale ocupă suprafețe relativ mai mici, afară de porumb care e cultivat încă pe suprafețe destul de mari. Cerealele sunt răspândite mai mult în partea de V a provinciei, în șesul Timeșului, pe când în partea de E sunt förte rari. Producțiunea lor totală se ridică la 17.000.000 kintale metrice anual.

Din celelalte soiuri de plante cultivate ca: *pl. oleaginöse, industriale, legume, finețe artificiale*, etc. singure acestea din urmă sunt cultivate pe o suprafață mai întinsă, reprezentând 4,5% din totă întinderea semănăturilor, restul sunt puțin cultivate.

Viile și livețile sunt, după cereale, a doua bogăție agricolă a Banatului. Ceea-ce face însemnătatea podgoriilor din Banat, nu este întinderea lor, care nu e prea mare (10.000 hectare), ci calitatea vinului ce produc. Viile și livețile acoper ultimile deluri ce se desfac din munții Banatului spre V. Localități unde se produc vinuri bune sunt: Verșeț și Biserica albă.

Pădurile ocupă o suprafață de 610.000 hectare, și acoper numai partea muntösă a Banatului; singur comitatul Caraș Severinului posedă mai mult de 500.000 hectare. Constituțiunea acestor păduri este aceeași ca și în Transilvania, de asemenea și exploatarea se face în acelaș chip.

Animalele domestice sunt relativ mult mai numeroase în Banat decât în Transilvania. În special regiunea șesului din V este förte bogată în cai de rasă ungurască și porci. Oile sunt răspândite mai cu sémă prin partea muntösă din V; iar boii sunt împrăștiați mai de-opotrivă peste tot teritoriul Banatului.

Minele.

Banatul din acest punct de vedere ocupă un loc de frunte printre celelalte ținuturi miniere ale Ungariei, căci munții săi cuprind în interiorul lor numeroase zăcăminte

de fer și cărbuni. Zăcămintele de fer sunt exploatate în următoarele localități: *Dognaci*, *Oravița*, *Anina*, *Rășița*, *Nádrag*, etc., unde se lucrează anual mai bine de 1.000.000 de kintale metrice de fer.

La *Steierdorf*, *Karansebeș*, *Kozla*, *Oravița*, *Rășița*, etc. se exploatează zăcămintele de cărbuni de pământ de-o calitate foarte bună. Cantitatea de cărbuni ce se scote din aceste mine este aproape de 600.000 de tone anual.

Afară de acestea se mai găsește în munții Banatului și aramă (cupru), ce se exploatează la Moldova veche în S Banatului.

Isvorele de ape minerale cele mai importante sunt cele de la *Buziaș* și cele de la *Mehadia* (Herculesbad). Acesta din urmă are o instalațiune balneară foarte bună și este astăzi cea dintâi stațiune din totă Ungaria.

Dacă privim în general Banatul din punct de vedere economic, vedem că în ele găsim două regiuni foarte bine caracterisate și distincte una de alta. Regiunea plană de la V este prin excelență agricolă, acolo cultura cerealelor și crescerea vitelor predomină; pe când regiunea muntosă e caracterisată prin întinderea mare a pădurilor și prin numeroasele zăcămintele miniere.

Industria.

Activitatea industrială în Banat este reprezentată mai cu seamă prin *industria extractivă* a cărbunilor și *industria metalurgică* a ferului. Aceste industrii sunt localisate toate în regiunea de E. Afară de acestea se mai găsesc în Banat și numeroase fabrici de produse alimentare, ca: *mori*, *distilerii de spirt*, *fabrici de zahar*, etc., precum și numeroase *herăstrae* prin regiunea muntosă de E.

Comerțul.

Comerțul Banatului cu celelalte provincii din Apusul Austro-Ungariei, constă mai mult din produse brute ca:

cereale, animale domestice, lemne, fer brut, cărbuni, etc., contra cărora primesce în schimb produse fabricate. Acum în urmă de când industria Banatului a luat o dezvoltare mai mare, se exportă mai cu seamă în Peninsula Balcanică și numeroase articole fabricate.

Căile de comunicațiune. Din acest punct de vedere nici una din provinciile românești nu este atât de bine dotată ca Banatul, cu drumuri de tot felul.

Căile ferate ale Banatului au lungimea totală de 1700 km., adică 6 km. și ce-vă la fie-care 100 km. □.

În distribuțiunea lor se observă aceeași deosebire între partea de V, unde ele sunt foarte dese și alcătuiesc o rețea foarte complicată și partea muntoasă de E, unde ele sunt foarte rare. O singură linie străbate partea muntoasă a Banatului, utilizând depresiunea Timeș-Cerna; acesta e linia de la Vârciorova, unde se leagă cu liniile ferate române ce pleacă și merge spre NV la Seghedin trecând prin Lugoș și Temișóra. Restul tuturor celorlalte linii străbat șesul Banatului în toate direcțiunile unind diferitele localități între ele. Din această rețea se desprind două ramuri, ce pătrund în munți pe valea râurilor Caras și Bârsava, și duc: una la minele de la Rășița și alta la minele de la Steierdorf.

Șoselele Banatului sunt de asemenea numeroase, lungimea lor ajunge aproape la 7000 km., însă bine întreținute sunt numai vre-o 3000 de km. ce alcătuiesc șoselele naționale și municipale.

Căi navigabile. Banatul este bogat în căi de acest fel, căci este înconjurat din 3 părți cu râuri navigabile: la N de Mureș, care este navigabil pentru vapore pe o distanță de 120 km. de la gura sa; la ~~E~~^N de Tisa și la S de Dunăre, care sunt navigabile în tot parcursul lor pe lângă Banat.

Afară de aceste căi exterioare, Banatul mai posedă prin interiorul său un râu canalizat, anume Bega și care e navigabil pe o lungime de 115 km., de la Temișóra la

Tisa. Afară de acestea și gura Timeșului e navigabilă până la Panciova, pe o distanță de 3 km.

Orașele Banatului

În Banat găsim următoarele 3 categorii de orașe:

Prima categorie o formeză orașele din regiunea muntosă, ce s'au dezvoltat acolo din cauza exploatărilor miniere. În această categorie găsim:

Steierdorf, 15.000 locuitori, însemnat pentru bogatele sale mine de cărbuni de pământ și fer.

Rêșița, 12.000 locuitori, situat pe valea râului Bêrsava, de asemenea însemnat pentru minele sale de fer.

Caransebeș, 7000 locuitori, situat pe valea râului Timeș. Este reședința unui episcop greco-oriental și un centru însemnat de cultură pentru Români.

Mehadia (Herculesbad), situată mai spre Sud, în valea Cernei, datoresce dezvoltarea sa numai izvoarelor de ape minerale ce se găsesc în apropierea ei.

A doua categorie de orașe s'a format la deschiderea principalelor văi ce duc către interiorul munților. În această categorie sunt orașele:

Temišóra (Temesvár), 53.000 locuitori, în mare parte Unguri. Cel mai populat oraș din tot Banatul, situat la deschiderea văii Timeșului, pe malul drept al canalului Bega. Aici este primul centru cultural și industrial al Banatului și o stațiune importantă a drumului de fer, căci acolo se întâlnesc vre-o 8 linii ce vin din toate părțile Banatului.

Lugoș, 16.000 locuitori, situat în interiorul regiunii delurilor, pe valea Timeșului, ca o avant-gardă a Temišórei spre munți. Oraș curat românesc, este reședința unui episcop greco-catolic.

Verșeț, 25.000 locuitori, situat la deschiderea văii Carasului, la pôlele unor deluri acoperite cu podgorii ce dau un vin renumit.

Biserica-Albă (Fehértemplom), 11.000 locuitori, situată în S Banatului la deschiderea văii râului Nera.

Puțin mai la S se află **Baziaș**, port însemnat la Dunăre.

În fine, a treia categorie e formată din orașele ce s'au născut pe câmpia Banatului, orașe mai toate mari. Între acestea mai principale sunt:

Becikerecul-mare (Nagy-Béczkerek), 25.000 locuitori, situat pe râul Bega aproape de vărsarea sa în Tisa.

Panciova (Pancsova), 19.000 locuitori, așezată pe malul stâng al Timeșului la o depărtare de 3 km. de vărsarea lui în Dunăre.

Kikinda-mare (Nagy-Kikinda), 12.000 locuitori în mare parte Germani, situată în partea de NV a Banatului.

ȚERA CRIȘULUI ȘI MARAMUREȘUL

48.000 km. □.

Starea politică a acestor provincii este adî identică cu a Banatului și Transilvaniei, adică fac parte integrantă din regatul ungar.

În starea acésta se află aceste provincii, chiar de îndată după stabilirea Ungurilor în Europa. Numai Maramureșul și-a păstrat mai mult timp Voevodii săi, cari însă nu erau decât reprezentanții regilor Ungariei. O autonomie cum a avut Transilvania, n'au avut nici odată aceste provincii.

Din punct de vedere administrativ, acéastă regiune se împarte în 10 comitate. Acestea sunt :

No.	COMITATELE	Suprafața în Km. □	Populația	CAPITALA	Populația Capitalei
1	Arad (Arad)	6 075	350.000	Arad	57.000
2	Cenad (Csanad).	1.715	132.000	Măcău . . .	34.000
3	Bihar (Bihar) . .	1.069	520.000	Oradea-mare	50.000
4	Bichiș (Békes) .	3.670	260.000	Giula	22.500
5	Haiducu (Hajdú)	3.340	195.000	Debretin . .	75.000
6	Sălăgiu (Szilágy)	3.820	190.000	Zalău	7.500
7	Sabolc. (Sábolcs)	4.640	250.000	Nyiregyháza	33.000
8	Sătmar (Szátm.)	6.280	325.000	Nagy Károly	15.500
9	Ugocea (Ugocsa)	1.208	75.000	Sălăușul mare	6.000
10	Maramureș (Máramaros . . .	9.720	270.000	Sigetul M.	17.000

Populațiunea totală a acestei regiuni se ridică la cifra de 2.500.000 locuitori, având o *desime* mijlocie de 52 locuitori la km. □. Cea mai mare densitate se găsește pe șesul Tisei în apropierea Mureșului, iar cea mai mică se găsește în munții din NE Maramureșului.

Naționalitățile ce alcătuiesc populațiunea acestei regiuni sunt (Vezi harta etnografică):

Ungurii, în număr de aproape 1.200.000. Ei formează elementul etnic cel mai important din aceste ținuturi, ocupă partea plană a acestei regiuni, adică șesul cuprins între Tisa, Mureș și Someș, unde locuiesc în mase compacte, în-deletnicindu-se cu agricultura și crescerea vitelor.

Românii formează în privința numărului al doilea element etnic din această regiune, căci nu sunt decât numai vre-o 750.000. În schimb însă e poporul cel mai vechi din aceste ținuturi, pe care le-a stăpânit odată. Ei locuiesc în mase compacte munții și delurile din partea de E a acestei regiuni, încât linia de separațiune între ei și Unguri

corespunde aprópe exact cu linia ce desparte délurile de şes.

Rutenii ocupă partea de NE a acestei regiuni, anume ținutul Maramureşului, unde forméză marea majoritate a locuitorilor. Numérul lor ajunge la 170.000.

Germanii în aceste ținuturi trăesc imprăştiati printre Unguri şi Români. În număr ce-vă mai mare se găesc în partea de S a Maramureşului, la N de Arad şi pe malurile Crasnei. Aú aceeaşi origină ca şi ceilalţi Germani din Ungaria. Numérul lor e aproximativ de 120.000.

Evreii trăesc în aceste regiuni în număr fórte mare, aprópe 165.000, răspândiţi mai cu sémă prin Maramureş şi comitatele din N Țerii Crişului.

Printre celelalte naţionalităţi ce mai trăesc în această regiune, mai gşsim şi pe Slovaci, în număr de vre-o 80.000, ei forméză un grup compact între Mureş şi Criş

Starea culturală a Românilor din aceste ținuturi e aceeaşi ca şi a celor din Banat şi Transilvania, cu cari aú împărtăşit aceeaşi sórtă.

Ca instituţiuni de cultură, afară de şcolile sătesci, Români de aici n'aú decât seminarul şi şcola superióră de fete de la Arad şi liceul unit din Beiuş, restul şcolelor secundare sunt tóte unguresci.

Biserica. Români din această regiune sunt în cea mai mare parte de religiune greco-catolică (unită) şi aú ca şef al lor pe mitropolitul unit de la Blaj din Transilvania.

Români ortodoxi sunt mai puţin numeroşi şi se află răspândiţi mai cu sémă în partea de S a acestei regiuni. Ei alcătuesc din punctul de vedere administrativ o episcopie numită, Episcopia Aradului, dependentă de Mitropolia din Sibiu.

În scurt, vedem că Români din Ungaria aparţin la 2 religiuni deosebite: uni, cei mai numeroşi, sunt: ortodoxi, acei cari şi-aú păstrat credinţa strămoşescă, iar alţi s'aú unit cu catolici, adoptând de la ei modul de administraţiune bisericescă şi din această cauză se numesc

uniți. Cei ortodocși ocupă mai cu seamă partea de S a Transilvaniei și Banatul, iar cei uniți ocupă partea de N a Transilvaniei și Țera Crișului.

Din punctul de vedere administrativ Biserica ortodoxă a Românilor din Ungaria e împărțită în 2 episcopii și o arhidieceasă. Acestea sunt: Archidieceasa metropolitană a Ardélului; Episcopia Caransebeșului, ce cuprinde Banatul și Episcopia Aradului.

Autoritatea supremă a acestei biserici este Congresul național al bisericii ortodoxe, format din delegații celor 3 Sinóde de la fie-care Episcopie.

Biserica unită are ca șef suprem pe Papa și ca reprezentant al acestuia pe mitropolitul unit din Blaj, sub ascultarea căruia se găsesc episcopii din Gherla, Lugos și Oradea-mare.

Agricultura.

Culturile ce se fac în această regiune ocupă din solul ei următoarele porțiuni: pădurile 22%; arăturile 49%; pășunile 13%; fânețele 11%; viile și livezile 2%; iar sol neproductiv rămâne 5%. De asemenea și solul acestei regiuni în partea sa șesă eră mai înainte mult mai mlăștinos, ați însă săpându-se o mulțime de canale, s'a redus suprafața mlăștinilor.

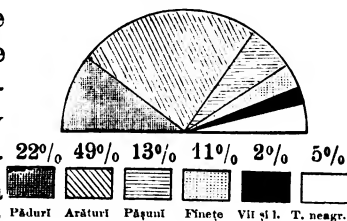

Fig. 84. Diviziunea solului agricol a Țerii Crișului și Maramureșului.

Plantele cultivate. Dintre acestea, tot *cerealele* sunt cele care ocupă suprafața cea mai mare, mai mult de $\frac{3}{4}$ din toate arăturile; în special grâul este dintre cereale cel mai răspândit și apoi vine porumbul. Acest fel de plante ocupă aproape fără întrerupere partea de V a acestor ținuturi. În tinsele șesuri dintre Someș și Criș și dintre Criș și Mureș.

Producțiunea totală a cerealelor ajunge până la 20.000.000

hectolitri anual și întrece cu mult nevoile consumațiunii interioare ale acestei regiuni.

Dintre celelalte feluri de plante, numai următoarele se cultivă pe suprafețe ce-vă mai întinse: *cartofii* prin regiunea munților; *sfecla de zahar*; *tutunul și finețele artificiale*.

Viile ocupă 24.000 de hectare în toate aceste ținuturi și produc vin mai puțin decât cele din Banat, deși au o întindere mai mare.

Localități unde se produc vinuri bune sunt: *Tasnád* în Sălăgiu, *Diószég* în Bihar, *Şiria*, *Măghierat*, *Miniş*, etc. în Arad; aşedate toate pe delurile ce se lasă spre şesul Tisei.

Pădurile ocupă în total o suprafață de 1.250.000 hectare. Ele sunt foarte dese mai cu seamă în Maramureş, pe care îl acopere mai mult de jumătate și în ținuturile muntoase de la E prin Bihar, Arad, Sălăgiu, Sătmar; pe când şesurile de la V sunt aproape complet lipsite de păduri.

Animalele domestice. Intocmai ca și în Banat, se observă și aici că şesurile din V acestei regiuni sunt foarte bogate în cai de rasă ungară, porci și boi, pe când regiunile deluroase și muntoase de la E și N sunt relativ mai sărace în aceste feluri de animale; în schimb însă ele nutresc un număr însemnat de oi. Crescerea vitelor este pentru locuitorii acestei regiuni o ocupațiune principală.

Minele.

Bogățiile miniere ale acestei regiuni sunt toate concentrate în partea sa de NE; în valea Tisei și a Visăului și în munții Lăpuşului și Ouaşului. Cele mai principale zăcămintele minerale exploatate sunt cele de sare de la: *Slatina*, *Şugatag*, *Rona* și *Teciú*, din care se scote anual aproape 1.000.000 de kintale metrice, în valoare de 16.000.000 koróne. Apoi se mai exploatează minele de aur de la Baia mare, Baia de sus și Borşa, de unde se

scóte aur în valóre de vre-o 2.000.000 koróne anual. *Minele de argint* de la Kapnik, Baia mare și Baia de sus sunt cele mai bogate din tótă Ungaria, din ele se scóte argint în valóre de 1.500.000 koróne anual. Alte zăcăminte minerale, mai puțin importante, ce se mai exploatează în aceste ținuturi sunt : minele de *fer* de la Poiana Cobilei; minele de *cupru* de la Kapnik și Băița pe Crișul negru; *petrol* la Solimoș, Săcel și Körösmező.

Ape minerale. Isvórele de ape minerale sunt fórte numeroase, concentrate tóte în partea de NE a regiunii de care ne ocupăm. Stațiuni balneare cu instalațiuni bune nu se găsesc decât la: *Bicsad* în partea de V a munților Ouașului și la *Vișcu* în valea Tisei.

Industria.

Industria în acéstă regiune e reprezentată prin numeroasele fabrici din orașele mari de pe șesul Tisei, în cari se transformă mai cu sémă produsele agricole brute ; ast-fel sunt: *fabricile de tutun*, *tăbăcăriile*, *fabricile de zahar*, etc. Afară de aceste ramuri industriale, mai găsim reprezentate în partea de NE încă alte 2 ramuri de industrii principale, anume : *industriile extractive*, localizate în regiunea minieră și *industria lemnului*, localizată mai cu sémă în cursul de sus al Tisei și în genere în tot Maramureșul.

Insă cu tóte acestea, caracteristica economică a acestei regiuni este tot agricultura și minele, industria existentă fiind numai un accesoriu al agriculturii.

Comerțul.

Comerțul acestei regiuni este fórte activ și constă mai cu sémă din produsele agricole, pe cari le schimbă cu produsele fabricate venite din provinciile industriale din V monarchiei. Articolele principale ce alimentează acest comerț sunt în primul loc : cerealele, ce se produc aici

în cantități foarte mari; animalele domestice ce sunt foarte numeroase în partea de V a acestei regiuni și lemnele, cari sunt trimise neconținut către câmpiile lipsite de această bogăție.

Căile de Comunicațiune. Căile ferate au o lungime totală de 2680 de km., ceea-ce ar veni vre-o 5 km. și ce-vă la fie-care 100 km. □. Ele sunt distribuite în acelaș mod ca și în Banat, adică pe câmpia de la V sunt foarte dese și formază o rețea foarte complicată; pe când în regiunea muntosă de la E sunt mult mai rare. Singurile căi ferate din regiunea muntosă sunt următoarele: linia de la *Arad* ce sue în sus pe cursul Mureșului și intră în Transilvania pe la *Deva*; linia ce sue pe valea Crișului alb până la *Brad*; linia ce merge pe valea Crișului negru până la *Beiuș*; linia ce merge pe valea Crișului repede pe la *Oradea-mare* și trece peste munți la *Cluj* și, în fine, linia ce vine dinspre N de la *Sătmar* pe valea Someșului până la *Dej*.

Înspre N, din rețeaua acesta de căi ferate se desfac numai 2 ramuri ce trec în Galiția: una pe la *Körösmező* pe valea Tisei și alta pe la *Voloveț* pe valea Latoriței.

Șoselele au o lungime totală de vre-o 11.000 de km., însă numai cele naționale și municipale sunt bine întreținute, cele comunale lasă de dorit.

Căi navigabile sunt următoarele în această regiune: Mureșul pe o distanță de 120 km; Tisa pe o distanță totală de 460 km., de la Szolnok până la Dunăre; Crișul pe o distanță de 130 km. până la Tisa; Someșul nu este decât plutitor.

Orașele din Țera Crișului și Maramureș.

În această regiune găsim două categorii de orașe principale formate în condițiuni deosebite.

Prima categorie o formază orașele ce s'au dezvoltat în mijlocul Pustei din cauza desimei populațiunii din acea parte.

Din această categorie mai principale sunt următoarele orașe:

Debrețin (Debreczen), situat chiar în centrul acestor ținuturi pe un podiș ce-vă mai înalt decât restul câmpiei. El este cel mai populat oraș din această parte, are 75.000 de locuitori și este un important centru industrial și comercial. De la dinsul plăcă căi ferate în toate direcțiunile.

Hod-Mező-Vásárhely, 60.000 locuitori, așezat aproape de lunca Tisei, puțin mai la N de vărsarea Mureșului.

Măcău (Makó), 34.000 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului, nu departe de vărsarea lui în Tisa.

Szentes, 31.000 de locuitori, situat în lunca Tisei foarte aproape de vărsarea Crișului.

Csaba, 30.000 locuitori, situat în apropierea Crișului alb.

Nyiregyháza, 32.000 locuitori, situat în N acestei regiuni, în mijlocul Nyírség-ului.

Giula, 22.000 locuitori, situată pe malul drept al Crișului alb,

Carei Marî (Nagy Károly), 15.000 locuitori, situat în apropierea Crasnei.

Orașele din această categorie sunt mai toate cu o populație mare și prezintă un caracter special, par a fi mai mult nisce sate colosale, nisce tabere a vre-unui popor nomad, decât orașe. Acest fel de orașe este caracteristic pentru Unguri.

A doua categorie o formează orașele ce s'au dezvoltat la periferia regiunii muntoase și anume acolo unde munții prezintă pasuri comode pentru comunicațiunea cu podișul Transilvaniei.

Aceste orașe corespund toate câte unui alt oraș important din Transilvania.

Din această categorie de orașe, mai principale sunt următoarele:

Arad, 56.000 locuitori, situat pe malul drept al Mureșului. Este reședința episcopului ortodox al Eparchiei Aradului. De asemenea este și un important centru industrial și comercial.

Oradea-mare (Nagy-Várad), 50.000 locuitori, situată pe malul drept al Crișului repede, chiar la ieșirea lui dintre deluri. Este reședința unui Episcop greco-catolic. Are corespunzător în Transilvania orașul Cluj.

Sătmar (Szatmár-Németi), 27.000 locuitori, situat pe malul drept al Someșului, la deschiderea văii acestuia în câmpia Tisei.

În fine și în zona muntoasă dinspre N și E s'au dezvoltat câte-vă orașe, însă cu o populațiune mică. Dintre acestea cele mai principale sunt :

Sigetul Marmației, 20.000 locuitori, situat în valea Tisei, între Carpații Maramureșului și munții Gutin-Ouașul.

Baia mare (Nagy-Bánya) și **Baia de sus**, (Al-Bánya), situate una în apropierea celeilalte, la pârșele munților Gutin. **Băița** (Rezbánya), pe un isvor al Crișului negru.

Zalău (Zilah), 7500 locuitori, situat între delurile Crasnei chiar în valea acestui rîu.

Beiuș (Bélenyes) situat pe valea Crișului negru, chiar la pârșele munților Bihorului în mijlocul unei regiuni locuită exclusiv de Români. Posedă un liceu românesc.

Huși, la ieșirea Tisei dintre munți.

ROMÂNII ÎN AFARĂ DE DACIA.

Nu este în firea Românului de-a emigra, de-a face coloni în alte părți, în mijlocul popoarelor străine, și dacă totuși găsim Români răspândiți de jur-împrejur, departe de trunchiul daco-român, e că valurile vieții i-au silit să se împrăstie, cu atât mai ușor, cu cât erau păstori. Iar neastâmpărul altor popoare au făcut să se rupă spițe din rота românească, să pribegască în cele patru părți ale lumii, și să se oprască departe, tocmai la Marea Adriatică, la marginea Carpaților de N, la fluviul Nipru și la Marea Egee.

I.

Românii din Turcia și Grecia.

(MACEDONIA)

Schiță istorică. În Secolul al VII, când au năvălit Slavi și Bulgarii peste Românii din Dacia Aureliană (Balcanii vestici), o parte din ~~reședința~~ românesc s'a retras spre S, în munții Balcani, Rodop și Pind. Contactul acestora cu Românii din stânga Dunării nu s'a întrerupt, căci viața lor pastorală le da adesea prilejul, mai ales în timpurile liniștite, de a se amesteca unii cu alții, așa că multe secole au stat tot în strânse legături de viață. Încă din veșul XI existau în S Balcanilor voievodate românesce, iar la finele secolului XII au format împreună cu Bulgarii și cu Românii din stânga Dunării imperiul româno-bulgar. Tocmai spre finele sec. XIII, după îndepărtarea familiei ~~ASANILOR~~ de la tronul imperiului româno-bulgar, Românii din S Dunării s'a retras mai spre Pind, și de atunci prin întărirea Bulgarilor și venirea Turcilor au rămas separați în acele locuri. În decursul vremurilor limba lor a suferit oarecare schimbări, ce o deosebesc intru cât-vă de-a noastră, la prima auzire nu o pricepem bine; însă rădăcinile cuvintelor, credințele lor, religiunea, obiceiurile și modul de viață, arată

că sunt frați de a-i noștri. Mai mult decât toate însă numele lor spune origina și apropiata înrudire cu noi; ei își zic *Aromâni* sau *Rumâni*. Regiunea, pe care ei s'au întins, coincide cam cu vechea Macedonia, de aceea li s'au mai dîs și *Români macedoneni*; cu toate acestea, nu putem bine preciza limitele lor, căci de la porțile Constantinopolului și până la țărmul M. Adriatice, din Balcani și până în Tesalia și M. Egee, se găsesc numeroși Aromâni. Când Turcii au venit în Europa, au cuprins încetul cu încetul totă țera locuită de Aromâni, însă numai în secolul trecut aceștia au devenit cu totul supuși ai Porții.

Când s'a restabilit Statul grec și mai ales în urma războiului greco-turc, când s'a dat totă Tesalia Greciei, atunci și o parte din Aromâni au devenit supuși greci. Astăzi ei locuiesc vilaetele: Salonic, Monastir, Cosova, Ianina (Epir) și Școdra (Albania) din Turcia, în regiunea Pindului, Acarnania, Etolia și Tesalia din Grecia.

Starea politică a Aromânilor din Turcia. De la ocuparea Pindului și a Tesaliei de către Turci, până în secolul trecut, Aromânii s'au bucurat de anumite privilegii din partea suveranilor Turciei, cari le asigurau o frumoasă independență națională.

Din norocul lor, ei au fost puși sub protecțiunea Sultanilor Validele, în casa cărora ei plăteau o dare anuală, care era mai mult un fel de omagiū de vasalitate decât un tribut de servitudine. Cu acest preț ei au fost scutiți de amestecul cu Turcii și rămânând ca stat în stat, dinșii nu cunoseau nici pe lacomi perceptorii de dări, nici pe jandarmii turci, ci singurii ei își repartizau impozitele. Guvernați în orașele și satele lor de câte un consiliū de bătrâni, Aromânii trăiau sub niște legi tot așa de simple ca și moravurile lor patriarhale. Liberii în avuțul lor, liniștiți în familiile lor, dinșii trecuă prin furtunile revoluțiilor cari sbuciumară de atâtea ori Epirul. POUQUEVILLE.

Organizațiunea lor politică pe acest timp era o împărțire în mai multe căpitănate (șefii, un fel de domni), cari cuprindeau parte din *Macedonia*, o parte din *Tesalia*, parte din *Acarnania* și *Etolia* și tot *Epirul*.

Căpitănatelile au fost atacate întâi de către faimosul tiran ALI-PAȘA din Ianina pe la 1800. Apoi, ațîțați și ademeniți de agenții greci, și prin partea cea mare ce au luat la războiul pentru independența Greciei, Aromânii s'au deochiat în fața suveranilor otomani; între anii 1820—1854 au pierdut toate drepturile, cari le asigurau o mândră in-

dependență, cădând și ei în aceeași categorie de supuși, ca și celelalte naționalități creștine din Turcia.

Românii din Grecia sunt considerați ca Greci și se bucură prin urmare de toate drepturile și ieau parte la toate sarcinile statului. Deși conștiința lor națională nu este deșteptată în sens pur național, totuși sentimentul de rasă îi face să trimetă în parlament numai Aromânii. Tot Aromânii reușesc să fie aleși în diferitele funcțiuni administrative, etc., în orașele, unde ei sunt în majoritate.

Geografia. fizică (Vezi Fig. 85). Partea de mijloc a Peninsulei Balcanice e foarte muntoasă, e un noian de culmi și masive ce constituie munții Balcani, Alpii Albaniei și m. Pin-dului, a căror ramificațiuni se întind în toate părțile până dau de țărmul mării. Din această cauză și cursul apelor e foarte neregulat, reducându-se la fluvii mici, cari după multe cotituri se varsă: unele în M. Adriatică și Ionică, altele în M. Egee.

Hidrografia. Marea Adriatică are în această parte o margine dirijată de la N la S până la capul Glossa; țărmul e în genere înalt, eșit cu multe capuri și mâncat de golfuri, ca: g. Drinului, g. Avlonei, etc. precum și câte-vă lagune.

De la capul Glossa marginea mării se dirige spre SE și aparține mării Ionice. În această mare găsim șirul număróșelor insule Ionice: Corfu, Paxos, etc.

Marea Egee are marginea nordică neregulată, căci spre SE ese renumita peninsulă Calkidică, cu ale sale trei peninsule secundare: Kassandra, Longos și Hagion Oros (St. Munte). Din vestul acestei peninsule malul mării se dirige spre SV, paralel cu al M. Ionice. Pe când țărmul acesta al mării Egee e foarte înalt și regulat, cel de nord e jos, presintă multe golfuri și capuri, între cari numim: limanul Karagaci, g. Orphani în partea de E a peninsulei Calkidice și g. Salonic adăpostit în partea de V a peninsulei, etc. În această mare sunt număróșe insule, din care cauză marea s'a numit și M. Archipelagului; mai aproape de coasta Macedoniei sunt: Thassos, Lemnos, etc.

Fluviile ce merg spre m. Adriatică sunt:

Drinul ieă început din marele lac Ochrida, din mijlocul

ținutului aromânesc. El curge sub numele de Drinul negru spre N printr'o vale îngustă și adâncă în apusul Șar-dagului; după ce se unesce cu Drinul alb, ce vine tocmai din direcțiunea opusă, din N Albaniei, se cotesce spre V, face două coturi spre SV și se varsă în mare în golful, ce-l poartă numele.

Devolul isvorăște din partea nordică a m. Pind, în apropiere de lacul Presba, curge cotit spre V și se varsă în mare sub numele *Semeni*.

Băiasa (*Voiuța*) isvorăște din Pind, curge spre NV și se varsă în colțul de N al golfului Avlona.

Măriile Egee aparțin următoarele fluviu în ținutul Aromânilor :

Mesta (*Karasu*) isvorăște din zănoșele sudice ale Rilodagului, curge spre SE și se varsă în mare în dreptul insulei Thassos.

Struma isvorăște tocmai din Bulgaria de V, din m. Vitoș, curge spre S într'o vale îngustă, se unesce cu Strumița, ce vine dinspre V, apoi își aduce apele în lacul Tahino, ce se scurge printr'o gârlă în golful Orphani. Tot tributar g. Orphani e și lacul Beșic, care tae aproape complet peninsula Calkidică.

Se spune că Xerxe înainte de lupta de la Termopile, tăiasă cu totul istmul peninsulei Calkidice, iar mai târziu se dice, că Macedonenii ar fi dispus să sape în relieful acestei peninsule fața lui Alexandru Macedon, mască colosală ca și persoana ce trebuia să reprezinte.

Vardarul isvorăște din Șar-dag, curge spre SE într'un basin larg în care primesce și dintr'o parte și din alta afluenți numeroși ca : Tresca, Pșenia, Bregalnița, Tîrna, se dirige apoi spre S și se varsă în g. Salonic, după ce primesce din stânga apele lacului Doiran.

Bistrița isvorăște dintre lacul Presba și Căstura (Castoria), curge spre SE în direcțiune opusă Drinului alb, primesce mai mulți afluenți din Pind, se cotesce spre NE și apoi se varsă în g. Salonic, în apropiere de Vardar, sub numele de Ingé-karasu.

În fine, Peneios (*Salambria*) scoboră spre SE din Pind

în câmpia Tesaliei, se cotesce spre E și se aruncă în mare sub numele de *Tempe*.

Între lacul Presba și golful Salonic, cam la jumătate distanță, se mai găsește lacul *Ostrov*, iar în regiunile înalte există multe lacuri alpine (*Meeraugen*), în munții Perim-dag, Rilo-dag, Rodop, în Șar-dag, în Pind (Smolica), etc.

Orografia. În relieful regiunii udată de aceste râuri deosebim două dispozițiuni orografice separate prin valea Vardarului. La V de Vardar lanțurile de munți ce se desfac din Alpii Albaniei au direcțiunea în general NNV—SSE, îmbucătățiți fiind de râurile, ce-și deschid drum spre Adriatica sau spre Vardar.

În apusul Drinului avem m. Albaniei ca două șiruri de munți paralele cu cursul Drinului, unite prin o culme sudică transversală.

Spre S de Devol, ca o continuare a șirurilor albaneze avem: m. Tomor (2413 m.), ce stabilesc puntea de trecere de la m. Albaniei la m. Pind. Munții Pindului constau dintr'o singură culme de direcțiune NNV—SSE prezentând între izvoarele Băiasiei și Bistrița, un masiv central (cu vf. Smolica 2575 m. și Peristera), mai la S însă se ramifică în mai multe culmi:

La apus de lanțul Pindului, se ridică printre râurile Osum, Băiasa, Ergheri, Kalamas și marea, o mulțime de șiruri de munți, rămășițe ale unui înalt podiș calcar ros de ape; acestea constituiesc m. Epirului.

La răsărit de linia Drin-Bistrița, începând din N, între cele 2 Drinuri și Vardar, se ridică Șar-dagul, o creastă de direcțiune NV—SE, ascuțită și înaltă, cu vârful cel mai înalt, Liubatin (3050 m.) Ca o continuare a acestei creste se presintă Kara-dag, ce separă izvoarele Moravei de ale Strumei. Din culmea Șar-dag se desface spre S culmea Bistrei până la l. Ochrida separând izvoarele Vardarului de afluenții Drinului. Ca o continuare a acestei culmi apare mai la S culmea Nerecica, ce se ridică la marginea lacului Presba.

Mai la răsărit de aceste șiruri se ridică un al doilea șir întretăiat de Țirna, Bistrița și Tempe. În acest lanț avem

culmile de munți: Suha și Selța, legate cu m. Bistra prin m. Baba (cu vf. Kaimakcylan 2517 m.); m. Doxa și masivul Olimpului (cu vf. 2985 m.), ce pare foarte înalt pentru că e chiar lângă malul mării; la S de Tempe găsim în continuare munții Pelion dealungul țărmului mării până la golful Volo.

La V de râul Vardar între afluenții acestui fluviu, isvórele Moravei și Strumei se ridică Osigova pl. cu o prelungire spre S, Males pl. Mai la S de acestea se semnalază Beleş planina, și Besic-dag toate de direcțiune NV—SE; iar de-a curmezișul peninsulei Calkidice întâlnim o culme, la a cărei extremitate sudestică se află m. *Athos* (1935 m.), renumit prin numeroasele mănăstiri de călugări.

Între valea Strumei superioare, a isvórelor Iskerului, Mariței și Mestei se ridică un masiv imponent, m. Rodop (Mussala 2930 m.), din care se desface spre V m. Rilo-dag (2675 m.), spre S Perim-dag (vf. Ieltepe 2687 m.) și spre E Kara-Balkan (Perelic 2193 m.), ce se continuă mai departe, printre afluenții Mariței și Mestei.

La S de această culme se semnalază două șiruri de munți tot de direcțiune V—E întretăiate însă prin Struma și Mesta: Kușlar-dag 2177 m.; Bunar-dag, etc.

Între culmile din Albania și Epir se întâlnesc câmpuri mici cu numeroase doline ocolite de munți prăpăstioși; de asemenea resturi de podișuri înalte, ca Makry Kampos din Epir; câmpii joase nu se întâlnesc decât, Muzakia în Albania pe Semeni, aproape de Mare. La E Vardarului mai găsim o serie de câmpii: c. Seresului, apoi c. Dramei și c. Karasu la gura Mestei. La S de Bistrița avem iarăși câte-vă câmpuri înalte: Grebena Vurba și cele două câmpii joase ale Tesaliei: c. Tricolului și c. Larisei.

În relieful regiunii locuită de Aromâni constatăm dar o depresiune centrală, a Vardarului, care are două regiuni de șes: câmpul Kiupriulu (Veles) și câmpul Sărune (Salonicului) cu al Meglenie. La V acestei depresiuni avem șiruri de munți cu văi lungi de direcțiune NNW—SSE, între care cea mediană e trasă de Drin—Ochrida—Bistrița

—Peneios; culmile dealungul acestei văi sunt continue, cele de la periferie sunt îmbucătățite prin râuri transversale. La E depresiunii Vardarului culmile ieaă direcțiunea spre SE sau E.

Fenomene karstice. Grație naturii calcaroase a terenului, mai ales, în partea de V a Macedoniei, cu straturi sfărâmate prin numeroasele mișcări ce a suferit acest pământ, și apoi prin intervențiunea apei, s'aă născut fenomene karstice ce merită a fi spuse. Așă e de amintit Cheia Lupului între lacul Presba și riul Devol cu păreți de 800 m. adânci, în fund având 4—5 m. de lărgime. Vlahoclisura în munții Nerecica, etc. Isvóre intermitente se cunosc în satul Oșani (ținutul Meglenilor, etc. sute de doline se văd în câmpii și numeroase peșteri se deschid în păreții de calcar (P. Spiliu în Pind); mai sus am amintit riurile subterane, ce conduc apele lacurilor Macedoniei și Albaniei.

Clima Albaniei și Macedoniei e mult mai dulce ca în țările romănesci, vecinătatea mărilor: Adriatică, Ionică și Egee face ca iernile să fie mult mai moderate (temperatura medie a lunii Ianuarie e de $+6^{\circ}$), așă că în aceste regiuni se pôte desvoltă în libertate o vegetațiune mediterană cu arbori, ca: măslinul, smochinul, portocalul, migdalul, de asemenea orezul și bumbacul cari nu cresc la noi. Temperatura medie a verii e de $+26^{\circ}$, iar cea anuală e de 16° . Regimul ploilor e caracteristic regiunii mediterane: iarna și primăvara ploiósă, vara secetósă.

Cu tóte acestea în regiunea munților calcaroși se simte o climă de tranșițiune, iar aprópe de Șar-dag, Rodop și Rumelia domină o climă continentală. Precipitațiunile atmosferice sunt mai abundente în partea Mării Mediterane unde ajung până la 150 cm., anual, pe când în răsăritul Vardarului cade numai 60 — 100 cm.

Numărul și întinderea Aromănilor.

Judecând după mărturiile scriitorilor din vécurile trecute numărul Romănilor macedoneni a trebuit să fie cu mult mai mare și întins peste tótă Peninsula Balcanică, «din forburgurile Constantinopolului și până în Pind», după cum se exprimă un cronicar bizantin.

Numai așa se poate explica cum au fost ei în stare să formeze mai multe domnii prin veacul XI, XII, XIII, precum : Megali Vlahia (V. mare), care cuprindea toată Tesalia; Micra Vlahia (V. mică) în Pind; Ano Vlahia peste Epirul de nord și Flachia lângă Salonic; ducatul lui Чръс (Crus) nepotul lui Асан pe părțile meridionale ale Bulgariei de vest și ale Serbiei de azi.

Astăzi poporul aromân nu pare a fi așa de compact ; totuși el este destul de numeros și de întins, deși cam răzleț și amestecat în N cu Bulgarii și Sârbii, în S cu Grecii, în V cu Albanezii și în E cu Turcii. Din cauza ocupațiunii lor de predilecție, păstoria, locuiesc mai ales munții înalți, a căror nume poartă adesea.

Este foarte greu de stabilit cifra la care se ridică numărul Aromânilor din Turcia și Grecia. Nimeni nu s'a ocupat până acuma cu această însemnată chestiune în mod desinteresat. Datele cari le avem de la scriitorii străini, nu pot fi luate în considerațiune, de orice, după scopul urmărit și după cum interesul le-a dictat, uneori au ridicat numărul lor la 2.000.000 alte-ori l-au scăzut la 200.000. Luând cifra medie, neexagerată, vom admite, că trăesc în cele 7 vilaele ale Turciei europene și în regatul grecesc, cam până la 800.000 de Aromâni, cari vorbesc aceeași limbă și cari sunt d'un sânge și de-o lege cu Românii din stânga Dunării.

Aromânii sunt mai rari și puțin în vialetul Scodra (Albania), unde trăesc mai mult în orașe ca : Durașo și Cavaia ; devin foarte compacți însă în frumoasa și mănăsoa câmpie Muzachia, care se întinde de la orașul Valona (rom. Avlona) până la ptelele muntelui Tomor și Albania de jos. Numărul Aromânilor din această îmbelșugată provincie atinge respectabila cifră de 120.000—140.000 de suflete. Ei trăesc la olaltă cu Albanezii și se deosibesc în *Muzăchiari*, mândri și voinici și în *Bătuși*, clăcași.

Orașe și orașele principale în această regiune sunt :

Berat (rom. Vilarde) 'pe râul Osum 20.000 loc. (9000 Aromâni, restul Albanezi).

Poiana (vechia Apolonia), **Grădiște**, **Cărbunarlii**, etc.

Prin munții Tomor, locuiesc Aromânii **Fărseroți** și **Desareți**, în orașelele : **Muscopule** (Vuscopule), renumită prin

starea înfloritoare la care ajunsese altă dată și prin distinșii bărbați ce i-a dat; **Corcea**; etc.

Dealungul m. Pindului, până în inima Tesaliei și în valea Aspropotamului, locuiesc o populațiune numărösă și compactă de Aromâni. Printre orășelele mai însemnate menționăm : **Samarina** (8000 loc.); mai la S **Cornu** (4—5000 loc.), **Grădiște** (gr. Gărdichi), situate pe hotarele dintre Grecia și Turcia.

În **Epir** Aromânii locuiesc mai ales ramificațiile Pindului, având ca centru **Ianina**, lângă lacul cu acelaș nume, cap. Epirului, are și un gimnasiu românesc.

Dealungul Aspropotamului și în **Tesalia** (N Greciei) se află de asemenea o mulțime de sate și orășele, printre cari menționăm orașul **Tricol** (gr. Tricala) capitală de județ, locuit treî părți de Aromâni și una de Greci.

În vilaetul **Monastir**, după datele consulului italian, contele de Gaetano este o populațiune aromânescă de 147.000 Aromâni. Centre principale sunt: **Bitule** (Bitolia) în valea **Țirna-reca**, cu 70.000 de locuitori, cea mai mare parte Albanezi musulmani și emigranți Turci, în al doilea rând vin Aromânii, în număr de 15.000 și apoi Bulgarii. Greci nu există de loc. **Târnova**, situată mai la NV de Bitule în depărtare de 2—3 km. **Pârleap**; **Crușova**, unul dintre cele mai frumoșe orășele din Turcia; **Ochrida** la lacul cu acelaș nume, lângă granița dintre Albania și Macedonia.

În vilaetul **Salonic** găsim orașul **Salonic** (arom. Săruna) port însemnat la mare. În acest vilaet deosebim grupurile următoare de populațiuni :

Megleniți, cari ocupă cele două cline ale muntelui **Caragiova** la V **Vardarului**, formând o populațiune de 23.000 Aromâni, cu oraș principal **Nănta**, 5500 loc. (1).

Grupul Olimpianilor cari locuiesc muntele **Șapca** și **Olymp**, cu centre principale **Caterina**, **Vlaho-Livade**, etc.

(1) Aceștia sunt turciți; sunt singurii Aromâni cari au trecut la islamism.

Grupul Aveliaților din districtul Veriei, cu centre Veria locuită de Greci, Turci și Aromâni.

Grupul Aromânilor din Seres, trăescel lângă lacul Tahino și împrejurimi; numărul lor ar fi între 40.000 și 60.000.

În vil. Cosova, însemnăm centre principale unde trăesc Aromânii, orașul Scopia (Usküb turcesce), pe Vardar; Kiu-priulu (Veles) pe Vardar mai în jos.

Administrațiunea Turcilor lasă foarte mult de dorit. Bunul plac și corupțiunea predomină totul. Tot acelaș lucru se poate spune despre lipsa de justiție și siguranță, ajunse proverbiale, cari sunt cauza principală a desagregării Turciei. Astăzi, în secolul XX, siguranța personală, a voiajului și a drumurilor de fer încă nu sunt susținute și garantate de stăpânire.

Starea culturală. Din punct de vedere cultural, Aromânii se pot mândri că întrec pe toate celelalte naționalități din Peninsula Balcanică.

Cea mai de frunte însușire caracteristică a lor e năsuința de-a se cultiva, pentru ca ast-lel să-și ușureze traiul. Acesta e cu atât mai surprinzător, cu cât la așa ce-vă ne așteptăm puțin în țările sălbatice ale Turciei. Ei întrec în inteligență pe Bulgari, Albanezi și chiar pe Grecii din Epir și Tesalia; sunt deștepti și au pretențiuni foarte modeste. Fărșeroții pot trece ca model de moralitate. WEIGAND.

Nu există aproape nici un aromân, care să nu știe citi, scrie și socoti. La mulți dintre ei cultura nu se mărginește numai la primele elemente de scriere și citire, ci sunt cunoscători ai literaturii grecesci și multe din ilustrațiunile științifice, cu cari se mândrește elenismul, au fost și sunt Aromâni.

Aromânii cari călătoresc, cee-ce fac cei mai mulți dintre ei, vorbesc mai multe limbi și au biblioteci destul de dezvoltate cu cărți franceze și italiene. Ei posedă bune edițiuni de clasici greci și un străin găsesce la ei cărți, pe cari numai cu greutate le-ar pute purta cu sine în călătorie. POUQUEVILLE.

Instrucțiunea și-o fac Aromânii prin învățătorii plătiți de ei și nu e mai nici o comună care să n'aibă școală. Când un sat de păstori se mută vara saă iérna, învăța-

torul însoțește populațiunea în mersul ei la câmp și la munte.

În 1864 s'a înființat în Macedonia, prima școală română întreținută de guvernul României libere în orașelul curat aromânesc Târnova. Apoi treptat, treptat, numărul acestor școli susținute de Statul român a crescut, și ađi, pe lângă un număr respectabil de școli primare din sate, sunt și câte-vă școli secundare, anume: un liceu complet de băeți și o școală normală de fete în orașul Bitule, un gimnasiu, transformat acum în școală comercială, în Ianina; o școală comercială de gradul I în Salonic și semi-gimnasiu în Crușova și Veria. Scopul școlelor române de peste Balcani este aducerea la conștiința națională a Românilor macedoneni.

Acțiunea de deșteptare națională a Aromânilor, a fost și e combătută, în parte contra-balansată, de propaganda grecă, iar în timpul din urmă de cea bulgărească. Și unii și alții, pe baza populațiunilor de aceeași naționalitate își ridică drepturi asupra Macedoniei și luptă prin mijloace permise și nepermise (mai ales Bulgarii) pentru atingerea scopului, anexarea Macedoniei. Aromânii, și acum ca în tot-deauna, rămân credincioși imperiului otoman.

Ocupațiunile Aromânilor.

Cu crescerea vitelor (oii și capre) în totă Peninsula Balcanică, cât este ea de mare și întinsă, se ocupă, cu mică excepțiune, numai Aromânii. Altă dată existau oieri cari posedau până la 20.000 de capete de vite; astăzi însă numărul vitelor a descrescut, din cauza impozitelor prea mari la cari sunt supuse. Acestă decădere s'a simțit mai ales de la cedarea Tesaliei regatului grecesc, pentru-că Aromânii, cari se coboră ierna în Tesalia, spre a-și iernă vitele sunt supuși la îndoițe impozite.

Cu lucrarea pământului, cultura *cerealelor*, cu *orez*, *în*, *cânepă*, *bumbac*, cu *pomicultura*, *viticultura*, etc., nu se ocupă decât Aromânii din Muzachia, așa numiții Muzăchiar și

Bătuți, parte din Aromânii din Monastir, Aromânii din Meglenia, precum și Aromânii Copăciari, din districtul Grebene, etc. Românii din Seres, Salonic, Meglenia, etc. se ocupă și cu cultura tutunului și albinăritul. Agricultură e considerată de Aromânii crescători de vite, ca o ocupațiune inferioară, deși calitatea produselor și cantitatea lor constituie un izvor de avuție Turciei.

Călugării din numeroasele mănăstiri de la m. Athos se ocupă însă pe lângă lucrul manual (icône, cuțite, linguri, etc.) și cu cultura fructelor și albinăritul, din cari scot venituri bune.

Una dintre ocupațiunile principale, răspândită printre toate categoriile de Aromâni stabili, este fără îndoială îndeletnicirea cu de tot felul de meserii, precum: croitoria, césornicăria, armurăria, cuțităria, ferăria, argintăria, lemnăria, săpunăria, olăritul, țesătoria, brânzăria, pielăria, căldăria, etc. Exportul acestor lucrări se face prin Salonic. Meseriașii aromâni excelază în cusutul mătăsărilor cu argint și aur în fireturi (la Salonic, Bitule, etc.), cari se vînd așî pe piețele orientale, ca produse turcesci; ele înfrumusețază muzeele de costume, și sunt știute în Peninsula Balcanică ca produse aromânesce. Tot așa sunt produse aromânesce obiectele cuțitarilor, armurierilor (la Scopia și Caratova), argintarilor și césornicarilor, nisce geniali artiști, ce excelază prin gingășia și delicateța încrustărilor în argint și aur; lucrătura în «filigran» sau în «gros» sunt adevărate capo d'opere ale argintăriei aromâne.

Nu trebuie uitate modelele de covore aromânesce, cu «floc» sau «linse» cari, atât prin duritate cât și prin arta de-a dispune colorile, sunt neîntrecute în totă Peninsula Balcanică, servind de model țesătoriilor din Bulgaria și Serbia.

Olăria în Veles și Meglenia atinge de asemenea aproape perfecțiunea.

Lemnăria în Pind se practică pe o scară întinsă; totuși din lipsa căilor lesnicioase de comunicațiune, Aromânii nu

pot face concurență comerțului de lemne aduse din România și Austria, în Salonic, etc.

Minele. Deși pământul Macedoniei e foarte bogat în minerale și minereuri, totuși puține exploatațiuni se fac: La *Caragiova* (Meglenia) se exploatează de curind mine de aur; la *Caratova* lângă Kumanova e o mină de aramă, la *Egripalanca* și *Istib*, lângă Veles, mine și fabrici de fer. *Cariere de marmură* sunt la *Veria* pe Bistrița, etc. *Ape minerale* sunt la *Sedes* și la *Ghevgheli*, în Meglenia, etc.

Comerțul. Aptitudinea aromânului pentru comerț este recunoscută fără a fi nevoie de înregistrat; multe din casele mari de comerț din Atena, Constantinopol, Alexandria, Marsilia, etc., sunt ținute de Aromâni. Onestitatea lor caracteristică în afaceri este singura armă de concurență în contra Evreilor, cari dispun de-o mulțime de mijloce de combatere în contra lor, precum bănci evreesci, spiritul de solidaritate și altele.

Centrul cel mai mare comercial e Salonicul (Săruna), 150.000 locuitori, unde cei mai mari comercianți sunt aromâni. Apoi vin: Bitule, Seres, mai ales pentru mărfuri agricole, Drama, Kavala, port la mare, Veria așezată pe Bistrița, etc.

Căile de comunicațiune lasă încă de dorit în Turcia și ca siguranța călătoriei și ca mijloce de transport. Există două linii ferate principale prin Macedonia: una plăcă de la *Belgrad* spre S, trece pe la *Niș* — *Scopia* — *Kiupriulu* la *Salonic*. Tot aci vine o linie de la *Constantinopol* dealungul malului mării, trecând prin *Xantia* — *Drama* — *Seres* la *Salonic*. De la Salonic o ramificațiune secundară merge la *Bitolia*, trecând prin *Veria*, *Vodena* și *Ostrov*. Ca animal de transport în munții rei se întrebuintează cu mult succes catârul și numai la m. Athos asini.

Telegraf există instalat aproape între toate orașele mai importante și mai ales între cele de la graniță.

Șosele sunt puține, în genere rău întreținute; ele ur-

méză văile ducând la orașele principale și punctele strategice.

Cărvănăritul. Acéastă ocupațiune a Aromânilor, eră foarte înfloritóre altă dată și un isvor de mare bogăție, astădî a decădut cu totul. Caravanele de catări, carî ajungeaũ altă dată până la 500 și mai bine de capete, astădî nu se mai vîd; șoselele și drumurile de fer le-aũ făcut să dispară. Micîi cărvănari s'aũ refugiat astădî numai în colțurile Turciei, unde încă n'a pătruns drumul de fer și unde șoselele încă nu s'aũ isprăvit.

Se pôte dice însă, că acéastă ocupațiune este în deplină agonie.

Colonii de Aromâni se găsesc și mai la S, în Pelopones (în părțile Calamatei, Tripolitei, Meseniei) și în afară de Peninsula Balcanică în multe locuri, precum în insulele: Corfu, Zante, S-ta Maura, etc. Chiar în Asia mică, aprópe de Brussa, sunt mai multe sate locuite de *Vlachî* (Români), cam 5000 la număr. Ei se ocupă cu păstoria, agricultura și cu crescerea viermilor de mătase. Aũ fost duși acolo din ordinul lui Andronic Paleologu (pe la anul 1300); ađi deși nu mai vorbesc dialectul aromân, ci limba grécă, totuși după port și obiceiuri și óre-care rămășițe în vorbire se cunosc că sunt Aromâni.

II.

Românii din Serbia și Bulgaria ocupă ramificațiunile Balcanilor vesticî de lângă Dunăre (Veđi harta etnografică). Ei trebuiesc considerați ca resturile acelei populațiunii, ce formase Dacia Aureliană și care a stabilit în tot-deauna contactul între Aromâni și între Daco-români. Numărul celor ce vorbesc românesce în acéastă regiune este aprópe 300.000, însă se slaviseză, căci n'aũ școlî române, afară de cea din Sofia, și în timpul din urmă nici în biserică nu li se mai slujesce în românesce. Ei se întind, mai compactî, în Serbia: din valea Timocului și Țirni-Timoc până în Moravița și Morava. Ei populéază munții Miroci,

Golubinie și Homolie aparținând districtelor : Craina 'cu capitala Negotin; Țirni-Timoc cu cap. Zaieciar; Ciupria și Pojarovaț cu capitale cu același nume pe Morava. Orașe principale în această regiune mai sunt: Parațin la S de Ciupria; Kladova în fața T.-Severinului; Milanovaț între clisurile Dunării, etc. Românii din această parte se ocupă cu agricultura, cu vița de vie și cu crescerea vitelor. Sunt renumite vinurile de Negotin, de Kladova, etc.

Pe teritoriul bulgăresc se întind dealungul Dunării în districtul Vidin și în mai multe sate presărate pe podișul bulgar, pe malul Dunării, spre Dobrogea, Șumla și spre Țirnova. Acești Români vorbesc limba din România liberă; afară de aceștia însă atât în Serbia cât și în Bulgaria de S, în jurul Nișului și în Rilo-dag, sunt numeroase sate românesce, în care se vorbește dialectul aromânesc; ele sunt colonii venite din S. Documente vechi, ne arată că erau mult mai numeroase satele românesce în Serbia, și se constată acum că multe din ele s'au serbizat complet.

III.

Români desprinși tot din trunchiul daco-roman se găsesc răspândiți departe spre răsărit, peste Nistru, până în ținutul Niprului. Ei se numesc ca și cei din Basarabia, *Moldoveni* și vorbesc limba *moldovenescă* din regat. aū aceleași obiceiuri și credințe; dar cum sunt lipsiți de contactul cu patria mamă, și mai ales din cauza răspândirii lor, la care îi silesc Rușii, se împuținază din ce în ce și sunt amenințați să se piardă în masa mare rusescă. Regiunile moldovenesci mai compacte, în care se socotesc cam vre-o 200.000 de locuitori sunt: în gubernia Cherson, în jurul orașelor: Odesa, Dubasari dealungul Nistrului; apoi Balta Ananiev, Cherson și Aviopol pe râul Bug; în jurul orașelor Bobrineț, Elisabetograd și chiar la S de Iecaterinoslav pe Nipru. In gubernia Cameniț-Podolsk (Podolia) sunt centrele românesce din NE orașului Balta, de pe malurile Bugului și în jurul Cameniței.

IV.

Românii în Galiția sunt amintiți deja din secolul XII; se constată că satele lor se întindeau departe dealungul Carpaților prin văile munților până în Silezia; încă și azi aceste locuri poartă nume românesce sau derivate din românesce, deși acum Românii sunt slavizați cu totul. Nu numai numele lor «*voloh*» și numele de «*voloski selo*» sat (de ex. Camionca volosca, Tirava volosca, Cobălnița volosca, Bolohov volosca, Crolic voloski, etc. alături de Bolohov ruski sau Crolic polski, etc.), dar chiar numiri de râuri, de văi, de munți sunt românesce. În limba lor sunt multe resturi românesce, numele de botez și de familie încă le sunt românesce și azi. Ei s-au ocupat tot-deauna cu crescerea vitelor și «brânza voloska» sau «sir woloski» (caș românesc), cari sunt renumite în populația de acolo.

Românii din Silezia (în apropierea orașului Teschen) sunt denumiți și astăzi *Vlahi* și se poartă ca ciobanii noștri.

În Moravia (Mähren) de E, de pe clina Carpaților până la râul March, e o regiune care se numește Valahia (nemțesce Walachei) cu oraș însemnat Valasca Mezirici, și cu mai multe orașele: Rasnov, Bistrița, Clăbuc, Vlahovici, și o mulțime de sate românesce.

Vlahii aceștia, la număr peste 100.000, și-au pierdut limba lor strămoșescă, vorbesc acum limba cehă, dar se mențin încă separați de Germani și Cehi, cu cari nu se încuscresc. Ei sunt socotiți de geografia germani ca o națiune aparte în imperiul Austriei. Deși agricultura și industria e foarte dezvoltată în aceste părți, o mare parte din ei au rămas tot păstori.

V.

Când cu răspândirea nemului românesc, o ramură a ajuns departe tocmai prin Bosnia, Croația, Istria, Carintia și Dalmația și s-au dezvoltat acolo menținându-și în cursul secolilor încă naționalitatea, limba, portul și obiceiurile românesce.

Vlahii din *Vlașia* (Istria) se mai numesc și *rumeri* (rumânî), căci în limba lor există rotacismul (n între două vocale sună r). Ei locuiesc în partea de NE a peninsulei, în văile muntelui Majore, și dealungul malul mării de la Valea Arsă până la Fiume, precum și în regiunea dintre Fiume și Triest numită de Germani Cicenland (țara Cicilor). La N de Abazia e un orașel, Volosca în care adî nu se mai vorbește românește; sunt însă câte-vă sate mai însemnate: Susnievița, Jeiana, Bârdo, Noselo, Iesenovici, etc., cu un număr cam de 5000 de Români ce se ocupă cu fabricarea cărbunilor. Ei vorbesc încă românește, dialectul numit istriean, deși cunosc bine limba croată.

Cicenlandul aparține provinciei Karstului și este renumit prin fenomenele de eroziune ce prezintă calcarul, care singur constituie terenul puțin productiv sau chiar deșert cu totul.

Numerose doline, adânci de sute de metri, riuri subterane, peșteri și mai ales pustii de pietrele roșii și mâncate de apă, rămase cu nise colți și găuri curioase, *lapie*, sunt dese în Cicenland, și de amintit este între altele peștera de la St. Canțian, lungă de 3 km. și parcursă în lungul ei de apa Belareca.

În Dalmația e o regiune ce se numește *Morlachia* după locuitorii numiți *morlachii*, sau *maurovlași*. Adî mai toți s'au pierdut în elementul slav și italian. Și în insulele dalmatice, mai ales în I. Veglia, se găsesc Români, dar s'au contopit cu Italienii.

În jurul orașului Leibach, în Carintia (Krain) se găsesc câte-vă sate de *vlahi*, ce-și mențin portul, religia, datinele lor și multe cuvinte românești în limbă.

În Croația se găsesc de asemenea coloniile de români, mai ales în jurul Agramului, care are o suburbie numită *Vlașca-ulița*.

ÎNCHEERE

Am străbătut cu mintea pămîntul locuit de Români, le-am văzut rostul lor prin alte țări, am cercetat trecutul lor și am căutat să ne dăm sémă de traiul lor, mai dulce sau mai amar după loc și după vecini; să stăm un moment

și să privim în total némul acesta roman, aruncat de sôrtă în orientul Europei (Veđi Fig. 1). Constatăm între Dunăre, Nistru și Tisa un cerc de-o populațiune română compactă, în deplină vigóre, ce întrece cifra de 10 milióne; de-abiă jumătate din ei constituie țera liberă, **Regatul român**. În exteriorul cercului găsim Românimea ca nisce rađe ce pătrund departe printre vecini; din nefericire mulți din aceștia, cotropiți de străini, îngreuiati în lupta vieții și lipsiți de sprijin, sunt români numai cu numele.

Și când vedem clar, că poporul român avea altă dată o putere de răspândire așa de mare, în cât radia din țera de baștină spițe departe peste hotare; când constatăm că după atâtea frământări de popóre, atâtea secole și așa isolare, totuși numele de român e păstrat și purtat cu deosebită mândrie în toate locurile; când judecăm considerațiunea ce ne-o arată celelalte națiuni conviețuitoare..... atunci ne facem o idee deplină despre însemnătatea némului acesta, a căruți țera liberă e așa de redusă. Și dacă mulți din Români carî locuiesc în țeri străine, și-au pierdut bunul cel mai prețios, limba strămoșescă, topindu-se în alte popóre de alt ném, acesta se datoresce în parte și nouă din țera liberă, căci i-am lăsat în mijlocul nenorocirilor necercetați, dați uitării.

Priveliștea tristă a unor frați ce și-au pierdut limba, și unii chiar naționalitatea, pierderea atâtor vițe din némul nostru, să nu ne facă ôre a ne teme, că și alte părți vii ale corpului românesc vor ajunge în aceeași stare?...

O datorie sfântă ni se impune pe viitor; cât mai e timp încă, să ne interesăm de frații noștri, să apărăm și să îngrijim cu mai multă putere partea rămasă încă neînghițită de océnul, ce ne înconjură pe ei și pe noi.

Să se scie, că orice Român pierdut, e o piatră dărâmată din fundamentul idealului nostru național.

SFÂRȘIT.

TABLA DE MATERIE

Geografia fizică.

	Pag.
INTRODUCERE.	7
Pozițiunea Românilor în Europa	9
Situatiunea geografică și frontierele	12
Impărțirea teritoriului românesc în provincii	19
OROGRAFIE	
Idee generală despre relieful pământului	21
Carpații	26
Carpații orientali	29
Carpații meridionali	39
Balcanii Sârbesci	50
Munții apuseni	51
Podișul Transilvaniei	59
Regiunea delurilor	60
Podișul Moldoven	67
Delurile Dobrogei	70
Șesurile	72
Terasele și luncile	80
HIDROGRAFIE	82
Marea Neagră	82
Ape subterane și Peșteri	83
Dunărea	96
Afluenții Dunării	113
Lacuri	135
CLIMA	138
Vedere generală asupra geografiei fizice	146

Geografia politică a României.

Resumat din fazele istorice ale țărilor române	150
Populațiunea actuală a României	161
Confesiunile în România	168
Forma de guvern a României	172
Impărțirea administrativă	176

Geografia economică a României.

AGRICULTURA	178
Plantele cultivate	181

	Pag.
Pădurile	188
Animalele domestice	190
Pescicultura	194
Vedere generală asupra agriculturii României	195
MINELE	197
Apele minerale	205
Carierile	208
INDUSTRIA	210
COMERȚUL.	
Comerțul interior	218
Comerțul exterior	219
Instituțiunile de Credit.	230
Poșta	230
Telegraful	231
Telefonul	231
ORAȘELE ROMÂNIEI	232
Privire generală asupra Geografiei economice a României.	245

Geografia politică și economică a țărilor locuite de Români de sub dominațiunii străine.

BASARABIA.	
BUCOVINA	257
TRANSILVANIA	268
BANATUL TEMIȘANEI	283
ȚERA CRIȘULUI ȘI MARAMUREȘUL	290
ROMÂNII ÎN AFARĂ DE DACIA	299
Românii din Turcia și Grecia	299
Românii din Serbia și Bulgaria	314
Românii de peste Nistru	315
Românii din Galiția	316
Românii din Istria	316
INCHEERE	317

HARTA ORO-HIDROGRAFICA

A TERITORIULUI DINTRE
NISTRU ȘI TISA

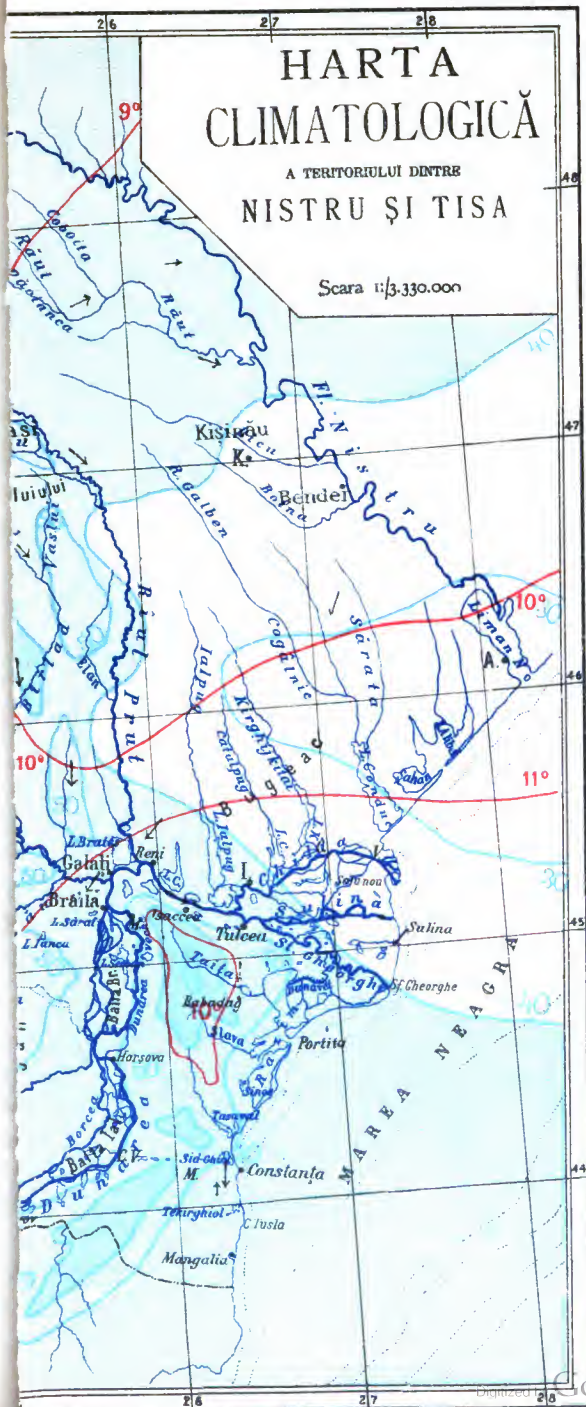
Scara 1:3.330.000

HARTA CLIMATOLOGICĂ

A TERITORIULUI DINTRE
NISTRU ȘI TISA

Scara 1:13.330.000

EXPLICARE

- România
- Austro-Ungaria
- Rusia
- Serbia
- Bulgaria
- Limita județelor

DIVISIUNILE ADMINISTRATIVE

ROMÂNIA

- 1) Dorohoiu
- 2) Botoșani
- 3) Suceva
- 4) Iași
- 5) Neamțu
- 6) Roman
- 7) Vaslui
- 8) Fălciu
- 9) Bacău
- 10) Tecuci
- 11) Tutova
- 12) Putna
- 13) Covurlui
- 14) Tulcea
- 15) Constanța
- 16) R.-Sărat
- 17) Brăila
- 18) Ialomița
- 19) Buzău
- 20) Prahova
- 21) Ilfov
- 22) Vlașca
- 23) Dâmbovița
- 24) Muscel
- 25) Argeș
- 26) Olt
- 27) Teleorman
- 28) R.-Vâlcea
- 29) Romanați
- 30) Gorj
- 31) Dolj
- 32) Mehedinți

Basara

- 1) Hotin
- 2) Soroca
- 3) Bălți (Ia)
- 4) Orhei
- 5) Kișinău
- 6) Bender
- 7) Ismail
- 8) Ak-kern

Transilv

- 1) Dobâca
- 2) Bistrița-
- 3) Cojocna
- 4) Mureș-T
- 5) Turda A
- 6) Ciuc
- 7) Odorhei
- 8) Târnava
- 9) Alba-inf
- 10) Hunedór
- 11) Sibiu
- 12) Târnava-
- 13) Făgăraș
- 14) Brașov
- 15) Trei-Scau

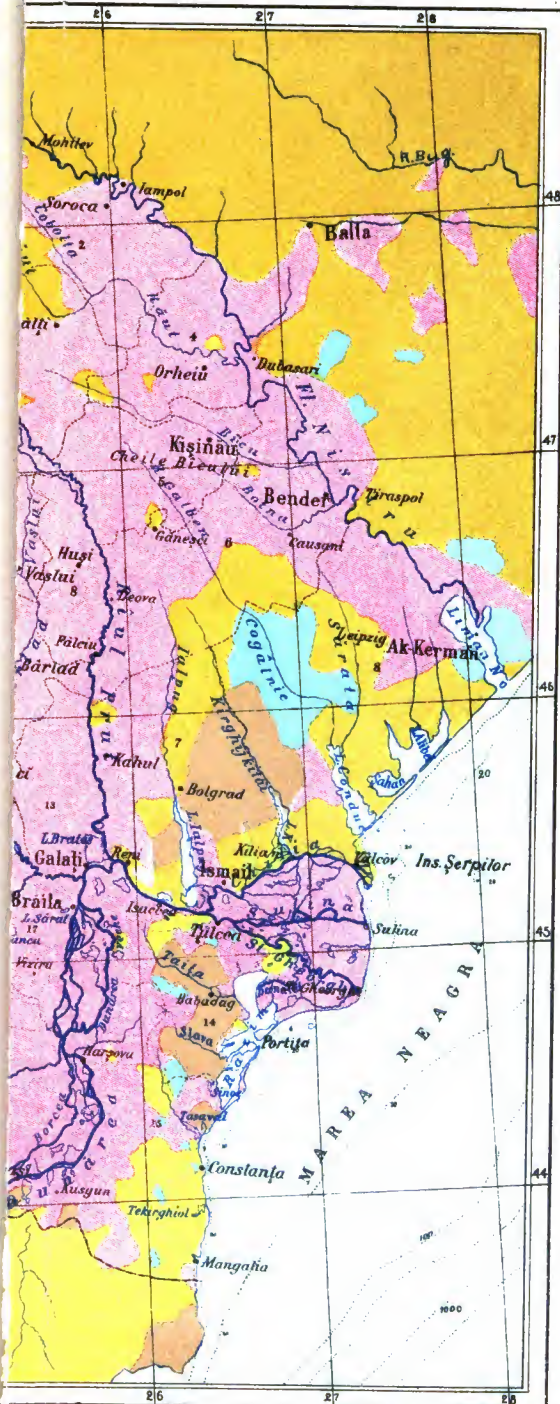
Banatul Tem

- 1) Torontal
- 2) Timeș
- 3) Caraș-Sev

Țara Crișu

Bucovina

- 1) Coțman
- 2) Cernăuți
- 3) Vișnița
- 4) Storojineț
- 5) Rădăuți
- 6) Sirete
- 7) Suceva
- 8) C.-Lung
- 1) Arad
- 2) Cenad
- 3) Bihar
- 4) Bichiș
- 5) Haiducu
- 6) Selagi
- 7) Sabolciu
- 8) Sătmăr
- 9) Ugocea
- 10) Maran

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]

Digitized by Google

